biblioteca rao

Mihai Retegan

POVESTEA UNEI TRĂDĂRI

Spionajul britanic în România 1940–1944

editura rao

Centrul de istorie a Românilor „Constantin C. Giurescu“

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
RETEGAN, MIHAI
Povestea unei trădări / Mihai Retegan; - Bucureşti :
Editura RAO, 2010

ISBN 978-606-8255-13-2

327.84

Editura RAO
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, Bucureşti, ROMÂNIA
www.raobooks.com
www.rao.ro

MIHAI RETEGAN
Povestea unei trădări

© Editura RAO, 2010

2010

ISBN 978-606-8255-13-2

Părinților mei

CUPRINS

I: Două serviete 13
II: Britanici, ruşi şi americani 23
III: SOE, România şi Maniu 114
IV: SOE şi ceilalți 233

Postfață. 279
Anexe 281
Bibliografie selectivă. 339
Indice de nume. 341

Avantajele pe termen scurt ale cooperării cu Maniu (adică sabotaje, dezagregarea armatei şi altele) sunt prea mici şi prea problematice pentru a justifica dezavantajele pe termen lung ale implicării noastre anticipate în ceea ce priveşte viitorul politic şi teritorial al României.

SIR ALEXANDER CADOGAN,
31 decembrie 1942

„Dumnezeu să ajute România. Şi pe mine“, îşi continuă gândul cu voce tare Eugen Cristescu, voinicul director al Serviciului Special de Informaţii. Lăsă încet telefonul în furcă, întrebându-se cât le va lua ruşilor să ajungă la Bucureşti. Bazându-se pe calculele militarilor, Mareşalul îi spusese cu ceva timp în urmă că poate să-i ţină în Poarta Focşanilor câteva luni, timp în care el va fi capabil să negocieze armistiţiul. Acum nu mai era sigur de nimic. Cine să-i ţină pe ruşi la circa 400 de kilometri de capitală şi, mai ales, cu ce? Ştia de la centrele sale din zona frontului şi de la oamenii săi de la Berlin că germanii, în pofida a ceea ce Führer-ul îi promisese lui Antonescu la ultima lor întâlnire, retrăseseră, sub impactul ofensivei ruse din Bielorusia, totalitatea forţelor blindate din România. „Ba nu, au mai rămas două divizii de tancuri, din care una avea o singură maşină de luptă! Trebuie făcut ceva, şi cât mai repede, pentru a salva ce se mai poate.“ Nu se gândea la distrugerea economiei, a transporturilor, de care ruşii aveau nevoie şi le vor pune să lucreze în favoarea lor, ci la salvarea sistemului politic al statului. N-avea încredere nici cât negru sub unghie în Molotov şi, dacă ar fi putut, i-ar fi arătat ce face cu hârtia pe care era scrisă declaraţia lui.

Ştia că Mareşalul abordase problema „libertăţii de acţiune“ a României în raport cu Germania, într-o discuţie pe care o avusese, doar cu puţin timp în urmă, cu Carl Clodius, reprezentantul lui

Hitler la Bucureşti. Dar oare mai era timp? Între discuţia celor doi şi declanşarea ofensivei ruseşti se scurseseră doar câteva ore. De nenumărate ori, bătrânii lideri ai opoziţiei politice afirmaseră că numai Ion Antonescu trebuie să semneze armistiţiul. Ca unul care băgase ţara în această aventură, tot el trebuia s-o şi scoată. „Oare ce are de gând Mareşalul? În loc să stea aici, în Bucureşti, unde ştie că se pregătesc noi jocuri, el pleacă pe front. După ce?“

Privi din nou harta, deşi se părea că nu prea îl ajută: se auzea că unele dintre diviziile române începuseră încă din ajun o mişcare de retragere din faţa ruşilor, cedând acestora poziţii bune pentru ofensiva spre Poarta Focşanilor. Şi se mai auzea că unii dintre comandanţii unităţilor de pe front erau în înţelegere cu cercurile Palatului. „Să ce? Să-l înlăture pe Mareşal? Păi, Maniu era mulţumit dacă Antonescu semna armistiţiul. Armistiţiu ne place să zicem, după ieşirea Italiei din război la 3 septembrie 1943, dar la Casablanca au vorbit de capitulare necondiţionată. Atunci să fie cei din jurul Regelui? Cei câţiva civili şi militari nemulţumiţi de postura în care se găseau?“ Zilele, dacă nu orele, următoare aveau să-i dea toate răspunsurile. Era sigur de asta. Problema era poziţia lui. Şi germanii care ştiau de sondajele făcute aiurea prin Europa. Ce vor face ei? Nu aveau trupe pe front, dar în interiorul ţării şi mai ales în jurul Bucureştilor dispuneau de suficiente forţe pentru a înăbuşi un *putsch*. Şi, mai presus de toate, aveau aviaţie cu care puteau nărui şi Bucureştii, şi speranţele de pace ale românilor.

I. DOUĂ SERVIETE

Se reîntoarse la dosarele sale. Documentele selectate în ultimele zile abia dacă numărau puțin peste două sute de pagini. Începeau în servieta cea mică. Ba mai şi rămânea loc. Deschise mapa pe a cărei etichetă cineva scrisese în fugă *Gheorghe Tătărescu.* Abia parcursese primele rânduri când în uşă se auziră câteva bătăi grăbite şi, până să răspundă, în cadrul ei îşi făcu apariția colonelul Siminel, cel care-l înlocuise pe Lissievici la comanda Secției Informații Externe. Ținea în mână o servietă mare din piele de porc. „A venit cu ea un curier de la Preşedinție.“ Nu aştepta nimic de acolo, în orice caz nimic într-o servietă, prin urmare era extrem de curios. La fel era şi Siminel, se putea ghici după privirile piezişe aruncate spre obiectul cu pricina. Uitându-se la ea, se întrebă dacă era cazul s-o deschidă pe loc sau să mai aştepte. Stătu în cumpănă. Avea secrete față de Victor Siminel, chiar dacă era şeful celui mai important serviciu al său. Şi o ştia şi Siminel. Era normal să fie aşa. Pe de altă parte, în fața evoluției uşor de bănuit a frontului, se întrebă dacă nu ar trebui să-l introducă în cele mai teribile secrete, dacă cu asta avea de-a face conținutul servietei. „Dar, dacă nu ştie anumite lucruri, nu poate fi acuzat că ascunde ceva.“ Astfel că hotărî să nu se grăbească.

„Ce zici, ne trezim cu ruşii peste noi?“ Întorcându-se spre peretele unde atârna uriaşa hartă, Siminel replică: „Nu e greu de

presupus ce-o să se-ntâmple în scurt timp. Mai greu de intuit este rezultatul acestei ofensive. Trebuie să avem grijă de oameni". „Şi de arhive", îl completă el cu gândul la ceea ce s-ar putea găsi în servietă. Stătură apoi îndelung de vorbă, luând în considerare mutarea întregului Serviciu undeva, în munții ce înconjurau Ardealul. Hotărâră ca, în scurt timp, să se întâlnească toți şi să finalizeze detaliile tehnice ale dislocării într-o zonă aflată la o distanță mai mare de front, dar care să aibă legături de tot felul cu lumea. În Bucureşti, ca şi în toată partea de sud a țării, aerul devenea din ce în ce mai fierbinte. Se despărțiră, fiecare gândindu-se la servieta pe care un curier prăfuit şi transpirat o adusese de la Preşedinție.

Rămas singur, se ridică de la biroul încărcat de hârtii, luă servieta şi o puse pe măsuța din colț la care, în zilele bune, îşi bea cafeaua. Se uită lung la servietă. Apoi se hotărî şi o deschise cu mişcări bruşte. Înăuntru – mai multe plicuri Manilla de mari dimensiuni. Intui ce se află acolo încă înainte de a scoate plicurile şi de a le dezlipi. Dar de unde veneau? Trase de unul şi recunoscu scrisul – era al lui N.D. Aşadar de la Lisabona. Ştia cât riscase omul său să-i transmită de-a lungul unui continent răvăşit de război, folosind diverşi intermediari, dintre care unii jucau pe mai multe fronturi, marfa cea mai căutată în acel moment – informația. Dar nu-l mai interesau. După Debarcare, se vădise dezinteresul englezilor în continuarea negocierilor. Pentru el asta însemna că tratativele purtate aiurea, prin Europa neutră, constituiseră acoperirea pentru o operație aliată de amploarea şi importanța celei din Normandia. Ieşiseră păcăliți. Îi părea rău că trebuia să recunoască acest lucru. Nu degeaba i se spunea perfidul Albion. În plus îl mai şi încurcau în actuala conjunctură. Ce avea să facă acum cu ele, când grija cea mare era să pună la adăpost cele mai semnificative acte din arhiva Serviciului? Nu era vina lui N.D. şi nici nu se gândea să-l acuze că-i trimite, tocmai în aceste momente de fierbere,

documente pe care, era sigur, nu le obținuse nici uşor şi nici ieftin. Se hotărî să se uite peste ele, pe diagonală. Nu-şi dădea încă seama ce-o să facă cu ele, la ce i-or folosi.

Părerea lui se schimbă îndată ce ochii-i căzură pe coperta unui dosar pe care-l scoase la întâmplare dintr-un plic. *SOE – RUSSIA, Volume ONE, FROM December 1940 TO December 1942. SUBJECT: SOE/SOVIET POLICY. D/P Section & the Moscow Mission.* Şi erau mai multe dosare într-un plic! Şi mai multe plicuri. Surâse amar gândindu-se că au ajuns la el prea târziu. Dar poate că, totuşi, dacă lucrurile-i scapă de sub control înscriindu-se pe un făgaş periculos pentru el, aceste hârtii s-ar putea dovedi un cec în alb, garanția vieții sale. Se hotărî să le trateze cu maximum de seriozitate. Să le sorteze pe probleme şi în ordine cronologică. Să facă legături între ele. Să le compare. Să le confrunte.

Doar în decurs de câteva minute, atitudinea lui față de documentele venite de la Lisabona se modificase spectaculos. Acum dorea să le parcurgă pagină cu pagină, să ştie ce conțin. Era nerăbdător să-nceapă lucrul. Avea nevoie de timp pentru a se gândi în ce formă le va folosi. Dar nu ştia dacă şi va avea parte de el. De aceea trebuia să se grăbească.

Goli servieta, răsturnându-i conținutul pe măsuță. Era neîncăpătoare pentru plicurile mari şi dosarele din ele, astfel că trebui să se mute cu totul la biroul cel mare. Dar şi aici era vraişte. Strânse dosarul *Tătărescu* şi cele pe ale căror etichete era scris *S.A.R.T.* şi *Dr. Lupu.* Erau lucruri interesante şi acolo, dar nu mai avea timp nici măcar să le răsfoiască. „S-o facă alții" – zise cu voce tare şi le îndesă în servieta mai mică, alături de dosarele *Mişcări subversive, Partide politice, Negocieri cu anglo-americanii.* Apoi o încuie în

casa de fier. Făcu loc pentru „averea“ nou dobândită. În două drumuri reuşi să mute dosarele primite cu nici o oră înainte.

Se gândi că primul lucru pe care trebuia să-l facă era ordonarea materialului pe probleme. „Bun băiat, N.D.“, zise, căci, privind mai atent, observă că fiecare plic, mai subțire sau mai gros, era numerotat. Desfăcu banda ce lipea ultimul plic, al treisprezecelea. Constată că nici el nu se înşelase şi nici N.D. nu uitase sistemul stabilit înainte de plecarea acestuia în Occident. Scoase din el o singură pagină, pe care era trecută tematica fiecărui plic. Se cruci. *Anglia – URSS – SUA. Agenți şi colaboratori – coduri, indicative şi porecle. Regele Carol. Oameni politici români din exil. Schema Vlaicu. România – politică generală şi partide. Finanțarea acțiunii în România. Organizarea emigrației române din Anglia. Rețeaua românească din Istanbul. Organizarea serviciului de curierat către România. Casa regală a României. Filiera poloneză. SOE – Jurnal de război.*

Privi îngândurat maldărul de plicuri din fața sa, întrebându-se dacă nu este victima unei acțiuni de înşelăciune. Luă la întâmplare un plic şi scoase hârtiile din el. La prima vedere păreau a fi originale. Unele erau groase, cu timbru sec şi filigran. Altele, foiță pentru maşina de scris. Coli format ministerial sau sferturi de pagină. Albe, galbene, roz. Copii sau exemplarul unu. Exemplar final sau doar ciorne. Adnotate cu creioane de diverse culori sau doar bifate. Aşa cum făcea şi el de altfel. Toate pline de informații. Una-i sări în ochi. Era din 10 iunie 1943 şi provenea de la Ambasada Angliei din Moscova, destinatar fiind Foreign Office. Telegrama în cauză, semnată de ambasadorul Sir Archibald Clark Kerr, privea cazul Ungariei şi fusese determinată de reacția factorilor decizionali moscoviți la negocierile acesteia cu occidentalii, dar care, aşa cum putu să vadă imediat, se

extindea şi asupra altor subiecţi. Clark Kerr se întâlnise cu Molotov la cererea ultimului. „Tare supărat era Veaceslav Mihailovici“, spusese folosind formula rusească de adresare. *Guvernul sovietic* – se răţoia comisarul pentru Afaceri Străine – *consideră că responsabilitatea pentru sprijinul militar acordat Germaniei, ca şi pentru atrocităţile comise în teritoriile ocupate, trebuie să o poarte nu doar guvernul Ungariei, ci şi, în egală măsură, poporul maghiar.* Nu îşi dădea încă seama ce excese erau incluse în categoria atrocităţi–crime de război, dar se gândi că o atitudine similară ar putea-o avea ruşii şi faţă de români. În ceea ce priveşte sprijinul militar pe care-l acordase armata română Wehrmacht-ului, era clar.

Privi din nou telegrama. *Dacă aprobă contacte informale cu elemente ale opoziţiei din Ungaria (despre care crede că guvernele aliate ar trebui să se informeze reciproc), guvernul sovietic consideră că relaţiile Aliaţilor cu Ungaria, ca şi cu celelalte guverne satelit trebuie să se bazeze pe următoarele principii: 1. Capitularea necondiţionată. 2. Returnarea teritoriilor ocupate. 3. Despăgubiri pentru pagubele cauzate de război. 4. Pedepsirea celor responsabili de război, şi că nici o comunicare nu poate fi făcută în contradicţie cu aceste principii. Guvernul sovietic se pronunţă totuşi pentru menţinerea şi independenţa acestor state satelit.* „Ai zice că-i drăguţ individul! De-aş fi pus mâna pe asta în urmă cu un an şi ceva n-am fi pierdut atâta timp, bani, dar mai ales oameni şi am fi ştiut ce ne aşteaptă. Am fi ştiut că nu avem scăpare.“ *Guvernul sovietic* – continua telegrama – *este de acord ca tonul propagandei către Ungaria să fie modificat* („sau notificat? Telegrama nu-i foarte clară“), *dar subliniază că nu va accepta „ca deplin justificat“ arbitrajul de la Viena care atribuie nordul Transilvaniei Ungariei*. „În fine, ceva bun şi pentru noi.“

Telegrama Kerr se încheia cu exprimarea unor opinii referitoare la organizarea postbelică a lumii. Era curios să ştie dacă ele exprimau, la acea dată, doar nişte păreri sau erau consecinţa unor deliberări tripartite începute mai demult. Şi ar mai fi dorit să ştie cât progresaseră de atunci. „Ce dracu', doar a trecut un an!" În anul ce se scursese de când ambasadorul britanic telegrafiase rândurile de mai sus, el primise tot felul de informaţii. Unele valoroase, dar cele mai multe – nu. „Mă rog, pe măsura investiţiilor." Dacă ar fi primit telegrama lui Kerr la jumătatea anului trecut, alta ar fi fost situaţia României. „Sau poate nu", mormăi cunoscând loialitatea excesivă şi greu de explicat a Mareşalului. El, care juca pe mai multe fronturi, nu era loial decât ţării. Mareşalul era însă de neînţeles pentru el, fiind loial unui străin şi încă unuia care patronase ciuntirea ţării în 1940! *Guvernul sovietic* – continua Molotov – *nu doreşte să se lege de o federaţie de state cuprinzând Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, Grecia, Austria şi Ungaria şi, oricum, nu este de acord cu includerea ultimelor două ţări.* Era altceva decât planul Maiski, care-i parvenise la momentul potrivit şi care privea soarta postbelică a Cehoslovaciei, Ungariei şi României. Aici era practic vorba de un adevărat cordon „sanitar" („dar pe cine să despartă de cine?"), ceva în genul proiectatei alianţe a lui Take Ionescu care, de la Marea Baltică la Marea Egee, se dorea stavilă comunismului. Acum, graţie lui Hitler (dar şi Aliaţilor), comunismul era pe cale să pătrundă în mijlocul Europei şi cine ştie unde se va opri. Ce nu înţelegea era absenţa României şi a Bulgariei din proiectata federaţie. Ce li se hărăzise, oare? Apoi, ar fi fost curios să afle ce regim politic li se hotărâse celor patru de mai sus, fără Ungaria şi Austria pe care ruşii le respinseseră dintr-o federaţie pe care ei înşişi... o respingeau. Puse la loc foaia de hârtie şi plicul între celelalte.

Totul părea în regulă. Nu credea a fi ţinta unei înşelăciuni. Trebuia să fie însă atent că nu se ştia niciodată, perfizii fii ai

Albionului fiind în stare de multe, inclusiv să conducă lumea amestecând religii, culturi, popoare, civilizații și reușind să-i țină pe toți în frâu. „Cel puțin până acum."

Luă toate plicurile și le băgă în servietă. Se ridică cu ușurință de la birou (și starea lui de spirit era alta decât în urmă cu două ore când venise la serviciu!), luă servieta cea nouă și, deschizând casa de fier, o puse lângă prima. Dorea să le știe cât de cât asigurate. În acel moment credea că valorau cât greutatea lor în aur. Se uită lung la ele, întrebându-se cum le va salva de ruși, de oamenii lor de aici (nu-i controla pe toți!), și cum le va „juca" pentru a salva ceea ce era de salvat și în primul rând pe el, căci nu avea nici o îndoială asupra rezultatului confruntării din Moldova și Basarabia sau a intențiilor inamicului cu privire la soarta sa. Nu se temea atât de comuniști, pe unii-i protejase, cu alții colaborase, cum era I.Gh., știa că se va putea baza pe el, sigur, nu știa cât timp va rezista acesta, dar mai avea și pe alții la ei. Și apoi erau și ceilalți, pe care-i salvase de la front, de la moarte, de la deportare. Nu dinspre stânga venea amenințarea căreia nu putea să-i facă față, nu. Necunoscuta se afla la dreapta, în rândul legionarilor. Oricâte conexiuni făcea în acest moment, nu-și dădea seama ce avea să se întâmple cu ei în viitor. Dacă Moscova, sub impulsul victoriilor rapide și al pătrunderii spre centrul Europei, le cerea comuniștilor de aici să renunțe la tactica de front popular lansată cu un an în urmă și să se întoarcă împotriva aliaților interni? Și să se folosească de legionari împotriva celorlalți. „Ei da, atunci nu mi-ar fi deloc comod", își zise.

Brusc, simți cum îl cuprinde foamea, ca și cum perspectiva de a se afla singur în fața tuturor legionarilor îi inerva stomacul, făcându-l să-și aducă aminte că nu mâncase de multișor. Gândul îi zbură la Georgică, chelnerul de la Taksim. „Ce-o face? Nu se plictisește. Da' nici nu se omoară cu munca!" Sigur, nu știa prin ce

trece, ce greutăți întâmpină, mai ales după povestea de anul trecut, din Bulgaria. Intenționă inițial să trimită pe cineva să-i aducă ceva de la „Hanul cu tei“. Apoi se răzgândi. Chiar în criza de timp în care se afla, socoti că este mai câştigat dacă iese el în oraş şi-i ia pulsul, decât dacă întreabă pe unul sau pe altul. Avea nevoie să ştie ce gândeşte românul în ziua în care se declanşase ofensiva rusească, cea pe care Mareşalul spusese că poate s-o țină pe loc şase luni în Poarta Focşanilor. Un „triunghi al morții“ altfel orientat decât cel din 1917. „Dar tot al morții“, zise încuind uşa în urma lui.

„Nu am nevoie de maşină, mă-ntorc imediat“, îi zise şefului de cabinet şi ieşi din clădire dând piept cu căldura de afară. Din furtuna de ieri nu mai rămăsese mare lucru, doar câteva băltoace pe ici, pe colo. Se-ndreptă spre „Trocadero“, care, spre deosebire de „Capşa“, avea avantajul că era frecventat de oameni din diverse medii, nu doar de scriitori şi ziarişti. De când englezii şi americanii îşi aleseseră ca țintă oraşul, bucureştenii simțeau din plin războiul. Şi avu impresia, din cele câteva comentarii pe care le auzi, că şi acum se temeau mai mult de bombardamente decât de apropierea frontului. „Moartea din aer e ceva impersonal şi nu alege, pe când cu soldatul inamic pe stradă te poți acomoda“, păreau a zice figurile celor care nu părăsiseră oraşul neavând unde să se refugieze. Se gândi că părinții celor de azi simțiseră la fel în 1916, când ostaşii Kaiserului erau la porți. Atunci factorii decizionali părăsiseră oraşul, acum stăteau pe loc. Îi aşteptau, probabil, pe americani să ajungă înaintea ruşilor. „Deşarte iluzii“, gândindu-se că poate documentele sosite în urmă cu câteva ore conțineau informații noi asupra înțelegerii dintre Aliați cu privire la România.

La „Trocadero“ avu surpriza să constate că mare parte din clientela obişnuită absenta, dar dădu peste unul dintre directorii lui Sabin Manuilă, şeful cel mare de la Statistică, aflat în trecere prin București. Ştiind că Institutul se afla în refugiu la Naipu, deschise

discuția chestionându-l asupra prezenței sale tocmai în ziua declanșării ofensivei ruseşti. „Şi ce zi şi-au ales şi ăştia, duminica! Se vede că nu-l respectă pe Dumnezeu“, spuse în loc de bună ziua. „Să nu vă mire că ştiam, domnule director general. La noi e o celulă comunistă bine informată cu care facem schimb de ştiri. E în practica Institutului. De fapt, tocmai ofensiva m-a adus aici. Trebuie să pun la adăpost arhiva din Rusia.“ Știa că echipe formate din funcționari ai Institutului şi voluntari începuseră cu doi ani în urmă să-i recenzeze pe românii aflați la est de Nistru. Era un material de o importanță uriaşă. Unii dintre ei se retrăseseră încă din 1943 în România şi primiseră locuri de casă în marginea Bucureştilor. Alții rămăseseră pe loc, în Rusia.

Îşi zise că era cea mai bună ocazie ca unele dintre informațiile primite anterior, referitoare la aranjamentele dintre occidentali şi ruşi, să ajungă la urechile Sfinxului. Deşi nu se amestecase în politică, era cunoscut că interlocutorul său făcea parte dintre intimii lui Maniu. Bănuia că informațiile vor ajunge în cel mai scurt timp la urechile acestuia. Trebuia mai întâi să-l convingă pe statistician de buna sa credință. Nu era nevoie de nici o introducere în problemă, era bine orientat în problemele internaționale. Singurul său handicap îl reprezenta unicitatea sursei informațiilor: toate veneau de la preşedintele partidului. Se decise să-l orienteze. Când termină turul de orizont, se sfârşiră şi platourile pregătite „ca de obicei, pentru domnul director general“.

„Atunci e de rău“, zise interlocutorul său. Cât timp îi relata „cu linguriţa“, observă cum expresia preopinentului trece prin toate fazele, de la neîncredere până la stupoare. „E de rău şi nimic bun nu ne aşteaptă. Nici chiar bătrânul nu ştiu ce mai poate face.“ „Un singur lucru, îi replică – să creadă. Nenorocirea este că nici patronul dumitale şi nici al meu nu cred. Şi dacă vreunul din ei va

crede, atunci va şti ce să aleagă pentru ţară. Totul e să nu fie prea târziu şi oricum să se înscrie în îngusta deschizătură pe care ne-au lăsat-o.“ Se despărţiră strângându-şi grăbiţi mâinile, de parcă s-ar fi temut că dacă ar mai fi stat de vorbă ar fi lipsit de la întâlnirea cu destinul. Merseră un timp împreună, apoi se despărţiră, el îndreptându-se spre Sf. Gheorghe, iar celălalt spre Stavropoleos.

De cum intră pe uşă, veştile proaste îl împresurară. „Au căzut Iaşii“, îi spuse agitat şeful de cabinet. Sărmanul om era din zonă şi mai avea o grămadă de rude, inclusiv părinţii, acolo. De fapt, avea s-o afle puţin mai târziu, oraşul aproape că nici nu fusese apărat, ruşii cucerindu-l în zorii primei zile de ofensivă. Convocă de urgenţă o întrunire cu şefii secţiilor pentru a se asigura că fuseseră aplicate toate măsurile pentru continuarea activităţilor în zona din spatele frontului şi pentru accelerarea dislocării în Munţii Haţegului a principalelor structuri ale Serviciului. Puţin după prânz, întrunirea se încheie. Putea, în sfârşit, să se dedice cercetării hârtiilor din servieta sosită de la Preşedinţie la începutul zilei. Înainte de asta, recapitulă întâlnirea cu directorul Institutului Naţional de Statistică şi aprecie că procedase corect atrăgând atenţia asupra dezinteresului occidental faţă de soarta postbelică a României. Depindea acum de cât succes avea acesta în faţa lui Maniu.

Şteflea îi spusese că după înfrângerea de la Stalingrad, Antonescu recomandase iniţierea măsurilor „pentru a nu pierde războiul nostru, acum după ce germanii l-au pierdut pe al lor“. Era timpul ca şi el să procedeze la fel, dar cu mai mult succes decât Mareşalul. Nu însemna ca în timpul ce-l mai avea la dispoziţie să facă mai puţin pentru ţară, ci să facă puţin şi pentru el.

II. BRITANICI, RUȘI ȘI AMERICANI

„E cea mai letală combinație din câte pot fi închipuite“, zise în sinea lui. De o parte, imaginație, pragmatism, civilizație, bogăție, de cealaltă parte un imperialism ce i-ar face pe țarii secolelor al XVIII-lea şi al XIX-lea să plesnească de invidie şi un dispreț major față de ființa umană. Cu asta se luptau el şi mâna de oameni de sub conducerea sa, încercând să salveze țara. Se ridică din scaun, mai puțin vioi decât de dimineață („Să fie de vină platourile de la «Trocadero»“? În pofida restricțiilor, a lipsurilor, a pierderii unor surse de aprovizionare, restauratorii pricepuți se descurcau, şi încă foarte bine. Iar pentru „domnul director general“ se vor descurca mereu foarte bine.), şi se îndreptă spre casa de fier. Trase servieta care i se părea acum mai grea şi scoase plicul numerotat cu 12. Erau mai multe dosare în el şi, din câte-şi putea da seama, toate priveau relațiile dintre cei trei Aliați.

Frunzări unul dintre ele (întâmplător era acelaşi pe care-l văzuse şi mai înainte) şi-n fața ochilor îi apărură mai multe hârtii extrem de interesante, prinse cu o agrafă. Documentul se intitula *Situația misiunii SOE în Rusia* şi, din păcate, nu era datat. Gândindu-se bine, realiză că asta nu mai constituia un element important din moment ce, date fiind evoluțiile militare, dar şi cele politice interne, nu se mai gândea să le exploateze informativ, ci

doar ca monedă. Să-şi cumpere viaţa. Era ca în jocurile de copii, când, din plecare, aveai mai multe vieţi. Dacă nu aveai, trebuia să-ţi cumperi. Iar el asta făcea. Dar, odată cu a lui, se hotărî să se târguiască pentru soarta oamenilor săi, care nu trebuiau lăsaţi de izbelişte. Măcar unii dintre ei.

Se reîntoarse la paginile din faţa lui. Era, avea să-şi dea seama, o primă formă a unei mult mai largi lucrări asupra cooperării convenite în a doua parte a anului 1941 şi despre care N.D. îl încunoştinţase cu ceva timp în urmă (din păcate, nu atunci când se realizase acordul, acum poate că situaţia ar fi fost alta dacă ar fi primit în timp util informaţia). *Un reprezentant al SOE a sosit la Moscova, în iulie 1941, la invitaţia guvernului sovietic, şi a negociat cu o secţie a Comitetului Apărării (în realitate o ramură a NKVD) condiţiile în care cele două organizaţii doreau să acţioneze.* Aşadar, era în zilele prăbuşirii de la începutul războiului, când însuşi Tătucul dispăruse, se ascunsese! Îşi aminti deruta de la nivelurile superioare ale conducerii sovietice, care reculase până la cele mai mici eşaloane politice şi militare. Execuţiile sumare pentru „defetism“ şi „propagandă în favoarea duşmanului“ erau întâlnite la tot pasul. Părea că Armata Roşie îşi duce ultimele zile, iar Moscova era în stare de orice pentru a câştiga timp, inclusiv de concesii „inamicului de moarte“ – imperialismul britanic. Negocierile se soldaseră cu o înţelegere asupra politicii şi activităţilor subversive îndreptate de cele două state împotriva Germaniei şi aliaţilor acesteia. Înţelegea, din cuprinsul sintezei, că Marea Britanie şi Rusia nu se consideră cu mâinile legate de acest document, ci *îl privesc mai degrabă ca o bază şi un ghid de activitate practică. Nici una dintre părţi nu a aderat foarte strâns la el şi există părerea că trebuie revizuit şi adus la zi.* Un alt capitol al sintezei îi captă atenţia. *Aspecte pozitive şi negative ale colaborării dintre SOE şi NKVD.* Erau probleme mai ales de natură tehnică. Şi, în

sfârşit, *Activitatea de viitor a SOE în Rusia.* Spre mijlocul documentului identifică şi posibilitatea de a-l data: *la sugestia secţiei britanice de legătură din Moscova s-a amânat rediscutarea documentului iniţial până după Conferinţa de la Moscova.* Aşadar, toamna târzie a lui 1943.

Apoi, se hotărî să parcurgă documentele din dosar în ordinea în care erau încopciate. Sesiză curând că avea o problemă dacă o urma: erau prinse în ordine cronologică inversă. Astfel că trebui să ia dosarul de la coadă spre capăt, precum prietenii săi cărora le oferise nu o dată ajutor, salvându-i de la deportare în Transnistria. Se aşeză mai comod în scaunul larg şi-şi privi ceasul de la mână. Avusese impresia că trecuseră mai mult de şapte minute de când se mutase cu toate catrafusele la biroul său. Îşi aprinse o ţigară, suflând fumul prin colţul gurii spre stânga. Apoi spre dreapta. Vălătucii albăstrii se difuzară prin încăperea largă. Mirosul de Virginia blond se difuză şi el odată cu fumul. Se aplecă asupra dosarului.

La 6 aprilie 1942, la Londra fusese elaborat documentul *Raport asupra derulării acordului NKVD/SOE.* Intenţia autorilor era de a *cataloga progresele înregistrate în ultimele şase luni. Am văzut că dacă în privinţa problemelor specifice poate fi identificat un anume progres, posibilităţile pe care le oferă acordul nu au fost folosite la dimensiunea necesară pentru o politică aliată coordonată îndeaproape.* Erau inventariate, în continuare, diferitele domenii pe care cele două agenţii de informaţii şi le fixaseră pentru colaborare, precum şi rezultatul obţinut. *Acţiuni britanice şi ruseşti desfăşurate în sfera de interes a celeilalte puteri*, era un punct. Îşi aduse aminte că Acordul permitea asemenea operaţii doar cu asentimentul părţii care-şi exercita preeminenţa în respectiva zonă. Era curios să vadă ce se realizase. Sigur că nu mai avea importanţă, dar, aşa cum

vedea el lucrurile, şi erau o mulţime de date care convergeau spre aceeaşi concluzie, nu britanicii şi nici americanii, ci ruşii erau cei care aveau să discute cu el. Şi trebuia să vină cu lecţiile învăţate. Să aibă argumente cât mai serioase pentru a salva şi a se salva. Părea că în această din urmă servietă, venită chiar astăzi de peste mări şi ţări, erau argumentele care-i trebuiau. *Este convenit că introducerea de agenţi SOE în Statele Baltice este îndeplinită de Secţia S cu concursul NKVD. Am solicitat NKVD să ne ajute cu documente din acele state. Nici un fel de demers nu a fost făcut de NKVD pentru asistenţă operativă în zonele noastre, dar noi am luat în discuţie reprezentarea NKVD în Egipt, India şi Palestina. În concluzie, condiţiile din acest paragraf au fost, în general, îndeplinite, deşi rezultatul se datorează aspectului negativ al operaţiilor.* Era un pic derutat, cu alte cuvinte condiţiile erau îndeplinite chiar dacă rezultatul fusese negativ! „Poate or şti ruşii mai multe şi mi-or spune“, zise cu amărăciune.

Trecu la punctul următor: Polonia şi Cehoslovacia. *Toate problemele care interesează NKVD în aceste ţări sunt discutate direct cu reprezentanţii acestora. Interesele SOE în Polonia şi Cehoslovacia sunt rezolvate prin contacte directe între organizaţiile noastre şi guvernele acestor state. Termenii sunt îndepliniţi,* suna concluzia paragrafului. Acum, când citea fragmentul, ştia, era după Teheran şi după ce făcuse cunoştinţă cu prevederile proiectului Maiski, cele două ţări erau captive. „Dar încă din aprilie 1942 se gândeau la asta. Era doar cu puţin timp înainte de călătoria lui Eden la Moscova, din mai, când se semnase tratatul anglo-rus.“

Un întreg capitol al acordului din septembrie 1941 privea *cooperarea în celelalte ţări* [care] *va fi decisă de şefii serviciilor britanic şi sovietic şi se va baza pe o politică comună.*

a) Coordonarea activităților de sabotaj. Acțiuni SOE. Am cerut colaborarea NKVD în următoarele țări: 1) Persia; într-o încercare de a fixa cadrul unui plan comun de acțiuni subversive în Caucaz şi la frontierele Rusiei. 2) Iugoslavia; în mod repetat, am cerut o declarație sovietică a politicii cu privire la susținerea mişcării lui Mihailović, care este recunoscută oficial de către guvernul iugoslav. 3) China; am solicitat cooperare totală în Chungking, într-un plan de acțiuni subversive comun. 4) Balcanii; am oferit NKVD posibilitatea de a fi reprezentat la Cairo pentru coordonarea acțiunilor din Orientul Mijlociu. Ulterior, din motive politice, am retras această ofertă. „S-au gândit sau chiar i-or fi surprins extinzându-se cu mult peste ce erau dispuşi să le permită. În fond, dispunând de o extrem de activă agentură în Persia, le este uşor să joace la scară mare într-o zonă tradițional britanică. Petrolul este marea miză de acolo. Petrolul şi ieşirea la Oceanul Indian.“ Pentru a doua oară, în decurs de câteva zile, îşi aminti de vizita pe care Molotov o făcuse în noiembrie 1940 la Berlin. Acolo i se oferise Rusiei sovietice extinderea către Oceanul Indian. Dar comisarul rus pentru Afaceri Străine o respinsese. În acel moment, expansiunea spre sudul Asiei nu intra în vederile Moscovei, atrasă de Strâmtori şi de pătrunderea în Bulgaria, ambele mult mai interesante pentru ce dorea conducerea bolşevică în acel moment. După declanşarea războiului, în iunie 1941, din exploatarea informațiilor obținute de la prizonieri reieşea că Stavka, aşa cum numeau ruşii Înaltul lor comandament, planificase, încă din septembrie 1940, o lovitură cu armatele din Basarabia spre Balcani. Scopul lor era să-i țină pe germani cât mai departe de teritoriul lor. Dar nu pentru a le preveni atacul, ci pentru a-l devansa, a obține poziții cât mai bune pentru ofensivă. La distanță de câțiva ani, îi apărea evident jocul Angliei – le dăm ce nu ne interesează sau are un preț prea mare pentru noi; în schimb, ne apărăm axele stategice ale Imperiului.

Documentul continua cu *Acțiunea NKVD. 1) Persia; ei evită cu încăpățânare să ne dea un răspuns precis. Reprezentanții locali sovietici ne-au dat de înțeles dorința lor de a coopera, dar au subliniat că nu au mandat din partea guvernului lor. Nu vor accepta reprezentanți SOE în sfera lor de influență. 2) Iugoslavia; refuză să ne prezinte opinia lor referitoare la Mihailović şi preferă să-l considere pe acesta mai degrabă un profet decât un Salvator, cu toate că susțin mişcarea comunistă. 3) China; şi-au instruit reprezentantul să se consulte cu al nostru, dar fără a avea vreo inițiativă. 4) Balcanii; ruşii au acceptat să aibă reprezentant la Cairo.* Zâmbi, cu extremă parcimonie („O fi fost scoțian!"). Autorul documentului pusese concluzia la acest punct: *NKVD – eşec, SOE – eşec?* Dacă băieții de la Londra l-ar fi întrebat, le-ar fi spus că ruşii nu-şi arată cărțile pe care le dețin. Niciodată.

Concluziile în forma lor elaborată erau mai explicite. Citindu-le, nu se putu opri să nu se gândească la forța şi la formidabilele resurse cu care se confrunta. Ceilalți aveau de împărțit lumea, nu asta dorea să facă el. Dar nici să fie un simplu obiect al împărțirii altora. Credea că asta era şi ideea Mareşalului. Reveni la hârtiile din față. *NKVD nu este nerăbdător să aplice prevederile paragrafului şi arată mult mai puțină dorință decât noi pentru a se acomoda la aceasta. Nu au încredere în noi şi nu sunt dispuşi să ne arate cărțile. Am încercat să le arătăm încredere, oferindu-le posibilitatea reprezentării în Singapore şi Rangoon la schimb cu Vladivostok.* Se grăbi şi mormăi: „Proşti ar fi fost să accepte. E mai probabil ca ruşii să se afle de acum în Indochina grație comuniştilor chinezi şi de-a dreptul imposibil ca englezii să fie la Vladivostok". *În timp ce au acceptat oferta noastră relativă la primele două locații, nu au fost de acord cu Vladivostok.* „Păi vezi, ce gândeau ei?" *Precedenta noastră ofertă de a face din Cairo centrul pentru coordonarea politicii în Orientul Mijlociu,*

acceptată [„Sigur că da!“] *de ruşi şi anulată apoi de noi, a fost nefericită şi poate fi privită ca un eşec din partea noastră. Nu vor fi mari schimbări de poziţie din partea ruşilor până când noi nu vom avea succese militare sau până când ei vor fi forţaţi de înfrângeri să ne ceară ajutorul.* Şi mai pe scurt suna aşa: *Din partea noastră, am arătat dorinţa de a îndeplini condiţiile din paragraf, dar am dat înapoi la unele oferte. Ruşii au respins orice avans de-al nostru.*

Un alt paragraf al Acordului de cooperare privea *coordonarea propagandei*. Până nu cu mult timp în urmă, nu ştiuse că exista o cooperare între englezi şi ruşi în materie de acţiuni subversive şi nici cât de departe mergea, şi nici nu ştiuse de colaborarea pe tărâmul propagandei, dar o simţise din plin prin câteva teme abordate în comun de posturile de radio de la Londra şi Moscova. „Ia să vedem.“ *Acţiunea SOE. Au fost făcute cereri în câteva ocazii de a transmite emisiuni de propagandă prin intermediul staţiilor de radio ruseşti. Acţiuni NKVD. Măsuri similare au fost întreprinse de NKVD şi, în general, se poate vorbi de cooperare. Secţiei noastre din Moscova i s-a permis să folosească Radio Moscova pentru a transmite în Balcani.* Aşa găsi explicaţia la faptul că Centrul de radioascultare interceptase, nu o dată, emisiuni BBC transmise pe lungimi de undă ale ruşilor. Atunci nu înţeleseseră, crezuseră că îi bruiază. Acum se vădea că este pusă la punct o colaborare. Ei, sigur, şi colaborarea avea nişte limite. Aşa cum prezenţa fizică a occidentalilor era limitată în sferele de interes ale ruşilor, tot aşa ei se îngrijeau de „puritatea“ undelor radio. *Totuşi, au refuzat să permită emisiuni în sprijinul lui Mihailović în spaţiul iugoslav şi au întârziat o prezentare a incidentului cu bombe de la Bruxelles* [„Ce dracu’ mai era şi asta?“ Stătu puţin pe gânduri, apoi se dumiri: „Probabil vreo acţiune a englezilor şi a rezistenţilor dirijaţi de ei“.] *până în momentul în care a fost prea târziu pentru a mai avea*

vreun impact. „Daaa, cu ruşii, să-ţi fie clar, nu eşti singurul care dirijezi orchestra şi nu o dată tu trebuie să joci după cazacioc! Atunci când se petrecuse incidentul cu pricina, conducerea moscovită păstrase tăcerea asupra lui dintr-un singur motiv: poporul trebuia să ştie că ei, sovieticii, sunt singurii care luptă împotriva germanilor. Sigur că, după un timp, ştirea, strecurată între victoriile sovietice de la sfârşitul lui 1941, îşi pierduse din importanţa pe care i-o atribuiau englezii.“ *Concluzii. Termenii au fost îndepliniți. Condițiile din acest paragraf au fost îndeplinite în totalitate, dar trebuie temperați cu remarca potrivit căreia cooperarea în acest domeniu este determinată de scopurile politice sovietice.*

Zâmbi încă o dată citind următoarele rânduri referitoare la *Stabilirea secțiilor de legături. Acțiunea SOE. O misiune formată din trei persoane a fost trimisă la Moscova în septembrie 1941; a fost ulterior redusă la două. Misiunea NKVD. O misiune compusă din trei oameni a sosit la Londra în octombrie 1941. De atunci a crescut la patru.* „Asta-i, dacă-i dai nas lui Ivan, el se suie pe divan. Afurisiții, nu puteau să nu se folosească de o ocazie atât de potrivită de a-şi introduce oamenii în inima capitalismului. Tot ce pot face e să sper că cineva acolo se va trezi şi va înțelege ce scopuri are bolşevismul. Din păcate, pentru noi e prea târziu. Ruşii sunt la porțile Bucureştilor şi nici nu sunt sigur că occidentalii se vor pune contra lor ca să ne apere. Cu atâta petrol în Orientul Mijlociu, cel de aici e apă de ploaie.“ Ştia din hârtiile găsite în arhiva Serviciului că, înainte de război, unul dintre ataşații Franței, ai acelei țări pe care noi o țineam de „sora mai mare şi mai bună“, îi spusese pe față interlocutorului său, şeful Marelui Stat Major, că *România nu este pentru Franța decât un aliat extrem de costisitor*. Probabil că o idee asemănătoare răsărise şi la Londra, în ultima perioadă. Nu-i condamna pentru acest mod pragmatic de a acționa,

ci pentru că, deşi lăsaseră să se înţeleagă că trebuie să mergem spre ruşi, în continuare îi amăgeau pe Maniu şi pe ceilalţi lideri democraţi, pe Antonescu şi pe el.

Aşa fusese şi cu cei trei paraşutişti capturaţi la sfârşitul anului trecut. Fusese de tot hazul. I s-a raportat că o femeie, la poarta căreia bătuseră întrebând-o („halal spioni!“) care-i drumul spre Bucureşti, a dat alarma strigând „Spioni ruşi!“ La prima verificare se dovedise însă că „ruşii“ erau, de fapt, englezi. După ce-i aduseseră la Bucureşti şi stătu de vorbă cu ei, îşi dădu seama că liderul lor privea altfel lucrurile („de, a trăit treisprezece ani în România“), decât cei care-i trimiseseră şi care în numele promovării strategiei imperiale şi al salvării Imperiului se înţeleseseră cu ruşii pe seama împărţirii sferelor de influenţă. *„Autonomus“*, aprecia de Chastelain, *are scopul principal de a-i convinge pe prietenii noştri din România despre cât de recomandabil este să ni se alăture, fără a fi însă în nici un fel în măsură să-i asigurăm că aceasta este în interesul lor. Că aceasta ar fi, într-adevăr, în interesul lor este fără îndoială, dar va fi imposibil să-i convingem de acest lucru atâta timp cât nu suntem capabili să-i asigurăm că ţara lor va fi ocupată de armatele celor trei Aliaţi. Impresia pe care şi-a format-o acum câteva luni Z.P.* [nu reuşise să-l identifice, de Chastelain nu îl deconspirase, iar el nu întrebase], *că România este „o cauză pierdută“ a fost deplin confirmată de deciziile de la Moscova şi mă îndoiesc serios că „Autonomus“ poate obţine ceva mai mult decât o condamnare din partea celor cu care am fost în legătură atât de mult timp şi care au fost, din timp în timp, încurajaţi să creadă că armatele Aliaţilor, nu doar ale sovieticilor, vor participa la eliberarea ţării lor de sub ocupaţia germană. Pe scurt, „Autonomus“ o să se limiteze la a-i persuada pe români să grăbească ocupaţia rusească.*

Fu întrerupt din gânduri. În birou pătrunse intempestiv Nicuşor Stănescu, şeful Grupei politice din cadrul Contrainformațiilor. „Se mişcă“, spuse acesta. Adus brusc la realitate, se uită mirat la subalternul său şi-i replică uşor iritat: „Da, ştiu, au ocupat din zori şi Iaşii“. „Nu-i vorba de ăştia. Bătrânii, tinerii, partidele, Regele, toți se mişcă.“ Şi-l puse la curent, în cuvinte puține, cu întâlnirile fruntaşilor politici de la Snagov sau cu aceea din casa lui Dinu Brătianu. „La aceasta a luat parte şi Sfinxul“, adăugă Stănescu. „Urmăriți chestiunea şi-mi raportați ori de câte ori e cazul“, zise strepezit şi se întoarse la hârtiile lui. Stănescu se uită mirat la directorul general şi la dosarul din fața lui, întrebându-se ce naiba poate să-l îndepărteze pe acesta de combinațiile politice interne atât de dragi până acum.

Fără să mai catadicsească să-i acorde vreo atenție, parcurse ultima parte a sintezei. *Asistență în introducerea de agenți. Acțiunea SOE. Nici o cerere nu a fost făcută de către noi. Am găzduit, echipat şi, după posibilități, am procurat documente agenților trimişi la noi. Am asigurat un emițător radio, care este acum operativ. Acțiunea NKVD. Au făcut cereri pentru introducerea de agenți în Franța, Germania şi Austria, doisprezece agenți fiind acceptați. Patru dintre aceştia operează pe teren. Un altul a fost ucis şi un emițător radio a fost distrus într-o operație care a eşuat.*

Îşi aduse aminte că, în primul set de documente britanice primit de la N.D., se găsea copia unei scrisori pe care un ofițer SOE o trimisese unui coleg. Îi plăcuse şi reținuse un fragment din ea. *Lucrul* – spunea expeditorul – *trebuie făcut la scară mare sau deloc.* Acum avea dovada că ruşii gândeau şi procedau la fel. Ştia că, prin 1925, un anume căpitan din Armata Roşie, Alexandrov sau Alexandrovski, numele i se pierduse între atâtea alte mii de nume

care-i trecuseră prin fața ochilor, pusese piatra de temelie de la baza strategiei militare a Rusiei sovietice. Într-un război care va opune Germania Franței și Angliei, Uniunea Sovietică nu trebuia să intervină, ci să aștepte prăbușirea economică, politică și militară a puterilor occidentale, care se va petrece după câțiva ani. Abia atunci, Armata Roșie va înainta victorioasă până la Atlantic instaurând *pax sovietica.* Nu se întâmplase cum gândise vajnicul căpitan. „Vinovații" erau germanii care călcaseră în picioare, într-o lună, toată trufia Franței și nici nu-l citiseră pe Alexandrov (sau Alexandrovski). Astfel că rușii, după ce suportaseră urgia teutonă, trebuiră să elaboreze și să aplice prevederile planului „B". Ajunseră în Europa de Vest, deocamdată cu spioni și agenți operativi, dar după cum mergea ofensiva din această vară, era sigur că numeroase alte forțe vor urma. Nu-și dădea seama dacă până la Atlantic sau doar până în patrulaterul Boemiei. Și culmea, acești agenți fuseseră introduși chiar de englezi! Nu știa dacă va găsi și alte informații, pe lângă aceea din aprilie 1942, care să ateste alte acțiuni, alt număr. Își dădu seama că numărul nici nu prea conta. Important pentru ruși era faptul că britanicii le puseseră la dispoziție un întreg sistem de susținere la ei în țară.

Concluzia paragrafului de mai sus era: *Am făcut tot ce am putut pentru a îndeplini partea noastră din acord, deși nu cu succes deplin în materie de asigurare cu acte de identitate din cauza lipsei sprijinului total din partea lui „C"* [„sigur e șeful suprem pe linie de informații", zise] *și a Foreign Office-ului, dar și a limitelor propriei noastre organizații.*

Pe când se pregătea să așeze documentul în dosar constată că mai exista o foaie intitulată *Trecere în revistă preliminară asupra politicii subversive comune.* Un fel de concluzie a concluziilor. „Dar nu, nu-i asta. Poate n-ar strica să adoptăm și noi un mod similar de realizare a sintezelor și a altor documente. Cine o mai fi

s-o facă.“ Apoi, citind primul paragraf, îşi dădu seama că până aici avusese de-a face cu o statistică de genul la punctul cutare s-a realizat cutare şi aşa mai departe, iar această privire preliminară exprima, de fapt, punctul de vedere al autorului documentului SOE asupra cooperării cu NKVD. „Acum o să-mi dau seama ce dracu’ gândesc englezii.“ *Elaborat într-o formulă elastică, documentul necesită o serie de comentarii în unele locuri, şi, fără să întreprindem o examinare detaliată a ceea ce sunt principiile conducătoare, dorim să ne referim la următoarele puncte: Franța. Considerăm în cel mai înalt grad periculos şi de nedorit să stabilim vreo legătură între agenții ruşi şi rețeaua noastră din Franța. Vom rupe acordul procedând în acest fel, dar este în interesul siguranței agenților noştri să refuzăm aceasta. Italia. Aceeaşi remarcă trebuie aplicată în ceea ce priveşte comunicațiile. Sprijin în Balcani.* „Ia să văd. Până aici a fost vorba de zona lor de interes. Iar de acum înainte de cea a ruşilor. E doar la câteva luni după ce şi-au precizat punctul de vedere asupra acestei chestiuni, esențială în orice război de coaliție.“ *Au fost stabilite legături la Istanbul, dar SOE este nemulțumit de reprezentantul rus şi a cerut schimbarea lui. Ei au ripostat sugerând că şi ai noştri trebuie schimbați. Ne gândim să facem acest lucru.* „Meci egal!“ *Acțiunea SOE. Am cerut sprijinul sovieticilor pentru Mihailović. S-a creat un impas. Concluzii. Din moment ce Mihailović a fost recunoscut pe deplin de guvernul iugoslav, putem spune că suntem îndreptățiți să exprimăm această cerere şi că sovieticii greşesc refuzând-o.* „Ah, legalismul ăsta! Când vor înțelege că pe ruşi îi doare undeva de recunoaşteri, de legi şi alte asemenea farafastâcuri?! Doar n-a trecut atât de mult de când şi ei procedau la fel. Acum ruşii fac la fel ca voi acum două sute de ani.“ Nu-l mai interesa nici Iranul şi nici China.

Dar *Concluzia generală,* da. *Singurul rezultat tangibil al Acordului este formarea grupurilor Pickaxe.* „Ce naiba-i cu asta?! Sper

că undeva voi găsi explicații.“ *Acest aspect al organizării a avut, în general, oarece succes, iar relațiile personale stabilite între misiunile de legătură s-au desfășurat într-o atmosferă de bunăvoință. Dificultățile tehnice şi administrative au fost produse de cauze exterioare responsabilității acestei organizații şi au fost, în timp, accentuate de aparenta lipsă de apreciere din partea lui Z.P. față de importanța pe care NKVD o arată acestor acțiuni. Şeful misiunii NKVD din Londra s-a simțit jignit de a nu fi fost pus niciodată în contact cu reprezentanți superiori, aşa cum fusese asigurat misiunii noastre. Strălucirea* [întâlnirilor] *cu cele mai reprezentative figuri nu este neinteresantă, neatractivă pentru comuniştii sovietici şi poate părea paradoxal, dar ritualul capitalist are mai mult de-a face cu NKVD decât e gata s-o recunoască tagma proletară. Acest aspect este demn de luat în considerare în viitor.* „I-a prins pe bandiți! Tânjeau după strălucirea țarului! N-ar fi trebuit să-l asasineze.“ Zâmbi, căci îşi aminti unul dintre bancurile cu care I.Gh. venise de la Moscova şi cum era gata-gata să se-nece cu un dumicat când a explodat în râs. „Cică, începu omul său povestea lăsându-se pe spătarul scaunului de răchită, erau într-o nişă din grădina de vară de la «Pariziana», se întâlnesc pe lumea cealaltă țarul Nikolai şi Lenin. Primul întreabă: mujicul tot aşa? Tot, răspunse Lenin. Proletarul tot aşa? reluă țarul. Tot, răspunse părintele revoluției. Intelighenția tot aşa? Tot. Şi vodca tot 38 de grade. Nu, 40 de grade, replică Lenin. Şi pentru două grade m-ați omorât?!“ Explodase într-un hohot de râs cum nu i se mai întâmplase de mult. Era clar, ruşii din vârf apreciau tot ce era bun, strălucitor şi mai ales interzis, iar ceilalți trebuiau să sape la plumb sau să defrişeze în Siberia.

Dar cea mai interesantă parte din *Concluziile generale* era formată din ultimele cinci rânduri. *Pe scurt, Acordul pare a avea doar o mică valoare reală. S-a sugerat că o nouă înțelegere*

trebuie căutată la cel mai înalt nivel şi că planurile NKVD/SOE trebuie să fie elaborate în legătură cu situaţia militară, politică şi economică.

Încercă să sistematizeze ceea ce aflase. Exista un acord de cooperare pe multiple planuri în Europa ocupată de germani şi aiurea în lume, în sferele de influenţă ale celor două părţi, care apăreau atunci, în septembrie 1941, precizate pentru prima oară. Dar cei doi se pot mândri cu prea puţine realizări comune în domeniile fixate prin acord. Era ca şi cum fiecare din ei căutase, până la acea dată, să folosească înţelegerea doar spre folosul propriu.

„Bun", zise şi trecu mai departe. Cinci săptămâni mai târziu, o nouă privire pe care oficiali ai SOE o aruncau asupra Acordului din septembrie 1941. Documentul era elaborat în ideea prezentată în finalul sintezei din aprilie trecut. Află lucruri noi despre trimiterile de agenţi ruşi în spaţiul pe care britanicii şi-l desemnaseră ca sferă de acţiune, despre cum se încheiaseră acestea, despre cârâielile cu privire la Orient, acolo unde ruşii, ca ultimi veniţi, nu mai găsiseră loc decât spre coada mesei, despre confruntarea din Iugoslavia. Ruşii priviseră întreaga zonă a Balcanilor, locuit de ortodocşii oropsiţi de musulmani, drept ţintă a misiunii lor „eliberatoare", în timp ce englezii socoteau zona, ca urmare a prezenţei lor în Grecia de mai bine de un secol, drept fieful propriu. *În ceea ce priveşte Iugoslavia, deşi am exercitat presiuni asupra guvernului sovietic de a transmite partizanilor să se alăture lui Mihailović, ceea ce ei n-au făcut niciodată, la 1 ianuarie Vîşinski i-a informat pe ambasadorul britanic şi pe însărcinatul cu afaceri iugoslav că guvernul sovietic nu consideră potrivit să se amestece în afacerile partizanilor din Iugoslavia. Cu toate acestea, ei vor permite publicarea unor articole despre războiul din Iugoslavia,*

preamărind rezistența în fața Axei, dar fără să se menționeze, în mod special, numele lui Mihailović, şi vor susține aceasta prin transmisiuni radiofonice. Îl interesa poziția Moscovei față de Iugoslavia pentru că era foarte aproape. Din câte-i cunoştea pe ruşi, asta însemna că ei au planuri speciale cu această țară după război, şi socotea că englezii ar trebui să fie mai atenți la evoluțiile din vestul Balcanilor. Deşi ultima ofensivă germană de luna trecută fusese cât pe ce să se soldeze cu capturarea celui care-şi spunea „mareşalul Tito", acesta scăpând ca prin farmec din fața vânătorilor de munte, Broz încă reprezenta o forță. El personal nu-i dădea nici o şansă lui Draja Mihailović.

Dar una peste alta, SOE considera că *mai mult a oferit decât a primit. În consecință, în ultimele săptămâni, relațiile noastre cu NKVD au ajuns la un punct critic. De aceea l-am instruit pe reprezentantul nostru la Moscova să-i informeze pe ruşi că, dacă nu ne răspund la fel, ne simțim obligați să ne retragem misiunea de la Moscova şi să încetăm colaborarea. Reprezentantul nostru ne-a replicat că o asemenea amenințare nu va fi de nici un folos şi că probabil guvernul sovietic va rupe fără nici un regret relațiile cu noi.* „Iote, dom'le, că i-a citit unul! Îmi place omul." *De asemenea, ne-a spus că ori de câte ori a protestat față de lipsa lor de cooperare, ruşii i-au reproşat invariabil că nu am deschis încă al doilea front în Europa,* iar în continuare ideea era că acțiunile subversive nu pot ține loc de al doilea front şi, oricum, nu se pot compara cu ceea ce fac ei, ducând greul războiului terestru. Astfel că liderilor NKVD li se părea firesc ca britanicii să *contribuie cu cât pot ei* [la distrugerea duşmanului] *prin mijloace subversive, fără să ceară reciprocitate.*

În aceste condiții, găsi că era normal ca englezii să se gândească la o reconsiderare a relațiilor între serviciile de informații

din cele două țări. *O decizie asupra continuării sau renunțării la eforturile depuse în vederea unei cooperări mai strânse trebuie să fie luată acum.* Dar trebuiau să își imagineze că și rușii pot să renunțe la cooperarea informativă și să rupă Acordul. În condițiile în care ambele părți ar fi fost dispuse să pună capăt colaborării pe terenul acțiunilor subversive, britanicii credeau că *o criză în relațiile noastre cu greu ar putea contribui la mai buna înțelegere între țările noastre, și deși rușii nu sunt în stare să înțeleagă ceea ce facem noi...*

„Sunt în casa lui Maniu, îl întrerupse din citit Nicușor Stănescu. De la 6 seara stau în casa Sfinxului și fac politică înaltă. Umblă zvonul printre ei, și nu numai, că domnul Mareșal a demisionat. Pe de altă parte, Maniu a dezmințit știrea spunându-le că, dimpotrivă, Antonescu nu înțelege să demisioneze în acest ceas de cumpănă și să lase Majestății Sale posibilitatea rezolvării situației.“ „Carevasăzică, până nu de mult susțineau ca Mareșalul să scoată țara din război, acum îi cer să plece. Oare ce-nseamnă asta?“ „E de presupus că cedează în fața rușilor în problema basarabeană“, zise Stănescu. „Nu știu, ei tot cred că, la sfârșitul războiului, Anglia va fi cea care își va impune punctul de vedere. Ei nu știu ceea ce eu știu, dar pot, Nicușor dragă, să-ți spun că englezii ne-au cedat și nu de ieri, de azi, ci din toamna lui 1941! Astăzi, înainte de prânz, m-am întâlnit cu cineva din anturajul lui Maniu și i-am spus ceea ce ți-am spus acum. Dacă acum o oră Maniu insista pe vechile poziții, ori mesagerul meu n-a ajuns la el, ori nu l-a crezut, adică nu m-a crezut. Ceea ce este grav.“ Șeful Grupei politice făcu ochii mari și îngăimă: „De când știți?“ „Nu de când aș fi vrut, îi răspunse. E o informație care nu ne poate ajuta prea mult în acest moment.“ „Bine, dar parașutiștii?, nu se lăsă Stănescu. Prezența lor ar fi trebuit să exprime interesul Angliei aici“, continuă el. „Parașutiștii... zise celălalt, drăguți băieți, numai că nu sunt convins

că venirea lor aici e legată de organizarea şi declanşarea unei lovituri de forță împotriva noastră. N-am nici un fel de date, doar pun laolaltă unele frânturi. Porcăria pe care au făcut-o publicând ştirea despre sosirea Prințului la Cairo şi, apoi, sistarea oricăror discuții după ce au debarcat în Franța. Astea mă fac să mă gândesc că de fapt n-au vrut decât să-i îmbrobodească pe nemți.“ „E posibil“, murmură Nicuşor Stănescu. „Aşa e, gândeşte-te ce rahaturi (directorul general ştia să fie grobian, când dorea) i-au transmis măreții paraşutişti lui Maniu de când sunt aici, gândeşte-te că noi le-am pregătit legenda pentru cazul în care germanii ni-i cer, sublinie Cristescu. Erau descoperiți total. Nu aşa pătrunzi într-o țară inamică, chiar dacă ştii că ai prieteni, având o misiune de război. Trebuie să te gândeşti la ce-i mai rău. Or, ei au venit ca la plimbare.“

„Şi ce-au mai discutat la Maniu?“, schimbă brusc subiectul Cristescu. „Guvernul de la Lublin şi intențiile ruşilor în Polonia“, îi răspunse interlocutorul său. Era, într-adevăr, un subiect fierbinte. Conferințele aliate de la Moscova şi Teheran nu rezolvaseră problema frontierelor poloneze. Ruşii ceruseră recunoaşterea anexiunilor făcute după 17 septembrie 1939, britanicii se codeau, doar intraseră în război pentru Polonia! Cum ruşii se încăpățânau şi nu lăsau ciolanul din mână, ba chiar dăduseră a înțelege că, în condițiile în care occidentalii nu se grăbesc cu deschiderea celui de-al doilea front, pot ajunge la un consens cu germanii, britanicii erau pe cale de-a ceda, iar conduita lor din aceste zile de august, când populația Varşoviei se răsculase împotriva germanilor, era o dovadă a „flexibilității“ politicii unei mari puteri care „nu are duşmani eterni, nici prieteni eterni, ci doar interesele îi sunt neschimbate“. „Şi?“, îl presă Cristescu. „Se tem că şi la noi s-ar putea găsi oameni care, sprijiniți de ruşi, ar forma un guvern de timpul celui de la Lublin.“ „E adevărat, s-ar găsi şi nu numai de la roşii, ba

chiar şi dintre ei unii ar participa la guvernare.“ „Pe de altă parte, îşi continuă Stănescu ideea, consideră că după război Anglia îşi va impune punctul de vedere în Polonia.“ „Vezi, Stănescule, ce fac? Nu poți să nu-i admiri pentru tenacitatea cu care îşi urmăresc țintele, dar şi pe polonezi şi pe noi ne-au vândut diavolului. Garanțiile date nouă erau apă de ploaie, dar pentru ceilalți au făcut război! Ca şef de Serviciu îi apreciez, ca român nu-i iert. Noi am ferit partidele, chiar şi pe comunişti, dar dacă oamenii ruşilor pun mâna pe putere, va fi vai ş-amar de noi toți. Trebuie să ne apărăm în vreun fel.“ Mai sporovăiră o vreme în lumina unui asfințit din ce în ce mai roşu, apoi Stănescu se întoarse la ale lui. „Te aştept oricând, nu plec la Joița, îi aruncă, din scaunul din care nu se ridicase, Cristescu. Şi aprinde, te rog, lampa mare. De acu’ nu ne mai bombardează americanii.“

... ce facem noi în aer, pe mare şi pe celelalte teatre de război. Documentul din a cărei lectură fusese întrerupt se încheia cu recomandarea continuării colaborării între SOE şi NKVD. Asta era situația la 15 mai 1942.

Realizarea politicii SOE de către Misiunea de la Moscova era titlul unui nou raport elaborat la jumătatea lunii iulie, în acelaşi an. *Politica noastră se bazează pe înțelegerea realizată între reprezentanții SOE şi NKVD...* aşa*... cooperare mutuală...* da*... probleme de interes comun...* nimic deosebit... ba nu, iată ceva nou. *Pentru dezvoltarea acestei înțelegeri, Z.P.* (îşi aminti că îl mai întâlnise cel puțin o dată, de Chastelain îi vorbise despre un anume Z.P., părea a fi un personaj important, atunci nu i-a cerut să-l identifice şi acum îi părea rău, poate i-ar fi fost de folos în fața ruşilor) *şi-a definit vederile privind termenii şi aceştia includ abandonarea politicii de forță, în favoarea acceptării propunerilor constructive fără impunerea unor condiții în fața cuiva.* Aşa cum îşi dădea seama, aceste

precizări au stat la baza relațiilor pe care reprezentanții SOE aveau să le dezvolte cu colegii lor din NKVD. *O parte importantă a acestei noi politici se referă la asistența operațională a agenților NKVD pe teren și, cu unele mici rezerve, noi ne asumăm deplina responsabilitate de a-i introduce în țările desemnate, fără a ne interesa de natura misiunilor lor.*

Observă că memorandumul lăsa o mai mare libertate de mișcare agenților care operau în comun cu ruşii decât termenii Acordului din septembrie 1941 şi presupuse că şi ruşii se bucurau de reciprocitate din partea alor lor. În fond, libera inițiativă era esențială într-o astfel de activitate. Aşa proceda şi el. Fixa un cadru, una sau mai multe ținte de atins, iar omul din teren îşi selecta mijloacele prin care realiza misiunea. Îl interesau numai rezultatele. Pe de altă parte, constată o anumită cedare a britanicilor determinată de dorința de a continua cooperarea, aşa cum recomanda sinteza din 15 mai. Era în perioada reculului lor în Africa de Nord, iar în Extremul Orient trupele Imperiului Soarelui Răsare înregistrau victorii după victorii, astfel că, într-o oarecare măsură, această retranşare era justificată. Nu se îndoia nici o clipă că nu aveau să-şi protejeze interesele atunci când situația ar fi impus-o.

Reveni la document pentru a studia cadrul pe care conducerea SOE îl elaborase pentru fiecare caz (țară) în parte. Deşi erau lucruri depăşite, se putea înțelege, chiar în ceasul al doisprezecelea, felul de a gândi al şefilor spionajului britanic. *România. Politica noastră în România este îndreptată spre încurajarea oricăror organizații subversive care par capabile să împiedice exploatarea resurselor acestei țări de către Axă. În acest moment, nu par posibile acțiuni subversive pe scară largă, dar evenimentele sunt pregătite pentru o explozie internă menită să încurce planurile Axei referitoare la*

această țară. Au fost angajate negocieri cu MIRON pentru răsturnarea lui Antonescu şi a camarazilor săi pronazişti şi cu scopul de a retrage Armata Română de pe Frontul de Est, şi de a distruge comunicațiile trupelor Axei. Ştia, din documentele primite anterior de la N.D., că „Miron" era unul dintre numele conspirative atribuite de englezi lui Maniu. Prima parte a lui 1942 nu fusese propice unor astfel de socoteli, cu excepția poveştii din fața Moscovei, Wehrmacht-ul neavând mari probleme, ba fusese capabil să susțină şi frontul african. Iar în țară, lumea aproape că uitase de război! Dar ştia şi el, o acțiune politică şi militară, o lovitură de stat, cere timp pentru pregătire. Timp şi oameni. *Trebuie ținut cont că nu ne putem aştepta ca MIRON să organizeze o revoltă până când nu primeşte asigurări că Aliații sunt pregătiți să facă unele concesii în schimbul sprijinului său.* El ştia care era punctul de vedere al lui Maniu, oare ştiau şi englezii? Dacă da, însemna că Rică Georgescu îi pusese la curent. Va vedea în curând. *Aceste concesii au, fără îndoială, ca principal element recunoaşterea* („nu şi îndeplinirea lor?") *cererilor lui MIRON privind rectificările de frontieră, cel puțin a celor existente în 1938. În mod firesc, un asemenea cadou este desigur o problemă pentru Rusia, şi înaintea oricărei declarații pe care am face-o trebuie să ajungem la o înțelegere foarte clară cu Moscova; noi deja am discutat această problemă cu reprezentantul NKVD de la Londra şi aşteptăm un răspuns.*

Din păcate, următoarele trei sau patru rânduri nu le putu citi, pagina era tăiată strâmb. Era ceva legat de Transilvania, îşi dădu seama după primele cuvinte din pagina a doua a memorandumului. *... ungurii. Aceasta, dacă este bine organizată, poate avea ca rezultat reținerea de forțe militare în ambele țări care să facă față războiului. Atacarea centrelor industriale, în special a câmpurilor petrolifere, este, de asemenea, o parte a operațiunilor pe care*

le-am desfăşura. Contribuţia lui SAM (ridică sprâncenele a mirare, probabil unul dintre agenţii englezi de la Moscova) *în aplicarea politicii noastre ar putea include următoarele: 1. Exercitarea unei presiuni continue asupra colegilor săi pentru a se recunoaşte importanţa acţiunilor în România. Trebuie să aibă ca obiectiv să nu accepte nici un „nu" drept răspuns* [la cererile sale], *să ţină subiectul mereu treaz în faţa lor (aşa cum fac ei cu noi în problema celui de-al doilea front) şi să nu se mărginească să accepte la cererile noastre specifice răspunsuri neangajante drept soluţii adecvate. 2. Punerea accentului pe sprijinul pe care Rusia ar putea să ni-l acorde în introducerea agenţilor prin Marea Neagră, cu ajutorul submarinelor. 3. Convingerea ruşilor să folosească împreună cu noi prizonieri de război români şi unguri pentru a-i infiltra ca agenţi. 4. Acumularea cunoştinţelor* [necesare] *acţiunilor de orice fel în România, prin înştiinţarea continuă a Londrei cu toate informaţiile obţinute de la surse ruseşti.*

Aici se termina capitolul România. N-avea nici o idee despre cât reuşise să realizeze Sam din primele trei puncte de mai sus, dar ai lui nu se confruntară nici cu foşti prizonieri infiltraţi şi nici cu agenţi debarcaţi de pe submarine pe plajele româneşti. Şi, mai ales, nu era sigur cât de dispuşi fuseseră sovieticii să pună la dispoziţia colegului lor britanic date privind spaţiul românesc, obţinute de ei din exploatarea informativă a prizonierilor de război. Nu se îndoia de abilitatea lui Sam, dar nici de străşnicia cu care ruşii îşi apărau informaţiile dobândite din diferite surse.

În continuare, documentul punea în lumină poziţia SOE faţă de Grecia, Iugoslavia, Bulgaria, Persia, Afghanistan, Extremul Orient, statele baltice, Scandinavia şi Finlanda, America. Lucruri copleşitoare despre cum vedeau britanicii evoluţiile politice şi militare din ţările respective şi ce îşi propuneau să realizeze. Era cât pe ce

să treacă mai departe deoarece observase un capitol care explica una dintre formulările identificate mai înainte – „operațiunile Pickaxe“, când sesiză ceva interesant în capitolul dedicat Greciei. *Partidul comunist* – se menționa – *este destul de puternic, dar nu în mod special bine organizat, iar noi nu avem nici o dovadă că sovieticii sunt activ implicați în direcționarea politicii din acea țară. Se pare că ei și-au amânat realizarea obiectivelor politice până după infiltrarea cu succes și că ar prefera să găsească un guvern democratic, pe care l-ar putea folosi ca o dovadă evidentă a bunelor lor intenții în ochii aliaților lor democrați. Procesul de comunizare* – asta-i atrăsese atenția – *poate fi o parte a politicii lor pe termen lung de a prelua controlul Balcanilor.* „Nu «poate», ci sigur. Păi, măi Tommies, dacă știați că este așa, de ce-i lăsați?! Sunt aici oameni pe care nu merită să-i trădați, să le trădați așteptările. Sau măcar spuneți-le clar ce aveți de gând.“ *Noi trebuie să fim capabili să folosim partidul comunist ca pe un levier pentru a pune la punct un plan comun în Grecia. Cazul lui Kissavos* [așa cum cineva dintre cei care citiseră memorandumul pusese un semn de întrebare în dreptul acestui nume și el se întrebă cine putea fi acest Kissavos] *este unul care poate fi citat și, dacă vom cădea de acord cu sovieticii să folosim oameni ca acesta* [„comuniști, adică britanicii să-i folosească pe unii comuniști greci. Dacă aș fi în locul rușilor, aș îngădui asta pentru că aș avea ceva de câștigat“], *puterea comuniștilor din Grecia ar crește, dacă am da o declarație comună de sprijinire. SAM ar putea foarte bine* [în acest context]*, explicând dorința noastră de cooperare în Grecia, să producă rezultate pozitive și să aranjeze discutarea întregii probleme cu responsabili pe Orientul Mijlociu.*

Trecu peste Iugoslavia și celelalte țări și se opri asupra capitolului „Operațiunile Pickaxe“. Din câte-și dădea seama, era vorba de organizarea în comun a operațiilor subversive.

Responsabilităţile noastre operative în ce priveşte agenţii NKVD pot fi rezumate astfel: a) în Rusia – 1) Acceptul de la Cartierul General de la Londra pentru trimiterea agenţilor. 2) Verificarea documentelor şi a pregătirii fizice. [ridică din sprâncene, cineva pe margine scrisese cu creionul „Nu“] *3) Verificarea funcţionării staţiilor de radio. 4) Pregătirea călătoriei. 5) Transmiterea la Moscova a datei plecării. b) la Londra – 1) Preluarea* [agentului] *la locul îmbarcării. 2) Cazarea pe perioada şederii la Londra. 3) Verificarea acoperirii şi a documentelor. 4) Transmiterea ultimelor informaţii.* [privind ţinta şi misiunea, desigur] *5) Alegerea destinaţiei. 6) Verificarea echipamentului şi a îmbrăcămintei. 7) Verificarea staţiei radio şi a planului de transmisiuni. 8) Exerciţii de paraşutare. 9) Expedierea. În ceea ce priveşte responsabilităţile sub a), punctele 1), 4) şi 5) au fost realizate, dar nu acelaşi lucru se poate spune despre punctele 2) şi 3) şi multe dintre dificultăţile noastre pot fi atribuite omisiunilor comise de SAM. Dificultăţile sale în această privinţă sunt considerabile, dar cred că ele ar fi surmontabile fie printr-o mai mare mobilitate, pentru a se întâlni cu agenţii înainte de îmbarcarea lor, fie insistând că nu li se va permite debarcarea în Regatul Unit dacă nu sunt echipaţi potrivit. Adăugarea la stafful său a unei persoane instruite în activitatea Pickaxe ar îndepărta acest neajuns.* Acelaşi creion nervos de mai sus scrisese apăsat un singur cuvânt – „Nu“ şi îl subliniase cu trei linii şi mai apăsate. Era ca şi cum englezii doreau ca ruşii să zbârcească câte ceva, de fiecare dată. Şi apoi să poată spună „Noi am vrut, dar voi n-aţi fost în stare“.

Nu avea de unde să ştie câte din acestea fuseseră puse în practică, dar Sam îi oferise destule elemente, până acum, pentru a le negocia cu ruşii. Şi nu citise decât câteva dintre documentele dintr-un dosar.

Dintr-odată, îl răzbiră foamea şi oboseala. Se gândi cu plăcere la un platou plin cu bucăţele suculente de organe fripte pe grătar: momiţe, fudulii, inimă, rinichi, câţiva mititei zemoşi şi o bucăţică de muşchi de vită făcută în sânge. O bere rece, cu un guler de exact două degete, ar trebui să completeze „frugala“ cină. Ştia că nu se prea potriveşte cu friptura, dar i se părea mai nimerită pe căldura de afară decât un vin roşu. Fierbintea seară bucureşteană îl învălui de cum coborî pe trotuar. Se învârti niţel, apoi se îndreptă spre una dintre micile terase din preajma Lipscanilor. Nu stătu mult, revenind în birou după nici o oră, destul de remontat pentru a mai petrece câteva ore cu hârtiile în faţă. Şi nici nu era prea târziu.

Îi atrase atenţia copia unui document din 12 august, acelaşi an. Era minuta încheiată în urma vizitei pe care şeful Misiunii SOE la Moscova, identificat prin sigla D/P.101, o întreprinsese în Regatul Unit la începutul lunii. *Fără îndoială, vizita lui D/P.101 a fost de un mare folos atât nouă la Londra, cât şi lui, ajutându-ne să ne înţelegem problemele şi să depăşim micile diferenţe care au apărut până acum.* Uitându-se în continuare peste minută, sesiză că nu era o simplă descriere a discuţiilor dintre părţile implicate, conţinând şi o analiză a celor petrecute în aproape douăsprezece luni de activitate a Misiunii SOE în Rusia şi a felului în care funcţionase relaţia dintre Centrala SOE şi vârful său de lance, dar şi o viziune critică asupra disfuncţionalităţilor. Îşi zise că un serviciu de informaţii este cu atât mai puternic, cu cât îşi recunoaşte greşelile şi le remediază. Poate pierde un agent, dar nu o reţea. *Este evident că ambele părţi se pot acuza până acum, Londra neţinând la curent* [misiunea de la Moscova] *cu planurile şi intenţiile ei, neprezentând din timp în timp o politică precisă pentru fiecare dintre ţările în care operează; firesc, rapoartele lui D/P.101 erau întrucâtva sărace.* Sigur că în cursul vizitei şi al convorbirilor desfăşurate în secţiunile-ţări ale SOE, şeful misiunii de la Moscova

se va fi pus la curent cu politica în spațiile de interes. *Pentru a ține la curent* [misiunea de la] *Moscova, s-a decis ca de două ori pe lună să se expedieze o telegramă bazată pe rapoartele bilunare de evoluție.*

Ca şef de serviciu de informații considera extrem de interesant felul în care englezii gândeau sporirea importanței rezidenturii din Rusia sovietică şi a felului în care se putea realiza aceasta. Erau pe aceeaşi lungime de undă, cum se spune. Şi el dădea agenturilor sale din străinătate maximum de libertate şi putere. Singurul cuvânt de ordine pe care îl transmisese era „eficiența". *În timpul vizitei sale la Londra, D/P.101 a afirmat că el consideră că rolul pe care îl joacă la Moscova trebuie să fie acela al unui ambasador sau ministru din cadrul Foreign Office. Altfel spus, dacă SOE doreşte să ridice uneori chestiuni privind relațiile cu NKVD abordarea inițială trebuie să fie făcută de D/P.101 la Moscova.*

După felul în care bătea în uşă, era gata să parieze că era Siminel. În cadrul ei apăru şeful Informațiilor Externe. Nici el nu plecase. Flerul că ceva important era pe cale a se produce îi ținea pe toți în Centrală. „Americanii au intrat în suburbiile Parisului. Probabil mâine sau cel târziu poimâine vor intra în oraş. Se aude că e şi o divizie franțuzească cu ei, spuse Siminel. Probabil o să-i lase să intre primii în oraş. Au nevoie de ei după război şi trebuie să găsească oamenii care să-i elimine pe comuniști de pe scena politică." Mai schimbară câteva vorbe, apoi fiecare se întoarse la ale lui: Siminel să pregătească sintezele pentru întâlnirea de a doua zi, iar directorul general la hârtiile din față.

După ce va fi făcut o asemenea deschidere, este posibil ca el să ne ceară să continuăm [acțiunea] *cu D/PR.1 din Londra. Motivul este că D/P.101 consideră că este esențial ca D/PR.1 să nu fie*

niciodată în situația de a telegrafia colegilor săi din Moscova în probleme de relații [cu ruşii], *înainte ca D/P.101 însuşi să aibă ocazia să prezinte cazul. „*Să-i ia naiba, îşi dăduse seama că D/P.101 era şeful Misiunii SOE de la Moscova, dar cine era D/PR.1?“ Ceața se vădi şi mai groasă atunci când citi primul paragraf al capitolului următor: *Misiunea de la Moscova. S-a convenit ca D/P.1 să se reîntoarcă la Moscova împreună cu D/P.101, ca adjunct al acestuia, pentru a-i înlesni lui D/P.101, ori de câte ori este cazul, deplasări în afara Moscovei.* Stătu nițel pe gânduri, în fond conta mai puțin cine erau aceşti DP-ei, probabil că ruşii ştiau, important era că englezii se străduiau să-i asigure şefului rezidenturii o mai mare libertate de mişcare, desigur în scopuri informative. Că era aşa, o dovedea pasajul următor din memorandum. *S-a considerat necesar ca încă un funcționar cifru să fie ataşat misiunii, astfel încât să preia din responsabilitățile lui D/P.103.* Un transmisionist în plus însemna trafic în plus.

Se întâlni din nou cu problema grupurilor *Pickaxe* care, din cauza proverbialei încăpățânări slave, risca să se constituie într-un nod al discordiei. *Am avut probleme în trecut cu grupurile Pickaxe care au sosit fără documentele potrivite şi, în general, nepregătite. D/P.101 a subliniat că el a insistat în nenumărate rânduri pe lângă NKVD la Moscova, dar au refuzat să-i permită să verifice agenții* [ruşi] *înainte de plecare. De aceea, s-a convenit* [între Londra şi misiunea sa de la Moscova] *că dacă pe viitor grupurile Pickaxe ajung* [în Anglia] *fără documentele necesare şi nepregătite, ele să fie trimise înapoi în Rusia cu vaporul următor. D/P.101 trebuie să facă suficient de clar NKVD-ului că dacă îi refuză dreptul de a-i verifica pe agenții lor înainte de a părăsi Rusia, noi nu ne asumăm nici o responsabilitate pentru viitorul lor.* Corect, şi el ar fi procedat la fel. Altfel, ar fi riscat să fie acuzați de sovietici că au provocat căderea vreunui agent sau chiar a unui grup.

Chestiunea agenților putea fi depășită, pentru că, în fond, era interesul rușilor să-și trimită oamenii în Europa ocupată în deplină siguranță. Altă problemă se dovedea a fi mult mai greu de depășit. *Este evident că, până acum, în ceea ce privește Balcanii, rușii au idei extrem de diferite de ale noastre și, pentru a obține deplina lor cooperare în țări precum România sau Iugoslavia, va trebui ca un miracol să se producă.* Asta e! Avea încă o dovadă că *Autonomus* nu venise să-i întâlnească pe Maniu și ai lui și nici să facă treaba NKVD-ului în România, aceasta fiind o țară asupra căreia britanicii și sovieticii nu se puteau înțelege. Miracolele nu se produc decât în basme...

Un ultim document din acest dosar aducea o serie de lămuriri asupra cooperării dintre cele două servicii de informații. Se afla în fața unui *briefing* întocmit pentru unul dintre șefii Operațiunilor Speciale, în vederea întâlnirii din 3 decembrie 1942 cu ambasadorul Majestății Sale acreditat la Moscova, Sir Archibald Clark Kerr. Așa află despre compunerea misiunilor de legătură, despre persoanele de legătură. *Misiunea britanică de la Moscova nu depășește cinci persoane, iar conducătorul ei tratează direct cu reprezentantul NKVD (colonelul Ossipov). Misiunea NKVD de la Londra are același număr de oameni, iar liderul ei lucrează direct cu șeful Secției Rusia din cadrul SOE.* În continuare, erau trecute unele condiționări pentru ca ambasadorul să poată înțelege și susține cauza conaționalilor săi în fața reprezentanților Kremlinului. Se miră de colaborarea între trimisul Foreign Office și serviciile speciale din țara sa și o compară cu situația din unele legații ale României, unde agenții săi trebuiau să fie deplin acoperiți și să se ferească de șeful oficiului diplomatic. La fel de adevărat era și faptul că majoritatea diplomaților fugeau ca dracul de tămâie de activitatea informativă. Colegul lor englez, Clark Kerr, nu se dădea în lături de la așa ceva și mai cunoștea cazurile a

altor câțiva „scorțoşi“, absolvenți de Eton sau King's College, care colaborau cu serviciile speciale întru susținerea Coroanei britanice. Reveni asupra documentului. *Deşi Misiunea britanică se limitează la a desfăşura acte de sabotaj şi operațiuni subversive, acest lucru se datorează nu numai regulamentului său, ci şi lipsei unui agent SIS care să fie folosit de NKVD pentru a transmite informații către SIS în Anglia. Aici am putea face observația că NKVD nu doreşte nici un fel de amestec în diversele noastre departamente secrete, şi ar prefera să trimită toate informațiile mai departe. Noi acționăm astfel mai mult în calitate de agenți, transmițând toate aceste informații mai departe autorităților competente.*

Urma apoi prezentarea profilului Secției ruse din cadrul SOE care, după spusele celui care elaborase materialul, *se limitase în cea mai mare măsură la pregătirea şi trimiterea agenților sovietici în Anglia, în vederea introducerii lor în teritoriul inamic. Noi suntem responsabili față de toți agenții din momentul sosirii lor până în momentul plecării pentru cazare, echipament şi, în multe cazuri, pentru procurarea documentelor.*

Ambasadorul trebuia să cunoască cu exactitate situația pentru a putea promova interesele britanice. *Am purtat o luptă împotriva lipsei pronunțate de voință de cooperare a NKVD-ului, fiind în situația că mai mult am dat decât am cerut.* Restul documentului era deteriorat, dar îşi dădu seama că, în rândurile lipsă, el conținea o serie de referiri la adoptarea unei poziții critice la adresa părții sovietice. I se aduceau la cunoştință şi încercările de remediere făcute de-a lungul anului sau cele în curs de abordare. *Subiectele care sunt de interes pentru SOE şi care au fost discutate cu NKVD într-o încercare de soluționare includ: a) cooperare pre- şi post-ocupație în Persia şi China. Aici avem foarte puține succese şi este evident că NKVD doreşte prea puțin să ne amestecăm în teritoriile*

sau în sferele lor de influență. b) un front unit în Iugoslavia. Se țineau tare rușii, nu lăsau ciolanul din mână. De la primul document, din aprilie '42, această problemă se afla în centrul disputelor anglo-ruse şi, din câte ştia, nici în 1944 nu se armonizaseră punctele de vedere ale celor doi aliați. Pentru a-şi arăta interesul major în zonă, britanicii îl trimiseseră în zonă chiar pe fiul premierului, dorind să arate că respectă decizia de la Teheran privind susținerea materială a lui Tito. Ceea ce nu i-a împiedicat să-i mai ajute din când în când, după cum i-au transmis oamenii săi din Croația, pe Draja Mihailović şi luptătorii lui. *În Iugoslavia, Rusia refuză să-l recunoască pe generalul Mihailović şi toată propaganda lor se desfăşoară în favoarea „partizanilor" care sunt, în majoritate, comuniști. Pentru a evita o ceartă deschisă, ignorăm propaganda rusească şi continuăm să-l susținem pe Mihailović. Avem motive să credem că rușii nu sunt în legătură cu partizanii decât, poate, indirect. c) un schimb continuu şi reciproc de informații între sovietici şi India. O cantitate considerabilă de informații a fost schimbată, fapt ce a fost bine primit de guvernul Indiei şi de SIS.* Lucru' dracului în casa popii! Cum să-i laşi să intre în perla Coroanei? Nu-l interesa ce aveau englezii de gând cu India, dar să-i laşi pe ruşi să treacă peste lanțul ăla muntos spre Oceanul Indian?! Nu era naivul care să creadă că se vor mulțumi cu extinderea în sudul Asiei şi nu-şi vor urmări scopurile şi în Europa. Astăzi, la aproape doi ani de la data acelui document, constata tenacitatea cu care sovieticii se extindeau în sudul Europei şi cel puțin indiferența cu care cea mai mare parte a indienilor priveau eforturile britanicilor de a-i alunga pe japonezi de lângă granițele țării lor, întrebându-se cât din aceasta era din cauza infiltrării bolşevismului. *d) o abordare comună în nordul Finlandei ca să influențeze situația de pe teatrul norvegian şi ruta de aprovizionare din nord. Sperăm că ni se va permite să folosim Murmansk ca bază pentru adunarea informațiilor referitoare la norvegienii care se*

refugiază din țara lor, dar s-a constatat că NKVD dorește să țină informațiile numai pentru el.

Concluziile, în număr de trei, priveau felul în care decursese cooperarea (cu greu, Misiunea de la Moscova *a câștigat încrederea colegilor sovietici și se speră că, odată cu trecerea timpului, NKVD va deveni mai puțin critic și suspicios. Până acum noi am cooperat loial și am încercat să îndeplinim cele mai multe dintre cerințele NKVD.* „Neîndoielnic, zise, dar ruşii au făcut la fel?"), abordările diferite ale celor două țări în Balcani *(Din păcate, în țările balcanice, acolo unde ne aşteptam să-i găsim pe ruși bine plasați pentru operații subversive – ei încă au o legație în Sofia –, se pare că NKVD-ul este, în realitate, foarte slab și nu are practic nici o comunicare cu aceste țări.* „Care țări, România? Păi le-aş fi spus eu câți sunt și cine sunt agenții Moscovei aici. Și ce, nu aveau rețele în Bulgaria sau Iugoslavia? Probabil că undeva, ceva nu funcționa la acea dată, azi însă s-au convins și englezii că lucrurile stau altfel.") și felul în care șefii cei mari de la Londra evaluau activitatea SOE în Rusia până la acea dată *(suntem satisfăcuți* – se încheia minuta pentru ambasadorul Clark Kerr – *că Misiunea noastră de la Moscova a făcut tot ce i-a stat în putință în circumstanțe foarte dificile.* „Decât nimic, zicem noi, mai bine mai puțin", gândindu-se că ar trebui să facă un rezumat al anului 1942. Aşa, ca să-i fie mai uşor pe viitor.)

Aşadar, după semnarea acordului de cooperare, în septembrie 1941, cele două părți se angajează să colaboreze, cu mai multă sau mai puțină tragere de inimă. Evident apar și primele nemulțumiri cauzate de eterna suspiciune rusească sau de nepregătirea agenților pe care Rusia dorea să-i infiltreze cu sprijinul serviciilor britanice, în Europa ocupată. Un alt motiv de dispută îl reprezentau țările balcanice, cei doi aliați având puncte de vedere și opțiuni diferite.

Şi cu asta închise dosarul anului 1942. „Când cei mari se înţeleg, au totdeauna de suferit cei mici. Dar nu e nici un secret."

Era târziu. Aşa cum îi spusese lui Stănescu, nu avea să plece la Joiţa, dar nici acasă nu era decis să se ducă. Încuie din nou documentele în seif şi trecu în mica încăpere, pompos numită „cabinetul directorului", dar utilată cu tot ce era nevoie pentru ca acela care rămânea peste noapte acolo să se bucure de tot confortul. Deschise larg fereastra. Noaptea năvăli peste el, cu mirosuri amestecate, cu zgomote în surdină. După ce aruncă ţigara, îi spuse celui care asigura permanenţa la telefoane că rămâne în Centrală. Iar dacă-l caută Siminel sau Stănescu, să-l trezească. Ştia că Mareşalul nu avea să se întoarcă în următoarele ore, aşa că putea spera să prindă câteva ore de somn. Cine ştie când va mai avea ocazia să doarmă în următoarele zile, cu ruşii tot mai aproape de Cetate, cu partidele şi Palatul care se agită şi cu Mareşalul despre care el, şeful celui mai important serviciu de informaţii, nu putea să spună care îi vor fi mişcările în viitoarele zile.

I se păru că abia închisese ochii, când lumina puternică a soarelui îl ameţi. Sări de pe canapeaua comodă şi trecu rapid în baia micuţă. În mai puţin de o jumătate de oră, era gata. Comandă un mic dejun pentru mai multe persoane şi convocă o întrunire cu şefii compartimentelor ce se aflau în sediu. Situaţia frontului („doar câteva insule de rezistenţă germane, o retragere ordonată a acestora şi a unor divizii române, restul se prăbuşeşte"), partidele („peste noapte a fost linişte, au plecat cei mai mulţi la Snagov, comuniştii s-au mai agitat, firesc, vin ruşii şi trebuie să-i primească, să justifice pe ce s-au dus banii trimişi de Moscova"), situaţia din Franţa („căderea Parisului e o chestiune de una, maximum două zile"). Se despărţiră după vreo oră, propunându-le să

se mai întâlnească la sfârşitul zilei sau atunci când împrejurările o vor cere.

Reveni, după ce scoase din casa de fier alte dosare, la biroul încărcat de hârtii şi în scaunul de unde i se părea că se ridicase doar cu puţin timp înainte. Şi, cu toate acestea, nu se simţea obosit.

Deschise un nou dosar pe a cărui copertă scria *SOE – RUSSIA, vol 2. CABINET POLICY ON CONTACTS WITH THE RUSSIAN I.S.* Doar câteva file. Din nou, despre agenţii ruşi paraşutaţi în Europa de către britanici. De data asta, dezbăteau problema nume grele. Ştia, deoarece la dosar era ataşat un bilet în care N.D. prezenta unele dintre persoanele nominalizate ca participante la dezbateri. Era vorba despre Sir Alexander Cadogan, subsecretar de stat permanent la Foreign Office, şi încă de mai mulţi ani, despre Sir Orme Sargent, adjunct al lui Cadogan, un anume Strang, tot de la Externe (N.D. nu se referea la Strang, nu-l ştia, dar el parcă-i întâlnise numele în legătură cu misiunea lui Tilea din 1939, însă nu era foarte sigur, nu se ocupa pe atunci „decât" de comunişti), şi faimosul „C", şeful SIS, omologul său. Mai erau şi alţii, dar nu păreau de acelaşi calibru.

Întrunirea avusese loc la sediul Foreign Office, la data de 15 aprilie 1943, şi fusese prilejuită de *cererea NKVD formulată către SOE pentru paraşutarea agenţilor sovietici, astfel: trei în Franţa ocupată şi trei în Franţa neocupată, doi în Olanda şi unul în Belgia.* Aprecie că această repartiţie putea constitui o mărturie a interesului Moscovei pentru regiunile respective, în special pentru comuniştii din Franţa care, înainte de război, avuseseră unul dintre cele mai puternice partide europene. Acum, la un an şi jumătate distanţă, când ştia căror fapte se datora dezvoltarea mişcării clandestine din Franţa, era curios să vadă cum reacţionaseră britanicii

la cererea Kremlinului. *Ambasadorul Majestății Sale, generalul Mason-Macfarlane* [„Ia uite! Fostul şef al informațiilor britanice în campania din 1940 din Franța şi fost şef al Misiunii Militare britanice la Moscova"] *şi Hill recomandau îndeplinirea cererii sovietice. SOE este convins că întreaga cooperare din viitor va depinde de această asistență dată în conformitate cu prevederile paragrafului 8 din Înțelegerea semnată la Moscova, pe 30 septembrie 1941. De aceea, ei insistă că ar trebui să fim de acord cu paraşutarea celor opt agenți aşa cum ni s-a cerut.* Căzu pe gânduri întrebându-se la ce bun presa atât SOE pentru cooperarea cu NKVD, din moment ce mai mult oferise decât ceruse, iar documentele din 1942 pe care le avusese la dispoziție erau clare în acest sens. *Foreign Office nu are nici o obiecție în ceea ce priveşte Franța ocupată şi nici o obiecție serioasă în privința Franței libere. Dar consideră că nici o acțiune nu trebuie întreprinsă în Olanda sau Belgia, fără informarea guvernelor aliate, căci dacă s-ar descoperi că agenții au fost paraşutați din avioane britanice fără consimțământul lor, relațiile noastre cu acestea ar fi serios prejudiciate.*

Serviciile speciale priveau lucrurile întru câtva diferit, de fapt nu era pentru prima oară când acestea şi Afacerile Străine se situau pe poziții divergente (Regatul Unit nu era singurul caz, asemenea diferențe apărând, după știința lui, şi prin alte țări), deşi funcționarii cu melon şi baston ai Externelor şi ai SIS sfârşeau prin a se înțelege întru apărarea Coroanei. *În cazul Belgiei şi Olandei, „C" nu a avut obiecții prea mari, dacă numărul de agenți prevăzuți pentru paraşutare este limitat strict. Cu cât sunt mai mulți paraşutați, cu atât creşte riscul descoperirii, conducând la penetrarea organizației sale. De aceea este de acord cu prezenta propunere, dar cere a fi consultat înainte ca orice lansare ulterioară de agenți sovietici să fie efectuată în Belgia sau Olanda. S-a căzut de acord că, pe*

temeiul necesităților operative, numărul de agenți sovietici trebuie ținut cât mai jos.

Diferențe mai mari erau înregistrate în privința celor „două" Franțe. *„C" este profund îngrijorat în ce priveşte Franța liberă. Toate contactele sale, care îi procură informații inestimabile şi care sunt departe de a fi colaboraționişti sau defetişti, sunt oameni de Dreapta şi violent anticomunişti. Ei trebuie să cunoască dacă noi paraşutăm agenți sovietici în Franța liberă. Ei ar putea privi aceasta ca o interferență în afacerile interne ale Franței, ceea ce poate avea un efect mult mai rău asupra lor decât alianța noastră cu Uniunea Sovietică. Ar putea foarte uşor să-i abandoneze. În Franța ocupată, „C" se află în strâns contact cu comuniştii francezi şi deja a căutat să afle cum ar privi aceştia intrarea agenților sovietici. Până la această dată, nu are un răspuns.*

Concluzia la care ajunseseră participanții la întrunirea de la sediul Foreign Office era solomonică şi, se gândea, n-ar fi trebuit să-i nemulțumească pe ruşi, în acelaşi timp asigurând şi rețelele SOE: *Participanții au fost de acord că, în condițiile paragrafului 8 al Înțelegerii din 30 septembrie 1941, este foarte dificil să refuzi sprijinul pentru introducerea agenților sovietici în* ***teritoriul ocupat*** [era subliniat în textul original]*, dar nimic nu-i obligă să facă acelaşi lucru în Franța liberă. Astfel că s-a decis să se comunice ruşilor că suntem de acord să paraşutăm trei agenți sovietici în Franța ocupată, doi în Olanda şi unul în Belgia, dar că nu vom putea să lansăm nici unul în Franța liberă. SOE să fie gata să explice că, dacă s-ar face aşa ceva, s-ar putea distruge indispensabilele noastre surse de informații. O atenționare serioasă ar trebui adăugată, în sensul că, din motive operative, nu mai putem garanta în viitor paraşutări.*

Zâmbi, căci în rândurile următoare îi vedea pe englezi cum îşi încordează muşchii. Se gândi o clipă şi-şi aminti că, la data desfăşurării întrunirii, situaţia din Africa de Nord era aproape rezolvată în favoarea Aliaţilor, ba chiar se pregăteau să pună piciorul pe pământ italian. Aşadar aveau de ce să se umfle! *Participanţii la întrunire au fost de acord că este momentul să cerem autorităţilor sovietice câteva servicii corespunzătoare. Obligaţiile luate prin agrement sunt reciproce. Până acum am obţinut extrem de puţine de la NKVD. Le-am cerut să-l sprijine pe Mihailović, şi au refuzat s-o facă, sau să-i determine pe partizanii* [evident, cei comunişti] *din Iugoslavia să i se alăture. De aceea s-a hotărât ca, în schimbul ajutorului dat pentru paraşutarea celor cinci agenţi în Olanda şi Franţa ocupată şi a acordului dat pentru stabilirea unei misiuni NKVD la Ierusalim (care este de dorit, altfel contactele trebuie menţinute la Istanbul), noi ar trebui să cerem: a) sprijin sovietic pentru Mihailović; b) agrementul sovietic pentru numirea unor reprezentanţi SOE la Tabriz şi Resht în vederea desfăşurării activităţilor „postoperative"; c) acordul sovietic pentru numirea unui reprezentant SOE, cu transmiţător radio, la Vladivostok.*

Ultima chestiune discutată de responsabili din Externe şi SIS a avut în centru cererea reprezentantului NKVD la Londra de a i se mai pune la dispoziţie un transmiţător radio. *Colonelul Taylor a declarat că reprezentantul NKVD, pretextând aglomerarea radioului Ambasadei sovietice, a cerut de la SOE un transmiţător pentru uzul propriu.* „Hai, dom'le, că-i bună, ha, ha, ha!" Se lăsă pe spătarul scaunului şi-şi închipui faţa perplexă a englezului la auzul insolitei cereri a rusului. Apoi îşi dădu seama că trimişii lui Stalin pe pământ englezesc lucrau serios, nu glumă, dacă un emiţător şi echipa care-l deservea nu erau suficiente. *Motivul real al cererii este, fără îndoială, rivalitatea dintre NKVD şi Armată, ceea ce face ca omul NKVD să dorească să deţină propriul canal de legătură.*

„Sigur, sunt şi rivalităţi pentru a intra în graţiile lui Stalin, văd eu că şi la germani e la fel. Oamenii vechi ai lui Canaris se războiesc cu cei noi ai lui Schellenberg şi toţi aceştia cu ai lui Himmler. Oare ce-o face micul amiral?“ Departe de a fi fost prieteni, se respectau cu acea firească înţelegere proprie adevăraţilor profesionişti. Şi-i mai unea ceva, anticomunismul, ambii dându-şi seama de pericolul reprezentat de Rusia sovietică, ambii fiind îngroziţi de alianţa contra naturii între democraţiile occidentale şi bolşevism. Se gândi că din temniţele inamicilor lui, Canaris nu mai are o asemenea grijă, nimic nemaiputând să-l salveze, nici măcar intrarea Aliaţilor în Berlin. Ar fi, probabil, ultimul german spânzurat de Tribunalul poporului.

Reveni asupra finalului memorandumului. *Participanţii la întrunire au fost de acord că nu va fi foarte greu ca această cerere să fie respinsă şi că, dacă i s-ar da curs, ceva ar trebui cerut în schimb drept compensaţie. S-a hotărât ca „C“ să examineze chestiunea şi să ţină legătura cu SOE.*

Era evidentă repoziţionarea britanicilor după ce le promiseseră ruşilor sprijinul pentru introducerea agenţilor lor în diferite ţări din Europa ocupată. „Mai puţini, lăsaţi-vă mai greu, totul la schimb!“ părea că erau noile cuvinte de ordine care circulau prin cotloanele puterii la Londra. Exista însă o grijă. Fiind evident că problema va excede nivelul NKVD–SOE, exista temerea ca ruşii să nu considere această rezistenţă drept o problemă oficială şi să o pună pe seama Guvernului Majestăţii Sale, afectând astfel relaţiile dintre Regatul Unit şi Rusia sovietică. Pe de altă parte, văzuse că erau şi voci care pledau pentru acordarea în continuare a susţinerii pentru că, spuneau acestea, ruşii oricum vor găsi o cale să-şi introducă agenţii, aşa că mai bine *o facem noi, ştiind câţi sunt şi unde acţionează.*

Se ridică din scaun şi se întinse cât era de lung. Oasele-i trosniră, făcu câţiva paşi prin încăpere, mirându-se cât de greu trece timpul. Se hotărî să mai vadă un dosar înainte de prânz, dar mai întâi telefonă la Preşedinţie. Răspunse tot Radu Davidescu care-i transmise că domnul Mareşal inspectează câteva unităţi de pe front şi urmează să vină probabil în cursul nopţii. Scoase din plic un nou dosar şi se întoarse la masa de lucru.

SOE – RUSSIA (Ministerial Correspondence). SOE/FO/-NKVD/OSS Liaison, Volume One, FROM 20.03.41 TO 20.12.43, citi pe coperta lui. Şi-l întoarse de la coadă. Nu apucă să vadă decât titlul primului document (în ordine cronologică) – *Memorandum asupra Regatului Unit, Rusiei, Europei şi Americii*, că uşa se deschise şi intră Nicuşor Stănescu. „Moşii ăştia n-au somn!“ Surâse la auzul remarcii lipsite de deferenţă faţă de ceea ce numea „zestrea politică a ţării“. „Dar ce s-a-ntâmplat, Nicuşor?“ „Au plecat cu noaptea-n cap de la Snagov, s-au oprit la Popovici acasă, unde a apărut şi Mihalache, care a venit de la Dobreşti. I-au cerut acestuia, întrucât se bucură de trecere, să intervină pe lângă Mareşal să semneze armistiţiul sau să demisioneze şi să-l lase pe Rege să găsească o soluţie pentru a evita transformarea ţării în teatru de război şi ocupaţia sovietică. Au sunat la Preşedinţie, dar i-au spus că Mareşalul lipseşte.“ „Nicuşor, de ruşi nu ne va salva nimeni, din păcate. Urmăreşte chestiunea, e clar că se mişcă. Caută să afli ce au de gând să facă dacă Mareşalul demisionează, dar şi dacă nu-şi dă demisia. Activează-ţi toţi oamenii din toate partidele.“ De fapt, nu trebuia să-i mai spună pentru că aceste măsuri fuseseră luate şi nu de ieri, de azi şi, apoi, pentru că Stănescu nu mai avea pe cine activa, toţi erau la posturi. Şi-i raportau că partidele „se mişcă“, vorbeau chiar de o „lovitură“. Dar mai multe nu reuşiră să afle.

Din scurta notiță ce însoțea memorandumul observă că fusese elaborat de D/P.101, şeful Misiunii britanice de la Moscova, iar cineva adăugase de mână, deasupra siglei, „col. Hill“ şi mai văzu că nu era decât prima parte. *Imediat ce restul memorandumului va veni de la Moscova, desigur, ți-l voi înainta*, scrisese DHV către A/DS. Era destul de lung, aproape unsprezece pagini. Un *chapeau* lămuritor deschidea memorandumul. *Elaborarea acestui memorandum a început la Londra, la 28 martie* [1943], *o parte fiind dictată între întrevederi, la 30 şi 31 martie, iar o parte scrisă în Scoția, pe 1 şi 2 aprilie. Nu am avut timp să-l finisez şi nici să citesc dactilograma. De aceea se poate spune că este un memorandum care a fost dictat, dar nu recitit.*

Se cufundă în lectura lui. În pofida titlului pompos, până la pagina trei nu găsi mare lucru, doar câteva argumente pentru restabilirea unei legături aeriene directe între Marea Britanie şi Uniunea Sovietică şi lista contactelor, aliate sau neutre, pe care colonelul Hill le avusese la Londra şi pe baza cărora şi-a elaborat memorandumul. *Sper să fiu capabil,* adăuga Hill, *ca în câteva zile să ofer imaginea rezidenților britanici şi aliați de la Moscova, ca şi a colegilor mei ruşi* despre relațiile interaliate.

Scopul acestui memorandum – scria mai departe Hill – *este de a prezenta: 1) Opiniile mele asupra condițiilor din URSS, până la 22 martie. 2) Sugestii asupra politicii britanice care trebuie dezvoltată în cooperare cu URSS. 3) Sugestii asupra politicii pe care SOE o urmează față de NKVD şi a scopurilor Misiunii SOE de la Moscova. Cel mai meticulos, echilibrat şi clarvăzător subiect care a apărut în presă a fost publicat de* Times *din 10 martie 1943, în articolul* Anglia, Rusia şi Europa *şi în articolul de fond* Securitate în Europa. *Opiniile exprimate în cele două articole nu sunt însuşite de guvernul britanic sau de Foreign Office. Cele două articole au provocat suficientă emoție pentru a se convoca o*

întrunire a conducerii Times *la ora 1 a.m., pe 10 martie. În ediţiile de seară referinţele la* graniţele ruseşti pe Oder *au fost tăiate.* „Extraordinar! O să-i dau un şut undeva lui Lissievici, ce păzea, era la Externe atunci, şi lui N.D., şi celor de la Radioascultare, şi celor de la legaţiile din ţările neutre care cer bani să se aboneze la ziarele englezeşti. Să scape în presă o asemenea informaţie şi eu să nu ştiu de ea! Lamentabil, n-avem scuză!“ Apoi se calmă, dându-şi seama că nu mai avea importanţă în ziua de 21 august 1944. Dar, cu un an şi jumătate înainte, i-ar fi putut spune Mareşalului ce informaţii apar în presa englezească fără să-şi pericliteze sursele. Apoi văzu că subestimase valoarea informaţiei. *Articolele* – nota în continuare Hill – *au fost serios criticate în anumite cercuri ale presei americane. Cu toate acestea, îi îndemn pe membrii importanţi ai SOE să le citească din nou în conexiune acum cu acest memorandum, şi, în special, responsabilii secţiilor Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, România, Franţa, SUA şi ultima (dar nu cea mai puţin importantă) Germania s-o facă pentru a înţelege posibilele fundamente pe care se va clădi în viitor securitatea în Europa.* Era siderat şi nerăbdător să ajungă mai repede la ceea ce-l interesa din memorandumul Hill. Spera să fie undeva, printre documentele din faţa sa.

Memorandumul este împărţit în următoarele capitole: 1) Situaţia în URSS (militară, internă, starea de spirit generală, teama URSS şi precauţii în relaţiile cu Commonwealth-ul britanic şi SUA). 2) Posibilele intenţii postrăzboi ale URSS. 3) Relaţiile URSS cu Polonia, Finlanda, Cehoslovacia, România, Iugoslavia şi Bulgaria. 4) URSS şi Germania. 5) URSS şi Japonia. 6) URSS şi Franţa.

Frunzări cele unsprezece pagini ale primei părţi a memorandumului (fu dezamăgit, doar primul punct era dezvoltat) şi

trebui să recunoască faptul că orice ofițer de-al lui ar fi produs un material cel puțin similar ca valoare cu al colonelului Hill. Doar două aspecte meritau a fi menționate şi față de care oricum el avea de făcut o serie de comentarii: lipsa oricărei „minorități“ care, în condițiile vitrege din vara lui 1942, să preia puterea şi să semneze pacea cu inamicul, în strânsă legătură fiind suspiciunea reciprocă dintre Aliați, iar al doilea – misiunile pe care guvernul sovietic le-ar putea încredința forțelor sale armate. Menționând criza existentă la toate nivelurile politice şi de comandă ale Armatei Roşii, din vara–toamna lui 1942, Hill nota: *Nu există nici o dovadă că refluxul, chiar la nivelul său cel mai scăzut, ar fi dus la apariția unei „minorități“ în rândul forțelor armate, care să ia în propriile mâini situația şi să fie gata să caute sau să accepte un armistițiu cu inamicul.*

În corelație cu aceasta era capitolul *Sentimentele ruseşti față de Aliați. Aici*, citi el, *la nivelul Înaltului Comandament, al guvernului, al presei şi printre intelectuali, este larg răspândit sentimentul că politica Marii Britanii şi a Americii este de a lăsa Rusia şi Axa să se lupte între ele pentru a se distruge una pe cealaltă. Ruşii au impresia că motivul englezilor şi al americanilor este ca „amândouă să fie slăbite, iar noi să fim puternici la conferința de pace“. Cu regret trebuie s-o spun,* continua şeful Misiunii SOE de la Moscova, *că, în cele patru săptămâni petrecute în Anglia, am găsit dovezi ale acestui mod de a gândi în multe medii, care par să sprijine acest nefericit punct de vedere al sovieticilor. Pare a fi extrem de regretabil; este posibil* [să se fi ajuns la aceasta] *din cauza lipsei unui punct de vedere clar în privința scopurilor pe care englezii şi americanii le urmăresc.*

„Stai, stimabile, că lucrurile sunt mai altfel! Şefii tăi s-au înțeles cu ruşii, cu un an înainte de a scrie tu blestematul ăsta de

memorandum. Sigur, poate or mai fi nişte lucruri de definitivat, dar, per ansamblu, lucrurile sunt înţelese, au fost precizate în Acordul din septembrie 1941, iar noi am fost livraţi ruşilor. În fond, acel Acord a reprezentat un cec în alb dat ruşilor – Europa Centrală, fostă sferă de influenţă germană, urma să fie ocupată de către Soviete!“ Era ca un fel de promisiune neoficială. Se enervă şi-i înjură amarnic pe Hill, pe Churchill, dar şi pe Hitler că-i scoseseră pe ruşi din pustia lor. „Şi apoi, continuă puţin mai relaxat, ce mai era cu prostia că nimeni din Rusia nu se gândea la un armistiţiu cu germanii?! Când era la mintea cocoşului că nici un serviciu de informaţii serios nu-şi taie complet contactele cu inamicul? Şi apoi am mai auzit şi noi prin părţile noastre de câteva contacte între germani şi sovietici petrecute la Istanbul, unde bătrânul ăla de von Papen este deosebit de activ, şi cu americanii, şi cu ruşii.“ Nu avea dovezi, câteva lucruri se „auziseră“, legaţia şi consulatul din Turcia erau pe recepţie, „Georgică“ era şi el atent în restaurantul său unde se întâlneau toţi spionii lumii şi mai era şi Tozan, care însă tăcea. Germanii erau gata să se retragă din teritoriile sovietice ocupate, cu excepţia Ucrainei. În avansarea propunerilor germane către Moscova se amestecară şi niponii, şi chiar suedezii erau gata să găzduiască discuţii între Alexandra Kollontai şi trimişii lui Canaris. Dar totul se încheiase odată cu ofensiva de vară a lui von Manstein numită pompos „Citadela“. Era conştient că lucrurile erau mult mai complexe. Exista un interes al ruşilor de a se înţelege cu germanii, rezultat din simţul de conservare politică. Pe de altă parte, germanii discutau şi cu englezii, având un numitor comun – anticomunismul. Oricât ar fi fost Europa răvăşită de război şi cu legăturile tăiate, tot erau oameni care aflaseră de „coincidenţa“ prezenţei simultane în Spania neutră a celor doi şefi de servicii speciale, Sir Stewart Menzies, faimosul „C“, şi la fel de faimosul Wilhelm Canaris. Aflaseră şi se minunaseră. Dar probabil că luaseră la cunoştinţă şi ruşii şi, temându-se

de o înțelegere între occidentali, după care germanii puteau să se arunce cu toate forțele lor spre Est, se aşezaseră şi ei la masă cu germanii. Nu de alta, dar să aibă şi Occidentul temeri şi motive de analiză! „Iar eu, cu Lissievici, care nu-mi oferă informațiile de-care-am-nevoie-când-am-nevoie, cu Mița şi «Georgică», mă lupt cu uriaşii ăştia! I-am plesnit şi eu de câteva ori, dar încleştarea e inegală. Au stil, putere, imaginație.“

Al doilea lucru care-i atrase atenția din acest fragment al memorandumului Hill era *Viitorul Armatei Roşii. Admițând că Națiunile Unite vor câştiga războiul, este evident că Rusia sovietică va fi una dintre cele trei puteri victorioase. În opinia mea – oricât de mult ar mai sângera Rusia până la obținerea victoriei, ea se va prezenta la conferința de pace sprijinindu-se, fie că nouă englezilor şi americanilor ne va plăcea sau nu, pe o uriaşă, puternică şi experimentată armată terestră, pe trupe de tancuri bine echipate şi antrenate şi pe forțe aeriene considerabile. Rusia sovietică este singura putere „europeană“ care este pregătită şi financiar ca în viitor să mențină o armată permanentă. Acelora care cred (precum o fac mulți reprezentanți ai Americii) că la sfârşitul războiului forțele armate sovietice vor lua comanda şi vor forța un deznodământ, impunând condiții, „cerând pământ pentru ca eroii săi să doarmă acasă“* [zâmbi, văzând cum frumoasa metaforă ascundea o amenințare explicită altfel], *şi că vor răsturna actuala guvernare şi maşinăria statului sovietic sunt visători. Armata Roşie nu va face aceasta. Ce cred Finlanda, Polonia, Cehoslovacia, România şi Turcia în problema preeminenței militare sovietice nu va influența deznodământul. Ce vor face acum Regatul Unit şi SUA, la conferința de pace şi după aceea, va fi factorul care va determina folosirea armatei sovietice în viitor de către guvernul sovietic.*

Aici se încheia prima parte a memorandumului pe care colonelul Hill îl întocmise la sfârşitul lunii martie şi începutul lui

aprilie anul trecut, pe când se pregătea să-şi reia postul de la Moscova. Nu putea trage nici un fel de concluzii, lucrarea era neterminată, spera să găsească şi restul. Dacă n-ar fi lucrat sub ameninţarea timpului, ar fi deschis toate plicurile şi toate dosarele în căutarea părţii a doua a memorandumului. Simţi un gol în stomac, dar nu ştia dacă de foame sau de la o serie de aprecieri cuprinse în document, în special cele referitoare la inutilitatea afirmării şi apărării unor gesturi politice de către unele dintre statele mici. „Sigur că astăzi lucrurile stau şi mai rău pentru mine, adică pentru ţară, există un plan Maiski, Litvinov lucrează şi el peste Ocean cu anumite cercuri americane, englezii nu sunt interesaţi de noi, că nu pot apăra Suezul de la Marea Neagră, nemţii sunt pe ducă, nu ştiu ce au de gând americanii.“ Îi era greu cu datele pe care le avea la îndemână să descifreze poziţia SUA. Întâi de toate, nu ştia atitudinea pe care o aveau americanii faţă de înţelegerea anglo-rusă, dacă aveau cunoştinţă de ea. Îi era, de asemenea, greu din pricina implicării cercurilor economice americane în procesul decizional politic. Putea însă înţelege că respingerea la Teheran a variantei balcanice a lui Churchill de către Stalin şi Roosevelt îl plasa pe ultimul pe o poziţie favorabilă intereselor sovietice. Nu era vorba numai de România, ci de toată Europa Centrală şi de Est, pe care occidentalii o lăsau la discreţia ruşilor. Se hotărî să iasă, să ia prânzul şi să se-ntoarcă repede.

Aşa făcu. Când reveni, telefonă mai întâi la Preşedinţie, dar nu, Mareşalul nu se întorsese încă de pe front, şefii direcţiilor erau în treburile lor, astfel că reluă dosarele englezeşti. Următorul era un amplu raport al ambasadorului Majestăţii Sale pe lângă guvernul polonez din exil, datând din 24 mai 1943, şi gravita în jurul spinoasei probleme a ofiţerilor polonezi omorâţi la Katyn. Ministrul Propagandei Reich-ului făcuse o mişcare deşteaptă (de fapt, nu era la prima ispravă de acest gen, trebuind să i se recunoască

dr. Goebbels abilitatea de a folosi inteligent toate ocaziile pe care i le ofereau inamicii săi) invitând o misiune internațională de oameni de știință din mai multe țări europene pentru a ancheta cazul. Din comisie făcuse parte și dr. Birkle, legist al Ministerului român de Justiție și director adjunct la Institutul de Medicină Legală și Criminalistică din București. Dovezile circumstanțiale îi incriminau pe sovietici ca fiind autorii masacrului din pădurea Katyn.

Dar nu întregul raport al diplomatului britanic îi reținuse atenția (de altfel, extrem de interesant, evidențiind emoția ce cuprinsese cercurile poloneze de la Londra și felul în care evoluaseră raporturile acestora cu Ambasada sovietică), ci o frază din paragraful cu care se deschidea el. Care putea explica unele dintre încăpățânările englezilor de a menține un acord de pe urma căruia nu avuseseră – cel puțin până la data aceea – nici un câștig. Cei care profitaseră de Înțelegerea din 1941, până în 1943, fuseseră ruşii. *Nici o confederație din Europa de Est,* scria ambasadorul O'Malley secretarului Foreign Office, Anthony Eden, *nu poate juca un rol efectiv în politica europeană, până nu se alătură guvernului sovietic. Atâta timp cât politica acestui guvern este atât de greu de desluşit pe cât este acum, poate fi incompatibil cu interesele britanice ca Rusia să beneficieze de o sferă de influență de la Danzig la mările Egee și Adriatică.* „Așadar, o confederație! Asupra căreia guvernul de la Moscova avea să-și exercite din plin influența. Din Polonia, în Bulgaria sau chiar Grecia, deși nu cred să lase englezii cheia Mediteranei orientale și a Orientului Apropiat, și tot acest spațiu bolșevizat, căci mai repede îl cred pe Petrache Lupu decât pe Molotov și declarația lui! Mai devreme sau mai târziu, Moscova va cere guverne prietene la frontiera ei de vest. Sigur că este incompatibilă cu interesele britanice o asemenea barieră roșie. Și intereselor americane e potrivnică. Americanii pierd o piață de o sută

de milioane de oameni. Ambasadorul ăsta e un tip cu capul pe umeri, din păcate şeful lui este de acord cu acest târg ruşinos."

Al doilea document i se păru şi mai explicit pentru interesul Londrei de a respecta prevederile Acordului din septembrie 1941. Doar aşa putea menține o echipă de spioni la Moscova. Era o *Notă* din 18 august 1943, care lua din nou în discuție problema trimiterii de agenți sovietici în unele țări din Europa Occidentală. *Motivul care ne determină să sugerăm continuarea operațiilor Pickaxe se află în directă legătură cu dorința noastră de a ne menține misiunea în Moscova* [evident, cât mai mult timp]*, căci dacă refuzăm continuarea operațiunilor mă tem că NKVD ne va cere s-o retragem. Deşi această suprimare a legăturilor cu NKVD nu va îngreuna în mod real SOE, în acelaşi timp argumentele pentru a ne menține misiunea în Moscova sunt de cea mai mare importanță, din moment ce este sigur că misiunea SAM joacă un rol important în promovarea bunelor relații cu Sovietele. Foreign Office şi „C", la sugestia ambasadorului Majestății Sale la Moscova, ne-au informat că ei nu doresc inițierea nici unei acțiuni care ar periclita poziția misiunii şi a politicii noastre care, în prezent, este de a da maximum de sprijin NKVD pentru infiltrarea agenților săi. Şi atâta timp cât există Înțelegerea noastră, nu văd cum am putea face altceva.* „Clar, simplu, pe înțelesul tuturor – nimic din ce-ar putea să-i deranjeze pe ruşi, astfel încât să ne oblige să ne retragem misiunea sau să ne amenințe cu realizarea unui armistițiu cu nemții nu trebuie întreprins. Dar asta era acum un an în urmă, între timp au scos Italia din Axă şi au debarcat în Franța, în nord şi în sud. Şi sunt mult mai aproape de Berlin decât ruşii. Dacă nu există o înțelegere, şi dacă ar vrea, ar putea ajunge înaintea ruşilor. Dar nu Berlinul este ținta lor, americanii vor inima economică a Germaniei, iar britanicii vor să-i țină pe ruşi departe de axa Gibraltar–Malta–Suez–Aden–India. Aici se joacă soarta noastră."

Căzu pe gânduri privind în gol, dintr-odată sătul de toate cele, căci îşi dădu seama că eşuase în principala sa misiune. Aflase nişte informaţii de o calitate excepţională despre viitorul României, dar mult prea târziu, când nu mai ştia ce să facă cu ele, în afară de a-şi salva instituţia şi pe el. Deveni brusc atent şi urmări în gând nişte piste. „Da, asta ar putea fi ceva“, zise fără să-şi dea seama cu voce tare. În ultimele treizeci şi ceva de ore, de când primise servieta cea mare, se tot întrebase cum de intrase N.D. în posesia documentelor şi cum reuşise să le treacă peste o Europă în flăcări. „L-au lăsat englezii, asta e! Ei i le-au dat şi tot reţelele lor le-au transportat. Probabil că într-un gest final de fair play, cineva de acolo s-a gândit să ne transmită: «Noi n-am fi vrut să iasă aşa, dar ştiţi şi voi cum e, cel din vârf decide. Nu ne purtaţi pică, mai bine gândiţi-vă la colonelul Nicolai şi uitaţi-vă pe ele să vedeţi ce vă aşteaptă şi să vă pregătiţi. Măcar asta să facem pentru voi, dacă alţii au decis altfel». Sigur, s-ar fi putut întâmpla şi aşa. În acest caz, documentele astea ar trebui să ajungă la moşii lui Nicuşor.“ Decise să le dea partidelor, dar numai după ce le va consulta el. Nu ştia cum de-i venise în minte legendarul colonel Nicolai, şeful serviciului imperial german de spionaj din timpul Primului Război Mondial. „Serviciile secrete, spunea Nicolai, trebuie să fie întotdeauna o preocupare a gentlemenilor. Când nu se mai întâmplă aşa, atunci totul este sortit eşecului.“

Se simţi mai uşurat. Se va întâlni cu Maniu într-una din zilele următoare şi cu cărţile pe masă vor hotărî ce e de făcut. Şi trecu mai departe.

Credea că se află în faţa celei de-a doua părţi a memorandumului Hill. *Memorandum întocmit de SOE Moscova asupra scopurilor şi politicii Rusiei,* datând din 6 octombrie 1943, era următorul document. Se gândi că, dacă Hill era autorul, îi luase

cam mult definitivarea textului început cu şase luni înainte. *1) General. Rusia va insista pe încorporarea Estoniei, Letoniei, Lituaniei şi Basarabiei. Nici un compromis nu va fi luat în considerare cu aceste ţări. Rusia de după război va avea nevoie de aproape orice pentru reconstrucţia propriilor teritorii devastate, în care scop se presupune că vor folosi pe scară largă germani la muncă forţată. Reconstrucţia va fi primul lor obiectiv şi va dura mult timp. În prezent, nu arată nici un interes pentru a crea state comuniste satelit în Polonia şi Germania. Primul accent îl pun pe securitatea colectivă care este necesară reconstrucţiei, acest lucru fiind clar exprimat în discuţiile cu Maiski şi Litvinov. 2) Polonia. Ruşii privesc aripa dreaptă din guvern ca pe cel mai mare duşman al lor. Reacţia guvernului polonez la campania lui Goebbels referitoare la masacrul în masă din pădurea Katyn, orice justificare ar avea, a produs un puternic şi permanent efect asupra ruşilor.* „Hai, că-i bună! Ăsta-i vândut ruşilor, l-aş împuşca! Auzi, ruşii sunt afectaţi, le-au omorât câteva mii de ofiţeri şi sunt afectaţi că polonezii au resentimente. Oare cu cât caviar şi vodcă l-au îndopat pe englezul ăsta tâmpit? Câte balerine de la «Bolşoi» or fi făcut ore suplimentare cu Mister Hill pentru maica Rusia?“ *Divizia poloneză care este în curs de organizare în Rusia este o divizie de infanterie, preconizându-se întrebuinţarea ei după ce va fi înarmată cu sprijin rusesc şi va beneficia de logistica rusească. Polonezii din Regatul Unit ignoră în bună măsură existenţa acestei divizii şi, ceea ce este mai important, este că nu vor face caz de ea, dar nici nu îi ostracizează pe cei care s-au înrolat.* Se gândi că românii acţionaseră cu totul diferit când se auzise că ruşii formaseră din prizonieri divizia „Tudor Vladimirescu“. „Trădătorii“ fusese strigătul unanim, „au trădat jurământul dat Ţării şi Regelui“, deşi, Dumnezeu îi era martor, eram mai puţin antiruşi şi anticomunişti decât polonezii şi chiar dacă nevestele şi mamele acelora ar fi putut avea altă părere.

SOE Moscova, citi mai departe, *presupune că ruşii au paraşutat mai mulţi agenţi în Polonia, dar nu are dovezi concrete. Este cunoscut din alte surse că un număr considerabil de agenţi au fost paraşutaţi şi că ruşii pretind în mod eronat că oamenii lor au îndeplinit cele mai multe dintre sabotaje, care, în realitate, au fost coordonate de Armata Secretă poloneză aflată sub conducerea guvernului* [polonez] *de la Londra. Deşi ruşii s-au plâns de eşecul polonezilor de a sabota în cel mai înalt grad liniile germane de comunicaţii, este cunoscut faptul că Romer, ambasadorul polonez, i-a prezentat lui Stalin un mare plan care prevede o ridicare în masă a populaţiei din Polonia pentru distrugerea liniilor de comunicaţii. Stalin i-a spus că el nu va permite polonezilor să se sacrifice în circumstanţe complet nefavorabile. Probabil că acest lucru nu este cunoscut în Rusia, decât în unele cercuri oficiale.* Şi exact la zece luni, când populaţia Varşoviei, comunişti sau anticomunişti, s-a ridicat împotriva germanilor într-o încercare de a-şi elibera oraşul, sperând şi aşteptând sprijinul lui Stalin, ale cărui trupe erau pe malul de est al Vistulei, acesta a interzis orice activitate în ajutorul insurgenţilor. Din punctul de vedere al generalissimului calculul era logic, dar cinismul depăşea orice închipuire. Astăzi, când el citea acest document, luptele din Varşovia erau în toi, bieţii polonezi nemaiuitându-se în zadar pe celălalt mal al Vistulei, ci privind acum cu speranţă spre cerul senin de august, aşteptând aviaţia Aliată. Dar tot în zadar. Umbla vorba că ruşii i-ar fi ameninţat pe occidentali dacă îi sprijineau pe varşovieni bombardând trupele germane. Ar fi vrut să vadă ce mai avea de zis autorul memorandumului, Hill sau cine o fi fost el, despre asta.

Din capitolul referitor la Cehoslovacia reţinu ca important primul paragraf. *Ambasadorul ceh este extrem de apropiat de ruşi.* Asta ştia şi el, căci omul fusese folosit pentru „plimbatul“

mesajelor pe linia Maniu–Stalin, via Beneš. *Recentele discuţii în Anglia despre alianţa ruso-cehă sunt urmarea unui lung trecut. Este adevărat că a fost perfectată o înţelegere între Eden şi Molotov ca nici una din părţi să nu realizeze o alianţă cu vreun stat european până după semnarea păcii (pentru a evita o ceartă asupra sferelor de influenţă), dar ruşii au susţinut că ei se simt liberi să amendeze înţelegerea şi s-o dezvolte pentru a fi în acord cu noile condiţii.* „Este simplu, domnilor de la Westminster, vrem să ne întindem până în inima Europei, iar tratatele au valoarea pe care le-o atribuim noi“, părea că se aude dinspre Moscova.

Capitolul al patrulea se referea la România şi Ungaria. *Ruşii nu par să fi elaborat o politică clară faţă de Ungaria şi nici păreri sigure. Este însă firesc ca ei să aibă opinii ferme în ceea ce priveşte România, insistând pentru retrocedarea Basarabiei. Ei nu se arată entuziaşti nici chiar faţă de Maniu (deşi au declarat că este probabil cel mai potrivit conducător pentru cooperarea cu Aliaţii).* „Păi de ce l-ar plăcea?! Sunt sigur că de vină nu e trecutul lui anticomunist, ci posibilitatea ca în viitor să devină liderul opoziţiei! (Un motiv în plus să-i dau lui documentele astea. Deşi uneori mă întreb dacă mai are putere să lupte, să organizeze.) Şi cu toate astea, nimic nu i-a împiedicat să-i ofere lui Antonescu condiţii de armistiţiu mai bune. Doar că Mareşalul nu a vrut să se angajeze în problema frontierelor fără susţinerea lui Maniu, şi a mai fost şi cuvântul dat germanilor. De parcă, dacă ar fi fost în această situaţie, nemţilor le-ar fi păsat!“

Următoarele părţi ale memorandumului priveau Bulgaria, Iugoslavia şi Franţa, dar nu i-au reţinut prin nimic special atenţia. Moscova îşi menţinuse relaţiile diplomatice cu Sofia, nu-l privea cu ochi buni pe Mihailović şi socotea refuzul britanicilor de a introduce agenţi sovietici în Franţa ca fiind o politică oficială. „Păi,

dacă asta spune misiunea SOE, înseamnă că autorul textului este purtătorul de cuvânt al ruşilor! Sigur, un agent trebuie să transmită nealterate informaţiile pe care le culege, dar în cazul ăsta e prea de tot. De prea multe ori a înaintat punctul de vedere al Moscovei: conducerea de la Londra a ridicat la rang de politică de stat refuzul de a coopera cu NKVD.“ Era curios dacă acelaşi lucru îl mai transmitea Hill sau succesorul său (dacă o fi fost înlocuit) şi în 1944. Până în acest moment, constată, din documentele parcurse, existenţa mai multor grupuri care gestionau sau erau implicate în relaţiile cu ruşii. Era mai întâi Foreign Office, al cărui cuvânt de ordine venea de sus şi era „nu-i supăraţi pe ruşi, trebuie să le acceptăm sfera de influenţă pentru a o conserva pe a noastră“. Apoi SIS, care avea o mai mare elasticitate în abordarea politicii de cooperare, fiind îngrijorat, parcă, pe termen lung, de extinderea sovietică. În sfârşit SOE (unitate creată să funcţioneze numai pe durata războiului) cumula din ambele părţi. În cadrul ei funcţiona Misiunea de la Moscova; uneori i se părea că aceasta este avocatul NKVD, cu atâta insistenţă cerea să fie acceptate unele puncte de vedere ale ruşilor, despre care SIS sau chiar SOE–mamă cereau să fie respinse.

Capitolul final al memorandumului era întru câtva ilustrativ în acest sens. *De asemenea, ruşii cred că aici* [în problema Franţei] *englezii i-au scos din joc printr-o scuză convenabilă, arătând că agenţii ruşi pot fi infiltraţi mai întâi cu aprobarea lui de Gaulle şi apoi a Comitetului Naţional Francez. Ruşii au mai resimţit puternic felul în care englezii şi americanii i-au zorit în timpul aranjamentelor finale pentru recunoaşterea Comitetului Naţional Francez. Aceasta nu implică, evident, nici un reproş la adresa SOE, care nu a fost reprezentată la acest nivel, ci este îndreptat împotriva Foreign Office.*

Memorandumul, îl numi tot Hill, era însoţit de *Nota* unui responsabil al SOE, elaborată câteva zile mai târziu. Acesta considera

că în lipsa referirilor la Finlanda, în general, la spațiul de la nord de Estonia, *memorandumul este incomplet.* Despre prima, autorul observa că este țara europeană cu cea mai lungă frontieră, dar şi cu un dosar consistent de probleme cu Rusia sovietică. În opinia sa, articulată pe informațiile provenite de la şeful Misiunii SOE, dacă guvernul sovietic ar fi abordat de finlandezi (în 1943), baza de negocieri pe care Moscova ar lua-o în considerare ar fi pacea din martie 1940. *Aceştia sunt termeni pe care, după părerea mea, actualul guvern finlandez şi Înaltul comandament îi consideră chiar după retragerea forțelor germane din Finlanda total inacceptabili. Finlandezii se vor opune inevitabilului atac sovietic şi fără îndoială vor fi copleşiți, iar ruşii îşi vor atinge în final obiectivele, recâştigând poziția dominantă în Baltica, pe care o pierduseră de pe vremea războiului ruso-japonez.* Din cele ce se aflase, la negocierile de armistițiu din 1944 finlandezii nu se arătaseră atât de rigizi şi, în fața unei iminente invazii roşii, au înclinat spre a îmbrățişa propunerile Moscovei. Apreciaseră corect că era o pierdere inutilă de oameni şi inutile pierderi provocate asupra oraşelor, economiei, transporturilor, fără alte rezultate decât capitularea în final. Era o chestiune de zile anunțarea armistițiului între Finlanda şi cei Trei Mari. „Frumos e că, acolo, clasa politică s-a aliniat în spatele lui Mannerheim!"

În ce priveşte regiunea de la nord de Estonia, părerea autorului *Notei* era că dat fiind interesul major al ruşilor de a se apropia de Atlantic, statele din zonă trebuie sprijinite, întrucât *ele pot fi descrise drept cele mai bine organizate dintre țările europene,* iar economia lor este utilă, atât din punct de vedere al exportului cât şi al importului, atât Regatului Unit cât şi Statelor Unite, iar sistemul lor politic este cel mai avansat.

Următorul set de documente îi introducea în scenă pe americani. Erau mai multe telegrame expediate, se pare toate, de

colonelul Hill, în a doua jumătate a lunii decembrie 1943, iar subiectul lor era vizita generalului Donovan la Moscova. Se adunau în fața lui numele grele ale spionajului mondial, „C“ de la englezi, Donovan de la americani şi probabil vor mai fi şi alții. În mai multe rânduri primise în trecut rapoarte, în special de la Istanbul, despre apariția americanilor pe piața informațiilor. Inițial păruseră ca aflați la remorca britanicilor, apoi tot mai independenți, afirmându-şi tot mai hotărât interesul pentru o zonă sau alta. Din corespondența pe care Hill o purtase la sfârşitul lui 1943 cu superiorii săi rezulta interesul unchiului Sam pentru Balcani.

În după-amiaza zilei de 17 decembrie, şeful Misiunii SOE de la Moscova a fost invitat la sediul Ambasadei SUA, unde a conferit timp de două ore cu proaspăt numitul ambasador Averell Harriman, din care nouăzeci de minute într-o conversație tête-à-tête. Primul lucru pe care l-a aflat Hill a fost despre iminenta sosire la Moscova a generalului Donovan. „Ehe, bătrânul general Bill Donovan, proțăpit în fruntea comunității informative a Statelor Unite de gentlemanul din fotoliu, la sfatul canadianului Stephenson, cel mai important spion englez din emisfera vestică! Tatăl OSS-ului în vizită la Moscova, interesant...“ Sursa lui de pe lângă comuniştii moscoviți, I.Gh., nu aflase nimic, aşa că era cu atât mai interesat să afle cât mai multe despre vizita lui William Donovan şi părerile englezilor despre ea. Putea fi o monedă bună, căci, din locul în care se afla el, putea vedea o mai evidentă apropiere între americani şi ruşi, decât între ultimii şi britanici. „Îi uneşte pofta de a pune mâna pe rămăşițele Imperiului Britanic, la sfârşitul războiului sau chiar înainte. Pentru noi e totuna, nu intră americanii aici şi, de altfel, au fost şi ei de acord cu preeminența rusească în sud-est şi nu numai. Nu-şi dau seama ce se va-ntâmpla dacă-i lasă pe ruşi să intre primii în Berlin“, zise. El, unul, nu-şi mai făcea iluzii cu privire la rezultatul războiului, dar era curios să ştie cine va impune pacea.

Reveni la autorul rapoartelor şi se gândi că nu-şi dădea seama dacă „sursa“, Hill, era, cum se spune în limbajul lor, „de încredere“. Se aplecă asupra documentului. *A dorit,* scria colonelul Hill, *să-mi spun părerea asupra prezenței la Moscova a unui coleg american. Am repetat ceea ce i-am spus lui Hedley-Dent* [„Cine-o mai fi şi ăsta?“, se trezi zicând] *şi reprezentanților OSS pe care i-am întâlnit în octombrie trecut şi i-am expus motivele pentru care socot această propunere bine-venită. Mi-a cerut apoi sfatul asupra celei mai potrivite abordări a ruşilor. L-am sfătuit să ridice chestiunea doar la cel mai înalt nivel, adăugând că generalul Donovan nu trebuie să se întâlnească cu oficiali sovietici până când Kremlinul nu va digera propunerea. M-am folosit de ocazie pentru a sublinia impresia pe care mi-am format-o în timpul câtorva convorbiri cu generalul Deane, în urma cărora am tras concluzia că nici el şi nici vreun alt membru al Ambasadei SUA nu văd cu ochi buni prezența vreunui reprezentant al OSS la Moscova. Ambasadorul mi-a declarat că întâlnirea de la Teheran i-a schimbat acest punct de vedere, spunându-mi că „oamenii generalului Donovan ne-au ajutat să câştigăm nişte puncte (nu mi-a specificat care). Pe urmă, este o mare şansă pentru el să colaboreze cu ruşii şi cu voi în Balcani, acolo unde sunteți atât de bine instalați“. Am îndrăznit să observ că nici o* [acțiune] *politică a SOE în cooperare nu se realizează fără o pregătire extensivă şi că programul nostru balcanic este atât de avansat încât exclude orice improvizație.* „E clar, îşi apăra ceea ce Hill credea atunci că este zona lor de influență. Nu-i doreau în acele zile pe americani în Balcani, Hill acționând ca orice britanic care ştie că Suezul se apără din Grecia.“

După alte câteva remarci, între care cele referitoare la abandonarea lui Mihailović şi la trimiterea unei misiuni militare sovietice pe lângă Tito, Harriman s-a reîntors la Balcani. *În final,*

ambasadorul, după ce a recapitulat întreaga noastră discuție, a revenit şi a pus accentul asupra situației din Balcani. [La rândul lui] *Haskell a evidențiat că orice ofițer OSS din Moscova se va afla sub jurisdicția sa şi mi-a spus că atunci când Donovan va sosi, el va putea să-mi aranjeze o întâlnire.* Deşi nu sufla nici o vorbă în plus despre „oful" balcanic al americanului, Hill nu uita să ceară *instrucțiuni pentru această întâlnire şi despre linia* [politică] *generală pe care doriți să o adopt.* Şi cu asta se încheia primul raport despre venirea generalului Donovan în Rusia sovietică. „Cam puțin, zise, poate celelalte vor fi mai cărnoase."

Pierdu ceva timp punând în ordine telegramele următoare. Era răspunsul Londrei, în trei mesaje succesive, la telegrama pe care tocmai o isprăvise de citit şi, din câte-şi putea da seama, era unul destul de alarmant şi ferm. Atunci, în 22 decembrie 1943 („Ia uite, exact când i-am prins pe de Chastelain şi ai lui!"), SOE–mamă şi probabil şi alții din Londra doreau să-i țină pe americani departe de zona Balcanilor. Întrebarea era „de ce". Amatorismul nou înființatelor servicii de informații americane, care ar fi putut pune în pericol vreo operațiune englezească, sau grija de a-i îndepărta de „pântecele moale al Europei"? Asta-i aduse în minte cazul ambasadorului german în Turcia, von Papen, care, cu un an şi ceva înainte, se angajase în negocieri cu americanii. *„Ne înclinăm în fața lui Washington, Abraham Lincoln, Monroe şi a multor altora,* spunea diplomatul german, văzut de mulți ca o alternativă la Hitler. *Dar nu ni s-ar părea deloc potrivit ca doctrina Monroe să fie extinsă şi asupra Europei.* Poate că în termeni identici gândea şi cineva de la Londra. *New York ne informează,* citi în prima parte a răspunsului, *că Donovan a întreprins călătoria la Moscova împotriva voinței sale şi numai la cererea lui Harriman, dar este posibil ca el să spere, având sprijinul lui Harriman, să convingă Departamentul de Stat să modifice decizia anterioară care nu-i*

permitea stabilirea unei misiuni [a OSS, evident] *în Moscova. În octombrie, când v-ați văzut cu cei de la OSS, exista un plan al unei misiuni comune în cadrul căreia englezii să coopereze îndeaproape cu americanii. Aceasta apare acum de-a dreptul imposibilă, atât din punctul de vedere al ruşilor cât şi al americanilor. Nu vedem nici un motiv să ne opunem unei prezențe a OSS în Moscova şi noi trebuie să ne concentrăm pentru a aranja ca Misiunea OSS să fie instruită să acționeze în relații cât mai apropiate cu voi. Pentru ghidarea dv., în orice convorbire pe care o aveți cu Donovan pe marginea relațiilor noastre cu OSS şi cu ruşii, trebuie să țineți cont de următoarele: 1. După vizita pe care a făcut-o în septembrie la Londra, Donovan a efectuat un turneu la Cairo, New Delhi şi Chungking şi a avut discuții pe marginea coordonării activităților OSS cu acelea ale SOE, inclusiv o lungă discuție cu C.D. la Cairo. Ne-a explicat atunci clar că el consideră OSS capabil să „zboare singur" şi este hotărât să nu accepte nici o tutelă din partea SOE şi ne-a subliniat că nu se consideră legat de nici o înțelegere anterioară. El intenționează să acționeze ca o organizație independentă paralelă SOE, deşi nu respinge o coordonare la cel mai înalt nivel. 2. Fără îndoială, Balcanii reprezintă una dintre regiunile în care dorința lui Donovan de a acționa independent este cea mai periculoasă. În prezent, există o integrare operativă pe teren în Iugoslavia, Albania şi Grecia, şi există misiuni în fiecare țară, compuse din britanici şi americani, dominând însă elementul britanic. Donovan doreşte să crească numărul americanilor în aceste misiuni până la egalitate cu noi şi a obținut, după discuțiile de la Cairo cu C.D. şi cu comandantul-şef din Mediterana, sporirea reprezentării pe lângă partizani, greci şi Mihailović* [„aha, primii sunt ai lui Tito"]*, în principiu, la cincisprezece, dacă necesitățile operative o cer. Sperăm că asta îl va satisface, iar dv. nu trebuie să-i oferiți generalului Donovan altă ocazie să deschidă din nou discuția.* „Iată o adevărată confruntare,

dar nu înțeleg, pentru numele lui Dumnezeu, de ce se agață de o zonă care va intra în sfera de interes a Rusiei, sau e vorba doar de Grecia? Ba cred că s-ar putea să fie mai mult, începutul paragrafului 2 vorbind despre întreaga peninsulă şi despre cât de periculoasă este instalarea lor aici. Ăsta-i încă un lucru ce i-ar interesa pe aliații amândurora, dar şi americanii ar fi mirați de încăpățânarea cu care britanicii se opun fixării lor în Balcani. Dar şi yankeii, ce naiba au, să miroasă petrolul nostru atât de tare încât a ajuns până la Washington? Au petrol destul sau în această chestiune nu există destul?"

Se întoarse la telegrama către Hill. *Din partea S.I., el are independență completă şi poate, cu sau fără asentimentul lui Tito, al lui Mihailović sau al autorităților greceşti, să-şi stabilească propriile misiuni speciale de informații. La Cairo există comandamente separate ale SOE şi OSS, dar Donovan este absolut de acord să accepte SOE ca autoritate coordonatoare pentru operațiile din țările balcanice şi ca în practică, pe teren, controlul să fie exercitat de SOE, OSS fiind îndeaproape consultat şi informat. Întâlniri de lucru care să stabilească detaliile se vor desfăşura constant. În România şi Bulgaria, OSS va acționa independent pe teren, cât şi la comandamentul lor de la Istanbul, dar noi vom încerca să stabilim o politică comună şi credem că OSS va dori să coopereze. 3. Este esențial ca activitatea pe tărâmul operațiilor speciale, desfăşurată de SOE/OSS, să fie tratată ca aceea a unei singure organizații care operează sub comanda celei mai adecvate structuri militare. De aceea, trebuie să împiedicați ca Donovan să inițieze convorbiri cu ruşii, în vederea desfăşurării de acțiuni independente în aceste țări.* „Aha, se tem englezii ăştia că ruşii vor colabora cu americanii în spatele lor şi-i vor scoate din Balcani! Dacă mă apuc să-i povestesc Mareşalului toate astea, îmi va spune: vezi, Cristescule, că nu ne

putem baza pe nimeni, suntem pe cont propriu. Domle, dar cu câtă îndârjire caută americanii să pătrundă aici şi cu şi mai mare încăpăţânare îi resping britanicii. Cât de atenţi sunt la toate posibilităţile, alternativele. D-aia sunt tari, au imaginaţie şi sunt pragmatici. Deşi mă tem că vor pierde, nu războiul, că n-au cum, ci imperiul. Şi tocmai în favoarea aliaţilor lor.“ *Toate directivele asupra politicii ce trebuie urmate în aceste ţări sunt primite de către SOE/OSS de la conducerea militară şi de aceea orice sugestie care vine de la Moscova în urma convorbirilor trebuie să se întoarcă pentru decizia finală la Comandamentul mediteraneean.* „Păi sigur că da, doar este al lor!“

Şi finalul telegramei: *Din cele de mai sus, vă daţi seama cât este de important să ne ţineţi la curent cu toate evenimentele, iar noi vă vom răspunde în detaliu asupra chestiunilor particulare pe care le veţi ridica.* Ar fi putut zice că este un punct de cotitură în relaţiile dintre cele două puteri anglo-saxone, sesizând că dincolo de unanimitatea de păreri determinată de obiective din timp de război serviciile speciale ale Regatului Unit şi ale Statelor Unite ţinteau mult mai departe şi, în primul rând, să promoveze interesele proprii. Problema este că se băteau pe ceva ce urma să fie înghiţit la sfârşitul conflictului de Rusia. Sau, şi se-ntrebă din nou, este vorba doar de Grecia şi, eventual, Turcia? Acum, mai ales după aşa-zisul eşec al grupului de Chastelain, înclina să creadă că este vorba doar de această variantă şi că România şi democraţii, în frunte cu Maniu, erau folosiţi doar pentru înşelarea germanilor.

Se ridică şi începu să umble prin spaţiosul birou, gândurile umblându-i şi ele de la Londra la Moscova, de la Washington la Cairo, de la faimosul „C“ la Donovan, de la Churchill la Stalin. „Cam seamănă ăştia doi! Amândurora le place să lucreze până noaptea târziu, trăgând unul din trabuc şi carafa de whisky, iar

celălalt din pipă şi sticla de vodcă. Amândoi îşi apără statul, deşi Stalin a fost mai întâi un cuceritor, un cotropitor, polonezii, finlandezii, balticii şi noi având multe de povestit despre comportamentul gruzinului. Dar şi cei de la el din ţară, ruşi şi alte neamuri! Comparativ, Churchill a intrat în război pentru libertatea polonezilor, dar asta nu l-a împiedicat, ca la Teheran, să recunoască ruşilor frontiera pe care ei o obţinuseră în urma târgului cu Hitler...“ Reveni la masă şi reîncepu să se uite peste hârtii.

De data asta avea în faţă o telegramă de la SOE Moscova către Londra, din 28 decembrie 1943, care, printre altele, făcea referire la o întâlnire anglo-americană desfăşurată pe 24 ale acelei luni. După bla-bla-ul din introducere, autorul mesajului, acelaşi Hill probabil, intra în detaliile discuţiilor. *Generalul Donovan a recunoscut că există diferenţe reale între el şi SOE, dar acestea au fost clarificate în mod satisfăcător cu C.D. la Cairo. Pentru a-l cita pe Donovan, SUA nu mai trebuie privite la nivelul unui guvern refugiat aşa cum au făcut-o unii, atunci când participă la acţiuni în zonele de interes comun. Astfel, la Cairo s-a decis în mod satisfăcător asupra unei reprezentări adecvate a OSS în Iugoslavia.* „Ăştia parcă discută cu cuţitele pe masă! Probabil că americanul nu-i înghite pe scorţoşii de britanici, auzi «guvern în refugiu»! Păcat că n-am cum să aflu reacţia celor de la Londra, cred că l-au înjurat gros şi cu dinţi strepeziţi pe cel pe care l-a scos de la rezervă preşedintele Roosevelt.“ *În mod repetat, Donovan a pus accentul asupra* punctului referitor la prezenţa americană în Balcani. *El a fost imprecis atunci când s-a referit la cine deţine autoritatea finală pe acest teatru de operaţii şi a marcat marile diferenţe de vederi între „influenţele Foreign Office-ului“ şi opiniile militarilor.* Se gândi că nu era prima oară când se evidenţiau diferenţe între diferitele compartimente ale unei structuri supreme decizionale şi-şi aduse aminte că „războiul este o treabă mult prea serioasă pentru a fi

lăsată pe mâna militarilor“. Îi plăcea lui Ică vorba asta şi o zicea din când în când, desigur nu de faţă cu Mareşalul.

Bomba venea abia acum. *Donovan şi-a exprimat opinia că Marea Britanie şi Statele Unite nu au oferit URSS dreptul de a fi prezentă în mod adecvat în Balcani. A considerat acest lucru ca fiind prostesc şi periculos, motiv pentru care situaţia trebuie să se schimbe.* Nedumeririle lui anterioare faţă de poziţia americană se spulberară. „Vasăzică, avocatul Donovan, sau procuror, ce-o fi fost el, ajuns şeful principalului serviciu de informaţii al Americii, se transformă în avocatul lui Stalin! Şi-i acuză pe englezi că nu-i lasă pe ruşi să pătrundă în Balcani! Oare ce-o fi fost în capul lui, dar Roosevelt ce gândea? Păi, prin prisma acestui interes yankeu de a-i promova pe sovietici mai departe decât gândeau englezii, porumbelul ce ieşise din gura preşedintelui american la Casablanca nu mai pare atât de întâmplător. Oare care să fie mijlocul cu care îl presează ruşii? Cu partidul comunist – puţin probabil... Cu evreii, cu împărţirea moştenirii britanice şi a întregii lumi între ei doi? Nu-i posibil! Tiranul de Stalin nu se poate aşeza pe aceeaşi bancă cu exponentul lumii libere!“ Aproape că strigă ultimele propoziţii. Îşi dădu seama şi se calmă tot atât de repede cum explodase. „Ce dracu’, să-mi păstrez cumpătul. Este clar că americanii joacă un joc periculos, riscă foarte mult îngăduindu-le ruşilor să iasă în faţă. Tot ei vor permite Armatei Roşii să intre prima în Berlin, un fel de compensaţie pentru milioanele de morţi care au făcut ca pierderile americane să fie, comparativ, insesizabile. Şi, din toate acestea, noi, cei de la frontiera de vest a Rusiei, vom pierde. Şi englezii îşi vor pierde imperiul, dar cel puţin ei sunt departe de ruşi. Chestiunea care se vântură prin cercurile opoziţiei de la noi şi o agită unii diplomaţi neutri – că America este împotriva politicii sferelor de influenţă – este pură gogoriţă. Vor hălci cât mai mari din Europa. Înclin să-i dau dreptate bătrânului ambasador german de la

Ankara! Îi iubim pe americani, dar nu vrem o Europă numai a americanilor. Ia să vedem, ce mai zice avocatul ăsta transformat peste noapte în spion-şef. Va fi vai şi amar de lumea liberă, o va costa mult pătrunderea ruşilor în inima Europei. Dar cred că mai mult pe noi, ăştia de aici."

În continuare, Donovan s-a referit cu amărăciune la refuzul britanic de a permite OSS să folosească India ca o trambulină şi apoi a povestit pe îndelete, fără a omite nimic, despre cea mai recentă reorganizare a OSS în China şi a adăugat că SOE fusese informat la timp despre aceasta. „Auzi neruşinare, «cu amărăciune»! Băieţii ăştia de peste Ocean cred că lumea întreagă-i la picioarele lor. Nu gândesc rău: noi suntem împotriva imperiilor, a colonialismului. Popoare din Asia, nu mai acceptaţi burse la Oxford şi Cambridge, unde să vă educaţi elitele, staţi acasă şi vă aducem noi lame de bărbierit Gillette şi maşini Ford!" Ştia că nu era pe de-a-ntregul adevărat, dar, după ce citise cele de mai sus, nu putea fi altfel.

Din partea a doua a mesajului nu reţinu decât că şeful OSS urma să propună factorilor sovietici un schimb de informaţii şi cooperare pe teren după modelul colaborării cu englezii şi că, în seara primei zile de Crăciun, Donovan însoţit de Harriman l-a vizitat pe Molotov. Alte detalii, decât că ministrul rus de Externe va studia cu atenţie şi în cel mai scurt timp propunerile americane, Donovan nu a oferit în cursul întrevederii cu colegii săi în ale spionajului, din Misiunea SOE Moscova.

Al treilea mesaj de la Moscova pe marginea misiunii Donovan era mai interesant. *Fiind reţinut din cauza vremii la Moscova, Donovan a fost pe neaşteptate invitat, în seara zilei de 27 decembrie, să facă o vizită şefului Serviciului Special de Informaţii la*

Lubianka. „Ia te uită ce onoare-i fac ăstuia! Chiar în bârlogul lupilor şi chiar cu şeful cel mare!“ *El a fost însoţit de generalul Deane şi de un interpret de la ambasadă. Şeful Informaţiilor* – notează mai departe Hill – *este un general-locotenent (al cărui nume sper să-l primesc ulterior), un om impozant care nu vorbeşte deloc engleza. Deane nu l-a mai întâlnit anterior. Cu generalul-locotenent a venit şeful Secţiei sovietice de sabotaj, colonelul Ossipov. Întrevederea a fost foarte cordială şi a durat mai mult de o oră. Ruşii au acceptat principiile de colaborare cu Donovan şi i-au cerut să trimită un reprezentant la Moscova, să studieze toate posibilităţile. Donovan a declarat că el l-ar numi pe Haskell, dacă ruşii îl acceptă. El le-a explicat că este fiul acelui Haskell care a fost şeful organizaţiei de Cruce Roşie americană din Rusia, din anii 1920/1921. Ruşii l-au acceptat.* „Ehe, poate în arhiva Moruzov vom găsi ceva despre acest Haskell, dar cine mai stă acum să caute...“ Şi cu asta se încheie şi acest dosar, al treilea sau al patrulea, nu mai ştia.

Se ridică de la birou şi se îndreptă spre fereastra larg deschisă. Seara se strecura pe nesimţite şi, odată cu ea, răcoarea devenea tot mai prezentă. Aprinse o ţigară, trase cu plăcere câteva fumuri şi reveni să strângă hârtiile. Pe când le băga în servietă şi scotocea după plicul următor i se anunţă vizita lui Stănescu care nu venea cu mâna goală: îl aducea şi pe Siminel cu el. Acesta îi spuse că fusese anunţat că Mareşalul se îndrepta spre capitală, iar Nicuşor îi oferi un tablou mai viu al acţiunilor opoziţiei naţional-ţărăniste. „S-au întâlnit acasă la Mihai Popovici, Mihalache povestindu-le cum a decurs audienţa la Ică Antonescu. Le-a spus că l-a repezit pe ministru şi i-a cerut să abordeze într-un mod pragmatic situaţia, acum când ruşii sunt la porţile Bucureştilor. Altfel, apă de ploaie. Mai serios e ceea ce le-a relatat Maniu în maşină celor care mergeau la Snagov. Că s-a-ntâlnit după-amiază cu Buzeşti care i-a

spus că Regele vine şi el mâine în Bucureşti şi este decis să-i ceară lui Antonescu să demisioneze. Este de acord şi Sănătescu.“ Tăcerea se lăsă între ei. „Înseamnă că s-au decis“, murmură într-un târziu Cristescu. „Mergeţi şi luaţi toate măsurile“, le mai spuse. Rămas singur, se gândi că de-acum zarurile fuseseră aruncate. Şi persoana Mareşalului nu mai era hotărâtoare, decât dacă era decis să semneze armistiţiul. Dacă nu, rolul principal urma să fie jucat de Rege.

Pe coperta dosarului scos din plic înainte de intrarea celor doi era lipită o etichetă pe care scria de mână şi la maşină: *SOE – RUSSIA, 19, VOLUME TWO (Ministerial Correspondence), SOE/FO/NKVD/OSS Liaison.* Erau documente noi, din anul de graţie 1944, în care războiul pe Frontul de Est intrase într-o nouă fază. Se uită din nou la harta ce spânzura pe peretele din faţa sa şi care ar fi trebuit, cel puţin la sud, modificată în fiecare ceas. Până în acest moment, ruşii, în unele sectoare, atinseseră vechea frontieră cu Reich-ul din 1941, în altele o depăşiseră, iar în altele mai aveau de depăşit rezistenţe germane pe teritoriul lor. Privind aliniamentul fortificat Focşani–Nămoloasa–Galaţi şi luând în considerare rapoartele de pe front, se întrebă, pentru a câta oară?, cu cine va apăra Antonescu căile de pătruns spre Bucureşti şi, mai departe, spre Balcani. Era o cauză pierdută. Înţelegea febrilitatea cu care lucra opoziţia şi nu înţelegea atitudinea Mareşalului. „Parcă i s-au blocat minţile, zise. Oare nu-şi dă seama ce se întâmplă şi că nu are alternative? La rece judecând, nu-i decât una – armistiţiul, ori semnat de el, ori de ceilalţi. Când mă văd cu el, trebuie să-i deschid ochii şi să-l fac să priceapă. O să-i prezint absolut toate datele, chiar şi cele de la englezi. Poate astea l-or dezmetici.“

Se uită peste documentul din faţă. Era o continuare de fapt, lipsindu-i partea de început. *Memorandum asupra călătoriei făcute*

de un ofiţer britanic de la Moscova la Leningrad şi în sectoare ale frontului Leningrad, între 29 ianuarie şi 5 februarie 1944. Nimic spectaculos, date fără relevanţă în momentul în care le citea. Singurele lucruri mai răsărite erau două aprecieri legate de momentul desfiinţării Cominternului (al aşa-zisei desfiinţări, oamenii săi, în special I.Gh., atenţionându-l că în locul acestuia apăruseră nişte „institute de cercetare ştiinţifică nr. 99, 100 şi 205“ şi o secţie specială de informaţii internaţionale, care exercitau controlul asupra partidelor comuniste şi mai acerb) şi al reînfiinţării Patriarhiei ruse. *Pentru cea mai mare parte a populaţiei, aceasta* [desfiinţarea Cominternului] *reprezintă „minunea celei de-a noua zile“. Dincolo de asta, a însemnat foarte puţin pentru ea. În câteva oraşe, străzile numite „Comintern“ au fost rebotezate, provocând obişnuita confuzie şi uneori necazuri. Dar pentru unii membri ai Partidului Comunist Rus, în special pentru cei mai vechi, desfiinţarea a venit ca un şoc neaşteptat. Decizia a fost primită cu regret şi teamă. Aceştia au avut senzaţia că un principiu, unul foarte important, a fost abandonat pentru a face pe placul opiniei publice externe, în special a celei din SUA şi din Imperiul Britanic. Există un puternic grup de izolaţionişti în Partidul Comunist (b) din Rusia. De asemenea, aceştia regretă desfiinţarea Cominternului.*

În problema refacerii Patriarhiei ruse, autorul Memorandumului nota: *Acest pas suplimentar* [pe lângă desfiinţarea Cominternului] *pare, în prezent, a fi prea puţin apreciat de cea mai mare parte a populaţiei. Pentru mine este cel mai important lucru în politica externă a URSS. Îl asociez cu un scop precis din partea Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe, acela de a crea legături în Bulgaria, Grecia, România şi Iugoslavia, care toate sunt ţări ortodoxe. Pentru ele, Sfântul Sinod are o semnificaţie bine definită.* Îşi aduse aminte că, în urmă cu câţiva ani, prin

august–septembrie 1941, Pamfil scrisese în ziarul lui o serie de articole dedicate *Panslavismului şi ortodoxiei ruse*. Atrăgea atenţia că, în condiţiile prăbuşirii militare din vara acelui an, conducerea moscovită mai are la dispoziţie un element esenţial care poate mobiliza la luptă milioane de mujici nu pentru partid, ci pentru „măicuţa Rusia“ şi acela este biserica pravoslavnică. Scria Şeicaru că, timp de aproape două sute de ani, aceasta s-a aflat într-o ofensivă continuă pentru aducerea celorlalţi dreptcredincioşi din Balcani în graniţele Imperiului Rus. A văzut mai repede şi mai departe Pamfil decât ofiţerul britanic! În plus, editorialistul atrăgea atenţia şi asupra faptului că Biserica Ortodoxă Rusă reprezintă factorul care va împiedica disoluţia Marii Rusii, aşteptată de unii în conjunctura de atunci.

Următorul document punea într-o altă lumină faimoasa misiune a lui de Chastelain. După ce i-au cules ca pe nişte ciuperci din pădurea Plosca şi i-au adus la Bucureşti, a ţinut să se întâlnească cu ei ca să afle scopul paraşutării lor în România şi totodată să găsească de comun acord un motiv pentru a-l livra germanilor care, firesc, aveau să-i ceară pe paraşutiştii englezi. După primele tatonări, de Chastelain i-a spus că ruşii fuseseră înştiinţaţi de această misiune, dar I.Gh. i-a comunicat că la Moscova nu se ştia nimic şi că ruşii s-au înfuriat foarte tare auzind că un comando britanic a fost lansat în România. Dacă era aşa, şi nu avea nici un motiv să nu-şi creadă sursa care până atunci se arătase de încredere, cu atât mai ciudat apare mesajul ambasadorului britanic de la Moscova către unul dintre adjuncţii lui Molotov (şi poate cel mai important, fiind însărcinat cu probleme de cadre şi finanţe), Vladimir Dekanozov. Având apostila *Most Secret* documentul purta semnătura lui Archibald Clark Kerr, mai vechea sa cunoştinţă, şi era datat în 8 februarie trecut. *Vă scriu la cererea guvernului meu pentru a vă informa, dragă domnule Dekanozov,*

că autoritățile britanice au fost abordate recent de viceconsulul român de la Istanbul [„a, Vlădescu-Olt, de perspectivă băiat“] *privind organizarea unei lovituri de stat în România, dată în numele Majestății Sale, având ca scop răsturnarea regimului Antonescu. Problema a mai fost ridicată o dată în fața autorităților britanice de același oficial român, cu ceva timp în urmă, la începutul lui octombrie* [„da, era cam odată cu trimiterea la post a lui Cretzianu și doream să creăm un context favorabil noului ministru, pentru a intra mai ușor în legătură cu britanicii“], *dar, deși el este o persoană în care acestea au oarecare încredere, nu a fost luat în serios, și pista a fost abandonată. Acum, chestiunea a fost ridicată din nou în fața autorităților britanice. Li s-a explicat acestora că acțiunea este susținută de doi generali, unul este comandantul unui corp de armată, iar celălalt comandă o divizie, care pretind a avea alături un grup de ofițeri de toate gradele care sunt gata să le execute ordinele. Odată ce acțiunea s-ar declanșa, se speră că mulți alți ofițeri se vor alătura imediat, deși nu se poate conta pe sprijinul unora dintre generalii-comandanți. Ei pretind că au la dispoziție 500 000 de oameni înarmați cu puști și mitraliere Bren de fabricație cehoslovacă și ceva armament sovietic capturat, inclusiv aruncătoare de grenade. Pe de altă parte, au un deficit în tancuri, tunuri antitanc și artilerie, armata română pierzând cele mai multe din tunurile de 105 și 150 mm la Stalingrad. Mai mult, în forțele aeriene par a fi doar câțiva aderenți, deși se speră că, odată ce lovitura de stat va fi declanșată, multe unități aeriene vor adera la mișcare și vor captura echipament german. Generalii sunt nerăbdători ca o forță simbolică britanică, de circa 1 000–2 000 de paraşutiști, sub comanda unui ofițer de rang înalt, să fie trimisă pe Frontul de Est, după care generalii vor da semnalul declanșării loviturii de stat și vor oferi capitularea necondiționată a armatei române*

Înaltului comandament sovietic şi ofiţerului britanic, ca reprezentant al Puterilor Aliate.

Acesta era, în linii mari, şi mesajul cu care Cretzianu ieşise de la întrevederea cu Antonescu înainte de plecarea la post în Turcia şi pe care ambasadorul trebuia să priceapă că poate să-l transmită omologilor săi occidentali acreditaţi acolo. Cu excepţia pasajului referitor la starea mai mult decât precară a înzestrării şi a celui privind „capitularea necondiţionată". Nu ştia cum apăruse aceasta din urmă, dar se prea poate să fi fost introdusă de englezi pentru a-şi exprima şi susţine în continuare opţiunea balcanică atât de brutal respinsă la Teheran, în primul rând de americani. „Să mă bată Dumnezeu dacă pricep ceva! Da, iniţial, britanicii sunt de acord să i se recunoască Moscovei o graniţă de securitate sub formula guvernelor prietene în proximitatea de vest. Ceea ce nu-i împiedică să caute să respingă pătrunderea comunismului la apus de această primă linie formată de Bulgaria, România şi Finlanda. Şi, pe urmă, vin americanii şi spun că ruşii ar trebui să primească mai mult! Donovan, Hopkins, Hull şi însuşi Roosevelt devin avocaţii lui Stalin!" Teheran era exemplul la îndemână. „Încurcată şi de neînţeles treabă", murmură cu ochii pe hârtiile din faţă. Reveni asupra telegramei lui Clark Kerr.

Colonelul român care este însărcinat cu organizarea mişcării a declarat că ar fi bucuros să primească un ofiţer de legătură britanic şi mai bucuros dacă i s-ar trimite un radio emiţător şi un operator pentru a facilita comunicaţiile. Se spune că Regele şi domnii Maniu, Cretzianu şi Caranfil cunosc intenţia unor generali de a scoate România din război, înainte ca armata ei să fie distrusă, şi ea [lovitura de stat] *este organizată în numele Regelui. În prezent, mişcarea este pur militară pentru că generalii implicaţi nu mai au încredere în posibilităţile de acţiune ale partidelor*

politice. Pe de altă parte, ei sunt aparent dispuşi să coopereze cu orice partid pe care l-ar alege Regele.

Urmau o serie de analize de bun-simţ, dar nu ştia dacă erau ale ambasadorului sau ale guvernului său. *În momentul de faţă, întreaga schemă apare pentru guvernul meu a fi într-un stagiu embrionar şi fără posibilităţi reale de succes. Cifra de 500 000 de oameni care ar fi la dispoziţia complotiştilor pare cu mult exagerată. Mai mult, apare ca puţin probabil ca germanii să îngăduie forţelor române să deţină un sector propriu de front, aşa cum pare să sugereze aranjamentul pentru capitularea armatei române, cel puţin atât timp cât sunt presaţi din greu pe Frontul de Sud, aşa cum se petrec lucrurile în momentul de faţă. De asemenea, planul pare să nu ia în considerare reacţiile germanilor la lovitura de stat şi nici posibilităţile Mareşalului Antonescu de a contracara cu forţele rămase loiale. În sfârşit, aranjamentele pentru trimiterea unei forţe simbolice britanice pot fi îndeplinite numai dacă autorităţile britanice sunt convinse de importanţa operaţiunii.* Era amuzant să vadă cum o serie de lucruri adevărate amestecate cu minciuni erau analizate cu seriozitate de „autorităţile“ britanice, în spatele cărora, era sigur, se ascundea *Intelligence.* Pe de altă parte, îşi dădu seama că ambasadorul Majestăţii Sale şi, desigur, „autorităţile“ transmiseseră informaţia relativă la lovitura de stat pentru a mai detensiona relaţiile dintre Londra şi Moscova destul de şifonate după ce ruşii aflaseră de grupul de Chastelain.

În pofida numeroaselor slăbiciuni [ale planului] *guvernul meu consideră că guvernul sovietic trebuie informat că acesta ne-a fost prezentat şi ar fi recunoscător să cunoască dacă guvernul sovietic consideră că trebuie declanşată vreo acţiune. Între timp, guvernul britanic nu va lua nici o iniţiativă în această chestiune, în afara*

celei privind încercarea de a stabili legături directe, fără fir, cu grupul.

Se opri la un document care-l aducea mai aproape de zilele lui august şi de problematica lor. Era un mesaj de la de Chastelain către Cairo, din 19 aprilie. Nu privea strict relaţiile interaliate, ci România şi cei Trei Mari. Îşi aminti de lucrurile petrecute în primăvară şi la care se referea ofiţerul englez. După capturarea comandoului, au petrecut împreună mult timp pentru a pune la punct o schemă care să reziste, hai să-i spunem „curiozităţii" germanilor. Nu veniseră pentru a-i contacta pe liderii opoziţiei, ci să se intereseze de capacităţile petrolifere ale României. Şi unii, şi alţii erau profesionişti şi ştiau cât pot spune fără să pună în pericol alte operaţii. Sigur că el era într-o postură mai avantajoasă pentru că exista un interes, putea considera general, de a-i contacta pe Aliaţi şi putea acţiona mult mai lejer, având şi încuviinţarea Mareşalului. Şi împreună cu de Chastelain şi oamenii lui Maniu au descifrat, compus şi cifrat mesajele de la şi către Cairo. În faţa lui nu se afla unul dintre cele mai importante. *Mareşalul Antonescu a fost informat de Maniu asupra termenilor. Nu-i cunosc reacţiile, dar acei oficiali cu care ne aflăm în contact* [„adică eu!"] *ne-au comunicat: a) lipsa de încredere în Soviete; b) imposibilitatea cooperării între armata română şi cea sovietică; c) convingerea că plasarea liniilor de comunicaţie la dispoziţia Aliaţilor* [„adică a ruşilor", zise] *echivalează cu ocupaţia Armatei Roşii; d) dezamăgirea că termenii au fost fixaţi de sovietici şi nu de cei Trei Aliaţi, cu care România se află efectiv în război de când au început raidurile aeriene. Deşi ei admit că armata germană nu apără România la est de Carpaţi, consideră că este neonorant să nu lupte până la capăt împotriva Roşiilor. Ei admit* [îi plăcea formula neutră pe care o găsiseră împreună, „ei", şi în care erau incluşi toţi, şi Antonescu, şi Maniu] *în mod real că ţara doreşte pacea, dar nu*

vor să înceapă un nou război împotriva germanilor. Sunt convinşi că România este abandonată Sovietelor şi că noi am pierdut iniţiativa şi supremaţia. Nu cred că Armata Roşie se va opri înainte de Bosfor şi Marea Adriatică. Ei presupun că situaţia ar fi diferită dacă trupele anglo-americane s-ar apropia de teritoriul românesc. Sper să am răspunsul lui Maniu în scurt timp.

Era un strigăt care ar fi trebuit să rupă inima împietriţilor din cealaltă parte a lumii şi să le deschidă ochii. „Dar pentru ei, se pare, nu există decât Ruhrul, celelalte mici naţiuni fiind o treabă mult prea complicată. Sunt lângă Rusia? Foarte bine, să aibă ea grija lor! Rusia de azi, domnilor, nu mai este cea dinaintea războiului – i se părea că aude zicând –, au desfiinţat Cominternul, au repus Patriarhia în drepturile ei, nu mai vorbesc de export de revoluţie şi nici de luptă de clasă. Iar Stalin, ce om drăguţ! Noi îl numim *uncle Joe*. Iar noi, ăştialalţi, românii, în timp ce ştim unde-i America, pentru cea mai mare parte dintre americani nici măcar nu existăm. În schimb, după ce-i doborâm din avioanele lor pictate care aruncă moartea de la cinci mii de metri, se miră că avem femei atât de frumoase, cepe atât de mari şi că ţăranii cărora le-au omorât vacile nu bagă furcile în ei!“ Ăsta-i părea răspunsul la toate mesajele pe care le trimiteau, în timp ce ruşii se apropiau. Nu era drept! Dar ce era drept? Era oare drept bombardamentul de la 4 aprilie, la două zile după mesajul lui Molotov? De ce ar ţine cont de telegramele noastre, când nu au ţinut cont de argumentele strategice ale lui Churchill şi ale militarilor săi. Se opri dându-şi seama că-i mai mânios pe americani. „Da’ lasă, că şi când vor veni *roşii,* cum le-a zis de Chastelain, să te ţii!“

Era din nou abătut. Luă o nouă ţigară şi se duse la geam. Întunericul era aproape de nepătruns, becurile slabe pe care Apărarea Antiaeriană le plasase pe stâlpi nereuşind să facă prea

mult. Îi veni în minte Maria Theodora. Nu-şi mai văzuse nevasta de câteva zile; nu-şi făcea griji, era o femeie descurcăreaţă şi mai era înconjurată şi de prieteni. Se gândi s-o aducă în Bucureşti, mâine, să fie aproape de el.

Se aruncă din nou în războiul hârtiilor. „Ia te uită“, exclamă privind un *Raport* din 29 aprilie tratând despre *Relaţiile cu NKVD. Ni se pare* – scria AD/S. 1 – *că ne îndreptăm spre o perioadă de relaţii încordate cu aliaţii noştri ruşii. Pe lângă neîncrederea generală evidenţiată în înregistrarea convorbirii dintre Manderstam cu Ciceaev (a cărei copie ţi-am arătat-o ieri), avem necazuri cu ei pe marginea trimiterii în România a unei misiuni comune OSS/SOE. Ossipov, într-o conversaţie pe care a avut-o cu Hill săptămâna trecută, i-a reproşat că nu am cerut NKVD să participe la aceste operaţii. Aceasta ne-a pus într-o poziţie dificilă.* Eeei, dacă era vorba de „poziţii dificile“, el se afla într-una dintre acestea deoarece oamenii săi, dinăuntru, dinafară şi de pe unde se mai găseau ei, nu auziseră nimic. „Auzi, o echipă comună formată din americani şi britanici să pătrundă aici şi noi să nu ştim, ba să se supere ruşii că n-au fost invitaţi! Doamne apără! Suntem ca o cloşcă proastă de sub care vulpea fură ouăle!“ Citi în continuare. *Şansele ca echipele noastre să asigure contacte valoroase la români pot fi serios diminuate de includerea ruşilor în echipe, din cauza unei intense şi aparent din ce în ce mai mari neîncrederi a românilor faţă de URSS, aşa cum reiese din telegrama lui de Chastelain a cărei copie o ataşez.* „A, acum înţeleg rostul includerii acesteia în dosarul relaţiilor interaliate!“ *În acelaşi timp, este evident de dorit să cooperăm cu NKVD dacă este posibil şi este aproape esenţial pentru echipele noastre să dispună de o scrisoare de prezentare pentru a fi folosită în cazul în care ele vor veni în contact cu trupele înaintate ale Armatei Roşii care sunt „cu degetul pe trăgaci“. Cu siguranţă, Ossipov nu este sincer atunci*

când spune că i-am rănit sentimentele deoarece avem informații din cele mai secrete surse relative la infiltrarea pe scară largă a tuturor țărilor balcanice de către NKVD şi niciodată nu ne-a cerut să colaborăm cu el în aceste operațiuni. Oricum, pentru moment, ne-am rezolvat aceste probleme transmițând că suntem dispuşi să ataşăm ofițeri ruşi pe lângă fiecare dintre cele şase grupuri, imediat ce aceşti ofițeri sunt disponibili să ni se alăture, dar că noi nu putem întârzia trimiterea acestor misiuni, iar ofițerii ruşi trebuie să le urmeze la timpul cuvenit. Aceasta ne va da ocazia să realizăm contactele cu românii fără ca ruşii să ne-ncurce, deşi eu nu mă pot gândi că românii nu vor fi în mod real neliniştiți dacă şi când ruşii vor sosi. „Măi, scorțosule, lasă-ne pe noi să apreciem cum îi vom primi pe ruşi. Ticălosule! Ai tu habar ce-au făcut ăştia în Basarabia, în 1940? Dar povestea de la Katyn nu ți-a spus-o nimeni? Da' ce-au făcut cu tătarii de pe Volga? De ce au preferat ăştia să lupte în Wehrmacht, ți-a spus cineva?!"

Se ridică brusc de pe scaun şi se-ndreptă spre casa de bani din care scoase servieta, deşertându-i conținutul pe măsuță. Se lumină la față. Selectă câteva dosare pe care scria *SOE WAR DIARY – MIDDLE EAST AND BALKANS* şi-l alese pe cel corespunzător lunii aprilie 1944. Îl măcina şi voia să rezolve, dacă putea, cazul celor două grupuri OSS/SOE paraşutate în România în acea lună şi la care făcea referire documentul de mai sus. Începu să răsfoiască febril dosarul şi găsi o scurtă notă. *La 5 aprilie au avut loc convorbiri între Forța 133 şi OSS cu privire la desfăşurarea unor operații viitoare în România. Luând în considerare unele posibile evenimente viitoare în această țară, s-a căzut de acord ca Forța 133 şi OSS să pregătească, în cel mai scurt timp, două misiuni pentru infiltrarea în jurul datei de 15 aprilie. Aceste misiuni erau formate din câte trei oameni comandați de un american şi, respectiv, de un ofițer britanic. Prima dintre ele era compusă*

din..., şi urmau numelor unor ofiţeri din cele două structuri, nume care lui nu-i spuneau nimic. Auzea pentru prima oară de ei. Privind mai atent, observă că cea de-a doua echipă avea nominalizat ca rezervă un anume Mincu, locotenent în OSS. Probabil vreun român ai cărui părinţi se stabiliseră cine ştie când prin America. Ar trebui să dea informaţia lui Siminel. *Pe lângă misiunile de mai sus, Forţa 133 şi OSS vor pregăti personal pentru încă patru misiuni viitoare.* Şi cu asta se sfârşea informaţia. Uşor descurajat, răsfoi în continuare *Jurnalul de război al SOE.* Ştia că o să revină asupra lui, dar acum dorea să rezolve problema echipelor comune anglo-americane. Erau o grămadă de lucruri importante, despre Maniu, despre misiunea lui Ştirbei, despre Vişoianu, despre Rege, despre turcul Tozan şi efectele negative ale bombardamentelor din România asupra activităţii SOE. Dar despre ce-l „ardea" acum, nu mai găsi nimic. Nici că au fost infiltraţi, nici că s-a amânat, nimic. Decât câteva lucruri referitoare la misiunea unui locotenent-comandor Glenn, din Royal Navy, care fusese paraşutat în noaptea de 27/28 iunie, în legătură cu o misiune pe Dunăre. Se pare că era vorba de contactarea piloţilor care înainte de război conduseseră convoaiele de nave în zona Cazane. „Se gândesc departe englezii ăştia, se şi văd pe Dunăre! Doar că n-o să aibă parte de ea." Puse la loc *Jurnalul* şi celălalt dosar pe care-l terminase şi se pregăti se înceapă lectura altuia.

Se uită la ceasul elveţian pe care i-l făcuse soţia cadou, nici nu era foarte târziu, mai era ceva mai mult de o oră până la miezul nopţii, şi nici nu era obosit. Se decise să mai stea, mai ales că-i mai rămăseseră doar două dosare din plicul *Relaţii interaliate.* Punând mâna pe cel mai gros din ele şi citindu-i eticheta, se simţi ca şi cum l-ar fi apucat pe bunul Dumnezeu de picior: *SOE HISTORY 135. RUSSIA D/P SECTION HISTORY.* Cuprindea materiale ce acopereau înfiinţarea şi activitatea Misiunii SOE de la Moscova,

începând din 1941. Sigur că multe lucruri le găsise în telegramele, rapoartele, memorandumurile şi notele elaborate la timpul lor, aici fiind „povestea“ scrisă în ordine cronologică. Deci, va trece peste acestea, dar fuseseră găuri ce trebuiau umplute, nume ascunse în spatele unor iniţiale, evenimente pe care nu le înţelesese, remarci şi replici pe care nu le putuse încadra în context când le citise prima oară. Spera să facă acum lumină.

Chiar de la prima frază află lucruri noi despre debutul relaţiilor dintre cele două ţări şi serviciile lor speciale. Oficial, se spunea acolo (se gândi că ar fi dat salariul pe o lună să ştie ce înseamnă „oficial“), Secţiunea rusă a fost creată imediat după începerea ostilităţilor între Germania şi URSS, dar încercări anterioare fuseseră făcute prin deschiderea unor secţiuni în Estonia, Letonia şi Finlanda, pentru spaţiul nord sovietic şi, respectiv, în Turcia şi Ungaria, pentru sudul Rusiei. Dar, aşa cum menţiona documentul, n-a ieşit mare lucru din acestea. Primii membri ai secţiei au fost G.O. Wiskeman şi maiorul G.A. Hill, ambii vorbitori de limba rusă şi având *în trecut legături ruseşti*, omiţându-se însă a se menţiona care fuseseră ele. Prima misiune a secţiei, căreia, după plecarea lui Wiskeman, i se mai ataşaseră trei persoane dintre care un expert în probleme petrolifere, a fost *de a organiza activităţi subversive în Caucaz în eventualitatea apariţiei semnelor slăbirii controlului central şi de a-i asista pe ruşi, dacă se iveşte necesitatea, la distrugerea instalaţiilor lor petrolifere din regiune.* Şi tot dintr-un început, lămuri şi faptul că „SAM“ era numele de cod al Misiunii SOE de la Moscova.

Îşi aminti că acordul de cooperare stabilea principiul reciprocităţii reprezentării, astfel că şi ruşii îşi creaseră pe pământ britanic, la începutul toamnei lui 1941, echivalentul SAM, condus de colonelul Ciceaev. Alte nume din misiunea NKVD de la Moscova

nu-i spuneau nimic, în schimb despre maiorul Graur se gândi că-i basarabean („dacă ăsta o fi numele lui!“, mormăi). În ceea ce priveşte numele de cod „Pickaxe“ bănuiala de mai înainte îi fu confirmată: era vorba despre agenţi sovietici trimişi în Anglia pentru a fi infiltraţi în Europa ocupată. *Până acum a reieşit cu prisosinţă că scopul principal al acestei misiuni ruseşti de legătură are de-a face cu aceste acţiuni.* Şi, în aceeaşi ordine de idei, dădu peste o statistică a operaţiilor Pickaxe: douăzeci şi cinci de agenţi fuseseră expediaţi către destinaţiile lor, dintr-un total de treizeci şi patru sosiţi în Regatul Unit. Dintre cei nouă care au eşuat, trei au fost ucişi, patru au fost trimişi acasă de colonelul Ciceaev, fiind socotiţi nepregătiţi pentru acest gen de misiuni, unul a refuzat să debarce de pe submarin şi a fost şi el trimis acasă („precis ăştia au fost împuşcaţi!“), iar ultimul s-a înapoiat din motive medicale.

Sări peste un lung pasaj în care autorul *Istoriei* deplângea lipsa de recunoştinţă a sovieticilor faţă de eforturile pe care le făcuseră britanicii pentru a-i pregăti pe agenţii ruşi, care veniseră fără echipament, fără actele necesare, fără cartele de alimente, să pătrundă pe continent (*fiecare agent Pickaxe mai petrecea încă zece zile la Londra!*), lucruri cu care se mai întâlnise în primele dosare, pentru a se opri la concluzia operaţiunilor de infiltrare în Europa ocupată: *în general, Pickaxe a cauzat o mare pierdere de timp, de energie şi necazuri în ceea ce ne priveşte, lucru care pare să nu fi fost apreciat în mod firesc de colegii noştri ruşi, care ne critică mereu pentru încetineală şi ineficienţă.*

După informaţii referitoare la acţiuni sau schimburi de date privind Afghanistanul, India, despre eşecul cooperării în Iugoslavia, câteva rânduri reţinură atenţia directorului general: *Încercări de legătură în România. În 1943, am cerut NKVD să elibereze un număr de prizonieri români potriviţi pentru a fi infiltraţi în România; ruşii*

au desemnat şase oameni, dar mai târziu au informat misiunea de la Moscova că oamenii erau „iremediabil pierduți". Apoi totul a rămas fără urmări.

Nu cu mult timp în urmă, Vlădescu-Olt, ca şi Georgică, i-au transmis de la Istanbul că un foarte important personaj german schimbase tabăra trecând la englezi. Dezertarea lui atrăsese subordonarea totală a Abwehr-ului de către instanțele politice, adică de către Himmler, şi debarcarea micului amiral. Viceconsulul îi spusese că totul se petrecuse în cel mai mare secret, lucru pe care nu-l prea crezuse, gândindu-se că dacă aflase el mai erau probabil şi alții care ştiau şi, chiar la scurt timp, Aliații trâmbițaseră în patru zări despre cazul diplomatului german. Şi nu se înşelase. *Istoria Secțiunii D/P Moscova* îi dădea dreptate. *În februarie 1944, NKVD a făcut aluzie la un raport de presă potrivit căruia Vermehren, ofițer de informații german la Istanbul, s-a pus la dispoziția britanicilor* („Ha, ha, auzi la ei – s-a pus la dispoziția... Câtă eleganță pentru o trădare!") *şi a cerut copii după toate declarațiile acestuia, întrucât se credea că el dirijează spionajul german din Turcia împotriva URSS. Unele informații au fost obținute de la SIS şi transmise ruşilor, dar s-a negat că Vermehren ar fi fost vreodată angajat în activități antiruse sau că ar fi făcut vreo declarație despre spionajul împotriva URSS. NKVD şi-a exprimat dezamăgirea cruntă, întrebându-se dacă dorim într-adevăr să cooperăm cu ei. Abia în iulie, SIS a permis NKVD să vadă copii ale mai multor informații date de Vermehren, dar evident că, la acea dată, ele încetaseră a mai fi de interes imediat.* „Cam cum sunt informațiile astea pentru mine", îşi zise.

Şi, apoi, iarăşi despre România. *La 21 aprilie 1944, Cairo a solicitat opinia generalului Hill asupra posibilității ca sovieticii să agreeze ca o misiune SOE/OSS să preceadă ocupația rusească a*

României. Generalul Hill ne-a răspuns că este puțin probabil ca ruşii să fie de acord cu o asemenea acțiune, din moment ce ei nu au fost invitați să participe. Cairo era dornic să colaboreze cu ruşii, dar simțea că includerea ruşilor în prima echipă va face dificilă atingerea obiectivului, din cauza sentimentelor românilor față de ruşi. Cu toate acestea, nu am avut nimic împotrivă ca NKVD să participe la următoarele acțiuni. Informația a fost transmisă NKVD şi, deşi a fost călduros primită, l-au informat pe generalul Hill că nu doresc să se alăture acestei misiuni, dar cred că oferta rămâne deschisă. Ulterior, Foreign Office a hotărât că toate misiunile SOE/OSS propuse a fi trimise în România trebuie să fie abandonate din cauza dificultăților ridicate de ruşi. „Deci, din cauza asta au renunțat să-i mai trimită. Geaba am căutat în *Jurnal,* abia aici am dat de explicație.“ *Se crede că aceste greutăți au fost provocate de pretinsul caracter politic al misiunii colonelului de Chastelain şi parțial din cauza acțiunii premature, inoportune a SOE-Cairo în abordarea ambasadorului sovietic de acolo cu cererea de a procura documente de liberă trecere pentru membrii acesteia.* Acum, sigur că mai era şi o altă față. Misiunea de Chastelain îşi atinsese practic obiectivul real – înşelarea germanilor şi, între timp, debarcarea din nordul Franței se produsese, astfel că alte misiuni în spațiul românesc nu mai erau necesare.

Un raport de evaluare, aşa cum era cel din fața lui, trebuia să se încheie cu concluzii. Erau acolo, înaintea ochilor, dar de o factură aparte, istorico-psihologică. Aproape că s-ar fi simțit dezamăgit dacă n-ar fi fost aşa. *Eşecul Misiunii de la Moscova de a ajunge la rezultate care să merite cu adevărat osteneala incumbă atât unora cât şi altora. A fost extrem de dificil să tratezi cu ruşii, în toate epocile. Simplitatea de copii a țăranilor ruşi a oferit întotdeauna un contrast uimitor cu profilul psihologic complex al*

conducătorilor lor. Se gândi că mai repede se schimbă înfățișarea oraşelor, a țărilor decât sufletul oamenilor. *Un englez, căpitanul Perry, şi-a făcut cunoscută experiența de viață în Rusia, în primul deceniu al secolului al XVIII-lea. Această carte, care a avut o largă circulație în Europa Occidentală şi a fost tradusă în cel puțin patru limbi, ne oferă o imagine a caracterului rus, care nici astăzi n-ar fi fost creionată mai bine. Puternicul sentiment de inferioritate a dezvoltat un respect față de formele de manifestare ale culturii străine care, combinat cu o suspiciune generată de rațiuni externe până la un nivel nemaiatins, fac probabil din ruşi cel mai şiret şi lipsit de scrupule negociator din câți există. Acesta era subiectul cărții lui Perry şi, în continuare, el îl explica asociindu-l cu dezvoltarea tradiției bizantine, mantie care a căzut după 1452 pe umerii prinților de Kiev, şi de aici mai departe ai Imperiului Rus. După două sute de ani, caracterul rus este neschimbat. Într-adevăr, tendința lui de a nu avea încredere în acei străini cu care intră în contact a fost accentuată odată cu venirea regimului sovietic. Suspiciunea rusească a fost piatra de temelie responsabilă pentru prăbuşirea relațiilor SOE–NKVD. De la început a fost evident că orice declarație sau cerere adresată NKVD nu a fost apreciată la valoarea ei.* „Este bine de ținut minte aceasta, gândi directorul general. Cine ştie pe ce baze vom coopera cu ruşii şi s-ar putea ca vreodată toate astea să ne fie de vreun folos“, deşi trebuia să recunoască, măcar în sinea lui, faptul că, în calitate de învingători în România, ruşii vor avea un cu totul alt comportament. *Întotdeauna tendința lor a fost de a căuta „celălalt motiv“ şi rezultatul acestei abordări a fost deseori stânjenitor pentru simplul fapt că, de cele mai multe ori, nu exista vreun alt motiv. În consecință, nici cea mai simplă întrebare nu primea vreodată un răspuns imediat. Totodată, trebuie admis că o altă trăsătură deosebit de puternică a birocraților sovietici s-a manifestat de la început – lipsa de asumare a responsabilității. Pentru un occidental, aceasta apare*

de dimensiuni surprinzătoare şi transcende toate ideile noastre despre birocraţie. Dar nu este dificil a o înţelege, dacă luăm în considerare lipsa de iniţiativă proprie slavilor răsăriteni – în special când această caracteristică este în continuare afectată, în cazul unei acţiuni neautorizate, de ameninţările cu aplicarea unor pedepse severe. (Notă: se recunoaşte acum că aceasta este cauza iniţială a înfrângerilor Armatei Roşii, când ofiţerii inferiori şi subofiţerii au refuzat să ia măsurile potrivite într-o anume situaţie, fără să raporteze şi fără să primească ordine de la superiorii lor.) Aceasta fiind situaţia sovieticilor, având în vedere că am promis să cooperăm [trebuie să spun] *că nici noi n-am făcut mare lucru să îmbunătăţim relaţia.*

Sigur că britanicii nu au răspuns întotdeauna prompt (îşi dădea foarte bine seama că acest lucru era practic imposibil) cererilor sovieticilor, mai ales în privinţa schimbului de informaţii, lucru care, în opinia autorului *Istoriei Secţiunii D/P,* a fost cu abilitate speculat de oamenii de contact ai sovieticilor – Ossipov, Graur şi Ciceaev. Aceştia i-au acuzat pe englezi *(până la saţietate,* cum releva textul) de *parcimonie, eşec şi lipsuri* în executarea operaţiunilor *Pickaxe* şi în problema schimbului de informaţii. *Din punctul de vedere al NKVD, acestea constituie argumente serioase, deşi, trebuie să admitem, părtinitoare. Oricum, înainte de a expune faptele din punctul nostru de vedere, mi se pare că-i mai bine să recunoaştem greşeala noastră de la începutul relaţiilor cu instituţia sovietică. Împreună cu celelalte departamente şi structuri ale Guvernului Majestăţii Sale noi am privit discursul prim-ministrului din iulie 1941 de solidaritate cu Rusia ca însemnând un parteneriat deplin, în adevăratul sens occidental al cuvântului.* Stătea şi se crucea căci nu-şi putea închipui cum şeful unei rezidenturi de spionaj, chiar trimis pentru cooperare, poate fi atât de naiv. „Dacă este naivitate! Cum naiba să te gândeşti că Churchill a aruncat

peste bord, dintr-odată, anticomunismul ce-l caracterizează de douăzeci de ani?“ Oamenii lui hârşiţi în tot felul de combinaţii ar fi râs, după expresia Miţei Baston, şi cu fundu’. „Ăsta n-a auzit de zicala «Fă-te frate cu dracu’ până treci puntea»? îşi continuă el monologul. Premierul a folosit parcă aceşti termeni într-un discurs ţinut mai înainte.“

Reveni asupra documentului. *În urmărirea acestui ideal, noi am dat cu vârf şi îndesat tot ce-am avut – bunăvoinţă, informaţii, mărfuri de tot felul. Şi nu am cerut nimic în schimb, ceea ce, din punctul de vedere al sovieticilor, realist şi nicidecum oriental, a fost o prostie. Este discutabil dacă, menţinând în permanenţă o atitudine fermă, situaţia relaţiilor anglo-sovietice ar fi fost mai bună în prezent. Atât Stalin cât şi Molotov declară în mod repetat că ei respectă* [înţelegerea] *cu strictețe. Pare de bun-simţ să admiţi că şi reciproca e valabilă şi că, fără nici un fel de dubii, politica de a da totul şi a nu cere nimic, care a fost adoptată de noi, a fost interpretată, de fapt, drept slăbiciune de către Moscova.* În consecinţă, după cum evidenţia *Istoria,* ruşii au început să nu mai răspundă nevoilor informative formulate de britanici într-un târziu, ba chiar au început să evite întâlnirile directe găsind tot felul de motive, astfel încât se părea *că suntem într-o fundătură.* „Păi, băieţică, îi venea să-i zică, n-o să mai aveţi mult şi o să ajungeţi la concluzia că singura soluţie este să vă închideţi secţiunea moscovită. Voi nu sunteţi slabi, dar ei judecă altfel, omul nu contează pentru şefii cei mari, nici legile şi uneori nici aparenţele. Doar rezultatele sunt cele care contează. Numai cine va juca la fel ca ei va putea să-i dovedească. Sigur, voi le-aţi cedat ţările din jumătate de Europă, dar parcă aţi fi vrut să lăsaţi în urma voastră nişte reţele pe care să le fructificaţi, dar nu ştiu dacă vă lasă, uite ce scandal a născut bietul de Chastelain!“

Şi concluzia... concluziei. *Pentru a conchide, trebuie spus că eşecul Misiunii SOE de la Moscova a fost din cauza inabilităţii ei, împreună cu Misiunea 30 şi Secţia de Presă (şi incidental a contrapartenerilor americani), de a învinge suspiciunea ruşilor. Dacă am fi început cooperarea cu NKVD pe baze de serviciu-contra-serviciu am fi putut obţine rezultate mai bune. Dar dacă adoptarea unei poziţii ferme din partea noastră ar fi putut produce sau nu rezultate este acum o chestiune pur academică.* Îşi dădea totuşi seama că nu putea judeca relaţiile dintre cele două servicii speciale pentru că atât unii cât şi ceilalţi nu angajaseră în această cooperare decât numai o parte a organizaţiilor de informaţii, iar în ceea ce-i privea pe englezi ştia că la SIS părerea dominantă despre SOE era nu tocmai favorabilă: „A, de la SOE, ei bine, nişte diletanţi!“ Ştia că nu-i justificată pe de-a-ntregul, dar un pic de adevăr exista. Se gândi că aşa cum de Chastelain fusese folosit pentru intoxicarea germanilor, tot aşa Secţiunea SOE de la Moscova acoperea poate vreo reţea a SIS care, desigur, nu era acolo pentru cooperare. Era posibil, dar ştia că, dacă exista, nu avea cum s-o documenteze.

Lucrarea era completată de o mulţime de *Anexe:* Acordul din septembrie 1941, operaţiunile Pickaxe (erau o mulţime de nume acolo, descrieri de operaţii, situaţii incredibile, cum a fost a celor patru austrieci care, odată sosiţi în Regatul Unit, nu au mai dorit să plece în misiune în ţara lor, invocând tot felul de motive, pentru ca, în final, să le solicite britanicilor să nu-i trimită din nou în Rusia), personalităţi NKVD (generalul Vladimir Georgevici Nikolaev, cel care semnase Acordul de cooperare; generalul Pavel Mihailovici Fitine, cu care, avea s-o afle acum, se întâlnise Donovan în decembrie 1943, la Lubianka; generalul Ossipov care era omologul lui Hill; colonelul Ivan Ciceaev, ofiţerul de legătură de la Londra; colonelul Graur, ucrainean din Nikolaev – „pe dracu’, ăsta-i de-al

nostru!“; căpitanul Toropcenko şi locotenentul Suvorov, ofiţeri inferiori în misiunea NKVD de la Moscova şi încă vreo trei sau patru ale căror nume nu-i spuneau nimic). Socoti că era firesc ca fişele acestora să ajungă la Contrainformaţii. Lucru pe care avea să-l facă imediat ce finaliza cercetarea documentelor.

Urmau apoi: lista personalului Misiunii SOE de la Moscova, cu toate modificările petrecute din 1941 până la zi; cazarea personalului britanic la Moscova; relaţii cu Ambasada britanică de la Moscova şi cu celelalte misiuni străine acreditate pe lângă guvernul sovietic (găsi explicaţia pentru Misiunea 30, era vorba de Misiunea militară britanică). Prima frază din această notă îl duse din nou cu gândul la relaţiile dintre personalul diplomatic român acreditat în diverse ţări şi oamenii săi şi fu gelos pe înţelepciunea de care dădeau dovadă fiii Albionului. *Relaţiile cu membrii ambasadei au fost foarte bune şi Misiunea SAM a urmărit tot timpul să lucreze în strânsă legătură cu ambasadorul, care a fost ţinut la curent cu activităţile misiunii şi care a fost consultat de generalul Hill în toate chestiunile importante.* Dacă măcar pe jumătate din ce se întâmpla acolo s-ar fi petrecut şi în reprezentanţele diplomatice româneşti, ar fi fost un director general mulţumit! Dar nu, diplomaţii români căutau să pună bețe în roate ofiţerilor săi, de parcă n-ar fi fost vorba de aceeaşi ţară. *Ofiţerilor Misiunii SAM li s-a acordat acces la dosarele ambasadei, privilegiu de care nu s-au bucurat membrii Misiunii militare 30, fapt care s-a dovedit extrem de folositor.*

Paragrafele următoare parcă erau desprinse dintr-un manual de spionaj, capitolul „Despre cultivarea relaţiilor cu străinii“. „N-ar strica, după război, ca astea să ajungă în vreo şcoală pentru pregătirea spionilor, zise. O să fie nevoie de oameni noi, căci puţini or să treacă de ciurul ruşilor şi în nici un caz cei care au

lucrat pe Frontul de Est, adică cei mai buni.“ *Misiunea SAM a acordat importanță păstrării legăturii cu cât mai mulți străini din Moscova şi formării unui larg cerc de contacte în interiorul lui. Pentru aceasta era necesar să menținem „casa deschisă“ şi să organizăm unele petreceri. În schimb, membrii misiunii erau invitați la diferite ambasade şi misiuni. În acest fel, o anumită cantitate de informații a fost adunată, ea fiind transmisă din timp în timp la Londra. Printre aceste contacte este important a menționa numele generalului Pika, şeful Misiunii militare cehoslovace la Moscova, care s-a arătat întotdeauna foarte prietenos şi care ne-a strecurat informații despre care credea că ne interesează. Corespondenții de presă, întotdeauna cu urechile la pândă, sunt surse de informații utile.*

Găsi apoi lista simbolurilor cel mai des utilizate în corespondențele dintre Misiunea SOE şi SOE-mamă, extrem de folositoare pentru viitorii analişti ai acțiunilor britanicilor şi, chiar mai interesant şi mai util, un adevărat ghid pentru organizarea contactelor „neoficiale“ cu cetățeni sovietici. Unele recomandări erau firești datorită *xenofobiei autorităților sovietice: cea mai mare discreție trebuie să fie arătată atunci când vă întâlniți cu ruşii pentru a evita atragerea unor repercusiuni asupra lor şi a familiilor lor.* Dar îi veni să râdă atunci când citi despre una dintre formele de manifestare ale acestei discreții. *Dacă sunteți invitat într-o casă de ruşi, este indicat să mergeți după căderea întunericului, purtând un vechi costum civil pentru a vă pierde mai uşor în peisajul local şi ca să nu apăreți astfel „prea străin“.* Pe de altă parte, văzu din cele ce urmau că autorul documentului lua în considerare şi posibilitatea organizării, la sediul misiunii, a unei întâlniri cu localnici. Sigur că oamenii săi nu erau atunci în postura fericită a britanicilor şi pentru fiecare informație ce privea Frontul de Est trebuiau să desfăşoare activități care mai de care mai

elaborate, mai riscante, dar peste ani, cine ştie... *Ne aflăm,* scria cel care elaborase *Istoria Secţiunii SOE de la Moscova, în postura deloc obişnuită, dar norocoasă de a nu avea poliţie care să stea la uşa noastră din faţă (şi nu numai), astfel că este posibil din când în când să primim ruşi în vizită la sediul misiunii. Aceasta trebuie să se producă numai după căderea întunericului şi numai după ce vă asiguraţi că nu mai sunt prezenţi alţi ruşi, nici măcar printre oamenii de serviciu. Acestora li se va da liber în aceste ocazii, desigur fără a li se spune adevăratul motiv. De obicei, uşa din faţă trebuie lăsată deschisă, astfel ca oaspetele să nu fie lăsat să aştepte pe treptele din faţă.* Se opri amuzat, gândindu-se că parcă citea unul din nenumăratele romane de spionaj scrise de Edgar Wallace. *Spre exemplu, folosind aceste precauţii, un ofiţer din misiune care este interesat de cărţi poate invita cu regularitate librari la sediu. Altul interesat în muzică – muzicieni; un al treilea având scrisori de prezentare de la ruşii din Anglia către rudele lor din Moscova. Fără preocupări sau interese comune, este aproape imposibil de a stabili contacte întâmplătoare. Aici sunt foarte puţine restaurante sau cafenele, iar cele existente se află sub supravegherea constantă a NKVD şi orice rus care este văzut că stă de vorbă cu străinii este urmărit şi apoi interogat. Este foarte dificil să explici motivele acestei atitudini a NKVD, care este aceeaşi ca în perioada anterioară războiului. Unul dintre motive este că toţi străinii sunt consideraţi agenţi străini şi, cum NKVD nu întrebuinţează întotdeauna mijloace avansate şi nici agenţi bine antrenaţi ai contraspionajului, aşa cum fac cele mai avansate ţări ale lumii, ei adoptă metoda interogării ruşilor care vin în contact cu străinii, folosind ameninţările dacă este necesar. Aceasta serveşte două scopuri, primul – a obţine informaţii despre străinul în cauză (concepţii politice, interese etc.); al doilea – a-i înspăimânta pe ruşi şi astfel a se asigura că acela care doreşte să stabilească relaţii cu străinii se va gândi de două ori înainte de a se*

compromite cu aceştia. Un al doilea posibil motiv este că, de ani de zile, propaganda sovietică a insistat în opinia publică rusească asupra Beneficiilor Traiului în Dictatura Proletariatului, cu Înaltele ei Standarde de Viaţă şi Condiţii de Muncă, comparându-le cu Mizeria Abjectă în care Trăiesc Masele din Străinătate sub Capitalism. Ştia că astea erau limbajul şi ţintele propagandei bolşevice, dar când citise materialele întocmite pe baza exploatării informaţiilor oferite de prizonierii ruşi, putuse constata că ea nu a prins. În afara comisarilor politici, dar şi ăştia după doi-trei ani de prizonierat uitaseră învăţăturile lui Lenin şi ale generalissimului, masa soldaţilor găsea condiţiile din România capitalistă incomparabile cu acelea din Patria Muncitorilor şi Ţăranilor.

Reveni la text. *Îşi dădeau seama că orice rus care intră în contact cu străini şi află despre condiţiile din afara ţării lui poate să înceapă să nu mai aibă încredere în propaganda sovietică şi, în consecinţă, devine un duşman al statului. Din punctul de vedere al autorităţilor sovietice, nu se câştigă nimic din contactele individuale cu străinii, doar o mulţime de pierdut.* Căzu pe gânduri căci îşi dădu brusc seama că toate astea se vor petrece şi la noi, după ce ţara va intra sub ocupaţie sovietică. Nu tu contacte cu străinii, nu tu libertate de gândire, de mişcare, de acţiune. Nu era naiv să creadă în sinceritatea declaraţiei Molotov şi intuia că Moscova îşi va impune punctele de vedere cu o brutalitate corespunzătoare rezistenţei ce o va întâmpina sistemul politic. Oare ce-ar spune Sfinxul dacă i s-ar confesa? Cu greu îşi putea imagina veselia tradiţională a bucureşteanului, în general a românului, încorsetată de reguli foarte dure. Chiar şi Mareşalul închidea ochii la glumele lui Tănase făcute pe scenă la Alhambra. La rândul său, ştia ce avea de făcut şi, în plus, îi va trimite lui Maniu documente care să ateste relaţiile dintre cei trei Aliaţi şi felul în care ni se decisese soarta.

Luă un creion, o foaie de hârtie şi începu să scrie. „1. Din septembrie 1941, britanicii s-au înţeles cu sovieticii asupra unor sfere de influenţă şi acţiune. În condiţiile politice şi militare de la acea dată se părea că nu-i mare lucru. Astăzi însă... Astăzi însă zonele respective se desemnau drept teritorii de interes major pentru unii şi alţii. Dar în timp ce pentru occidentali era vorba despre interes economic, pentru ruşi chestiunea se concretiza în ocupaţie sau chiar încorporare în graniţele Marii Uniuni Sovietice. Zonele nu erau exclusive, dar partenerul trebuia înştiinţat dacă se dorea desfăşurarea de acţiuni subversive în zona celuilalt. Pe această bază, ruşii cer sprijin pentru introducerea de agenţi în zonele din vestul şi sudul continentului, englezii în schimb nu cer nimic, dar nici nu suflă vreo vorbuliţă despre trimiterea în România a misiunii de Chastelain. Există nemulţumiri de o parte şi de cealaltă asupra felului în care se derulează Acordul. 2. Emisarii unchiului Sam îşi fac apariţia curând. Un avocat făcut aproape peste noapte general, pe nume Donovan, face vizite la Moscova şi-i curtează pe ruşi. Englezii nu văd aceasta cu ochi buni şi pe bună dreptate: interesul american pentru regiunea Balcanilor este supărător şi va merge până acolo încât se vor alătura sovieticilor pentru a-i scoate definitiv pe englezi din sud-estul Europei, mă rog, lăsându-le Grecia. Dar nu-şi dau seama că şi ei îi vor urma curând pe britanici: sovieticii nu doresc nici un picior de occidental la frontierele lor apusene. 3. Dacă englezii ne-au «jucat», americanii nu ne-au iubit, ei fiind – după cum zicea preşedintele Roosevelt – de părere că sovieticii merită «o recompensă substanţială» pentru ceea ce au îndurat în război.“

Cele câteva pagini disparate care alcătuiau ultima mapă, pe a cărei copertă cineva scrisese *Varia,* şi care aveau legătură cu documente incluse în dosarele pe care le parcursese în cursul ultimelor două zile, nu făceau decât să accentueze încheierile la

care ajunsese mai înainte, dar şi deschideau un nou capitol. De pildă, documentul intitulat *Politica față de România. Opiniile locotenent-colonelului Pearson,* care era mai mult o sinteză a unor evenimente circumscrise intervalului noiembrie–decembrie 1942. „Nu ştiu cine naiba este acest colonel Pearson, vreo persoană importantă desigur, din moment ce s-a considerat că opiniile lui trebuie să ajungă la mine“, mormăi. Îl răzbise oboseala şi ar fi vrut să plece acasă, să se culce. Renunță, gândindu-se că mai bine termină ce şi-a propus mâine, se uită la ceas şi văzu că mai era doar puțin până mâine, putând fi luat cu alte treburi de vârtejul ce amenința să-i înghită pe toți.

Se reîntoarse la hârtiile vechi de aproape doi ani, care recompuneau un trecut ce i se părea atât de îndepărtat şi, mai ales, de liniştit. Pearson înaintase conducerii, la 10 decembrie 1942, un memorandum asupra politicii SOE privind România. Mai întâi, spunea autorul, trebuia aşteptat ca Foreign Office să-şi precizeze punctul de vedere, ceea ce, în contextul acela, nu era tocmai simplu. *Ei erau limitați la o „strategie de mucava“ care era în curs de elaborare. Până când Cabinetul de Război şi Şefii Statelor Majore aveau să decidă a) ce doreau să facă, b) ce puteau să facă, şi c) ce ar fi dorit să realizeze, ar fi fost o prostie ca Foreign Office să rişte o declarație cu privire la politica față de fiecare stat balcanic.* În aşteptarea momentului în care toate acestea vor fi fost definitivate, a acelui moment care astăzi, când citea aceste documente, fusese demult depăşit, Pearson trecea în revistă câteva date ale problemei româneşti. *1. El a recapitulat eforturile noastre de a intra în legătură cu Maniu, adăugând că recent acesta a trimis mesaje prin intermediul oamenilor săi de la Stockholm, Lisabona, Berna şi Istanbul, precizând că doreşte să stabilească legături cu Guvernul Majestății Sale pentru a fixa mijloacele alăturării României Națiunilor Unite. 2. Acum, când coasta Africii de Nord este*

pe cale de-a intra în posesiunea noastră şi din moment ce Balcanii erau destinaţi a ocupa un loc important în viitoarele acţiuni strategice ale Aliaţilor [„da, aşa credeaţi voi atunci, dar lucrurile s-au schimbat, adică americanii şi ruşii le-au schimbat!“]*, SOE ar dori să ştie cu exactitate ce valoare atribuie Guvernul Majestăţii Sale aducerii României de partea noastră prin acţiuni subversive. Dacă se consideră că România este importantă din punct de vedere strategic, ar trebui să ni se permită să ne construim legături cu Maniu nu numai cu scopul de a-l ajuta financiar sau prin alte mijloace subversive să pregătească o lovitură de stat, ci şi de a atrage prin intermediul lui şi al celor 64 de organizaţii din provincie colaboratori dornici să saboteze liniile de comunicaţie româneşti, atât de importante pentru trupele germane şi pentru transportul petrolului.*

Urma un pasaj în care Pearson se referea la importanţa petrolului pentru maşinăria germană de război, a necesităţii implicării partidului lui Maniu în acţiunea de sabotare a petrolului („Săracii, dac-ar fi ştiut ei că «partidul» lui Maniu nu înseamnă decât oamenii din jurul preşedintelui!“) şi a bombardării ţintelor aferente. Mai importantă era continuarea. *În ceea ce priveşte cererea lui Maniu ca Guvernul Majestăţii Sale să-i ofere garanţii împotriva unei ocupaţii ruseşti a ţării, se poate accentua, în mod neoficial şi secret de către SOE, că, în condiţiile existente, nu este posibil să se facă nici un fel de promisiuni oficiale şi că, totodată, este evident în interesul României să coopereze pentru a determina Guvernul Majestăţii Sale să adopte o poziţie mult mai favorabilă în vederea reglementării definitive a problemei Transilvaniei.* „Dacă ăsta nu e şantaj, atunci ce dracu’ e?!, izbucni. Şi pentru ce? Pentru nimic, căci consimţiseră înainte ca Pearson să-şi scrie raportul să ne bage în curtea ruşilor.“ Se uită mai departe pe hârtie. Un nou apel, din chiar ziua de Crăciun a anului 1942, al conducerii SOE

către Foreign Office pentru a obține un punct de vedere în problema românească care este *atât de complicată.* SOE spera să primească din partea Externelor *un fel de ghid pentru viitorul imediat, fiind extrem de nerăbdători să declanşăm evenimentele.*

Şi în ultima zi a anului a sosit şi răspunsul de la Foreign Office, sub semnătura subsecretarului de stat permanent Sir Alexander Cadogan. *Avantajele pe termen scurt ale cooperării cu Maniu (adică sabotaje, dezagregarea armatei şi altele) sunt prea mici şi prea problematice pentru a justifica dezavantajele pe termen lung ale implicării noastre anticipate în ceea ce priveşte viitorul politic şi teritorial al României.* „Hopa! Este aici o nuanță cu care mă întâlnesc pentru prima dată. Dacă despre reținerea Londrei în chestiunea frontierelor am mai citit în mai multe rânduri, stânjeneala Angliei de a asigura «viitorul nostru politic» este nouă. Pot înțelege reticențele lor în ceea ce priveşte frontiera basarabeană, dar nu ne garantează nici măcar regimul politic?! Doar monarhia noastră este înrudită cu a lor, asta nu contează? Sigur, numai un naiv ar putea crede declarația lui Molotov de acu' câteva luni, dar ăştia ar putea încerca măcar să ne sprijine!" În corespondențele lor dintre diferitele persoane sau departamente, britanicii erau mult mai direcți şi chiar mai brutali decât lăsau să se vadă din mesajele pe care le schimbau cu Maniu şi la care el avusese acces şi contribuții la formularea unor puncte de vedere. Sigur că ne spuseseră să ne adresăm ruşilor, dar nu în această manieră. Era curios să ştie ce reacții declanşase la SOE acel mesaj. Aşadar, Foreign Office considera că *Maniu este interesat în primul rând nu de elaborarea unor planuri imediate pentru sabotaje şi revoltă, ci de formularea unei politici de viitor şi în salvarea, atât cât este posibil, a poziției ei* [a României] *la o eventuală reglementare a păcii.* Pentru asta, el personal îl aprecia pe bătrânul preşedinte, dar nu aprecia faptul că acesta, în pofida

unor semnale, sigur nu atât de directe cum erau cele din corespondențele de mai sus, credea că salvarea vine numai şi numai de la englezi. *Din moment ce guvernul sovietic are un interes special pentru România, noi trebuie să recunoaştem că nu putem adopta o atitudine pozitivă față de țara lor fără să ne consultăm mai întâi cu Sovietele. Din acest motiv, noi ne-am oferit primăvara trecută să punem în legătură guvernul sovietic cu Maniu. Oferta a fost declinată şi, dacă ridicăm din nou problema, s-ar putea să declanşăm un lucru căruia să nu-i putem pune punct. Căci, odată începute aceste discuții, nu va fi posibil să fie limitate la România, ci vor trebui să îmbrățişeze inevitabil reglementările postrăzboi ale întregii regiuni a Balcanilor şi a Europei Centrale.* Şi în acel moment, Londra nu dorea să discute despre cum va arăta Europa după război, întocmai ca Germania nu dorea să se lege la cap fără să o doară. Singuri ruşii erau cei care voiau să-şi impună punctele de vedere cu privire la regiunile europene învecinate lor şi să obțină recunoaşterea lor imediată de către occidentali. Ceilalți nu contau. *Când va veni timpul să discutăm aceste probleme cu guvernul sovietic, vor fi destule alte încurcături, fără a le mai lua în calcul pe cele venite din partea României, şi poate fi chiar posibil ca, pentru a obține ceea ce dorim în alte privințe, să trebuiască să recunoaştem în mod tacit cererea guvernului sovietic de a dispune de România aşa cum doreşte el, iar „pentru a salva restul Balcanilor s-ar putea chiar să fim obligați să aruncăm România lupilor“*. „Clar, mai mult decât clar! Acu', dacă mă gândesc, britanicii erau mai interesați de Iugoslavia, unde, la acea dată, încă îl mai susțineau pe Mihailović şi din care cauză se ciondăneau cu ruşii, şi mai ales de Grecia, unde un foarte numeros şi bine organizat partid comunist se opunea atât germanilor, cât şi organizațiilor sprijinite de britanici. Cu guverne prietene aici, Londra putea controla mările Adriatică şi Mediterana orientală. Dacă însă comuniştii ar fi câştigat în Grecia, asigurarea liniei imperiale devenea problematică.

Singuri împotriva ruşilor, englezii nu s-ar fi putut implica în întreaga regiune balcanică, nu aveau forţe, iar, la acea dată, nu cunoşteau poziţia americană. Şi un an mai târziu, când au aflat-o, au constatat că le este potrivnică. Şi atunci? Totdeauna cămaşa a fost mai aproape de corp, iar în acest caz cămaşa erau cusută la Atena, nu la Bucureşti. Pentru ei petrolul românesc nu era atât de esenţial precum controlul Peloponesului. Problema pentru ei este să obţină cât mai mult profit din această situaţie şi au intrat într-un joc cu Maniu, care nu-i costă nimic." *De aceea,* continua Sir Alexander Cadogan, *SOE trebuie să înţeleagă că în prezent nu este politic posibil pentru Foreign Office să formuleze o atitudine pozitivă relativă la viitorul României sau să combată guvernul sovietic pe aceste linii.*

În ceea ce priveşte capacitatea lui Maniu de a influenţa în mod real situaţia din România în favoarea Aliaţilor, Sir Alexander era la fel de circumspect. *Foreign Office nu crede că Maniu este în postura de a aduce o reală contribuţie substanţială la efortul de război, deşi asupra acestui punct este pregătit să admită că poate greşi. În orice caz, ruşii sunt în principal cei interesaţi. Şi dacă ei vor fi marii câştigători ai unei asemenea acţiuni, atunci ei vor trebui să plătească. De aceea, Foreign Office crede că guvernul sovietic trebuie să ia atitudine. De asemenea, FO a propus ca unele informaţii strânse de către SOE să fie transferate ruşilor şi, totodată, să fie întrebaţi dacă doresc să intre în legătură cu Maniu. Pe scurt, Foreign Office este pregătit să joace cu Maniu pe baza propunerilor formulate de el anterior, dar numai dacă ruşii sunt de acord şi numai împreună cu ei. Până atunci, Foreign Office nu este favorabil scoaterii lui Maniu din România şi nici încurajării lui de a trimite delegaţi să discute aceste probleme cu noi.*

Se vădea din ce în ce mai clar că oficialii britanici nu doreau să discute nimic relativ la România, fără asentimentul celor sovietici.

Parcă le-ar fi fost frică. Sau parcă s-ar fi temut că unii dintre ei informează Moscova dacă nu respectă prevederile jocului. Se întrebă dacă ar fi fost posibil aşa ceva. „De ce nu, în cercul nostru totul e posibil. Uite-l – zise parcă adresându-se unui interlocutor văzut doar de el – uite-l pe Canaris.“ Această reținere britanică o putea documenta de la sfârşitul lui 1942, dacă nu cumva chiar mai înainte, nu avea toate dovezile la dispoziție. *În ceea ce priveşte cererea SOE ca, neoficial, să i se explice lui Maniu că deşi Guvernul Majestății Sale nu poate face nici o promisiune oficială în prezent, dar este evident în avantajul României să coopereze, Foreign Office crede că nimic nu poate fi întreprins în această direcție până nu ştim cum vor reacționa ruşii la aceste noi abordări ale noastre.*

Asta era tot. Nu mai avea putere şi nici chef pentru alte concluzii decât cele notate mai devreme. Se întrebă cu groază ce surprize i-ar mai putea rezerva celelalte dosare. Oricum, lăsă totul pentru dimineața următoare. Strânse dosarele şi plicurile, le încuie în casa de fier, trimise după maşină şi, la o oră după miezul nopții, punea capul pe pernă.

III. SOE, ROMÂNIA ȘI MANIU

De fapt, nu exista un dosar cu acest titlu, ci mai multe plicuri (notate cu 11a, 11b, 11c şi 11d) în care N.D. (sau enigmaticul londonez?) adunase mai multe dosare care aveau tangență cu activitatea *Intelligence*-ului britanic în România şi cu omul politic ardelean, cel spre care se îndreptau speranțele românilor.

Ajunsese devreme la birou, la o oră la care nu prea era lumea obişnuită să-l vadă. Până la şedința de informare, care era planificată pentru 10, voia să pună ordine în hârtii. Nu în cele zilnice, acestea aproape că nu-l mai interesau, putea intui că țara va intra sub ocupație rusească şi nu se legăna în iluzia unei susțineri occidentale. Nu se făcuse simțită în timpul războiului, cu atât mai puțin după aceea când armatele ruse vor fi fost de mult peste țară. Grija lui era salvarea Serviciului, a oamenilor, a sa personală. Iar, de aici, interesul lui era îndreptat aproape total către „marfa“ venită de la Londra pe căi pe care nu le va afla, probabil, niciodată.

Se uită peste conținutul celor patru plicuri şi observă ceva ce-l indispuse – materialele nu erau ordonate cronologic. În criza de timp în care se afla, era exact ce nu-i trebuia! Avea să petreacă orele până la întâlnirea cu adjuncții aranjând documentele. Pierdere de timp. Pe de altă parte, putea să facă şi o preselecție la capătul

căreia ar fi îndepărtat documentele fără valoare. Petrecu ceva timp sortând – cât de cât – documentele. Începeau în august 1941 şi se sfârşeau în iulie, anul de grație 1944.

La 13 august 1941, unul dintre agenții britanici care acționau în Turcia, dar având competențe mult lărgite (acum, după ce-l cunoscuse personal, credea că este de Chastelain), înainta la Londra un raport destul de complet, de lung şi, ceea ce era mai important, de credibil. El se baza pe convorbiri cu ministrul Turciei la București, venit acasă probabil în concediu, şi cu *un lider al Mişcării de Tineret din România.* Dacă pe primul putea să-l identifice fără mari greutăți, cu al doilea era un pic mai dificil. Hotărî însă că în circumstanțele respective nu mai avea importanță şi începu să citească raportul intitulat *Situația din România.* Din ceea ce-i spuseseră cei doi informatori involuntari, ca şi din alte surse, precum transmisiuni radio, scrisori sau informații primite din cercurile Consulatului român de la Istanbul, englezul proiectase *o destul de fidelă imagine a situației politice şi a condițiilor generale din România de la declanşarea războiului ruso-german şi până la sfârşitul primei decade a lui august.* Gândindu-se la data la care fusese elaborat, găsi că, dincolo de amestecul realitate–minciună, de altfel destul de echilibrat, raportul conținea suficiente informații care le puteau trezi interesul britanicilor în primele luni ale războiului în răsărit, până când vor fi avut şi ei propriile misiuni de legătură pe lângă Armata Roşie. Îşi aminti ce spusese odată Goebbels despre ceea ce ar putea numi acum „relația dintre englezi şi adevăr“ – nu contează adevărul, ci ceea ce doresc aceştia să fie prezentat drept adevăr! Aşa şi cu povestea pierderilor din prima lună şi jumătate de război. Pe baza celor două surse de „încredere“, rezidentul SOE de la Istanbul reținuse cifrele de 18 000–20 000 de morți şi 80 000–90 000 de răniți înregistrați în armata română în

campania de eliberare a teritoriilor ocupate de Rusia sovietică în iunie 1940. La începutul războiului, Antonescu, pe atunci doar general, luase decizia publicării în *Monitorul Oficial* şi în alte câteva ziare a listelor cu morţii şi răniţii căzuţi în „cruciada împotriva comunismului". Apoi, când oamenii săi au receptat ecoul negativ al acestor pierderi grele, e adevărat, acest pomelnic încetă. Erau mulţi, dar nu câţi indica raportul. De fapt, de trei-patru ori mai puţini. Observă un lucru interesant, la data primirii raportului la Londra, specialiştii de la SOE studiaseră cu mare atenţie procedeele de luptă ale sovieticilor, tehnica din dotare, făcuseră aprecieri asupra calităţilor ei şi a oamenilor care o foloseau, precum şi asupra trăsăturilor morale ale luptătorilor. Acum, la distanţă de trei ani, i se părea ceva ciudat: concluziile englezului erau foarte asemănătoare cu cele la care ajunseseră oamenii săi. Nu se gândea că s-ar fi produs o scurgere de informaţii, ci mai degrabă îi plăcu să vadă în asta că oamenii bine pregătiţi şi deştepţi ajung la aceleaşi concluzii studiind aceleaşi fapte, indiferent de unde vin şi încotro se duc, vorba aia.

Raportul continua cu prezentarea ecoului operaţiilor militare în rândurile opiniei publice, fiind reţinut punctul de vedere al celui care de atunci se aşezase într-un fotoliu de orchestră, Iuliu Maniu. Iar partitura era de atunci neschimbată – *războiul va distrage atenţia de la principala problemă naţională, revenirea Transilvaniei.* Autorul făcea referire şi la, probabil, primul memoriu al omului politic către Mareşal. *Maniu declara că aspiraţiile naţionale ale României au fost realizate şi că pretenţia propagandei oficiale relativă la malul stâng al Nistrului, şi chiar la Odessa, este un nonsens care implică România într-un alt conflict de durată cu Rusia, şi că, în sfârşit, trimiterea trupelor române să moară peste Nistru este o dovadă că România luptă pentru*

interesele germane şi nu ale ei proprii. Era evident că englezul avusese acces la memoriu. Fie datorită primelor transmisiuni clandestine cu aparatul lăsat lui Rică Georgescu de către de Chastelain, fie unul din cei doi interlocutori veniți din România adusese o copie cu el. De-a lungul timpului, fusese documentat un intens schimb de informații între opoziție şi legația turcă din Bucureşti, dar şi cu alte oficii diplomatice neutre, spre folosul tuturor părților.

Observă că una dintre ideile pe care le indusese, cu ajutorul unor apropiați, în rândul politicienilor prinsese atât de bine că ajunsese, scurt timp după aceea, să călătorească spre Londra. *La toate aceste elemente trebuie adăugată frica crescândă de ziua de mâine.* „Deştept englezu' ăsta! Ştie că nu era aşa, abia azi românii se tem de ziua de mâine, dar informația ce urma trebuia strecurată într-o formulă familiară lor. Îmi place, nu doar ne cunoaşte bine, dar îşi ştie şi meseria", zise directorul general, trăgând cu coada ochiului la ceas. Mai avea până la întâlnire mai bine de o oră. *În ultimul timp, s-a petrecut o schimbare completă de opinie, o schimbare nu suficient cunoscută în străinătate. Chiar şi în cercurile violent antigermane – cu excepția lui Maniu – s-a ajuns la concluzia că este mai bine să se cedeze şi să se accepte o politică pe termen lung progermană. Argumentul antisovietic joacă rolul principal aici. În general, se spune: „Poate Antonescu a făcut o greşeală la 6 septembrie 1940, dar podurile noastre erau arse şi nu aveam unde ne retrage. Să fim loiali germanilor şi poate ne vom păstra o formă de independență, pentru că nimeni nu va fi în stare să-i înfrângă pe continent şi, în nici un caz, nu pot fi scoşi din Europa Centrală şi din Balcani". Acest punct de vedere a obținut o susținere masivă după Creta şi Siria.* Da, dar asta era acum trei ani. Ofensiva rusească ce se desfăşura în chiar acele zile avea să se

finalizeze, era sigur, cu alungarea germanilor din Balcani. El nu credea nici în armele secrete ale Führer-ului şi nici în capacitatea armatei germane de a rezista în interiorul arcului carpatic. De fapt, Înaltul comandament german, retrăgând diviziile blindate din România pentru a fi spulberate în Bielorusia, alesese să cedeze spre sud pentru a apăra calea cea mai scurtă spre Berlin – Polonia. În continuarea raportului era zugrăvit un tablou ireal – al unei ţări în care se controla oricine şi orice. Sigur că nu era adevărat, dar poate, la acel moment, imaginea ne fusese în vreun fel de folos. Cam acestea erau coordonatele primului raport SOE care-i căzuse în mână referitor la situaţia din România.

Al doilea, din octombrie 1941, părea a fi mult mai interesant, fusese elaborat de către „oamenii deştepţi" din SOE, se baza pe informaţii culese din cercuri mult mai largi şi implica factori de decizie din sus-numita organizaţie, oferind, în final, chiar şi recomandări. *Note asupra politicii faţă de România* fusese elaborat de unul dintre analiştii care se ascundeau în spatele unor litere şi cifre. Observase printre celelalte hârtii şi unele care conţineau coduri, pseudonime şi corespondenţele lor. Spera ca acestea să fie reale şi să identifice ofiţeri de informaţii, responsabili, agenţi, colaboratori. Ar fi fost o monedă puternică şi nu-şi făcea nici un fel de scrupule – oricine ar fi făcut la fel ca el într-o situaţie similară. Căzu pe gânduri. Îi trecu prin minte că şi britanicii puteau lua în calcul posibilitatea unei scurgeri de informaţii către ruşi, în care caz era puţin probabilsă fi fost cineva de la ei la „capătul firului" prin care se transmisese şi ajunsese servieta la el. În atari condiţii, creştea valoarea omului său de la Lisabona, a lui N.D.

De la D.H. 72 către D.H.Y. Următoarele au fost întocmite la cererea lui D.H. 20 care mi-a spus că doreşte să aibă câteva date referitoare la politica noastră faţă de România, pentru a completa

raportul lui D.H. 13, din moment ce se intenționează să se ia urgent o decizie şi nu mai este timp să i se ceară lui D.H. 13 un nou raport. Următorul paragraf releva un om deplin implicat în problemele româneşti, al căror bun cunoscător era. „Să fi fost istoricul ăla, plimbat de oamenii lui Gusti şi Golopenția prin țară, în 1940, Seton Watson, sau ginerele lui Ştirbei chiar, colonelul Boxshall.“ *Pentru că aceste observații vor fi vrând-nevrând incomplete datorită urgenței cu care sunt cerute, pot menționa că alte detalii pot fi găsite, dacă sunt cerute, într-un raport scris de mine asupra problemei Transilvaniei, care se găseşte în dosarele de la Londra, şi într-un raport detaliat asupra condițiilor politice şi sociale româneşti, scris tot de mine în iunie 1940 pentru Legația Majestății Sale din Bucureşti, care a fost tipărit de Foreign Office şi care se găseşte în dosarele lor.*

Se adânci în studierea raportului, mai degrabă un memorandum asupra politicii britanice față de România, căutând să nu uite că fusese elaborat în octombrie 1941, la nici o lună de zile după semnarea Acordului de cooperare dintre serviciile de *Intelligence* ale Angliei şi Rusiei sovietice, şi urmărind să vadă dacă, ce şi cât se păstrase din opiniile autorului în politica elaborată şi aplicată mai apoi. Acesta nu făcea parte din membrii cercului decizional, era specialistul şi era curios să ştie dacă şi în ce măsură primii foloseau părerile pe care le solicitaseră celei de-a doua categorii. Ar fi vrut să compare cu ceea ce făcea el. Şi să ştie cum s-a încheegat politica britanică față de România. Altfel spus, să cunoască drumul de la opinie la decizie.

Principii generale. Românii suferă în prezent din cauza a trei lucruri: a) ocupația şi exploatarea de către germanii care au invadat țara, o jefuiesc de bogății şi au obligat guvernul marionetă

al lui Antonescu să sacrifice sute de mii de vieți omeneşti într-o aventură imperialistă care nu-i interesează pe români. b) dezmembrarea României prin cedarea către vecini a unor provincii locuite de români. Bulgaria a primit sudul Dobrogei, Ungaria – nordul Transilvaniei. La sfatul Berlinului, România a cedat Basarabia Rusiei, dar astăzi a recuperat-o ca recompensă pentru participarea ei alături de Germania la războiul împotriva Rusiei. Totuşi, mulți români nu sunt siguri că aceasta va dura. c) exploatarea şi opresiunea exercitate de o clică de agenți germani sprijiniți de o parte a unei extrem de corupte burghezii şi a unei extrem de brutale administrații care stoarce, fără milă şi fără limită, impozite injust fixate şi jefuieşte şi terorizează în mai multe moduri întreaga populație şi, în special, pe țărani. Dacă dorim să câştigăm simpatia românilor anunțând o politică împotriva acestor [trei lucruri]*, trebuie să le promitem satisfacții în cele trei direcții.*

1. Eliberarea de sub germani. Evident, le putem promite alungarea armatei germane şi unele reparații pentru crimele înfăptuite de aceasta. Reparațiile nu vor fi precizate în detaliu. Fără îndoială, dorința majoră a intelectualilor români şi chiar a țăranilor este de a-i vedea pe germani părăsind țara şi aceasta este sursa principală de simpatie pentru noi în România. „Da, numai că la porțile Bucureştilor sunt acum ruşii şi nu voi. Şi asta pentru că, încă din septembrie 1941, ați vrut aşa“, gândi cu amărăciune. *În afara alungării armatei de ocupație, fără putință de tăgadă românii ar dori să vadă plecată din țară chiar şi populația civilă germană.* „Ei, nici chiar aşa. Nu avem nimic cu cei care nu s-au amestecat în acțiunile antiromâneşti ale Grupului Etnic!“ *În afara numeroşilor oficiali din Reich şi a oamenilor de afaceri care au invadat recent țara, trăieşte aici o minoritate germană autohtonă de circa 800 000 de membri. Din aceştia mai mult de jumătate trăiesc în Banat şi în colțul de sud-vest al României. Restul trăiesc*

în Transilvania şi, dintre aceştia, cea mai mare parte de-a lungul văii Oltului, între Braşov (Kronstadt) şi Sibiu (Hermannstadt). Aceşti germani sunt în cea mai mare parte țărani, dar există şi numeroşi comercianți, bancheri şi industriaşi. Aceşti țărani sunt în majoritate bogați şi dețin cele mai bune pământuri în zonele unde trăiesc. Începând din 1933, ei au reprezentat o constantă sursă de neliniște, agitație, intrigă şi spionaj împotriva românilor.

Observă că autorul memoriului căuta cu obstinație să-i lege pe germanii din România de activitățile antistatale declanşate, după câştigarea alegerilor în Germania de către NSDAP, în țările unde exista o puternică minoritate germană. El ştia că nu era chiar aşa, ba chiar că în 1918 germanii declaraseră loialitate statului român, iar dintre cei care mai târziu cotiseră către Berlin unii o făcuseră constrânşi. Era un punct de vedere – toți etnicii germani dintr-o țară sunt vinovați – cu care nu era de acord. Nu-i avea în vedere pe cei doi Andreas – Schmidt şi Rührig – sau pe Otto Liess, dar cei mai mulți nu erau implicați în activități antiromâneşti. *Este cert că expulzarea întregii minorități germane ar fi o măsură foarte populară în România, din moment ce țăranii români ar putea să le ia pământurile şi întreaga națiune s-ar simți mai în siguranță după extirparea acestei dureroase răni. Această măsură ar provoca mari probleme de natură economică şi, din acest motiv, poate fi indezirabilă. Dar poate fi folosită în propaganda noastră din cursul războiului şi putem obține un capital de simpatie.* Da, întâlnise tema în programele BBC de-a lungul anilor, dar ar fi putut să le spună că nu a avut succesul scontat. Cum țăranii români nu dețineau radiouri, acest subiect nu ajunsese unde se gândiseră britanicii, iar intelectualii şi politicienii români nu aveau ceva de împărțit cu saşii şi şvabii de la noi. Astfel că putea zice că englezii

trăseseră cu un tun de mare calibru după o vrabie. „Deh, se mai întâmplă şi aşa!“

2. Refacerea frontierelor româneşti. „Ei, acu’ se pune degetul pe o rană dureroasă. Să văd ce zice ăsta, la câteva săptămâni după semnarea Acordului. Acolo se vorbea de includerea României în sfera de influenţă rusească, dar să vedem în ce frontiere!“ *Trei regiuni pierdute pot fi luate în considerare. a) Dobrogea de Sud are o populaţie compusă din turci, bulgari şi foarte puţini români. A fost cucerită de România în 1913 de la Bulgaria, fără vreo justificare evidentă. Guvernul britanic a declarat de câteva ori oficial că această regiune trebuie să fie retrocedată Bulgariei şi şi-a exprimat aprobarea atunci când aceasta s-a produs. De aceea se poate presupune că Marea Britanie nu este în favoarea restituirii Dobrogei de Sud către România.* „Eh, asta a fost uşor, să te văd în continuare“, zise cu un soi de răutăcioasă satisfacţie, nu că nu ar fi ştiut către ce bate englezul, ci dorind să vadă cum argumentează ceea ce până şi Maniu zicea că era o nedreptate.

b) Basarabia formează de mult timp subiect de dispută între România şi Rusia. Chestiunea este complicată, dar esenţiale sunt următoarele puncte: 1) cel mai mare grup etnic din Basarabia este compus din români, urmaţi de ruso-ucraineni, evrei, turci şi bulgari. În judeţele Ismail şi Cetatea Albă din sud, şi Hotin în nord, ca şi în judeţele Storojineţ şi Cernăuţi, ca şi în zonele învecinate, românii nu formează grupul cel mai numeros de populaţie, care în primele două judeţe menţionate este foarte amestecată şi în celelalte este predominant ucraineană. De aceea, nu există absolut nici un motiv ca acestea să aparţină României. Partea centrală a Basarabiei – adică judeţele Soroca, Tighina, Chişinău, Bălţi – este românească, cu excepţia oraşelor în care

domină evreii sau ruşii. Astfel, România este îndreptățită etnic să pretindă acestă regiune. 2) românii din Basarabia au concepții diferite de cei din Vechiul Regat. Au fost profund influențați de către ruşi. Ei au o oarecare concepție panslavistă, considerând Rusia Protector al Ortodoxiei şi al celorlalte națiuni slave, între care, într-o oarecare măsură, se autoinclud. Această idee este mai prezentă la generațiile mai în vârstă, dar generațiile tinere, dacă nu sunt atrase de aceste idei, ele sunt atrase de ideile sociale pe care Rusia le reprezintă. Basarabia este una dintre cele mai sărace provincii ale Europei şi simpatia către comunism este puternică. N-avea ce să zică, în mare ideea fusese prinsă de englez, dar dacă acest paragraf era real, următorul era dureros, fără ca prin aceasta să fie mai puțin adevărat. *3) Administrația românească din Basarabia a fost atât de îngrozitoare încât a creat un sentiment general de ură împotriva celor din Vechiul Regat (a regățenilor). Cele mai rele specimene din Jandarmerie şi dintre perceptori au fost trimise în Basarabia. Ei au privit noua provincie ca pe o colonie, în care, ca „eliberatori", erau îndreptățiți să se îmbogățească prin orice mijloace. Jefuiau, violau, maltratau şi ucideau după voia lor* [„Măi să fie, ce nație de criminali! Exagerează, exagerează, ceva tot o să rămână", zise amintindu-şi încă o dată de ministrul german al Propagandei], *acuzându-i pe toți cei care se plângeau că erau „bolşevici". În consecință a existat printre țărani şi chiar în rândurile unei mari părți a intelectualității locale o puternică dorință de a veni ruşii şi a-i elibera de Bucureşti. Dacă regimul sovietic sub care au trăit un an i-a dezamăgit, este imposibil de spus. Dar actele de răzbunare înfăptuite de trupele române la revenirea lor – care pot fi găsite nu numai în presa rusă, ci şi, printre rânduri, în presa oficială românească – vor face probabil să renască ura împotriva Bucureştilor şi chiar să se dezvolte. Este îndoielnic dacă, la sfârşitul războiului, mai mult*

de o mână de basarabeni vor dori să rămână între frontierele României.

Cunoştea bine situaţia din Basarabia, şi dinainte şi după ocuparea ei de către trupele sovietice, şi după reintegrarea în frontierele statului român, şi ştia că unele dintre aprecierile englezului erau exacte. Altele însă, exagerări evidente, i se părea că erau destinate în special justificării ultimului paragraf referitor la Basarabia. *4) Rusia este aliatul nostru, în timp ce România luptă împotriva noastră. Dacă Rusia doreşte să păstreze definitiv Basarabia, este dificil de precizat cum am putea să prevenim acest lucru, pe ce baze. Dacă însă ea nu doreşte să păsteze întreaga provincie şi dacă populaţia locală nu arată clar că urăşte ideea revenirii la România, atunci centrul provinciei se poate uni cu România, regiunile ucrainene din Bucovina de Nord şi Hotin din nord, şi Cetatea Albă şi Ismail în sud rămânând Rusiei.* De fapt, dacă avea în vedere nu mai mult decât prima frază, totul era, în mintea englezului, decis. Nu contau evenimentele din iunie 1940 care determinaseră, practic, instalarea stării de război între România şi Rusia sovietică, ci faptul că ultima era aliată cu Regatul Unit. Acu' trebuia să recunoască faptul că declararea războiului de către englezi se produsese la ceva timp după trecerea Nistrului, deci a fostei frontiere româno-ruse, şi după multe stăruinţe din partea lui Stalin.

Ajunsese acum în faţa ultimului caz. *c) Transilvania este o provincie a cărei populaţie este pentru totdeauna amestecată. În ea trăiesc aproximativ 3 000 000 de români, 1 500 000 de unguri şi 400 000 de germani. În prezent, ea este împărţită în două de „Arbitrajul" de la Viena, din august 1940. Acesta a acordat Ungariei unele zone de-a lungul vechii frontiere care nu*

aparţinuseră niciodată de Transilvania şi care erau locuite de o majoritate ungurească (Satu Mare şi Oradea). În acelaşi timp, el a atribuit Ungariei mai mult de jumătate din Transilvania propriu-zisă, cu 1 300 000 de români şi 50 000 de germani faţă de 900 000 de unguri. Următoarele comentarii sunt relevante asupra problemei principale. 1) Actuala împărţire nu este rezonabilă. Nici unul dintre popoare nu se poate împăca cu ea. Este împotriva tuturor tradiţiilor istorice şi culturale şi este intolerabilă din punct de vedere economic. Populaţia din zonele sărace ale Transilvaniei de Nord are legăturile tăiate cu pieţele din jumătatea de sud mai bogată, iar liniile de comunicaţie sunt întrerupte. 2) Clasele educate ungureşti şi româneşti din Transilvania sunt mult mai puţin intolerabile una faţă de cealaltă decât cele din Budapesta şi Bucureşti. În special în tânăra generaţie se află un număr de oameni care doresc să coopereze unii cu ceilalţi şi recunosc interesele comune ale fiecărei naţiuni în casa lor comună. Aceşti oameni vorbesc despre autonomia Transilvaniei şi văd în cealaltă naţiune un aliat împotriva pretenţiilor Budapestei sau ale Bucureştilor, ai căror emisari de cele mai multe ori privesc Transilvania doar ca o colonie care să fie exploatată şi jefuită. Stătea şi se crucea, ultimele cuvinte fiind parcă desprinse din documentele comuniste din anii 1920. Iar, în ceea ce priveşte „alianţa“ dintre intelectualii maghiari şi cei români i-ar fi fost foarte greu să susţină existenţa ei, căci ungurii dintotdeauna au privit către Budapesta, iar în interiorul „clasei educate“ româneşti nu a găsit prezentă ideea autonomiei. Cel puţin nu în ultimii cincisprezece–douăzeci de ani. Şi atunci!? Să fi fost exprimarea, încă din 1941, a unei intenţii postbelice? Nu-şi dădea seama dacă în restul documentelor din servietă se mai întâlneau cu alte puncte de vedere britanice referitoare la reglementarea acestei probleme şi, mai ales, nu ştia care era limbajul folosit pentru Budapesta. Cunoştea însă proiectul

lui Maiski şi acesta era favorabil României. Sigur că Maiski nu era Stalin şi că se mai puteau schimba multe, important era ce gândeau ruşii despre cele două ţări.

Continuă studierea memorandumului. *3) Ţăranii unguri şi români din Transilvania nu se urăsc unii pe alţii aşa cum fac intelectualii* [„!?, mai sus ziceai altceva, vorbeai de aliaţi“]. *Ei chiar au colaborat în timpul regimului românesc, cu ocazia alegerilor, împotriva şefilor lor din Bucureşti şi Budapesta. Dacă acest lucru nu s-a întâmplat pe scară mai largă s-a datorat terorii exercitate de poliţia politică română.* „Bă, despre ce ţară vorbeşte ăsta“, zise înjurându-l birjăreşte. Sigur că Siguranţa, pe care o condusese nu cu mult timp în urmă, acţionase, şi nu blând, împotriva comuniştilor unguri, evrei, dar şi români, dar nu pe teme de alianţe electorale, ci de acţiuni îndreptate împotriva statului. „Ce-ar fi făcut *Intelligence*-ul britanic dacă scoţienii ar acţiona pentru secesiune? Şi odată cu ei şi galezii!?“ Dar îşi dădu seama că nu asta conta, iar procedeul folosit se regăsea şi în arsenalul Serviciului său şi al Propagandei româneşti: bucăţele de adevăr amestecate cu minciuni. „Dar de ce aşa de pornit împotriva noastră? Va trebui să-l întreb pe colonelul de Chastelain dacă ştie ceva de raportul ăsta sau de autor.“ Deşi se îndoia că i-ar fi spus. *Conflictele dintre ţăranii români şi unguri din Transilvania, în timpul regimului românesc, au fost aproape întotdeauna declanşate de bătăuşi profesionişti aduşi de la oraş de politicieni. Singurele excepţii importante s-au produs în timpul Revoluţiei din 1918 şi în timpul ocupării Transilvaniei de către unguri, în august 1940. În aceste ocazii, sentimentele au scăpat de sub control şi s-au produs crime de ambele părţi pentru care sunt responsabili toţi. Dar, în vremuri normale, relaţiile dintre ei nu au fost rele* „Da, săracu’ protopop Aurel Munteanu şi ceilalţi din Ip şi

Trăznea!“ Rapoartele centrelor sale din zona de nord-vest arătau altceva. Şi chiar dacă ele ar fi putut fi bănuite de subiectivism, existau documentele Comisiei Ruggieri de investigare a crimelor comise cu ocazia pătrunderii autorităţilor ungare în Transilvania şi mai erau şi rapoartele cardinalului Andreea Cassulo. Toate arătau cu degetul într-o singură direcţie: formaţiunile paramilitare ungare din România, despre care Siguranţa şi Serviciul de Informaţii al Armatei informaseră din timp factorii răspunzători.

4) Intelectualii naţionalişti atât din Ungaria, cât şi din România au propriile lor soluţii la problema transilvană. Acestea sunt: i) întreaga Transilvanie să fie cedată Ungariei, iar românilor, care sunt de două ori mai numeroşi ca ungurii, să le fie acordată un soi de autonomie limitată; ii) un schimb de populaţie să se producă şi toţi ungurii din Transilvania să fie strămutaţi din casele lor în regiunea de câmpie care constituia vechea frontieră de vest a României Mari, astfel ca întreaga Transilvanie propriu-zisă să aparţină României, obţinând astfel o populaţie pur românească, cu un mic procent de germani (saşi). Din câte-şi putea da seama, primul punct fusese exprimat de delegaţia ungară la aşa-zisele tratative de la Turnu Severin, dar cel de-al doilea nu era pe de-a-ntregul al delegaţiei române, care propusese doar schimb de populaţie fără cesiuni teritoriale. Deşi lăsa impresia că este sau vrea să fie echidistant, autorul memorandumului lăsa balanţa să alunece uşor spre Budapesta. „S-o fi strecurat şi prin patul tău vreo unguroaică“, zise amuzat şi nu prea, gândindu-se la acest gen de propagandă foarte eficace, dezvoltat de ţara vecină după pacea din 1920, în Anglia şi America.

După părerea mea, nu văd de ce Anglia trebuie să arate vreo simpatie pentru vreuna dintre propunerile intelectualilor şovini din

cele două țări. Amândouă urmează o politică externă care îi ajută pe inamicii noştri şi nici una nu merită gratitudinea sau prietenia noastră. Singura noastră obligație este de a înfăptui o reglementare teritorială cât mai justă cu putință, pentru a pune baze stabile păcii în viitor. Nu este corect să pui o majoritate românească sub autoritate ungară, după cum nu este just să forțezi un milion şi jumătate de unguri, care de secole au contribuit să dea Transilvaniei caracterul ei special, să-şi abandoneze casele pentru că aşa vor parveniții de la Bucureşti. Singura concluzie este că problema Transilvaniei poate fi reglementată printr-un soi de condominium sau federație româno-ungară. Oricum, aceasta ridică probleme aproape insurmontabile, prin prisma urii dintre intelectualii unguri şi români.

3. O soluție federală. Românii şi ungurii au un lucru în comun, acela că nu au nici o afinitate nici lingvistică, nici rasială cu popoarele din vecinătate şi n-au nici un prieten în întreaga Europa. Românii sunt înconjurați de popoare slave, față de care intelectualii lor au manifestat total dispreț. Ei se laudă cu „cultura lor latină“ şi pretind a fi descendenții legiunilor romane ale împăratului Traian. În mod constant, vorbesc despre ei înşişi ca despre „bastionul Europei împotriva barbarilor slavi“. Pentru toate guvernele române este un punct de onoare să mențină cele mai proaste posibile relații cu toți vecinii. „Ei, la naiba, băiatul ăsta nu-şi aminteşte de relațiile noastre cu Cehoslovacia sau cu Iugoslavia. Cam multe exagerări pentru un ofițer de informații care trebuie să se mărginească la a observa şi la a transmite.“ *De asemenea, ungurii insistă pe superioritatea lor culturală, noblețea şi eroismul comparativ cu toți vecinii. Ei trăncănesc interminabil despre Catolicismul lor şi despre cei „o mie de ani de cultură“. Ca şi românii, ei au sfârşit prin a deveni lacheii germanilor.* Izbucni în

râs, gândindu-se ce ar zice nobilii din Ungaria dacă ar şti că un oarecare englez i-a făcut „lachei“ şi nu oricum, ci punându-i alături de „opincarii de români“.

În continuare, memorandumul intra pe făgaşul sociologiei politicii, încercând să aşeze, încă din octombrie 1941!, bazele păcii viitoare şi ale relațiilor dintre români şi unguri. *Dintre toate popoarele cu care se învecinează Ungaria, singurele pe care ungurii le cunosc sunt germanii şi românii. Pe toți ceilalți vecini îi privesc şi sunt priviți de ei cu o antipatie indiferentă. Sfârşitul acestui război o să aducă cu el în Ungaria o asemenea răsturnare a sentimentelor față de germani, încât o politică bazată pe prietenia cu Germania nu va mai fi posibilă. Dintre toate popoarele care se învecinează cu România, singurul pe care românii îl cunosc este poporul maghiar. Între românii şi ungurii din Transilvania există o învrăjbire semnificativă, dar şi multe informații despre celălalt şi chiar, în unele cercuri, o reală dorință de înțelegere reciprocă. Românii şi ungurii au în comun trei lucruri: aparțin bazinului dunărean, în care sunt cele mai importante națiuni; se cunosc mult mai bine decât oricare alt vecin; sunt popoare neslave înconjurate de slavi. Concluzia mea este că, dacă România va fi parte a vreunei federații, aceasta va fi formată numai din Ungaria, Transilvania şi România.* Îşi aminti că, în timpul Conferinței de Pace de la Paris, existaseră proiecte pentru o federație a Banatului, atât de disputat de români şi de sârbi. Considera însă că, în această regiune a Europei, pasiunile erau totuşi prea mari pentru abordări realiste sau pentru a găsi „amatori“ de a ceda „pământ contra pace“. *Fiecare din aceste unități* – scria mai departe englezul – *ar fi autonomă în problemele administrative, iar în sarcina unui guvern central ar fi problemele legate de politica externă, comerțul exterior şi apărare. În Transilvania, limbile română şi maghiară*

vor fi pe deplin egale. Nu, el, ca director general al principalului serviciu de informații al țării, ca român, nu putea discuta detaşat această chestiune. Şi băga mâna în foc dacă omologul său de la Budapesta putea! Dacă ar fi ştiut acest punct de vedere de atunci, din 1941, de conivență cu Ică, ar fi acționat altfel în planul propagandei externe, acum însă nu mai putea face nimic. Înainte de a trece mai departe, se întrebă cum ar fi reacționat Maniu dacă ar fi ştiut tot atunci, în 1941, ce intenționau englezii să facă cu Transilvania „lui".

Dacă ura reciprocă dintre intelectualii de la Budapesta şi Bucureşti se dovedeşte un obstacol insurmontabil, rămân două alternative pentru România. „Domle, ăsta era pornit să ne desființeze!", zise cu ciudă. Hotărât, trebuia să vorbească cu de Chastelain. Sigur că aici era vorba şi de ruşi, şi ei respingeau, din ceea ce văzuse în documentele din primul plic, cele referitoare la relațiile dintre Aliați, proiectul unei federații în care să intre Ungaria. Apoi, Molotov, parcă, spusese că vina pentru angajarea acestei țări în război o poartă nu numai guvernanții, ci întregul popor maghiar. Deci, Ungaria va avea parte de un tratament „special" din partea Moscovei, exista şi proiectul de organizare elaborat de Maiski. „Mai e până se decide ceva!" Dar îl enerva insistența cu care acel englez voia să facă aici o federație de genul celor create în Africa, amestecând triburi pentru a le controla mai uşor. Pe de altă parte, îl uimea încrederea cu care autorul memorandumului, acel misterios D.H.72, privea sfârşitul victorios al războiului – când? – în chiar zilele declanşării ofensivei germane spre Moscova, în urmă cu trei ani! La acea dată, Wehrmacht-ul nu înregistrase nici o înfrângere, nici America nu intrase în război, şi el vorbea de organizarea postbelică a Europei! *i) pur şi simplu anexarea Vechiului Regat de către*

Rusia, citi mai departe cu uimire şi nevenindu-i să creadă. *Câmpia Română este, într-un sens, continuarea stepei ucrainene şi se poate spune că Dunărea formează frontiera de sud a Rusiei.* Sigur că nu era obligatoriu ca aceste elucubrante puncte de vedere să fie şi însuşite de cineva cu putere decizională, dar el ştia cum se formează opiniile celor de sus: încă două, trei rapoarte ca acesta, şi decizia e gata fundamentată. *În acest caz, Rusia se va întinde până la Turnu Severin* [„visul cel mai frumos al ţarilor de la Moscova, indiferent culoarea lor"], *iar Transilvania, care se află la vest şi nord de Carpaţi, va reveni, în final, Ungariei. Dezavantajul şi nedreptatea unei asemenea soluţii cu greu pot fi estimate. ii) România rămâne un stat suveran, iar Ungaria se întoarce definitiv către Vest, alăturându-se unei federaţii central europene. În acest caz, problema Transilvaniei rămâne nerezolvată. Dacă Anglia favorizează Ungaria, trebuie să-i dea întreaga Transilvanie pe temeiul că ea aparţine mai degrabă centrului decât răsăritului Europei. Dacă însă favorizează România, trebuie să forţeze un schimb de populaţie care va părăsi întreaga Transilvanie din interiorul arcului carpatic. Fiecare soluţie este injustă şi este îndoielnic dacă un stat român „independent" poate supravieţui timp îndelungat în Europa postbelică.* „Ăsta ne îngroapă şi ne cântă prohodu'", zise, ridicându-se pentru prima oară în acea dimineaţă de pe scaun.

Ceru un mic dejun uşor, cafea. Nu-i luă mai mult de zece minute să le termine, timp în care schimbă câteva cuvinte cu ofiţerul de serviciu. Se gândi cât de ciudat se comportă oamenii în situaţii-limită. Iată, ţara se afla în faţa unei crize fără pereche şi el, coşcogeamite directorul al Serviciului de informaţii, discuta cu unul dintre subalterni despre... intrarea americanilor în Paris, când

mai normal era să discute despre intrarea... ruşilor în Bucureşti. Era numai o chestiune de zile. „Trebuie să-l văd pe Mareşal şi să-l întreb ce are de gând. Ne ducem în prăpastie, nu mai suntem pe marginea ei!“, îşi zise cu gândul la un volum apărut după Rebeliune, în timp ce se îndrepta spre birou. Voia să termine memorandumul până la venirea adjuncților săi.

S-a sugerat uneori că România ar trebui să aparţină unei federaţii balcanice împreună cu Iugoslavia şi Bulgaria. Îmi pare a fi o iluzie. România nu aparţine geografic Peninsulei Balcanice, iar românilor nu le plac şi nici nu cunosc popoarele balcanice, după cum nu sunt nici ei plăcuţi sau cunoscuţi de acestea. Această ignorare şi indiferenţă reciprocă este chiar un mai mare obstacol în calea unei cooperări serioase, decât ura născută din cunoaşterea mutuală care îi separă pe români de unguri.

Urmau acum câteva rânduri care îi explicau unele dintre atitudinile autorului memorandumului. *Am expus toate aceste posibilităţi pentru că am înţeles că suntem interesaţi* [„hopa, dacă aş fi primit acest memo acu’ trei, sau măcar doi ani, m-ar fi flatat interesul ăsta, dar acu’ când ştiu că am fost interesanți numai pentru a-i păcăli pe germani, nu mai are nici un chichirez, zău aşa!“] *să elaborăm o politică pentru România, şi o asemenea politică trebuie să ţină cont de toate aceste probleme, din care unele sunt esenţiale. Trebuie să mă exprim clar, noi nu putem propune în prezent nici una din ele opiniei publice româneşti, adică burgheziei intelectuale române, singura care contează. Nu le putem sugera să se împrietenească cu ungurii. Nu le putem promite întreaga Transilvanie. Şi mai puţin le putem promite Basarabia.* „Destul de, cum zic ei?, *fair,* acu’, spre final.“

4. Un nou sistem politic şi social, era penultimul capitol al memorandumului. *Neîndoielnic, majoritatea românilor – ţărani, muncitori şi chiar burghezia – doreşte reformarea politică şi socială, schimbarea sistemului putred de exploatare şi opresiune care a otrăvit inima naţiunii române. Se prea poate chiar ca media românilor, care nu este prea matură din punct de vedere politic, să fie mai interesată de această schimbare decât de refacerea vechilor frontiere. În prezent, cele mai importante defecte ale sistemului politic şi social românesc sunt: a) nejusta repartiţie a pământului, nu atât de izbitoare ca în Ungaria, dar extrem de acută prin prisma presiunii exercitate de populaţie asupra terenurilor cultivabile accesibile. b) neglijarea celei mai sărace populaţii rurale de către toate guvernele româneşti după 1918, care le-au făcut promisiuni frumoase, dar care au cheltuit banii luaţi drept impozite de la aceştia, doar pentru propriile lor interese. c) impozite nejuste. d) o administraţie necinstită şi brutală care ia mită şi stoarce orice prin mijloace violente. e) terorism politic. Oricine se plânge de un abuz este pasibil să fie taxat drept comunist şi arestat. Alegerile sunt sistematic fraudate. Nu numai ţărănimea şi muncitorii sunt supuşi acestor abuzuri, dar şi o mare parte a intelectualităţii. Atacând aceste abuzuri, singurii pe care i-am atinge sunt cercurile conducătoare din politică, afaceri, armată şi administraţie. Cum aceşti oameni sunt mână-n mână cu germanii, se poate presupune că pierderea simpatiei lor nu reprezintă o pagubă foarte severă pentru cauza britanică. Pe de altă parte, atacând aceste abuzuri, accentuând responsabilitatea germanilor şi oferind reforme, putem câştiga simpatie, atât în mase cât şi printre oamenii educaţi. Ar trebui să-i facem să creadă că o victorie britanică înseamnă: a) pământ pentru ţărani. b) banii de la buget să fie cheltuiţi pentru a face viaţa ţăranilor mai bună. c) îndepărtarea oficialilor şi a jandarmilor corupţi şi*

dreptul țăranilor de a face apel în caz de injustiție. d) pedepsirea politicienilor care au jefuit şi trădat. e) libertate de expresie şi vot liber. Toate aceste lucruri pentru românul obişnuit înseamnă ceva şi el trebuie sprijinit. Dacă cuvântul „democrație" trebuie folosit sau nu, se poate discuta din moment ce germanii i-au extins conținutul identificând acest cuvânt cu regimul menținut de partidele politice din 1918 până în 1938, dar şi cu dictatura Regelui Carol al II-lea, din 1938 până în 1940. Pe de altă parte, există un destul de mare număr de oameni, din toate clasele societății, care acceptă cuvântul „democrație" ca un simbol al dreptății politice şi sociale. Principiile „Chartei Atlanticului" vor fi cu siguranță acceptate, dar au nevoie de o elaborare aplicată la punctele de vedere de mai jos. Evident, propaganda rusă va folosi câte ceva din cele de mai sus. Nu văd de ce nu le-am folosi şi noi. Declarațiile noastre nu vor folosi terminologia specifică comunismului, dar, în foarte multe cazuri, vor avea conținut identic în substanță. Nici de data asta nu comentă nimic. Erau şi lucruri adevărate (parcă te doare când ți le arată cu degetul unul care nu-i din neamul tău! Dar, dacă eşti cinstit, recunoşti că democrația românească interbelică, cea până la dictatura şturlubaticului Carol, a avut şi unele derapaje, concretizate în suspendări de ziare, interzicerea publicării unor articole de presă sau în introducerea stării de asediu, şi nu toate datorate pericolului bolşevic!) şi invenții. Amestecate cu grijă, ofereau unui neavizat o imagine cât se poate de „reală", după gustul celui care o făcuse.

Ajunsese la *Concluzii şi recomadări* când, după o bătaie scurtă în uşă, în cadrul ei îşi făcură apariția Siminel, Stănescu, Traian Borcescu, semn că jumătate de dimineață se dusese. Invitându-i să ia loc în jurul măsuței de cafea, li se alătură cu ultima foaie din memorandum în mână. „Ia auziți aici!" şi începu să citească finalul

documentului, nu înainte însă de a-i lămuri de unde şi de când este, pentru a-l încadra şi înțelege mai uşor. *Fac în continuare următoarele recomandări asupra politicii față de România: a) distrugerea completă a autorității germane din România şi alungarea tuturor forțelor militare germane şi a tuturor oficialilor germani. b) expulzarea minorității etnice germane din Transilvania şi Banat şi redistribuirea pământului lor țăranilor din regiune, care sunt aproape în exclusivitate români.* Parcă s-ar fi vorbit toți patru, căci toți începură să mormăie a împotrivire față de această recomandare. Sigur că erau la curent cu activitățile unora dintre membrii Grupului Etnic German, dar erau de părere că doar aceştia trebuie supuşi acțiunii coercitive a statului. Şi, oricum, aceasta să fie lăsată la latitudinea statului român *c) Nici o mențiune, de nici un fel, nu trebuie făcută în problema Basarabiei.* Ridicându-şi sprâncenele a întrebare se uită semnificativ la cei trei adjuncți: „vedeți ce gânduri aveau încă de acu' trei ani cu noi?" *d) cu privire la Transilvania, o promisiune trebuie făcută, în sensul că se va găsi o soluție care să fie în concordanță cu dorința liber exprimată a populației din Transilvania. e) de câte ori este posibil, trebuie difuzate ştiri, indiferent dacă sunt adevărate sau false, referitoare la acte de protest şi sabotaje înfăptuite de unguri împotriva germanilor şi împotriva guvernului Bárdossy, care trebuie înfățişat ca o unealtă a germanilor, întocmai ca şi Antonescu. În nici un caz nu trebuie prezentați ungurii ca prieteni ai românilor, dacă aceasta poate face mai mult rău decât bine în prezent. f) în general, trebuie făcut totul pentru a accentua interesele, suferințele comune şi destinul comun al tuturor popoarelor central europene ocupate şi exploatate de germani. g) țăranilor trebuie să li se promită reformă agrară şi cheltuirea banului public pentru ridicarea nivelului lor de viață. Trebuie să se sublinieze că Antonescu nu a făcut nimic în această direcție, iar toate discuțiile cu tovarăşii săi asupra acestor*

măsuri nu sunt altceva decât ipocrizii. h) întregii naţiuni trebuie să i se promită o guvernare cinstită şi libertăţi politice. Aceste lucruri, trebuie accentuat, sunt negate de o bandă de hoţi şi de trădători conduşi de Antonescu. Să se sublinieze, ori de câte ori este posibil, că germanii conduc ţara cu ajutorul celor mai corupte, egoiste şi trădătoare elemente pe care le-au putut găsi.

„Ei, domnilor trădători, hoţi, corupţi şi egoişti, vă ascult.“ Dar numiţii nu aveau chef de glumă, acum când ruşii se aflau la doar câteva sute de kilometri de Bucureşti. Din poziţiile pe care le aveau, ştiau ce înseamnă ocupaţia rusească şi cine vor fi primii vânaţi. În afara lui Nicuşor Stănescu, ceilalţi nu aveau ştiri. Şi nici el cine-ştie-ce. Ori nu se va întâmpla nimic în viitorul imediat, ori lucrurile sunt decise şi, în aşteptarea semnalului, complotiştii s-au ascuns. „Sănătescu a cerut grupului de politicieni organizarea unei întâlniri peste o oră, în casa doctorului Lupu. Generalul ăsta e din ce în ce în mai multe locuri“, păru a fi concluzia celui care supraveghea activitatea partidelor şi a liderilor lor. Mai vorbiră una-alta şi se despărţiră, urmând ca Stănescu să revină imediat ce are informaţii noi. Până atunci, le ceru celorlalţi să rămână în sediu şi trebui să insiste ca Borcescu să înţeleagă acest lucru. Ţinea cu tot dinadinsul să meargă până la Marele Stat Major.

După ce plecară directorii săi, se cufundă din nou în cititul documentelor englezeşti. Trecu la un nou dosar din seria *SOE – ROUMANIA, from Dec. 1941 to Mar. 1942.* La două luni după elaborarea memorandumului care definea politica SOE în România, cineva din mai sus-zisa structură revenea cu – un mai modest de data asta – raport despre *Politica în România,* din 19 decembrie 1941. Mai modest ca întindere, dar la fel de uimitor în conţinut, raportul dezbătea modul în care problema transilvană, determinările

şi consecinţele ei puteau fi folosite pentru crearea unei stări de spirit antigermane în România. Pierdu ceva timp uitându-se prin dosarul din faţă, compus din câteva zeci de file, doar o găsi nota la care făcea referire primul paragraf al raportului. Nu era aici. Astfel că, şi acum ca şi mai deunăzi, nu putea decât spera că va găsi nota cu pricina sau că documentul pe care tocmai începea să-l citească era destul de explicit.

1. În primul rând, este evident pentru oricine că principala noastră preocupare este înfrângerea germanilor şi, de aceea, obiectivul nostru esenţial este să dirijăm interesele ungurilor şi ale românilor împotriva germanilor. Nimeni nu poate pune la îndoială acest lucru. Dar, în mod cert, există argumente pentru flexibilitate [„fir-ar ei să fie cu flexibilitatea lor! Pragmatici şi flexibili, cu ăştia ne-am găsit să ne luptăm“] *în această politică: şi dacă putem să-i încurcăm pe germani – şi fără îndoială trebuie s-o facem – stimulând resentimentele create de situaţia din Transilvania, ne vom permite să păşim un pic în afara politicii noastre obişnuite, directe şi precise. Mi se pare că românii au tendinţa de a identifica Ungaria cu Germania, pentru că Germania este cea care a făcut posibil ca Ungaria să ocupe nordul Transilvaniei şi, de aceea, Germania este vinovată. Cu cât românii se gândesc la catastrofa transilvană, cu atât îi urăsc mai mult pe germani. Şi cu atât mai mult îi vor urî pe unguri; dar pot fi motive să te gândeşti că îi vor urî pe germani chiar mai repede decât pe unguri. În ceea ce priveşte preocuparea opiniei publice româneşti, nu cred că agitarea problemei transilvane va deturna ura românilor de la Germania la Ungaria, dar asta se poate întâmpla cu condiţia ca propaganda să fie subtilă şi deosebit de eficace. În cazul Ungariei, poate fi adevărat că ridicarea problemei transilvane o să abată ura de la germani, dar, încă o dată, asta va depinde de felul în care*

campania noastră subversivă este executată. Este probabil adevărat că: a) germanii nu vor permite niciodată ungurilor să poarte un război al lor împotriva românilor. b) dacă un asemenea război va avea loc, noi vom câştiga din punct de vedere militar, dar vom pierde din punct de vedere politic. c) dacă posibilitatea unui asemenea război devine o problemă de discuţie generală, şi toată lumea ştie că numai presiunea germană îl poate opri, atunci, politic vorbind, vom câştiga cu ungurii şi vom pierde cu românii (ultima, din nou, va depinde în mare măsură de tipul de propagandă pe care o vom desfăşura). 2. Şi cum este clar că, de fapt, germanii nu vor îngădui ca un asemenea război să aibă loc, mă gândesc că suntem pe un teren solid sugerând ca această campanie de propagandă subversivă pe care o vom desfăşura să inducă ideea: a) românilor că germanii sunt gata să le ia restul Transilvaniei pentru că au primit un teritoriu destul de mare în est. b) ungurilor că germanii sunt gata să le dea restul Transilvaniei până la Carpaţi. Evident, aceasta va creşte neîncrederea românilor în germani, iar în Ungaria va crea o atmosferă de aşteptare care (aşa cum ştim) se va transforma în dezamăgire.

Văzu în aceste rânduri izvorul ideii că România, întrucât primise Transnistria, nu mai trebuie să aştepte repararea Arbitrajului din august 1940. În momentul când acest punct de vedere apăruse în propaganda maghiară, le-a sugerat celor doi Antonescu să-l contracareze. Lăsa la o parte faptul că Mareşalul afirmase explicit germanilor că primirea în administrare a Transnistriei nu înseamnă o compensaţie pentru nord-vestul ţării intrat, şi aici se ferise să caracterizeze decizia miniştrilor de Externe al Reich-ului şi al Italiei, în componenţa statului ungar. Sigur că aceştia doar o transmiseseră, în spatele ei aflându-se Führer-ul care se temuse că de un război româno-maghiar va profita Rusia sovietică. „Nu

contează – le spusese Cancelarul celor doi miniştri – ce au zis ruşii despre limita sferei lor de interes. Când tunurile vor bubui şi armatele se vor pune în marş, toate vor fi uitate şi cine ştie unde se vor opri.“ Nu era doar intenția de a justifica pregătirile de război împotriva Rusiei începute cu circa o lună mai înainte, ci şi înțelegerea naturii unui regim similar cu al său, dar văzut în oglindă.

3. În orice caz, noi trebuie să le facem grea viața germanilor şi să deschidem o breşă în conceptul de „nouă ordine“. 4. Obiecția că noi trebuie să deviem ura românilor de la germani nu se susține; ea se întâlneşte, însă, în cazul Ungariei prin aceea că germanii vor fi cei care vor dezamăgi şovinismul ungar. Constată că, în lipsa memorandumului la care se făcea referire din când în când, unora dintre punctele acestui raport nu le găsea înțelesul, cum era şi paragraful 4 de mai sus. Ei, dacă ar găsi memorandumul, ar înțelege mecanismul elaborării deciziei. În lipsa lui trebuia să se mulțumească cu aceste observații şi cu înregistrarea emisiunilor BBC de la Centrul de radioascultare. *5. Trebuie să ne reamintim că aceasta este, înainte de orice, o problemă de propagandă subversivă. Ar fi cel mai nepotrivit pentru SOE să desfăşoare această campanie în vreun fel în care s-ar putea deconspira sursele britanice – şi în această idee cred că nu trebuie să se folosească stațiile de emisie din Palestina. În forma originală, sugestia noastră consta în mare măsură din inițierea unei campanii de zvonuri; şi propun să aderăm la aceasta. 6. În ceea ce priveşte paragraful 3* [„Iar afurisitul ăsta de memorandum!“]*, este interesant că memorandumul recunoaşte că ocuparea de către România a teritoriilor din est oferă Axei motiv „de a o deposeda de partea rămasă din Transilvania“. Nu este chiar aceasta ideea pe care suntem dornici s-o difuzăm? În general,*

acest paragraf este prea judecătoresc: suntem noi, într-adevăr, dispuşi să le spunem românilor că au comis „o crimă“ luptând împotriva ruşilor? Este realist: sau este transpunerea mentalităţii Ligii Naţiunilor într-o formă naţionalistă britanică? Desigur, ei ne aduc atingerea intereselor procedând astfel; dar se poate presupune că mii de tineri români care au murit în luptă au crezut că mor pentru România. Noi putem regreta adânc participarea românească; dar, în firea lucrurilor, mă gândesc că noi înşine nu suntem în situaţia de a ne aşeza deasupra şi a judeca tot ce poate face un mic popor sub o puternică presiune germană, fără speranţa vreunui sprijin de undeva şi într-o stare de naţionalism exagerat. „Nu-i uita pe ruşi, stimabile D/H. 18, nu-i uita!“, zise, gândindu-se că, totuşi, autorul raportului, din momentul semnării lui şi până când hârtia intrase în posesia sa, fusese în rândurile celor care contribuiseră la aruncarea României în sfera de influenţă rusească. Deci, dacă avusese vreun gând frumos pentru finalul raportului, se abţinu să-l mai exprime.

La conţinutul aceluiaşi memorandum (identificat ca fiind elaborat pe 3 decembrie 1941) se referea şi următorul document, din 6 ianuarie 1942, ce aparţinea unei persoane familiarizate până la detaliu cu condiţiile din România – colonelul de Chastelain, aflat pe atunci în post la Istanbul. Dar documentul de Chastelain viza şi cuprinsul raportului pe care tocmai îl isprăvise de citit.

De Chastelain *dorea să atragă încă o dată atenţia asupra unor aspecte nu lipsite de importanţă ale problemei transilvane. Aţi menţionat* – îi scria de Chastelain autorului memorandumului din decembrie 1941 – *că „agravarea antagonismului româno-ungar trebuie evitat pentru că favorizează politica germană de «dezbină şi cucereşte» deturnând atenţia elementelor anti-Axă şi*

anti-Quisling de la principala problemă care este ocupația germană la probleme regionale, ajutând astfel la consolidarea pozițiilor guvernelor Quisling prin întărirea solidarității naționale". Dar chiar dumneavoastră ați atenuat această expunere adăugând că „exploatarea problemelor Transilvaniei şi Banatului prin intermediul mijloacelor propagandei este, de aceea, justificată numai dacă ele [România şi Ungaria] *se conformează acestei politici".* Trebuia să recunoască faptul că individul, nefiind implicat sufleteşte în problemele româneşti, putea să se distanțeze şi să observe lucruri care unuia de prin partea locului îi scăpau. Chiar şi cu acel amendament el avea dreptate, sigur mai puțin referirea la premierul norvegian. „Să văd acum ce zice şi de Chastelain, poate voi sta de vorbă cu el, azi-mâine, despre asta."

Românii – scria de Chastelain – *cunosc foarte bine faptul că germanii sunt responsabili de pierderea nordului Transilvaniei. Cuvintele „arbitrajul de la Viena"* [„de ce le-o fi scris în româneşte, autorul memorandumului să fie mult mai familiarizat cu chestiunile româneşti decât am crezut inițial? Să fie Masterson?", se întrebă] *nu vor fi uitate până când nordul Transilvaniei nu va fi retrocedat României sau până când nu va fi încercată o acțiune militară pentru recâştigarea lui. În România, problema transilvană este indisolubil legată de cea germană. Astăzi, în lipsa trupelor germane, România ar fi în război cu Ungaria. Aşa cum am raportat în memorandumul 449/13/14 din 4 ianuarie, războiul cu Ungaria fusese iminent la reîntoarcerea trupelor române de la Odessa. Potrivit informațiilor pe care le-am primit recent, războiul a fost oprit numai datorită intervenției germane.*

Se lăsă încet pe spate. Nu ştia despre ce informații vorbea de Chastelain, dar, în pofida resentimentelor adânci existente la

nivelul celor două țări, credea că ofițerul britanic supralicitase. „Poate o fi fost scandalul Iacobici“, murmură, aducându-şi aminte de memoriul-protest al şefului Marelui Stat Major, care se împotrivise trimiterii de noi trupe în Rusia, relevând că printre subalternii săi există un puternic curent favorabil eliberării nordului Transilvaniei şi tot atât de puternic împotriva continuării războiului contra Rusiei.

Trebuie să recunoaştem – continua englezul – *că există un puternic potențial al urii românilor față de unguri, pe care îl putem folosi sau nu pentru a susține efortul nostru de război. Care pot fi consecințele dacă este încurajată, în acest moment, declanşarea ostilităților şi dacă ea se va produce curând? a) trupele germane se vor situa de o parte sau de alta pentru a pune capăt conflictului. Aceasta va determina creşterea stării de adversitate față de ei a celeilalte părți. b) nici România, nici Ungaria nu vor mai fi capabile să trimită trupe în Rusia. c) un important număr de trupe germane va fi imobilizat. d) comunicațiile dintre România şi Ungaria vor fi închise. Este clar că o evoluție în sensul de mai sus poate fi numai în interesul nostru. Pe de altă parte, descurajând orice agravare a antagonismului dintre cele două țări, noi, mai degrabă, vom amâna rezolvarea unei probleme care poate fi rezolvată numai pe calea armelor, adică vom contribui la amânarea unui război între România şi Ungaria, până în momentul în care forțele germane de ocupație din cele două țări vor fi atât de slabe încât vor fi incapabile să prevină conflictul. Cu alte cuvinte, acest conflict se va produce în momentul şi în circumstanțele care nu vor mai contribui la efortul nostru de război. Actualul „aranjament“ româno-ungar poate fi privit ca o potențială organizație de sabotaj care, dacă este pusă în funcțiune, poate face mai mult rău*

Germaniei în acele două țări decât am spera să facem noi în mai multe luni.

„Vezi, dom'le, se adresă el în gând unui interlocutor invizibil, sunt inamicii noştri, ne bombardează casele, petrolul, s-au aliat cu duşmanii noştri de moarte, bolşevicii, mai mult, ne-au împins în brațele lor, ar trebui să-i urăsc, dar, cu toate astea, nu pot să nu-i admir cum lucrează. Uite, ghemul ăsta, româno-ungar, pentru noi este o chestiune capitală, pentru ei un fleac (se opri şi surâse amintindu-şi ce figură făcuse când unul dintre amicii din tinerețe, profesor în cele lumeşti, îi spusese ce-i ăla un „fleac"), dar câtă atenție îi acordă, câți oameni sunt implicați în analiza lui, cum îl sucesc pe toate părțile şi cum caută să obțină cele mai mari foloase din el! Imaginație, resurse, pregătire, tradiție... şi rezultate."

Evitând abordarea problemei transilvane în propaganda noastră, nu facem decât să jucăm cartea germană, din moment ce contribuim la a scoate din mintea românilor singura acțiune a germanilor care îi irită peste măsură – arbitrajul de la Viena.

Sigur că nu luase el în seamă „recomandările" celor doi Antoneşti de a nu încălca „armistițiul" cu Ungaria şi-şi lăsase active rezidenturile atât în Transilvania cât şi cele din Ungaria („ce, se supără el, Armata nu elabora planuri de campanie împotriva aceleiaşi țări?") şi continuase să studieze „aliatul-inamic", dar blocat de ordinul Mareşalului, nu se putuse angaja într-un război propagandistic cu ungurii. Oricum, nu mersese atât de departe precum britanicii în analiza relațiilor româno-ungare, cu atâtea conexiuni şi comparații.

Nu mi se pare rezonabil – părea că îl admonestează de Chastelain pe autorul memorandumului – *să comparați situația sârbo-croată cu cea existentă între România şi Ungaria. În Serbia, politica germană este una de anihilare a populației, care întotdeauna va fi ca un ghimpe în coasta germană. Pentru a evita condamnarea care ar fi urmat dacă ei ar fi realizat această politică cu propria lor armată, ei au căutat şi au izbutit să-i convingă pe croați s-o facă. Mai mult, frontul din Serbia, deşi este pentru noi un valoros şi important sprijin, nu se poate compara în importanță cu frontul rusesc unde se află angajată o mare parte a armatei germane.* „Deci, cam aşa: întreținem o stare de nesiguranță pentru germani în Est pentru a-i obliga să disloce cât mai multe efective acolo, noi să respirăm mai liberi în nordul Africii şi să putem să ne realizăm obiectivele, care nu sunt în nici un caz la frontiera cu Rusia, cu cât mai puține pierderi. Limpede.“ *Interferența în planurile germane din România şi Ungaria poate fi pentru ei un obstacol de o sută de ori mai mare decât implicarea noastră în planurile din Serbia.* „Corect, crearea şi menținerea unei zone de conflict în spatele celui mai important front german şi între doi aliați ai Germaniei era mai profitabilă decât alimentarea rezistenței din Iugoslavia şi felul în care au evoluat lucrurile, inclusiv abandonarea noastră şi a ungurilor în brațele ruşilor, justifică acest punct de vedere.“ Încă o dată, îşi dădea seama că, dacă judeca modul de acțiune al britanicilor doar de pe poziția de profesionist al informațiilor, lucurile erau cum trebuie. Ca român însă, afectat în cel mai direct şi brutal mod de această acțiune, îşi putea rezerva cele mai adânci resentimente şi mai colorate şi mai inventive „vorbe“ la adresa făcătorilor de politică din Regatul Unit. Nu-i condamna pentru că-şi urmăreau scopurile, ci pentru că țara lui nu figura printre scopurile lor. Nici măcar economic, căci nu-şi putea

închipui că britanicii erau atât de naivi încât să creadă că ruşii, odată stabiliți în România, le vor permite foştilor aliați să exploateze petrolul românesc.

S-a căzut de acord – scria în continuare de Chastelain – *că trebuie să ne concentrăm pe încurajarea aversiunii față de germani ca obiectiv primar al propagandei noastre, dar, în cazul României, s-a considerat că problema Transilvaniei trebuie să formeze parte integrantă a acestui program.* Dacă până aici fusese interesant, oare cum putea să caracterizeze cele ce urmau? *Cele de mai sus mi-au fost sugerate de îndelungatele convorbiri pe care le-am avut cu un proeminent om de afaceri şi politician transilvan care, după ce a petrecut ceva timp în Transilvania, în septembrie 1941, este acum în Istanbul. Potrivit acestuia, populația din Transilvania este indiferentă la soarta Basarabiei şi arată prea puțin interes față de războiul de pe Frontul de Est. Gândurile lor se îndreaptă numai către problema transilvană, iar prietenul nostru ne-a informat că dacă mâine s-ar declara război Ungariei chiar şi femeile din Transilvania „ar sări cu toporul pentru Ardeal“.* „Iarăşi în româneşte, clar, destinatarul era familiarizat nu numai cu chestiunile româneşti, ci şi cu limba.“ *Un asemenea război, declară el, va fi unanim popular, dar admitem că germanii vor face tot ce le stă în putință pentru a preveni un atare conflict. Întrebându-l pe acest prieten ce atitudine trebuie să ia propaganda britanică față de România, ne-a spus că zilnic ar trebui făcute referiri la problema Transilvaniei, care, pretinde el, este parte a chestiunii germane în România. El adaugă că românii, care nu i-au plăcut niciodată pe germani, ar fi putut să dorească să colaboreze mai mult cu ei, dacă germanii n-ar fi comis ceea ce el numeşte „crima“ cedării nordului Transilvaniei Ungariei.*

N-ar fi putut să bage mâna-n foc că Secția română a BBC-ului transmisese chiar zilnic „câte ceva“ în legătură cu situația Transilvaniei, dar în arhiva Centrului de radioascultare se găseau sute de înregistrări pe această problemă, recepționate în cei doi ani şi ceva care trecuseră de când de Chastelain şi companionii săi o discutaseră sub toate aspectele. Ar fi fost interesant de urmărit problema transilvană în dezbaterea diferitelor organisme, îşi dădea seama că ar fi putut surprinde mecanismul decizional, rolul unora şi al altora, dar nu avea timp pentru a răscoli vraful de dosare; dac-o fi să dea peste documentele respective în cursul cercetării sale, cu atât mai bine. Se hotărî să treacă mai departe.

Constată că, în mai 1942, de Chastelain, responsabil nu doar pe spațiul românesc, cel puțin aşa i se părea, era şi nemulțumit, şi îngrijorat de felul în care decurgeau operațiunile SOE în România. „Era presat, evident! În Africa de Nord mâncau bătaie de la Rommel, în Atlantic germanii le scufundau mai multe vapoare şi nave decât produceau şantierele britanice, în Asia pierdeau țară după țară, şi nici aliații lor, ruşii, nu o duceau prea bine. Iar vinovate erau serviciile speciale care nu furnizau date! O ştia şi el... Churchill cerea rezultate şi de undeva trebuiau să iasă! Altfel, se duce Imperiul pe apa Sâmbetei. Şi vaşnicul petrolist era obligat să găsească soluții. *Activitatea noastră în România,* scria de Chastelain la 14 mai, *înregistrează, mai mult sau mai puțin, o criză. Bine* [?!] *nu a fost încă contactat, Miron nu a părăsit încă țara aşa cum intenționa, Bolster nu s-a-ntors la Istanbul, Toma nu a ajuns la Istanbul, în timp ce traficul de pasageri între Turcia şi România aproape a încetat. Întreaga situație cere revizuirea urgentă cu scopul a) de a stabili noi contacte în interiorul țării, şi b) de a*

descoperi noi mijloace de comunicare prin canale neutre. Aş recomanda ca D/G.R. 7 şi Picard să sosească la Istanbul cât mai urgent posibil şi să dedice trei, patru zile în exclusivitate problemelor româneşti. În acest timp, noi planuri ar putea fi elaborate şi transpuse în practică de îndată. Prezenţa amândurora este necesară, D/G.R. 7 pentru contactele la nivel înalt în lumea oamenilor de afaceri şi a industriaşilor, iar Picard pentru contactele pe care le are în toate cercurile politice. Iar în finalul scurtului, dar alarmantului raport, de Chastelain pleda pentru acţiune neîntârziată. *Aş insista ca această intenţie să se transforme, fără nici o întârziere, într-o operaţiune întrucât vremurile tind să devină întru câtva critice în România şi sunt semne că ofensiva germană va avea să-nceapă.*

La data când de Chastelain trăgea semnalul de alarmă, pregătirile germanilor pentru ofensiva de vară nu erau încheiate, dar exista printre agenţii secreţi obiceiul supralicitării unei situaţii pentru a obţine „ceva“ de la şefii lor, îndeobşte atât de zgârciţi cu alocarea de resurse în zone care nu figurau printre priorităţile momentului. Pe de altă parte, dacă „Miron“ era numele de cod al lui Maniu, cine erau „Bine“ [?!], „Bolster“, „Toma“, „Picard“ şi „D/G.R. 7“? Ce rol jucau sau jucaseră ei în planurile britanicilor, făcuseră oare vreo... brânză?

Ultimele pagini ale dosarului l-au pus pe urmele lui D/G.R. 7, cel pe care de Chastelain îl voia la Istanbul, mai precis i-au adus în faţă documentul intitulat *Report on SOE Roumanian Activities, No 2,* redactat cu o săptămână înaintea memorandumului de mai sus, la 7 mai 1942, de acel misterios individ ale cărui contacte în lumea

afacerilor erau apreciate de responsabilul cu activitățile subversive din spațiul românesc şi nu numai, de Chastelain.

A. Situația prezentă. 1. Arestarea lui Traian. Strâmbă din nas, căci nici nu începuse bine raportul şi i se arunca în față un nume de cod, Traian, „cine-o fi şi ăsta?“ Dar se lămuri repede. *De la Istanbul se raportează că Traian a fost arestat la Budapesta, cândva între 29 martie şi 14 aprilie.* „Păi ăsta-i turcul Tozan!“ *A fost condamnat la moarte, ulterior sentința fiindu-i comutată la doisprezece ani de închisoare. Posibilele cauze ale arestării ar putea fi următoarele: a) Traian a fost denunțat în România (informație de la von Papen, transmisă în telegrama 221 din 27 aprilie 1942); b) arestarea lui Max a avut ca rezultat aruncarea suspiciunii asupra lui Pip. Traian a fost arestat în timp ce încerca să-l contacteze pe Pip, având la el scrisoarea lui D/H 18 (telegrama de la Istanbul 254, din 29 aprilie 1942).* „Sigur că Max şi Pip sunt colaboratori unguri ai SOE.“ Ştia că şi vecinii cochetau cu Aliații şi se fereau de ruşi ca şi oamenii politici din România. *c) germanii au deschis servieta diplomatică finlandeză pe care Traian o purta cu el şi au găsit înăuntru scrisori către patru unguri privind unele tranzacții financiare ilegale (telegrama de la Istanbul 260, din 30 aprilie 1942); d) Traian a fost trădat de un negustor din Istanbul, pe nume Mahmud Safigurtlu, arestat cu cinci sau şase luni înainte şi aflat acum în închisoare la Viena. După sosirea la Sofia, Traian a fost urmărit apoi de Gestapo (telegrama de la Istanbul 291, din 1 mai 1942).* Nu se mai mira de întinderea şi ramificațiile organizațiilor britanice de informații, erau în stare să-şi urmărească omul până în inima Europei.

2. Transmisiunile fără fir. a) Un emițător fără fir a fost înmânat de Traian lui Miron [nu era o surpriză pentru el, ştia chiar şi

motivul pentru care Maniu nu-l folosise – din cauza arestării lui Tozan] *şi ar fi trebuit să devină operabil din 10 aprilie. Până acum nu a ieşit în eter. Nu se ştie până acum dacă germanii au confiscat aparatul.* [„Ceea ce ar fi trebuit să afle englezii de la sursele lor de aici e că nu i-am lăsat pe nemți să-şi bage botul în treburile noastre. Dar la început ăştia de aici nu s-au înghesuit să le spună realitatea. A trebuit s-o fac eu şi poate nu cu aceeaşi credibilitate. Nu germanii au confiscat aparatul, ci lui Maniu i-a fost frică să-l mai folosească după ce a aflat de arestarea lui Tozan. Şi de la cine a aflat de arestarea turcului?!"] *Dacă Traian a fost arestat din cauza de mai sus, atunci este posibil ca ei să fi confiscat aparatul. Pe de altă parte, este posibil ca Traian, condamnat deja la moarte, să fi divulgat germanilor existența aparatului în România. b) Nu sunt nici un fel de informații cu privire la aparatul de emisie luat de Max la începutul lui ianuarie. Dată fiind arestarea lui Max în Budapesta, undeva după 21 ianuarie, acest aparat poate fi considerat pierdut. Prima oară am auzit despre arestarea ei la 1 aprilie.* [„Frumos ne şade nouă, bărbaților, să folosim femeile pe acest front. Dar unele sunt eficiente", zise cu gândul la „fetele" lui.] *Se presupune că scrisoarea de la D/H 18 către Pip pe care Max o ducea a fost descoperită la ea în momentul arestării. În acest fel Pip a trezit bănuielile germanilor şi probabil a devenit indirect responsabil pentru arestarea ulterioară a lui Traian.*

3. Plecarea lui Maniu din România. Ce mai vânzoleală de prisos! Îşi aminti că atunci când răscolise *Jurnalul de război* al SOE pentru a vedea dacă mai erau informații referitoare la acțiuni comune SOE–OSS în România, întâlnise mai multe pagini care tratau această problemă. Posibil ca aici să fie primele referiri, începutul. *Miron nu a ajuns în teritoriile aliate la 14 aprilie, cum era aşteptat. Au fost zvonuri potrivit cărora ar fi fost arestat (surse*

poloneze şi altele). Desigur, este posibil ca Traian, în faţa sentinţei de condamnare la moarte, să fi deconspirat colaborarea lui Miron cu noi. „Aşa ar fi fost cu siguranţă, dacă n-aş fi fost eu şi dacă Mareşalul nu mi-ar fi cerut să-i apăr pe toţi cei care acum se ridică împotriva lui, cerându-i capul, şi aşa ar fi fost dacă ţara asta era condusă de, cum ziceţi voi?, nişte slugi ale germanilor.“ În convorbirile pe care le avusese în primăvară cu de Chastelain, în sediul Jandarmeriei, a fost abordată şi problema aşa-zisei arestări a lui Maniu şi a soluţiilor ce stăteau în faţa britanicilor într-o asemenea situaţie. Din aprilie 1942, după arestarea lui Tozan, SOE luase în considerare o atare posibilitate, îi spusese ofiţerul englez. Trebuia găsit un înlocuitor, un „colaborator-şef“ se exprimase acesta, care să-şi asume riscul deţinerii unui emiţător radio şi al păstrării contactului cu britanicii până la elaborarea unui plan de acţiune. De o egală importanţă era dezvoltarea liniilor de comunicaţie, prin curieri, cu România, în cât mai scurt timp, din Elveţia şi Portugalia şi, dacă era posibil, din Suedia. „Sigur că astea depindeau, îi reiterase de Chastelain, de identificarea în România a unui om potrivit, cu care să putem comunica.“ Englezul îi destăinuise că ei ceruseră sprijinul polonezilor, foarte activi în România, ca să verifice autenticitatea informaţiei. Din fericire Maniu nu păţise nimic. Dar arestarea lui Tozan reprezentase „o gravă lovitură pentru eforturile noastre de a organiza transmisiunile cu România“, subliniase ofiţerul de informaţii aflat în custodia jandarmeriei române.

4. Revoluţie [„Măi să fie, nu o lovitură de palat, ci de-a dreptul revoluţie, şi când asta, în 1942!“] *în România. Nu este nimic nou de raportat dincolo de faptul că Z.P. i-a dat viceconsulului rus de la Londra un aide-mémoire în legătură cu cererea lui Miron pentru*

garanții ruseşti. Nici un răspuns nu a fost primit de la viceconsulul rus până la 4 mai.

5. Mişcarea românilor liberi. a) Londra. Biroul Român menționat în ultimul raport a fost format. Nu am primit nici un fel de informații referitoare la activitățile sale. Pentru moment, nu au avut loc nici un fel de negocieri pentru recunoaşterea Mişcării românilor liberi din Londra. b) SUA. Nici un progres de la ultimul raport. Londra nu este deloc entuziastă să-l recunoască pe Zora [„să fie Davila?"] *lider al Mişcării de eliberare, întrucât nu-l consideră pe deplin potrivit. Cu arestarea lui Traian ne-am trezit în întuneric, necunoscând opiniile lui Miron cu privire la faptul dacă Zora este sau nu corespunzător ca lider al Mişcării libere.* [Erau instrucțiuni pe care Maniu i le-a dat prin viu grai lui Tozan sau urmau a fi transmise cu aparatul pe care turcul i l-a lăsat, dar pe care primul nu l-a folosit?] *c) Acțiunea Regelui Carol.* [„Ei, aia era! Ce-i lipseşte, oare, chelului? Voia să fie un fel de duce de Windsor, dar pe invers, adică cu ruşii?"] *Departamentul de Stat şi Londra au acționat pentru a înăbuşi din față încercările lui Carol de a forma o Mişcare a românilor liberi în Mexic. Desigur, Carol face eforturi considerabile pentru a-şi atrage susținători în mişcarea sa şi cu siguranță există pericolul de a progresa dacă recunoaşterea finală a mişcării lui Zora întârzie prea mult. Întreaga chestiune trebuie acum să fie reconsiderată, întrucât nu mai putem conta pe sosirea lui Miron în viitorul apropiat.* Se gândi şi le dădu dreptate celor de la Departamentul de Stat şi de la Foreign Office: ex-Regele Carol era o persoană sâcâitoare, era ca un tăun care supără pe toată lumea, şi-i făcea rău în primul rând lui Mihăiță. Bănuia cine era demonul care-l împingea pe Carol cel-ros-de-boala-puterii, pe numele său Magda sau Elena sau „Duduia", cum o alinta regescul amant. Discutase cu de

Chastelain şi problema Mişcării românilor liberi, cu ceva timp în urmă. Acesta-i spusese că, prin primăvara lui 1942, doar Davila reuşise să-i adune pe românii din America într-un comitet, neacceptându-i însă pe procarlişti. Ulterior, lucrurile aveau să se mişte şi la Londra, dar, în acel moment, sugestia ca Davila să-i conducă pe românii de pe ambele maluri ale Atlanticului fusese primită cu răceală de cei din Regatul Unit.

6. Operația Go Slow. Dezbaterile Go Slow de la Ierusalim nu s-au desfăşurat atât de regulat pe cât ne-ar fi plăcut. În afara dificultăților tehnice de a realiza înregistrări perfecte, se ridică noi probleme în legătură cu transportul acestor înregistrări între Cairo şi Ierusalim. Se speră că D.S.P. va rezolva această situație cu scopul de a ne permite să furnizăm Ierusalimului discuții zilnice despre acest subiect. Trebuia să admită că era în ceață. Nici „Georgică", nici Cântăreața, cât s-a aflat la Istanbul, nu i-au spus despre Go Slow; erau, evident, nişte emisiuni radio, şi nici germanii, care aveau, de altfel, o bună rețea în Orientul Apropiat, nu-i semnalaseră ceva în legătură cu asta, şi despre ce „subiect" era vorba, despre mişcările de mai sus? *Se crede cu tărie că în absența unor acțiuni mult mai hotărâte, dezbaterile Go Slow vor produce probabil rezultate dacă sunt transmise cu regularitate.* „Da, decât nimic, mai bine un război în eter, serviciile noastre au posibilități care armatelor le scapă", zise din gură, dar mintea îi era la Go Slow. Probabil în arhiva Centrului de radioascultare va da de o urmă „sau poate e doar un nume de cod care nu se regăseşte în titlurile emisiunilor radio". Lăsă deoparte operația, hai să contribuie şi el cu ceva la... efortul aliat de război şi o boteză „Tiptil" şi trecu la următorul paragraf ce promitea să fie mai interesant şi, oricum, mai explicit, chiar dacă nu era atât de amplu pe cât ar fi vrut.

7. Colaboratori politici. Nu sunt comentarii de adăugat în legătură cu persoanele menţionate în ultimul nostru raport, decât faptul că Zora l-a identificat pe Star şi doreşte să-l sprijine să obţină viza de intrare în Statele Unite. Serviciul pe care Star l-a găsit în Ierusalim nu s-a dovedit satisfăcător şi vor fi făcute acum încercări de a-i facilita plecarea în Statele Unite. Vlădescu Olt: Acest român care a sosit recent la Istanbul şi-a exprimat dorinţa de a ni se alătura, şi se speră că vor fi făcute toate aranjamentele, în curând, să-l aducem în Palestina sau Egipt pentru a contribui la activitatea noastră de propagandă. Până la urmă, nu a rămas cum recomanda autorul raportului, ci Vlădescu-Olt, numit cu susţinerea, se pare, a Serviciului, viceconsul la Istanbul, a reprezentat interesele ţării şi nu numai, fiind o valoroasă sursă de informaţii pentru britanici care, din câte i se spusese, îl şi angajaseră. Îl dublase cu bune rezultate pe ministrul său, Alexandru Cretzianu, el însuşi agent de influenţă al englezilor, şi pe şeful comisiei economice, Ion Christu.

B. Planuri de viitor. Au avut loc o serie de convorbiri între D/G.R. 7 şi D/H 13, cu ocazia recentei vizite a ultimului la Cairo. Este regretabil, totuşi, că vizita lui D/H 13 a fost atât de scurtă şi îndatoririle sale sunt atât de numeroase, încât discuţiile nu au fost atât de cuprinzătoare pe cât s-a dorit. Urmând arestării lui Traian şi posibilei arestări a lui Miron, întreaga noastră reţea românească trebuie să fie reexaminată şi trebuie găsite noi contacte şi noi curieri. 1. Curieri. a) Au fost obţinute informaţii despre un francez din zona liberă, care foloseşte servieta diplomatică a guvernului de la Vichy între Istanbul şi Bucureşti, şi se speră că acesta ne poate oferi un posibil canal de comunicaţii. b) Curierul elveţian la care m-am referit în ultimul meu raport a trecut recent prin Cairo, dar nu a fost contactat de acest departament, deşi au

fost făcute cu Istanbulul aranjamente ca această întâlnire să fie realizată aici şi nu în Turcia. Noi am cerut S.I.M.E. să ne informeze despre sosirea curierului la Cairo, dar el a trebuit să părăsească oraşul înainte ca informaţia respectivă să ajungă la noi. „Iată că şi la case mari se petrec scurtcircuite“, zise cu un pic de satisfacţie parcă, deşi, ca profesionist, îşi dădea seama ce înseamnă ratarea unei întâlniri. Zile şi săptămâni până când condiţiile sunt din nou favorabile, dar, între timp, informaţia îşi poate pierde actualitatea. *El a rămas în Cairo doar pentru o zi. Vor fi făcute noi încercări pentru a ne întâlni la următoarea lui călătorie. c) Toma nu a ajuns la Istanbul de la data ultimului meu raport.* Nu-i venea să-şi creadă ochilor! Pentru prima oară se confrunta cu aşa ceva, era o greşeală de începător, dac-ar fi fost agentul lui, l-ar fi dat afară, nu! l-ar fi împuşcat. Pe aceeaşi bucată de hârtie, deasupra numelui codificat, cineva scrisese cu creionul numele real al persoanei! Sigur că lui îi convenea asta, nu mai trebuia să facă cercetări să afle cine se ascundea în spatele unui pseudonim. Dar dacă dorea să-l îndrepte pe o pistă falsă, ştiindu-se că aceste documente îi vor fi „pasate“? Sau poate N.D. făcuse o treabă excelentă şi le obţinuse direct din „laboratoare“! Oricum ar fi fost, află că „Toma“ era un anume Marinescu. Trecu mai departe. *d) L-am aşteptat pe Bolster la Istanbul luna trecută, dar nu s-a întors.* Aceeaşi mână scrisese „Bursan“. Dacă în cazul primului existau mai multe variante, câţiva ofiţeri şi un fost ministru, folosit şi de germani, aici nu avea alternative, era industriaşul Constantin Bursan, director general la Laromet, care însă şi el juca, cum spun pocheriştii, la două capete. Ba chiar la trei, dacă lua în considerare serviciile, şi nu puţine, pe care i le aducea omul de afaceri. Şi nu numai! Când Bursan se întâlnise cu el o făcuse, acum îşi dădea seama, la cererea englezilor. Da, Bursan–Bolster era, cum se spune, „un tip“. „Păi, nu a revenit la Istanbul pentru că

avusese la acea dată unele mici probleme“, zise surâzând amintindu-şi povestea. Îl arestaseră puțin, după două, trei luni îl eliberaseră după ce-l obligaseră să renunțe la acțiunile de la Laromet. Oricum nu sărăcise, iar în favoarea lui intervenise generalul Dobre, ministrul Aprovizionării, care îl trimisese din nou la Istanbul să încheie negocierile cu turcii. Adică să mai intre în contact cu britanicii... *e) S-au primit ştiri de la Istanbul potrivit cărora este de aşteptat ca Baba să plece în curând spre Bucureşti. Se presupune că Istanbulul doreşte să se folosească de ocazie pentru a introduce în România mesaje pentru colaboratorii noştri. 2. Noi contacte în România. a) S-a propus ca îndată ce avem un curier pentru România, acesta să-l contacteze pe C.B. la Ploieşti. S-a convenit cu D/H 13 că acesta poate fi o relație foarte utilă.* Deasupra lui C.B. era scris: *nu ne este cunoscut, poate fi Bordeni.* „Păi, dacă voi nu-l cunoaşteți, o să aflu eu cine-i.“ *b) De la Londra au fost primite informații potrivit cărora o mişcare subterană activează în România, sub conducerea unui comunist pe nume Pătrăşcanu.* „Dacă află ai lui, n-o să-i fie moale!“, zise, gândindu-se la activitatea acestui intelectual care îmbrățişase ideile de stânga din convingere, iară nu din oportunism. *Din informațiile disponibile se pare că Pătrăşcanu poate fi extrem de folositor.* „Păi sigur că da! La data întocmirii raportului, mai 1942, decizia Londrei în ceea ce ne priveşte fusese luată, iar într-o țară ocupată de ruşi, sau doar aflată în zona de influență a Moscovei, un comunist de frunte controlat de voi, un comunist care gândeşte, nu un executant orb, este o comoară“, zise directorul general gândindu-se că în ultimele zile nu auzise nimic despre Pătrăşcanu şi despre cel care fugise din lagăr, Gheorghiu. „Lagăr, pe naiba, au de toate acolo şi fac ce vor. I-am băgat sub pază să nu li se întâmple ceva, să-i apărăm de germani.“ *Se presupune că este activ şi pro-Aliat. Nu se cunoaşte cât de puternici sunt susținătorii lui în țară,* se

încheia partea referitoare la noi contacte în România. Din câte ştia despre radicalismul unora dintre tovarăşii lui Pătrăşcanu, numai simplul fapt al apariţiei numelui acestuia pe o hârtie a serviciului secret britanic era un lucru dătător de mari necazuri. Se aplecă din nou asupra documentului.

3. Propaganda. a) Începând de la 21 aprilie, biroul nostru de la Ierusalim a recepţionat o staţie de radio românească nouă ce se intitulează „Postul Conştiinţei Româneşti". [„A, păi ăsta-i postul Armatei ce emite din clădirea Marelui Stat Major!"] Din când în când, primul cuvânt este schimbat în „Glasul" şi astfel staţia a adoptat exact acelaşi nume cu al propriei noastre staţii secrete din Ierusalim. S-ar părea că acest post încearcă să creeze confuzie în rândurile românilor. Suntem destul de siguri că acest post operează în România şi lucrează clar împotriva postului nostru secret din Ierusalim. Faptul că ne copiază numele este prima dovadă că postul nostru este ascultat în România. S-a convenit ca acest post să fie atacat din Ierusalim spre sfârşitul săptămânii. În transmisiunile lor, nu există absolut nici o referire la ocuparea României de către germani, iar postul îşi îndreaptă propaganda în principal împotriva Ungariei şi, într-o mai mică măsură, pentru sprijinirea războiului pe frontul din Rusia. b) o cantitate de manifeste a fost pregătită pentru a fi aruncată deasupra României cu ajutorul unuia dintre avioanele noastre Liberator. Pentru motive de înaltă politică, operaţia nu a fost realizată. „Şi noi zicem la fel – «înaltă politică», dar are o încărcătură negativă. Probabil că şi englezul a simţit la fel. Eh, le-or fi aruncat ei altă dată." Putea să înţeleagă ce a simţit englezul când operaţia i-a fost anulată, deşi lui, Antonescu nu-i interzisese nici o operaţiune pe care o pregătise.

4. Sabotaje pe Dunăre. Cehii la care m-am referit în ultimul raport au fost acum trimişi la şcoala din Haifa, unde vor urma

cursuri de pregătire în tehnica demolărilor. Se crede că vor fi gata pentru o eventuală operație, cândva, în timpul lunii iunie. Își aminti că, în jurul aceleiași date, o altă echipă de cehi executase un atentat împotriva unuia dintre mulții șefi ai numeroaselor servicii de informații germane – Reinhard Heydrich. Pentru o anumită persoană, asasinarea „protectorului" Cehiei se dovedise a fi un balon de oxigen, căci reușise să îndepărteze, pentru un timp, suspiciunile de joc dublu ce planau asupra lui. Îi mai dăduse răgaz doi ani. Se gândi că ar fi fost chiar posibil ca Sir Menzies să fi sărit în ajutorul „colegului" său german, șeful Abwehr-ului, amiralul Canaris, se pare partener de discuții prin Spania.

5. Români în Orientul Mijlociu. Se fac încercări de a găsi în Orientul Mijlociu români corespunzători (neevrei), care să poată fi antrenați pentru eventuale operații în România. Posibilele surse de identificare a unor asemenea oameni sunt: a) marinarii de pe navele din regiunea Orientului Mijlociu; b) marinari și alți etnici români din lagărele de concentrare din Palestina; c) printre cehi, iugoslavi, forțele franceze libere și poate forțele grecești din Orientul Mijlociu. Nu am făcut nici un progres în încercarea de a obține prizonieri români din mâinile rușilor.

6. Bombardarea rafinăriilor românești. Nici nu trebuia să citească tot ceea ce scrisese D/G.R. 7, era un zero uriaș. Avea să mai treacă aproximativ o lună până când primele bombardiere americane se vor arăta pe cerul României. Cu rezultate din cele mai proaste pentru ele. Dar ofițerul britanic fusese foarte laconic: *Nici un fel de evenimente de la ultimul raport.*

7. Activitățile partizanilor. „Hai să fim serioși, domnilor, vă credeți în Grecia sau Iugoslavia? Niște diletanți care lipesc

manifeste sau care au încercat câteva sabotaje, fără să producă pagube cât de cât semnificative. Ia să văd ce zice ăsta!“ *În* Egyptian Gazette *din 6 mai a apărut o informație referitoare la activitatea partizanilor români, sub conducerea unui anume Ion Miulescu. După efectuarea unor cercetări, s-a stabilit că un anume Ion Gh. Miulescu a fost contactat de noi în ianuarie 1941. Este învățător în satul Urlueni din județul Argeş. În acea perioadă, era conducătorul local al Partidului Național-Țărănesc. În ianuarie 1941, Picard a trimis o scrisoare către Groza (pseudonim), instruindu-l să-l abordeze, printre alții, pe sus-menționatul Miulescu în vederea organizării grupurilor de partizani în județele Argeş, Teleorman şi Olt. În martie anul trecut, s-a primit un răspuns, anunțând că mesajele au fost expediate în țară. Mai mult, D/H 13, la ultima sa călătorie în România, în ianuarie 1941, a luat cu el o listă a posibililor colaboratori din țară pentru a cere aprobarea lui Miron înainte de a intra în legătură cu ei. Numele lui Miulescu figura printre ele şi Miron a fost de acord cu contactarea lui. Aşteptăm noi informații de la Istanbul în legătură cu această problemă.* „Ce să-ți povestesc dragul meu, ia uite unde-mi era conducătorul de partizani!?“ Îl intriga zona aleasă pentru desfăşurarea activităților de „gherilă“, cum era scris în document. Da, Argeşul are o zonă muntoasă, iar celelalte două județe au păduri unde partizanii lui Miulescu, în cazul în care ar fi existat, s-ar fi putut ascunde după executarea unor atacuri împotriva germanilor sau a obiectivelor importante. Numai că, în regiunile indicate, nu prea existau asemenea ținte. Altceva ar fi fost Prahova, Dâmbovița, Constanța sau zona Cataractelor, dar aşa? Credea că este doar o ştire destinată intoxicării germanilor.

Aici se încheia raportul lui D/G.R. 7 cu privire la activitatea SOE în România, elaborat la începutul lunii mai 1942. Îşi îndreptă

spatele, era puţin obosit, efortul făcut pentru a se concentra îşi spunea cuvântul. Mai ceru o cafea. Trase cu putere în piept mirosul de cafea bună, turcească adevărată, nu *ersatz.* „D'aia le place germanilor în România, tot ce se găseşte aici este de calitate, *erste Klasse,* cum zic." Îşi aprinse şi o ţigară cu tutun Virginia blond, după care se dădeau în vânt unii dintre „colegii" săi din Abwehr şi de la ambasada germană.

Câteva pagini mai încolo, identifică o sinteză întocmită după vizita la Istanbul a ofiţerului individualizat prin acronimul D/G.R. 7, desfăşurată în prima săptămână a lui iunie. Iniţial, se gândi s-o dea deoparte, apoi însă îşi spuse că persoana era prea implicată în afacerile româneşti ca s-o trateze cu indiferenţă. În plus, documentul prezenta numeroase adnotări care explicau simboluri sau cuvinte cifrate, adnotări ce puteau fi exploatate sub alte auspicii. Raportul era din 5 iunie 1942 şi câte o copie era trimisă la SOE Londra şi SOE Cairo, precum şi la D.P.A. (!). *Probleme discutate în timpul vizitei lui D/G.R. 7 în oraşul 18*, cineva trecând cu cerneală în dreptul „oraşului 18" – Istanbul. *1. O nouă acţiune politică. Singurul lucru pe care găsesc necesar să-l menţionez în aceste note este că subiectul a fost discutat în totalitate în câteva ocazii, în prezenţa lui Picard, şi întregul proiect va fi pus în aplicare îndată ce va fi aprobat. Efortul principal va fi desfăşurat de către Picard în capitala 88* [Ierusalim]*, sub îndrumarea lui D.G.R. 7. 2. Radioemiţătoare în ţara 14* [România]. *Din moment ce nici un fel de ştiri nu ne-au parvenit până în prezent de la Bine, este puţin probabil că va emite vreodată. De aceea, este de cea mai mare importanţă să avem cât mai curând posibil un alt emiţător în ţară. În vederea acestui scop, sugerez cele ce urmează. Sunt doi români în lagărul de muncă de la A* [Acra]*, în teritoriul 85* [Palestina]. *Unul din ei este transmisionist pe vapor.*

Aceştia, pe care îi vom numi „M“ şi „T“ (ultimul fiind transmisionistul), şi-au exprimat voinţa şi dorinţa de a se reîntoarce în ţara 14 şi de a lucra pentru noi. S-a sugerat ca „M“ să se reîntoarcă primul în ţară. I s-ar putea îngădui să evadeze din lagărul în care este deţinut şi să se îndrepte sub supravegherea noastră spre B [Port Said] *sau C* [Alexandria], *pentru a se îmbarca clandestin pe unul dintre vasele din ţara 18* [Turcia] *care se află în unul din cele două porturi. Odată vasul plecat, el se poate prezenta la căpitan şi să-i declare că este român evadat din prizonierat şi să-l roage să fie predat autorităţilor din Istanbul, care să comunice autorităţilor româneşti sosirea sa, iar el să ceară acestora să-l repatrieze.* Ceea ce urma, gândi el, depăşea imaginaţia unui scriitor de romane din colecţia „15 lei“. „Sărmanul «M», prin câte îl obligau englezii să treacă pentru a-i face povestea mai reală!“ *Ţinând cont de faptul că majoritatea vapoarelor din Alexandria şi Port Said fac escală la D* [Mersin], *D/H 44 consideră că şansele sale de a ajunge la Istanbul în acest fel sunt destul de reduse, adică este cel mai probabil că autorităţile turceşti îl vor preda britanicilor la Mersin şi-l vor trimite din nou în Palestina. D/H 44 sugerează că ar fi mai uşor de aranjat ca „M“ să părăsească Palestina la bordul unui vas palestinian, din care sunt disponibili o mulţime. În acest fel, ar ajunge la Mersin unde s-ar îmbarca pe una dintre navele noastre şi ar ajunge la Istanbul, unde s-ar preda singur poliţiei. Este conştient că, în acest fel, se poate înregistra o întârziere considerabilă, dar crede că „M“ poate ajunge în România după două luni de la părăsirea Palestinei.* Socotea interesante aceste dezvăluiri despre diferitele căi şi posibilităţi ale englezilor de a-şi introduce agenţii în ţara lui, dar era o informaţie care nu-l ajuta decât dacă o... vindea celor care năvăleau spre Bucureşti. Dar o va face?

Odată intrat în țară, citi mai departe în scrisoarea lui D/G.R. 7, *„M“ va căuta să recunoască terenul pe coasta E* [Marea Neagră], *pentru a stabili un loc favorabil viitoarei debarcări a lui „T“ şi a emițătorului său. „M“ fiind marinar şi originar din F* [Constanța] *va aranja probabil să stea în apropierea zonei după ce se va reîmbarca în marina comercială românească. Folosind cerneală invizibilă, el va trimite mesaje la Istanbul, indicând cu ajutorul unei schițe locul exact în care „T“ urmează să fie debarcat. A doua operațiune, adică debarcarea lui „T“, va fi realizată cu ajutorul unui barcaz a cărei trimitere la G* [Varna] *se poate aranja. Odată descărcat la Varna, barcazul putea efectua o cursă spre nord şi să-l debarce pe „T“ în proximitatea punctului indicat de „M“. Se crede că întreaga operație poate fi îndeplinită în cursul unei singure nopți. În acest fel, am putea avea doi oameni în țară, unul capabil să facă să funcționeze emițătorul, iar celălalt dispunând de cunoştințele necesare pentru a transmite mesaje în afara țării. Dacă acest proiect este acceptat, atunci „M“ şi „T“ trebuie mutați din lagărul unde se află în prezent şi încartiruiți într-un loc potrivit, unde să poată fi instruiți. S-a sugerat că poate nu este cel mai bun lucru trimiterea acestor oameni la STC, dar că o scurtă perioadă de pregătire poate fi făcută în altă parte.* Nu avea atâta logistică şi nici ambiții atât de mari: să-şi trimită oamenii la mii de kilometri distanță, doar pentru a induce în eroare! Reuşise câteva lovituri îndrăznețe în chiar fieful inamicului, dar care nu implicaseră costuri materiale şi scheme atât de complicate. Cu atât mai lăudabil era însă rezultatul. Nu ştia dacă englezii intraseră, până la urmă, în posesia schemei Serviciului său, dar el deținea detaliile organizării Serviciului de Informații rusesc, obținute, desigur, şi cu sprijinul Abwehr-ului.

3. Canale de comunicare. Actualele linii de comunicare care ne sunt deschise din Istanbul şi din alte părţi sunt prezentate în continuare. Lista va arăta, de asemenea, oamenii contactaţi prin diferite canale de comunicare. a) Alexandru. Se va reîntoarce în România în foarte scurt timp şi îi va contacta: 1. Pe Fatty, pentru a-l învăţa cum se foloseşte cerneala invizibilă; 2. Pe H [Mihăescu] *pentru banii necesari în activitatea noastră în România.* „Ce dracu', nu putea fi Mihăescu cel care finanţa, poate cel mult un fel de bancă în care britanicii să-şi depoziteze banii." Avea dreptate. *Sperăm să facem nişte aranjamente pentru a transfera, din când în când, în România sume de bani, iar acestea să devină accesibile cu ajutorul lui Mihăescu. Desigur, Alexandru va fi învăţat, înainte de a pleca din Istanbul, cum să trimită mesaje secrete. b) I (teritoriul 42 – J)* [Chaulmontet, curier elveţian]. Neutra Elveţie, prin oamenii săi, se afla în plin război, ajutându-i din plin pe Aliaţi, dar neîntorcând cu totul spatele puternicului vecin! Sigur, şi el, şi Maniu profitaseră de serviciile oamenilor din Ţara Cantoanelor. *El va părăsi Istanbulul cu destinaţia capitala 42* [Berna] *trecând prin Bucureşti, în jurul datei de 7 iunie. Va prelua un mesaj verbal personal de la D/G.R. 7 către Fatty. Va contacta pe Fatty prin intermediul unei elveţience pe nume K* [Surber]. *La sosirea sa la Berna, el sau reprezentantul său va remite în clădirea consulatului nostru o scrisoare către L* [Ted Masterson]. *Din Ierusalim, va fi trimis un semn la Londra informând despre acest lucru şi cerându-le să aranjeze ca scrisoarea să fie înaintată lui D/H.Y. la Londra, cât mai curând posibil. Cunoscând adresa lui Chaulmontet la Berna, putem să-i înmânăm un mesaj către Fatty, cerându-i să i-l predea la reîntoarcerea sa la Bucureşti, cândva, în cursul lunii iulie. El va fi din nou contactat de D/G.R. 7 la sosirea sa la Ierusalim.* Nu era complicat decât în aparenţă, singura deficienţă fiind lentoarea cu care se petreceau schimburile

de mesaje de-a lungul acestui canal. Iar elveţianul îşi făcuse datoria impecabil.

Un alt canal de comunicare era *c) Valiza diplomatică românească din capitala 23* [Madrid]. *Un mesaj scris a fost trimis de D/G.R. 7 la Londra pentru Fatty. Această scrisoare este apoi expediată de Londra la Madrid, unde unchiul lui Fatty este YP.* [„cred că este vorba de ministrul Dimitrescu"] *Scrisoarea va fi trimisă prin valiza diplomatică în România, unde poate ajunge în jurul datei de 15 iulie. Sperăm că Fatty va folosi acelaşi canal pentru a trimite răspunsul către D/G.R. 7.*

Îl uimea mulţimea contactelor şi a posibilităţilor britanice. Aici nu mai era vorba doar de identitate de interese pe durata războiului, ci de relaţii stabilite cu mult timp înainte. Apoi SOE profita, probabil, şi de reţelele celorlalte servicii de informaţii britanice. Iar el cu cine să se ajute, cu nemţii?! Profita cât putea de oamenii plasaţi în partide, care puteau sugera liderilor un anume mesaj care să fie trimis în străinătate prin curierii neutri pe care-i foloseau şi britanicii. *d) Valiza diplomatică spaniolă din Turcia. Un mesaj este trimis prin această valiză unei anume doamne N* [Petrescu]. *Scrisoarea este una personală de la D/H 5* [W.R. Young] *către această doamnă. Ar ajunge la ea pe la 30 iunie, iar un răspuns ar fi primit cândva în cursul lunii iulie. e) Valiza diplomatică a teritoriului 27* [coloniile franceze] *de la Istanbul. D/H 13 are acces la această valiză şi va trimite două mesaje cu următoarea valiză care pleacă din Istanbul, în jurul lui 12 iunie, către Miron şi O* [Sandu Racottă]. *Scrisoarea către Miron va deplânge lipsa totală a ştirilor de la el, iar scrisoarea către Racottă îl va anunţa despre trimiterea pachetelor de ceai* [„ceai, ceai sau o fi altceva?"] *din capitala 24* [Lisabona]. *De asemenea, îl vom întreba dacă poate să*

ne comunice prin acelaşi canal poziția exactă a proprietății sale de lângă P [Giurgiu]. *Dorim să obținem această informație de la el pentru a vedea posibilitățile de a-i folosi proprietatea ca zonă de primire a unui operator radio sau a unor echipe de sabotaj care să fie paraşutate. Răspunsurile la aceste întrebări ar trebui să fie primite cândva, în cursul lunii iulie.*

Lista canalelor de comunicare nu se încheia aici: *f) Q* [Achile Becianu]. *Această persoană a părăsit Berna săptămâna trecută şi are un mesaj verbal către Miron. Mesajul ar trebui să ajungă cel mai târziu la jumătatea acestei luni. g) Emițătorul polonez şi alte canale. S-a efectuat o tentativă de a trimite mesaje personale de la D/G.R. 7 către R* [Matei Vasiliu] *din Bucureşti şi S* [Constantinescu Bordeni] *din T* [Ploieşti]. *Sperăm să primim răspunsuri la întrebările puse până la sfârşitul acestei luni. Ultimul a fost contactat în vederea executării unor sabotaje în zona U* [zonă petroliferă]. *Pentru a recapitula ceea ce s-a spus mai sus, voi prezenta o listă a contactelor din România arătând în fiecare caz canalele prin care ele au fost abordate.*

Întoarse pagina şi văzu că jumătate din următoarea era ocupată cu sinteza contactelor, elaborată de D/G.R. 7. „Dumnezeule, multe mai sunt! Dar la ce le-au folosit, că nu prea au fost fizic prezenți aici? În trei rânduri au fost paraşutați nişte oameni, pe care i-am prins, şi în rest o mulțime de mesaje. Este evident că n-au vrut să fie prezenți într-un spațiu pe care-l cedaseră ruşilor. Şi s-au jucat de-a mesajele pentru a crea aparența interesului lor. Dar în toate mesajele şi pe toate canalele ne sfătuiau să mergem către Răsărit. Urâtă treabă! N-au vrut nici un moment să încalce Acordul din septembrie 1941, semnat cu NKVD. Parcă s-ar fi temut ca ruşii să nu se împace cu germanii dacă s-ar fi amestecat în România sau

oriunde în altă parte cedată şi atunci ne-au abandonat, sugerând prin asta că sunt de bună-credinţă."

i) Fatty via Alexandru; valiza diplomatică românească de la Madrid; curierul elveţian Chaulmontet. ii) doamna Petrescu prin valiza diplomatică elveţiană de la Istanbul. iii) Miron via Achile Becianu; valiza diplomatică a coloniilor franceze de la Istanbul. iv) Racottă via aceeaşi valiză a francezilor de la Istanbul; pachetele de ceai de la Lisabona. v) Bordeni şi Vasiliu prin emiţătorul polonez şi alte surse. Nu s-a decis deocamdată cum să-l contactăm pe V [Kozupoulos] *pentru care avem o scrisoare redactată în teritoriul 41* [Grecia] *de către CGS. Dată fiind importanţa deosebită pe care o atribuim acestui contact în România, o mare atenţie trebuie să arătăm selecţionării curierilor. D/H 13 va decide.*

4. Mesaje secrete. O bună modalitate de a transmite mesaje în afara ţării este scrierea acestora cu ajutorul cernelei invizibile pe manşeta ziarelor. În acest scop, D/G.R. 7 s-a întors la Ierusalim aducând cu el etichete cu adrese tipărite, folosite de diferite ziare din România, pentru a fi reproduse în Palestina. Aceste etichete vor fi trimise apoi în România, iar de aici ziarele vor fi expediate în străinătate având înscrise pe manşete mesajele secrete. Cei doi oameni care sunt capabili să folosească acum această metodă sunt Fatty şi Alexandru.

Ajunse şi la ultimul punct al scrisorii. Se referea la o persoană din serviciul diplomatic al României, devenită ţintă după ce-şi oferise serviciile britanicilor. *5. W* [Vlădescu-Olt]. *D/H 13 a avut o întâlnire cu Alexandru în timpul vizitei lui D/G.R. 7, dar o întâlnire ulterioară cu W nu a fost aranjată până în momentul plecării*

ultimului. Toți locatarii clădirii consulatului român par a fi foarte neliniștiți când este vorba să ne contacteze, datorită unor indicații primite recent, indicații care ar evidenția interesul sporit al celor din teritoriul 12 [germanii] *în contactele pe care cei din clădirea consulatului român le au cu britanicii la Istanbul.* Era adevărat, prin oamenii săi, dar şi prin Ministerul Afacerilor Străine, trimisese o avertizare, atenționându-i pe membrii consulatului că din cauza nesăbuinței cu care se afişau în compania englezilor intraseră în vizorul germanilor.

Ultimul punct al memorandumului nu era şi ultima pagină a scrisorii. Aceasta conținea cheia simbolurilor folosite de D/G.R. 7, ce fuseseră transcrise de cel căruia-i fusese destinată corespondența. Observă un lucru, în afara câtorva britanici ale căror nume reale nu figurau, singurul român a cărui identitate continua să fie ascunsă era Miron! Şi dacă nu ar fi aflat din prima serie de documente că era vorba de Maniu, nu ar fi ştiut nici acum.

Sorbind din cafea şi trăgând din țigară, rememoră un fragment dintr-o convorbire pe care o avusese cu de Chastelain în urmă cu vreo două, trei luni. Discutau despre consecințele tratatului anglo-rus, din mai 1942, asupra acțiunilor SOE din România. „Părerea noastră, a celor din SOE, îi spusese de Chastelain, era că, după ce acesta avea să devină cunoscut, noi ne vom afla într-o poziție foarte delicată.“ Îşi aminti că se gândise că englezul voia să dea vina pe cei de la Foreign Office. „În vederile noastre, continuase acesta, era necesar să depunem toate eforturile pentru a păstra bunăvoința şi colaborarea românilor care locuiau peste hotare şi care ar fi putut să joace un rol pe scena politică românească în viitor.“ Şi-l numi pe Cornel Bianu care „ne câştigase încrederea şi căruia i-am cerut să ne ajute alegând câțiva oameni din România cărora

le putea scrie şi pe care putea să-i recruteze ca să lucreze pentru el şi pentru noi.“ În continuare, englezul coborâse nivelul discuției, indicând încă vreo două, trei persoane, între care pe colonelul Mavrodi, blocând orice altă tentativă de a se referi la problemele de ordin strategic. Era evident că nu mai dorea să dezvăluie nimic. „Decât nimic, e bună şi o frântură de ceva.“ Cornel Bianu era dintre oamenii de încredere ai Sfinxului şi, după cum aflase din diverse surse, făcea o treabă serioasă printre românii din Anglia. Nu era compromis, aşa cum erau procarliştii, Tilea de pildă, iar faptul că era reprezentantul lui Maniu îi conferea o anume poziție chiar şi în ochii englezilor. Se uită la țigară: ajunsese acolo unde dulceața tutunului se termină, iar fumul devine amar, aşa că o stinse. Iar cu cealaltă mână apucă un nou dosar.

SOE/ROUMANIA, Vol. 36, FROM June 1942 TO July 1942. GENERAL. Miscellaneous Correspondence, Situation Reports, etc. PART IV. „E, încep să se mai lege lucrurile“, mormăi, căci documentul pe care-l avea în față continua raportul pe care tocmai îl isprăvise de citit, ba şi mai mult, fusese elaborat de acelaşi ofițer, D/G.R. 7, la 12 iunie 1942, exact în ziua în care câteva avioane americane căutaseră să bombardeze ținte din zona petroliferă românească. Totul se sfârşise prost pentru ele şi echipajele lor.

Raport asupra activităților SOE, Secția România, Nr. 3. Nu reuşi să citească decât prima frază *(Acest al treilea Raport asupra evoluției este elaborat după vizita lui D/G.R. 7 la Istanbul, care a avut loc între 1 şi 6 iunie),* că uşa se deschise şi în cadrul ei apăru Nicuşor Stănescu. Era destul de precipitat. „Antonescu s-a întors (asta o ştia şi el, doar ce îi telefonase Radu Davidescu), greii de la țărănişti au venit în Bucureşti, Maniu s-a întâlnit cu Gheorghe Brătianu, iar Mihalache s-a întâlnit cu domnul Mareşal care mai

devreme îl primise şi pe generalul Sănătescu. Iar după aceea, Sănătescu s-a întâlnit cu profesorul Hudiță, tot de la țărăniști. Acum sunt cu toții la Mihai Popovici şi-l aşteaptă pe Maniu. Nu se înțeleg cu Majestatea Sa în privința a ceea ce ei numesc «formule de guvernare».“ „Adică facem guvern cu militari sau cu partide“, replică directorul general. „Da. Regele doreşte ca şefii de partide să facă parte din guvern, iar Maniu susține sus şi tare că guvernul trebuie format numai din militari, întrucât ei vor semna doar un armistițiu. Abia cu ocazia semnării tratatului vor ieşi la lumină politicienii. Atunci, susține Maniu, trebuie să se exercite responsabilitatea partidelor şi a oamenilor politici. Cât durează războiul, militarii să conducă. De altfel, acelaşi principiu l-a susținut Maniu din ’40 încoace.“ „Nicuşor, întrerupse directorul general discursul pe care adjunctul său se pregătea să-l înceapă. Hai să-ți spun ce mi-a zis de Chastelain cu ceva timp în urmă.“ Se aplecă peste birou în direcția lui Stănescu şi zise apăsat. „Dacă Sfinxul află, se va prăbuşi.“ Se lăsă din nou în fotoliu. „Există printre ai lui, mi-a relatat englezul, părerea că Maniu nu mai este potrivit pentru aceste vremuri care cer o mare mobilitate în judecată, forță şi adaptare la situațiile în continuă schimbare. Părerea lor este că Maniu nu s-ar simți confortabil dacă i s-ar oferi sau ar fi împins la putere. Cuvintele lui au fost chiar mai dure: «Maniu a devenit un opozant de carieră. Ar trebui să lase locul unui om mai tânăr». Şi în continuare a mai spus: «Ar fi probabil în interesul României dacă domnul Maniu s-ar retrage cât mai repede din activitatea politică, lăsând drum liber unui om mai tânăr şi mai energic». Dacă asta gândesc cei pe care domnul Maniu îi socoate amici, nu vreau să aflu cum îl privesc neamicii săi.“ „Istoria unei deziluzii“, mormăi Stănescu. „Aşa este, istoria unei deziluzii. Maniu pentru englezi, dar şi englezii pentru noi toți, inclusiv pentru Antonescu. În ultimul timp, continuă directorul general, Mareşalul a deprins câteva

fixații. Turcii vor intra în război de partea Aliaților, iar englezii vor trimite trupe să împiedice intrarea ruşilor în Balcani şi comunizarea regiunii. Dă-mi voie să-ți spun că nu cred nici în una şi nici în cealaltă. Dacă mă cheamă azi la el, îi spun. Dar se încăpățânează să creadă că îi poate opri pe ruşi în fața liniei fortificate. Nu văd soluții", încheie directorul general discursul într-o notă pesimistă. „A, mai e ceva, îşi aminti Stănescu. Hudiță este aşteptat de rege în cursul după-amiezii." „Ştii ce se va-ntâmpla, Nicuşor? Îl vor răsturna pe Antonescu şi pe noi odată cu el. Dar, şi puse mâna pe documentele din fața lui, Aliații, Aliații pe care-i aşteaptă Maniu, Brătianu, Regele, Hudiță şi Antonescu şi noi toți nu vor veni. Hârtiile astea mi-o spun la fiecare pagină." Tăcură, nu mai era nimic de spus.

Nicuşor Stănescu se retrase, urmând să revină după ce avea ştiri despre întâlnirea de la Palat, dintre Rege şi fruntaşul țărănist. Iar el se aplecă din nou asupra documentului din a cărui citire fusese întrerupt de intrarea adjunctului său. Se gândi o clipă la marea diferență între situația din iunie 1942 şi cea din prezent. Aproape două lumi diferite. Atunci germanii erau la porțile Asiei, astăzi ruşii sunt la porțile Europei. Mii de kilometri dintr-o parte în alta şi milioane de cruci de-a lungul lor.

Raportul din iunie '42 avea o structură similară cu a documentului din mai acelaşi an, răspunzând aceleiaşi problematici. *A. Situația actuală. 1. Arestarea lui Traian. De la ultimul raport nu mai avem ştiri de încredere privind arestarea lui Traian. Au circulat în Istanbul unele zvonuri privind posibilitatea schimbării lui Traian cu câțiva maghiari închişi în Turcia, dar zvonul s-a dovedit nefondat. S-au făcut încercări pentru a afla dacă Miron a fost afectat de arestarea lui Traian, care însă n-au avut succes.*

Singura informație care a ajuns la noi ne-a parvenit de la surse poloneze şi, potrivit lor, Miron este liber şi nu există intenția de a-l aresta. „Ba l-aş fi arestat dacă prin asta îl salvam de germani!“ *Oricum, se crede că, deşi Miron nu este arestat, el este atât de şocat de ştirea arestării lui Traian încât, probabil, s-a decis să abandoneze, cel puțin pentru un timp, orice cooperare activă cu noi.* „Nici pe departe, a continuat să fie în priză, dar nu din inconştiență, ci pentru că simțea că are spatele protejat.“ *El n-a făcut nici o tentativă de a intra în legătură cu D/H 13 după arestarea lui Traian şi nu avem nici alte ştiri de încredere de la el, sosite de la celălalt capăt al liniilor noastre de comunicații, adică Berna sau Lisabona. Recent, D/H 13 a făcut noi încercări de a-l contacta pe Miron prin valiza diplomatică a francezilor, deşi această acțiune contravine înțelegerilor noastre anterioare cu Miron de a nu-i trimite mesaje directe prin valize diplomatice sau alte asemenea canale. Absența totală a ştirilor de la el ne-a forțat să întreprindem acest pas. În acelaşi timp, un alt mesaj de la D/H 13 i-a fost transmis lui Miron prin canal diplomatic de la Berna. Acest aranjament a fost făcut de Londra. 2. Comunicații fără fir. a) Nu avem nici un semn de viață de la Bine* („Cine naiba o fi ăsta? Ce desemnează, o persoană sau ce?“), *şi se poate presupune fie că Gestapoul a aflat de existența lui, fie că Miron a decis să țină emițătorul inactiv pentru o perioadă de timp, până când episodul Traian va fi depăşit. b) Am înaintat un plan către D.S.O. pentru a introduce un al doilea emițător în țară. Acest plan este în desfăşurare şi evoluția lui va fi raportată ulterior. S-a propus expedierea acestui emițător cu ajutorul a doi marinari români (din care unul este pregătit ca operator pe navă) care se află în prezent în una dintre taberele noastre din Palestina. Unul dintre aceştia, chiar operatorul, a lucrat deja pentru D/H 44 în România, care îl defineşte drept un tip de încredere şi un om energic. c) Ca urmare*

a semnării noului tratat, sperăm că Londra va dori să se apropie de ruşi în vederea obţinerii sprijinului pentru a introduce în ţară un nou aparat de transmisiuni fără fir. Situaţia flotei ruse în Marea Neagră poate deveni dificilă în cursul acestui an (raportul nu o spunea, dar era în perioada finală a luptelor pentru Sevastopol, principala bază a flotei ruse care fusese evacuată în porturile de pe litoralul caucazian) *şi de aceea poate fi o chestiune urgentă abordarea lor în legătură cu posibilitatea debarcării unei mici echipe de-ale noastre, undeva pe litoralul Mării Negre, de pe un submarin sau orice altă navă. 3. Revoluţie în România. Pentru moment, considerăm că acest proiect, susţinut de Maniu* („O singură revoluţie a făcut Maniu la viaţa lui, dar de pomină, când a căzut Imperiul Austro-Ungar, altfel Sfinxul e maestru al tratativelor", zise, dar gândul lui era la ceea ce se întâmpla chiar în acele zile sub ochii lui)*, este în afara oricărei discuţii. Se speră că, la o dată ulterioară, urmând activităţilor desfăşurate de noua mişcare politică, la care ne vom referi în continuare, o asemenea revoluţie să poată intra din nou în aria posibilităţilor. Doar ce am auzit de noul Tratat anglo-rus şi nu am avut încă timp să luăm în considerare implicaţiile acestui tratat de alianţă şi care îi vor fi consecinţele asupra activităţii noastre în România.* („La naiba, asta ai zis, dragul meu D/G.R. 7, şi în precedentul raport din mai! Pune-ţi mintea la contribuţie, pune-ţi oamenii să alerge, să se informeze, traiul uşor de la Cairo şi Ierusalim v-a înmuiat!")

Sub titlurile *Mişcarea românilor liberi* şi *Acţiunea Regelui Carol* erau concentrate mai multe propoziţii care începeau aproape invariabil cu *nu au fost înregistrate progrese de la ultimul raport* sau *nu sunt date noi,* aşa că trecu rapid mai departe. Era conştient că în munca lor era aproape imposibilă asigurarea unui flux continuu de informaţii, existau şi timpi

morți, dar nu acestea erau adevăratele lor probleme, ci distrugerea rețelelor, căderea agenților, intoxicarea de către inamic. În schimb, marea lovitură era să-l faci pe adversar să creadă într-o iluzie. Cum s-a-ntâmplat în urmă cu două luni şi ceva, cu debarcarea din nordul Franței, admirabil acoperită de britanici (nici nu se gândea că ar fi putut fi americanii în spatele acelei operațiuni). Dar ce te faci când, odată cu germanii, ajung să creadă în aceeaşi iluzie şi cei care te aşteaptă, inocente victime ale aceluiaşi joc al înşelătoriei? Era o problemă de morală? Se gândea doar la cei de pe meleagurile sale care îi aşteptau pe englezi, dar în locul cântecelor din cimpoi se vor trezi într-o dimineață ascultând *Kalinka.* Era oare moral să-i faci să creadă că vei veni şi-i vei elibera şi apăra de spaima lor, când, de fapt, îi abandonaseşi de mult în brațele celor de care se temeau cel mai mult? Era însă evident că morala nu avea ce căuta în acest joc, căci nu exista o „morală mare“ în numele căreia să câştigi războiul, indiferent de costuri, pe care de cele mai multe ori nici nu le suportai, şi o „morală mică“ care-ți cerea să aperi un popor despre care unii nici nu ştiau prea bine unde se află. Alungă aceste gânduri care i se păreau mai potrivite pentru perioada de după război şi reveni asupra documentului.

Unele noutăți se găseau la paragrafele următoare. *5. Operațiunea Go Slow. Au fost făcute progrese semnificative de la ultimul raport şi au fost difuzate convorbiri în mod regulat, zilnic, de la stația noastră secretă din Ierusalim. D.S.P. deține de puțin timp un număr de indicii potrivit cărora această stație este recepționată în România. Ei au ajuns la această concluzie aflând despre măsurile ce au fost luate în România împotriva numeroaselor acte de sabotaj şi de necooperare cu germanii pe care le-am difuzat.* „Hai, măi omule, fii serios, pe cele mai

multe le-aţi inventat voi. Nici n-ar avea cine să pună dinamită, Maniu nefiind de acord cu sabotajele pentru că ar putea atrage represaliile germanilor. Dar, dacă voi credeţi că lipirea sau răspândirea unor manifeste şi fluturaşi înseamnă «sabotaj», ei, atunci au fost sabotaje împotriva stâlpilor, gardurilor şi zidurilor vechi."

6. M.Z. şi Star. După cum s-a raportat anterior într-o declaraţie separată, în legătură cu activitatea D.S.P. în Palestina, aceşti doi oameni au fost arestaţi de către C.I.D. în Palestina şi sunt reţinuţi în prezent în lagărul de muncă de la Acra. Suntem de părere, şi D/H 13 este de acord, că, pentru moment, aceşti doi oameni trebuie ţinuţi în lagăr deoarece ne-au făcut destule neplăceri în Palestina. În aceste condiţii, Zora nu-l mai poate lua pe Star în America, aşa cum se sperase la un moment dat.

7. Vlădescu-Olt. Deşi viceconsulul român vizitase recent România şi se reîntorsese pe 30 mai la Istanbul, el nu îl contactase pe D/H 13 până la plecarea lui D/G.R. 7 din Istanbul (7 iunie). Este oarecum ciudat, pentru că, înainte de plecarea sa în România, el şi-a oferit serviciile lui D/H 13. Explicaţia acestei atitudini adoptate după întoarcerea sa stă în teama, pe care am raportat-o deja, în care diplomaţii români trăiesc la Istanbul. De fapt, D/H 13 fusese atenţionat că, în primele zile ale lunii iunie, viceconsulul român a fost chemat de – şi aici era un grup de litere pe care nu le-a înţeles – *German N.A., care i-a cerut verde în faţă numele celor doi sau trei români despre care se spune că sunt în legătură cu D/H 13 şi încă unul sau doi englezi. Deşi nici un fel de informaţii nu i s-au dat despre acest subiect, a fost suficient să-i facă pe români mult mai circumspecţi ca oricând atunci când ne contactează.*

8. Viceconsulul român. Îşi dădu seama că era vorba despre antecesorul lui Vlădescu-Olt, Lucasievici. *Viceconsulul român de la Istanbul, care a fost unul dintre colaboratorii noştri de o bună bucată de timp, a primit ordin să se reîntoarcă în România, dar nu doreşte s-o facă. Îi este teamă că a fost văzut vizitându-l pe D/H 13 acasă şi că autorităţile române au informaţii despre colaborarea lui cu noi. Noi nu credem că temerile sale sunt pe deplin justificate şi suntem de părere că ele se datorează faptului că trebuie să se-ntoarcă în ţară şi să îndeplinească unele sarcini pentru noi. I se va da numele a două persoane pe care trebuie să le contacteze în ţară. De fapt, noi nu ştim până acum dacă el doreşte sau nu să se reîntoarcă în România. Sugestia care s-a făcut, până în acest moment, este că trebuie să se reîntoarcă, iar noi trebuie să plătim soţiei sale şi copilului bolnav un ajutor atât timp cât rămân în Istanbul.* Nu ştia asta! Nu le putea şti chiar pe toate, dar credea că în arhiva Serviciului se aflau date despre predecesorul lui Vlădescu. Că dăduse informaţii englezilor, nu era de mirare şi nici grija *Intelligence*-ului britanic nu era surprinzătoare. Era uimitor că nici unul dintre ai lui nu-i spusese despre povestea asta.

B. Planuri de viitor. 1) Mişcarea Vlaicu. Era ceva nou faţă de raportul precedent, dar ştia despre ce-i vorba, căci mai avusese de-a face cu asta şi în primul set de documente sosit cu ceva timp în urmă. *Aceasta este considerată cea mai importantă acţiune a noastră în România pentru viitorul apropiat. Toate detaliile proiectului au fost comunicate la Londra şi sunt conţinute în telegramele de la Istanbul, nr.* – „bine, dar asta nu mă interesează“ –, *astfel că nu mai este necesar să mă refer la acest proiect în prezentul raport. Imediat ce aprobarea este acordată, activitatea poate începe din plin. Sperăm că Londra va fi de acord ca D/H 25 să efectueze o scurtă vizită în Orientul Mijlociu pentru a ne*

împărtăşi din cunoştinţele sale specifice şi din experienţa sa. Trebuie menţionat aici că Picard a vizitat Istanbul în aceeaşi perioadă cu D/G.R. 7, iar cunoştinţele sale politice şi experienţa sa s-au dovedit extrem de folositoare în elaborarea acestui nou proiect. Se speră că acţiunea va progresa datorită multiplelor sale contacte politice din România.

Ceea ce citi în continuare îl puse pe gânduri. Războiul spionilor devenea din ce în ce mai impersonal, tehnica fiind cea care tindea să ia locul agenţilor de teren, a oamenilor plasaţi în diferite locuri de unde puteau avea acces la informaţii. Ajungea să ai un microfon şi un radio şi aflai în timp real informaţiile dorite. *În legătură cu această nouă acţiune, a fost făcută recent o descoperire foarte importantă, şi anume că suntem capabili să recepţionăm ordinele şi mesajele schimbate în eter între Ministerul român de Interne din Bucureşti şi diferite inspectorate de poliţie din capitale de judeţ. Detalii despre aceasta se găsesc în raportul de la Istanbul 1006/13/14, din 3 iunie, copia către Londra. Informaţiile cuprinse în unele dintre aceste mesaje pot fi extrem de valoroase pentru noi. Aceste emisiuni, care sunt efectuate pe unde ultrascurte şi care pot fi dificil de captat în Cairo, ne dau tot felul de informaţii pe care presa sau transmisiunile radioului oficiale nu le conţin. De pildă, ele includ: a) instrucţiuni privind confiscarea ziarelor sau a altor publicaţii; b) detalii ale grevelor din diferite fabrici; c) detalii ale alarmelor aeriene în diferite regiuni ale României, aşa cum a fost, de pildă, cea din 20 mai de la Constanţa; d) tulburări în locuri publice între minoritari germani şi unguri; e) arestarea unor germani; f) instrucţiuni pentru posturile de grăniceri cu privire la identificarea persoanelor indezirabile etc. Toate aceste informaţii pot fi deosebit de valoroase pentru activitatea noastră viitoare. Aşa cum am arătat mai sus, se pot ivi greutăţi deoarece mesajele nu pot*

fi captate din Cairo, astfel încât monitorizarea trebuie făcută din Istanbul. În prezent, aceste mesaje sunt în Morse şi nici unul nu este codificat. Nu se simțea chiar confortabil să știe, la distanță de doi ani, că întreaga corespondență radio din interiorul țării, secretă de altfel, era la discreția britanicilor. Identifică astfel, dar într-un moment în care nu mai avea valoare, o nouă sursă de informații a serviciilor speciale engleze.

Una dintre problemele esențiale ale activității lor era trecerea informațiilor dintr-o parte într-alta, în lipsa legăturilor radio. Pentru asta existau curierii. Era însă dificilă găsirea unor persoane dispuse să-şi asume riscul de a fi descoperite de organele de contrainformații ale inamicului. Un diplomat al unui stat neutru era persoana cea mai potrivită, dar nu erau prea mulți cei care erau dispuşi să se implice într-o asemenea treabă. Ştia că René de Weck, ministrul Elveției, dar şi soția lui, mijloceau schimbul de scrisori între opoziția manistă şi cercurile occidentale. Dar nu era singurul! *2. Curieri. În timpul vizitei lui D/G.R. 7 la Istanbul, întreaga problematică a contactelor şi curierilor către România a fost discutată în amănunt şi a fost întocmit un memorandum separat asupra subiectului, arătând detaliile multelor noastre linii de comunicare şi ale metodelor prin care se propune contactarea colaboratorilor noştri din țară. Acest raport trebuie să ajungă la Londra odată cu notele respective sau, în caz că lipsesc, cu următoarea valiză diplomatică. Fără a intra în toate detaliile în raportul de față, următoarele note au legătură cu ultimul Raport asupra evoluției problemelor româneşti: a) Aranjamente satisfăcătoare au fost realizate de D/H 13 pentru folosirea valizei diplomatice a legației Franței vichy-iste de la Istanbul la Bucureşti şi retur; b) A/H 59 a fost contactat de D/G.R. 7 în timpul recentei vizite a primului în Egipt şi un mesaj verbal a fost*

trimis prin el lui Fatty. Imediat după sosirea la Berna, A/H 59 va aranja să transmită mesajul respectiv la Legația noastră de la Berna, iar Londra va cere să se facă toate aranjamentele pentru ca acest mesaj să fie trimis la Londra lui D/HY, prin curier rapid. Adresa lui A/H 59 la Berna va fi comunicată la Londra şi va fi posibil ca reprezentantul nostru să-l contacteze acolo şi să-i înmâneze un al doilea mesaj către Fatty, pe care A/H 59 îl poate livra la reîntoarcerea sa. c) Nu avem nici un semn de activitate de la Toma. d) Aceeaşi remarcă şi în cazul lui Bolster. Până acum, nu am avut nici un fel de ocazie să-i transmitem informațiile privind adresa unde se va caza în Elveția. e) Nu am primit nici un fel de alte ştiri relative la proiectata călătorie a lui Baba la Bucureşti. f) D/H 13 a aranjat, cu ajutorul fiicei ministrului Spaniei la Ankara, să folosească valiza diplomatică spaniolă spre Bucureşti. Raportul separat relativ la curieri, la care m-am referit mai sus, oferă toate detaliile cu privire la persoana cu care propun să intrăm în contact pe acest nou canal. „Oare ce ar fi avut de zis doamna de Chastelain? Nurlia fiică a ministrului spaniol în slujba Coroanei britanice! Asta poate că scuza în ochii uscățivei englezoaice orice aventură amoroasă a bărbatului ei, dedulcit la brunete arzoaie de pe când era director la Unirea“, gândi el mustăcind, în timp ce trecea la următorul paragraf.

3. Contacte noi în România. a) Folosind emițătorul polonez din România, i-am transmis un mesaj lui Constantinescu Bordeni. Un altul i-a fost trimis lui M. Vasiliu [cineva scrise în dreptul lui cu creionul, „Matei“]*, fost senator român şi o bună cunoştință a lui D/HY, D/G.R. 7 şi a lui D/H 13. b) Nu am mai primit nici un fel de rapoarte referitoare la activitatea partidului condus de Lance* [o săgeată pornea din dreptul pseudonimului, iar la capătul ei scria „Pătrăşcanu“. „N-ați pierdut mare lucru. La data aceea, doar nişte

documente de la Comintern"] *Nici un aranjament nu a fost încă făcut de D/H 13 pentru contactarea lui Lance. c) Minulescu (sau Miulescu). Nici un fel de informații despre activitatea de partizani sub conducerea acestui român nu au mai fost obținute. Singura informație aflată la dispoziția noastră este raportul corespondentului United Press de la Londra, datat 5 mai.* [I se părea că este suficient de clar că povestea aceasta este destinată consumului german.] *4. Propaganda. a) Stația secretă de radio ce emite pe lungimea de undă de 47 m, despre care s-a menționat în ultimul Raport de acțiuni, se intitulează acum „România Mare". Este de înțeles că s-a renunțat la precedentul ei nume care era atât de asemănător cu al propriei noastre stații din Ierusalim. Linia ei politică a rămas neschimbată, adică puternic antiungurească. b) Manifeste. Nu a fost făcut nici un fel de progres. Din motive ce scapă controlului nostru, nu au fost aruncate deasupra României nici un fel de manifeste. 5. Operațiunea Dunărea. Cehii menționați în ultimul nostru raport își continuă acum pregătirea de paraşutişti. Nu se cunoaşte când va fi preconizată o operațiune de sabotare a Dunării* [adică a şenalului navigabil de la Porțile de Fier]*, dar este util să se cunoască faptul că noi dispunem de un mic grup de oameni gata antrenați să îndeplinească o asemenea misiune.*

6. Românii din Orientul Mijlociu. Era interesat de problematică. El ştia câțiva, nu erau propriu-zis oamenii lui, dar spusele lor, ce acopereau un spectru larg de probleme, de la mâncare, la navele aflate în porturile din zonă, ajungeau cu ajutorul mai multor intermediari la el; voia să ştie dacă şi britanicii îi cunoşteau. *S-a făcut o vizită în lagărul de muncă de la Acra, unde sunt internați cei mai mulți dintre români, cu excepția unui număr de călugări şi a câtorva vechi contrabandişti care sunt*

internați în alte lagăre. Conducătorul acestor români este un anume Dragoș, fost căpitan de vapor. Este un om pe care să te poți baza. Dacă era acel căpitan de care știa și el, atunci englezul avea dreptate: era un om clasa întâi! *Sentimentele sale sunt puternic probritanice, el lucrând mai mulți ani pentru o companie engleză de petrol, dar nu știm dacă dorește și nici dacă este apt pentru activitate subversivă în România. Este mai probabil să vrea să fie* speaker *la stația noastră secretă din Ierusalim. În timpul vizitei a mai fost intervievat și un anume Rugină, un tânăr care inițial fusese trimis de Miron și fusese reținut de noi fără a-l acuza, în mod real, de ceva. S-a decis să încercăm să-l folosim ca* speaker *la Ierusalim, în eventualitatea că Dragoș nu va accepta slujba. Dintre ceilalți, cincisprezece cu totul, M. și T. s-au oferit voluntari și aceștia sunt oamenii la care se referă Secțiunea A, paragraful 2.b, de mai sus. Sentimentele lor sunt, în prezent, antibritanice, iar motivul este că ei simt că au fost tratați incorect, fiind arestați și deținuți de către britanici* [„cât de impersonal vorbește, de parcă n-ar fi ai lui!“] *înainte de instalarea stării de război între cele două state. Aparent li s-a dat permisiunea să se repatrieze și mai sunt reținuți până când se reîmbarcă pe nava lor, care o să-i transporte în România prin Turcia. Se crede că, îmbunătățindu-le condițiile în care trăiesc în prezent și acordându-le un anume confort, sentimentele lor vor reveni la punctul inițial și vor redeveni probritanici așa cum fuseseră înainte de arestarea lor.* D/G.R. 7 își făcuse, încă o dată, datoria punându-și semnătura pe acest raport care se încheia aici. „Îmi place individu’ din două motive: își drămuiește cuvintele, nu se aruncă, și, apoi, din orice fleac scoate ceva. E un bun analist!“, mai zise și luă alte pagini, uitând că, doar cu câteva minute în urmă, îl boscorodise. Se liniști un pic, nu-i cunoșteau chiar pe toți pe care-i cunoștea el!

Trecu mai repede peste câteva hârtii şi se opri în faţa *Raportului nr. 4 asupra activităţilor SOE România,* purtând data de 25 iulie 1942. Era un document lung şi, credea, important, din moment ce în capul paginii era precizat accesul foarte limitat la el: *Strict Secret,* în stânga, şi *Numai pentru ofiţeri,* în dreapta. Se cufundă în cititul documentului, rămânând să se convingă asupra importanţei lui. *1. Comunicaţii fără fir. a) Bine. Nici un fel de ştiri. D/H 13 i-a scris o scrisoare lui Miron la 11 iunie solicitându-i informaţii. Până la această dată nu s-a primit nici un răspuns. Dacă D/HY îl va întâlni pe Toma în capitala teritoriului 24, îl va întreba indirect dacă ştie ceva despre emiţătorul Bine. b) DSO elaborează un plan pentru introducerea unui emiţător în România. În vederea acestui scop, s-a propus folosirea a doi români care se află în prezent în Lagărul de muncă de la Acra. Ei sunt cunoscuţi drept M. şi T. şi amândoi sunt foşti ofiţeri de marină, T. fiind operator radio. D/G.R. 7 s-a deplasat la Haifa pe 22 iulie, pentru a avea o a doua întrevedere cu aceşti oameni. Dacă interviurile sunt satisfăcătoare, ei vor fi transferaţi la STC, unde M. va urma un curs SIS, iar T. un curs de transmisiuni fără fir. În timpul recentei vizite a lui MDH la Istanbul, el a discutat despre această operaţiune cu D/H 13 şi i-a cerut lui A/H 25 să-i facă rost de câteva documente româneşti care ar uşura infiltrarea celor doi. Întregul plan este elaborat în detaliu de către DSO. (Notă ulterioară) M. şi T. au fost intervievaţi de către D/G.R. 7. Sentimentele lui T. au rămas neschimbate şi, cu certitudine, a făcut o bună impresie.* Stătu preţ de câteva minute pe gânduri, verifică nişte notiţe mai vechi dintr-un blocnotes pe care-l scoase dintr-un sertar al uriaşului birou şi, lăsându-se pe spate, exclamă: „Bine te-am găsit, domnule Ţurcanu, alias Vella Nicola, alias Reginald!“ *Pe de altă parte, recenta inversare a situaţiei în Deşertul Vestic* [în favoarea germanilor] *şi succesele germane din Rusia şi-au produs*

efectele asupra sentimentelor lui M., astfel că el nu mai este socotit potrivit pentru activitatea noastră. „Hopa, da, se întâmplă şi aşa. La început ţi se pare soluţia tuturor problemelor tale şi apoi descoperi că e ceva ce nu merge şi trebuie să reconsideri întreaga acţiune. Iar asta presupune ceva mai preţios decât banii, anume timpul.“ *Planul pentru a introduce acest emiţător în România a fost rediscutat şi s-a hotărât ca T. să acţioneze de unul singur, fără M., probabil cu ajutorul lui A/H 25. Astfel că, s-a decis ca, după examinarea medicală, T. să fie transferat imediat la STC. Aici cunoştinţele sale de telegrafie fără fir vor fi aduse la zi, după care ar putea fi trimis să urmeze un curs de paraşutism.* Trebuia să le recunoască britanicilor capacitatea de a se modela după evoluţiile evenimentelor, de a reface din mers planurile unei operaţiuni altfel deturnate de un amănunt. La fel şi în acest caz: nu numai că erau gata să abandoneze varianta debarcării în favoarea celei a paraşutării, dar vin şi cu o altă soluţie: *c) D/H 13 a discutat despre posibilităţile introducerii în România a emiţătorului cu ajutorul lui A/H 89, care, în schimb, a propus să se reia această chestiune cu A/H 88, pe a cărui proprietate emiţătorul ar putea fi instalat. Se aşteaptă din România ştiri despre ceea ce crede A/H 88 în această privinţă.* În final, n-avea să fie aşa. Ţurcanu a fost paraşutat cu un ofiţer britanic, Russell, în Serbia, au trecut Dunărea intrând în România. Dar englezul a murit în condiţii „misterioase“, iar Ţurcanu avea să fie arestat în urma presiunilor germane, exact în timp ce transmitea prin radio la Cairo mesaje din partea lui Maniu. Iar acum se găsea în arestul SSI.

2. Lovitură de stat în România. S-a primit o ştire de la Miron, prin Toma, anume că primul consideră că s-au copt condiţiile pentru o lovitură de stat. Zâmbi amar. „Dacă vreodată, în ultimii patru ani, au fost «condiţii coapte» pentru o lovitură de stat, păi

astea se întâlnesc doar în aceste zile. Dar cu ce rezultate, Dumnezeu ştie!“ *El continuă să ridice chestiunea garanţiilor anglo-ruse, pe care le-a mai menţionat în diferite alte ocazii, şi încă speră că poate fi făcut ceva în această direcţie. Ar fi mulţumit să primească un semnal de la Londra care i-ar da de înţeles că D/HY a discutat această chestiune cu reprezentantul NKVD şi că ultimul aşteaptă un răspuns de la Moscova. Ar fi o mare realizare dacă departamentul nostru ar izbândi acolo unde ZP a eşuat.* Înţelesese că era o competiţie între SOE şi alte servicii de informaţii cărora le aparţinea ZP. Dacă din aceasta are de câştigat Coroana, atunci este, cum zic ei, *„all right“*. Dacă însă lucrurile sunt similare Germaniei, atunci câştigă adversarul. *Rămânând la subiect, trebuie să ne referim la o informaţie care ne-a fost oferită de Tarassov, succesorul lui Naumov, reprezentantul OGPU în Turcia. El a declarat că Sovietele intenţionează să rămână credincioase Cartei Atlanticului şi să organizeze după război un plebiscit pentru a decide statutul Basarabiei.* Interesant, dar fals, era o ştire destinată atât pentru consumul britanicilor, cât şi al opoziţiei din România. Îşi aduse aminte de Declaraţia Molotov de la începutul lui aprilie care nu lăsa nici un fel de îndoială asupra realei atitudini a ruşilor faţă de Carta Atlanticului. „Auzi, credincioase Cartei!“ Era convins că informaţia nu fusese crezută la Londra, dar nu mai conta din moment ce împărţeala fusese făcută.

3. Colaborarea cu românii din afara ţării. a) Orientul Mijlociu. Singurii noştri consilieri pe probleme politice româneşti sunt Picard la Ierusalim şi A/H 70 şi A/H 89 la Istanbul. Îi venea să-l sărute pe obraji pe cel care, în dreptul celor două simboluri scrisese cu creionul *Lucasievici* şi respectiv *Vlădescu-Olt*, fostul consul general şi viceconsulul din oraşul de pe malurile Bosforului.

b) Londra. Din corespondența secretă pe care am primit-o, am reținut că evenimente extrem de importante au avut loc şi cu care suntem în deplin acord. Ne referim, desigur, la formarea comitetului compus din D/HY, D/H 109, Badea, Aurel Badea şi D. Îşi reaminti că N.D. îi transmisese că, după nenumărate ezitări din partea englezilor, aceştia căzuseră într-un târziu de acord să alcătuiască o structură mixtă care să acționeze pentru constituirea unui comitet al românilor liberi aflați în Regatul Unit. *Sperăm că vom primi copii ale minutelor şedințelor săptămânale, care, în mod cert, ne vor fi de un deosebit folos în activitatea noastră de aici. Sperăm că Vlaicu şi emisiunile stației secrete de la Ierusalim vor fi monitorizate la Londra şi vom primi, din când în când, critici şi sfaturi. c) America. Aici situația este încă foarte confuză de când Zora a abandonat planul de a forma Mişcarea Românilor Liberi. d) Portugalia. Probabil principalul colaborator în probleme româneşti este acum Dianu, deşi o bună perioadă de timp am avut de-a face cu Pangal şi cu încă unul sau doi oameni. D/HQ este legătura noastră cu românii în această țară. La data redactării acestui raport, D/HY a efectuat o vizită la Lisabona unde a contactat o veche cunoştință din România, pe nume Sain.* „Lumea-i mică, mică de tot!“, zise directorul general sorbind încă o dată din cafeaua acum rece. Ştia de interesul lui Sain, de fapt Şain, în afacerile cu petrol românesc, şi de relațiile foarte apropiate stabilite cu unul dintre intimii lui Maniu – Vasile Serdici. *Evenimente noi şi importante sunt de aşteptat de la această relație.* „Păi, sigur că da! În iulie 1942 (nu mai ştia exact ziua), semnaserăm acordul comercial cu portughezii. Iar Martin Şain ăsta are un fiu care făcea afaceri cu un portughez care se deplasase în câteva rânduri la Bucureşti, unu' Carvalho sau mai degrabă Castilho.“ *e) Elveția. JQ 100 este legătura noastră cu Ion* [„probabil Gafencu“]. *Relația evoluează încet, dar e pe cale să se dezvolte. f) Tiberius este*

reprezentantul nostru la Stockholm şi sperăm că, în viitorul apropiat, va realiza contacte folositoare. Dintr-o recentă telegramă de la Londra reiese că Londra apreciază necesitatea dezvoltării căilor de comunicaţie cu România din ţările neutre vestice, iar aceste contacte se pot dovedi extrem de valoroase, cu atât mai mult cu cât intenţionăm să nu mai folosim la fel de mult Turcia ca bază aşa cum o facem în prezent.

Gustul său pentru combinaţii de tot felul era satisfăcut în bună măsură. Aflase lucruri interesante, iar acest al patrulea Raport al SOE România era departe de a fi ajuns la sfârşit.

4. Acţiunea regelui Carol. Nimic sigur nu s-a mai auzit despre activităţile regelui de la data ultimului raport, dar, dintr-o scrisoare a lui Badea către Dianu, este evident că fostul rege nu este inactiv. 5. Dezbaterile Go Slow, sau cum spusese mai în glumă „operaţiunea Tiptil". *Aceste dezbateri au fost transmise cu regularitate de către staţia noastră secretă din Ierusalim. În timpul prezenţei la Ierusalim a lui D/G.R. 7, el a putut transmite în mod constant emisiunea care a fost recepţionată mai bine decât înregistrările realizate pe când el se afla la Cairo.* Dar ce era mai interesant acum urma, sau cel puţin aşa spera.

6. Colaboratori. A) Miron. Singurele semne de viaţă primite de la el luna trecută au fost: a) mesajul verbal adus de către Toma (există referire ante) şi b) mesajul adus de soţia ministrului elveţian din Bucureşti şi transmis nouă din Berna de către Ion, informându-ne că sentimentele lui Miron sunt neschimbate şi că el continuă activitatea pentru atingerea obiectivelor pe care le cunoaştem. Trebuie adăugat că Toma a mai spus, din partea lui Miron, că el îl consideră pe Badea reprezentantul său la Londra şi

pe Zora în Statele Unite. Între timp, nici un fel de ştiri nu au fost primite de la Miron în Istanbul şi nici n-a trimis pe cineva, în ultima lună, să-l contacteze pe D/H 13. I s-a trimis, la 11 iunie, o scrisoare folosind valiza diplomatică franceză din Istanbul, solicitându-i-se, printre alte lucruri, informaţii despre Bine. Nu avem nici o dovadă, dar credem că scrisoarea a fost înmânată. Nu s-a primit nici un răspuns. Londra ne-a înştiinţat că doamna de Weck, soţia ministrului Elveţiei la Bucureşti, se află la Berna şi, fiind prietenă de-a lui Miron, îi poate duce înapoi câteva mesaje. Până acum nu am primit ştiri de la Istanbul privind mesajele care să-i fie trimise. B) A/H 25. Este unul dintre cei mai activi colaboratori ai momentului. Spre sfârşitul lunii iunie, a vizitat Istanbulul şi s-a reîntors la Bucureşti la începutul acestei luni. Detalii complete asupra subiectelor discutate cu acest important colaborator se găsesc în scrisoarea 1171/13/14 de la Istanbul, din 15 iulie. D/H 13 i-a explicat lui A/H 25 metoda de comunicare „cutia de ceai" şi folosirea cernelii invizibile. I s-a dat o adresă pentru cazare în Zürich. Din cauza dificultăţilor de comunicare, A/H 25 a fost de acord că trebuie făcut orice efort pentru stabilirea unei comunicaţii fără fir cu România şi, de asemenea, să încerce să caute o proprietate la ţară unde am putea paraşuta un radioemiţător. În continuare, s-a angajat să ne procure acte de identitate româneşti, scutiri de serviciu militar etc., care ne-ar putea fi de folos dacă intenţionăm să infiltrăm oameni în România. „A, o reţea întreagă de falsificatori şi traficanţi! Ce păziseră ăia de la Siguranţă? Ar trebui să-i spun lui Tobescu la prima întâlnire."

C) Toma. După o lungă perioadă de tăcere, acest colaborator a sosit la Berna şi sperăm că-şi va continua călătoria spre Lisabona pentru a-l întâlni acolo pe D/HY. Noi îl folosim pe Toma pentru expedierea unor mesaje foarte importante către Miron. Aşa cum

deja s-a menţionat, Toma este cel care a adus ştiri de la Miron, care consideră momentul cel mai potrivit pentru revoltă. D) Fatty. Două scrisori i-au fost trimise acestui colaborator de către D/GR 7 şi una de către D/H 13, folosind valiza diplomatică franceză de la Istanbul. Prima dintre acestea a fost trimisă la 11 iunie şi s-a spus că i-a fost înmânată lui Fatty la 16 iunie. Nu avem nici o dovadă că a doua scrisoare a ajuns la destinaţie şi nu am primit nici un răspuns de la Fatty la vreuna dintre scrisori. În al doilea mesaj care i-a fost trimis, i s-a cerut să furnizeze unele detalii despre proprietăţile sale de la ţară care s-ar putea dovedi utile prin prisma viitoarelor operaţiuni. O ultimă scrisoare, dacă nici un răspuns nu soseşte între timp, urmează a fi trimisă în scurt timp de D/H 13 printr-un alt canal.

Urmau câteva paragrafe importante nu atât prin informaţiile dezvăluite, cât prin deconspirarea unora dintre colaboratorii britanicilor. *E) A/H 88 şi A/H 89. D/H 13 a avut numeroase convorbiri cu A/H 89* [Vlădescu-Olt], *care este adjunct al consulului din Istanbul. El pare a fi foarte dornic să ne ajute şi ne-a declarat că este reprezentantul lui A/H 88* [Christu era scris în dreptul simbolului], *care se poate dovedi un extrem de valoros colaborator în viitor. Însuşi A/H 89 poate fi transferat în viitorul apropiat la Stockholm, dar vor fi făcute aranjamente prin care contactele noastre cu A/H 88 vor fi menţinute cu ajutorul lui Miss S.* [„Cine o mai fi şi domnişoara asta?]“, *care a ieşit din ţară odată cu A/H 89.*

F) A/H 70 [ştia dintr-un document văzut anterior că este vorba despre Lucasievici]. *Înţelegerile în vigoare prevăd că acest colaborator, care până recent a fost viceconsulul român la Istanbul, trebuie să se reîntoarcă în România şi să lucreze acolo*

pentru noi. D/H 13 a auzit recent câteva veşti mai degrabă neliniştitoare, din care a tras concluzia că este foarte posibil ca Gestapoul să fi auzit de contactele noastre cu A/H 70 de la nişte chelneri români [„între care şi Georgică al meu, dar l-am scăpat!“] *care au fost arestaţi la Sofia. D/H 13 nu ia prea în serios această poveste şi crede că A/H 70 va fi în stare să-şi înceapă activitatea după o perioadă de tăcere.*

Şi lista colaboratorilor continua. *G) A/H 68* [Sandu Racottă]. *S-a trimis la Londra un chestionar pentru a-i fi transmis lui A/H 68, prin aşa-numita metodă a cutiei de ceai. Pentru moment, această chestiune este ţinută în suspensie, dar sperăm că după convorbirile cu D/H 13 vom fi capabili să anunţăm Londra să meargă înainte în această problemă. În chestionar, lui A/H 68 i se cereau informaţii referitoare la proprietatea sa din vecinătatea Dunării, de lângă Giurgiu, din moment ce se considera că această proprietate se poate dovedi utilă pentru paraşutarea unei persoane având, eventual, un aparat de transmisiuni.* Îşi dădu seama că britanicii începuseră să adune date despre zone propice lansării paraşutiştilor cu aproape un an şi jumătate înainte. Nu ştia dacă pe proprietatea Racottă fuseseră paraşutaţi de Chastelain şi ai lui, dar unul dintre fraţi fusese văzut în zonă prin noiembrie, decembrie anul trecut.

H) M.Z. şi Star [în dreptul lor era scris cu creionul Mircea Zăgănescu şi... nu, nu reuşi să descifreze, parcă Stătescu]. *Aceştia sunt încă internaţi. Sunt făcute aranjamente pentru evacuarea lor în cel mai scurt timp, către Uganda.* Deşi într-unul din documentele deja parcurse se menţiona Star că cel puţin nu prea este de încredere şi că oricum cei doi le-au dat ceva bătaie de cap englezilor în Palestina, observă că acum erau trecuţi în rândul

colaboratorilor şi se cerea scoaterea lor de urgență dintr-o zonă periculoasă şi mutarea într-una liniştită. Iar aşa ceva nu faci decât cu cineva pe care-l pregăteşti pentru ceva important. Era bine să rețină numele celor doi, poate îi va mai găsi prin hârtii.

7. Evoluția schemei Vlaicu. Londra şi A/DH au fost de acord cu schema. Părerile detaliate ale Londrei sunt aşteptate să sosească prin valiza diplomatică în orice zi. Făcu o scurtă pauză, încercând să priceapă ce înțelegeau cei din SOE Cairo, Istanbul sau Ierusalim prin Londra. O dată sau de două ori întâlnise formula „SOE Londra", deci nu putea fi vorba despre Centrală, ci despre o altă „prăvălie" care avea acces la valiza diplomatică. Sigur, putea fi chiar SOE-mamă şi, din comoditate, să treacă în hârtiile lor doar „Londra", după cum putea fi cineva care superviza acțiunile celor din SOE. Nu cunoştea relațiile de putere din *Intelligence*-ul britanic, dar s-ar fi aşteptat ca aceia care primiseră ordin de la lord Spencer însuşi să „incendieze Europa" să depindă doar de Cabinet. „Avem ce învăța de la ei", trase el linie şi reluă pagina. *Picard lucrează extrem de activ la acest proiect. Un număr de scrisori lăsate de el în Istanbul, adresate colaboratorilor săi din România, au fost fotografiate şi vor fi trimise în țară, îndată ce se iveşte o ocazie.* „Cine o fi Picard ăsta, care este atât de activ? Oi da de urma lui prin hârtiile astea?", se lamentă el. *Referindu-mă la transmisiunile radio ale poliției române, menționate în ultimul raport, este regretabil că nu prea s-au făcut progrese. În câteva ocazii, în timpul nopții, au fost interceptate mesaje întâmplătoare, dar aceasta s-a întâmplat pentru scurte perioade de timp. GSI (s), care şi-a asumat îndeplinirea acestei activități pentru noi, a fost obligat să amâne această misiune din cauza evenimentelor din Deşertul de Vest.* Mai întâi, habar n-avea ce era acel GSI(s), probabil vreun serviciu care se ocupa cu interceptarea emisiunilor radio ale

inamicului; „evenimentele“ din Deşertul Vestic erau, de fapt, ofensiva germană care era cât p-aci să-i dea peste cap pe englezi, iar *Afrika Korps* să iasă spre Canalul Suez. Şi, dacă ar fi fost să fie aşa, Rommel ar fi fost capabil să atace dinspre sud nu doar câmpurile petrolifere ale ruşilor, dar şi întreaga lor apărare. „Iar astăzi nu i-am fi aşteptat pe ruşi să intre în Bucureşti“, zise luând din nou hârtiile în mână. *Am fost înştiinţaţi că interceptările vor reîncepe în mai puţin de o săptămână de la data acestui raport. În acest timp, la Istanbul, D/H 285* [cineva îi făcu un pustiu de bine şi scrisese în dreptul acronimului B. Wilson] *a interceptat câteva mesaje în timpul său liber, pe care le-am primit aici* [la Ierusalim] *şi le-am folosit în cel mai bun mod. Noi acordăm o importanţă chiar mai mare acestor transmisiuni. Au fost făcute aranjamente pentru ca GSI (K) să înceapă, din 27 iulie, transmisiunile zilnice Vlaicu pe lungimea de undă de 42 m, care este diferită de aceea folosită de către emisiunile româneşti existente. Transmisiunile vor dura zece minute şi vor fi pregătite de ceea ce este cunoscut drept echipa românească „B“, formată, pentru moment, din domnul Picard şi domnişoara Prohaska.*

Întrebarea pe care şi-o punea era: dacă, aşa cum citise anterior, Picard era „specialistul“ lor în problemele politice româneşti, atunci din cine era constituită echipa „A“? O altă întrebare fără răspuns.

Nu intenţionăm să limităm colaborarea lui Picard la schema Vlaicu şi nici să-i găsim o slujbă care să-l reţină mai mult sau mai puţin într-un birou. S-a propus să se organizeze un mic birou Vlaicu care să lucreze sub conducerea DPA (b). În acest sens, o propunere va fi înaintată spre aprobare în următoarele câteva zile.

Raportul intra apoi în unele dintre detaliile schemei Vlaicu, lucruri care îi evidențiară amploarea acțiunii. *Vor fi două manifeste Vlaicu, unul fiind al mişcării înseşi, iar celălalt, un mesaj personal al lui Vlaicu. Primul va fi difuzat pe 5 august, iar cel de-al doilea pe 15 august. Aceste manifeste au fost scrise de către Picard şi văzute şi aprobate de către D/GR 7 şi D/H 13. Cât de curând posibil, vor fi trimise copii la Londra. Din exemplarele recent primite de către noi ale* Monitorului Oficial, *cât şi din informațiile culese din transmisiunile poliției ni se pare evident că în România se înmulțesc cazurile de opoziție deschisă față de germani. Este vorba de oameni care vorbesc cu dispreț despre guvern şi conducătorii țării; de descoperirea unor depozite secrete de explozivi şi armament; de țărani înfometați care au atacat autoritățile, după cum se arată într-o recentă transmisiune a poliției potrivit căreia aproximativ o sută de țărani (moți) au atacat primăria dintr-un orăşel, cerând mâncare şi amenințându-i pe primar şi pe alți oficiali, care şi-au salvat viețile fugind. O problemă importantă care mai trebuie rezolvată este obținerea unui avion care să execute o misiune, spre sfârşitul lunii august sau la începutul lui septembrie, în vederea lansării de manifeste deasupra României. Se consideră că trebuie făcut orice efort pentru a se aloca un avion operațiunii Vlaicu, pentru această misiune. Este de subliniat că, până în prezent, României nu i s-a alocat nici un avion cu care să se arunce manifeste. (Notă ulterioară.) Această problemă a fost ridicată în fața DSO care a fost de acord să includă o misiune Vlaicu în următoarea cerere de avioane care va fi trimisă la RAF şi să sprijine energic această cerere. Alte chestiuni discutate cu D/H 13, aflate, de asemenea, în legătură cu operațiunea Vlaicu, sunt acelea ale publicării constante în presa din țările neutre şi în presa Aliată a unor ştiri din România (opoziția față de germani), precum şi colaborarea dintre BBC, stația clandestină care emite*

pe 26 m, staţia secretă de la Ierusalim şi noua staţie Vlaicu, cu scopul de a oferi cât mai multă publicitate posibil tuturor semnelor de rezistenţă antigermană din România. Asemenea ştiri vor fi, de asemenea, difuzate de Radio Cairo (ESB). Iar lui nici nu i-ar fi trecut prin cap să folosească şi să ceară un avion de la Armată pentru a arunca... manifeste în liniile ruseşti. I s-ar fi arătat degetul la tâmplă într-un gest cu semnificaţie precisă. Iar ăştia trimiteau la mii de kilometri un avion plin nu cu bombe, ci cu hârtii. Exersaseră în 1939!

8. Căi de comunicare către România. Urma povestea valizelor diplomatice. *A) Valiza diplomatică a Vichy. Am reuşit să utilizăm valiza diplomatică a regimului de la Vichy, de la Istanbul la Bucureşti. Din patru mesaje trimise pe această cale, avem dovezi că doar unul singur a putut fi înmânat. Până în prezent, prin acest canal nu s-a primit nici un răspuns. B) Valiza diplomatică spaniolă. Deşi D/H 13 a făcut aranjamentele pentru a obţine accesul la valiza spaniolă, nu s-a folosit încă această cale de comunicare. C) Valiza diplomatică suedeză. O nouă legătură a fost realizată la Istanbul, ceea ce va permite în viitor să folosim valiza suedeză. Nu se ştie dacă, până în prezent, s-a utilizat această facilitate.* Ceea ce-l uimea era uşurinţa cu care agenţii britanici reuşeau să aibă acces la valizele diplomatice ale statelor neutre. Dar probabil că şi germanii foloseau aceleaşi valize, îşi zise uşor amuzat.

D) A/H 59. Îşi aminti că era elveţianul Chaulmontet. *Ne reamintim că acest colaborator, în ultima sa călătorie în Elveţia, în iunie, a preluat un mesaj pentru Fatty. La revenirea sa la Berna, trebuia să remită legaţiei noastre o scrisoare în care erau prezentate rezultatele întrevederii cu Fatty. Un asemenea mesaj nu a*

fost încă primit. I s-a cerut SIME să ne înştiinţeze imediat ce află că A/H 59 este pe cale să se reîntoarcă în Egipt, atunci el urmând să fie din nou contactat de către noi.

Şi iată, polonezii intră din nou în joc. „Foarte activi, băieţii ăştia", zise. *E) Radioemiţătorul polonez. Utilizând această metodă, au fost trimise trei mesaje la Bucureşti. Sperăm ca, în viitor, să folosim mai mult această cale de comunicare. Două dintre mesaje priveau chestiuni expuse în paragraful următor. Cel de-al treilea avea legătură cu arestarea lui Miron. Informaţia primită era că Miron este liber. Această ultimă informaţie a fost confirmată din alte surse.*

9. Noi contacte în România. A) În ultimul raport, s-a făcut o referire la un mesaj care a fost trimis în România, folosind radioemiţătorul polonez, către două contacte bine cunoscute lui D/GR 7 (C.B. şi M.V.). Răspunsurile primite în ultimele zile au fost nesatisfăcătoare. Se spune că C.B. a răspuns la întrebările puse, dar nu este dornic să se angajeze într-o conversaţie dincolo de răspunsurile date la actualele întrebări. Pe de altă parte, se bănuieşte că M.V. l-ar fi urmărit pe omul de legătură polonez care i-a adus mesajul de la D/GR 7 pentru a-l aresta. „Pentru a-l aresta sau pentru a pune să fie arestat? Nu-i acelaşi lucru. Aşa cum e formulat, mă obligă să mă duc cu gândul la cineva care lucrează pentru una dintre instituţiile statului. Doar n-o fi vreun coleg de-al meu!?! Da' de ce mă mir, cu mine n-au încercat!?!" *Deşi nimeni nu poate fi sigur pe cineva în aceste zile, şi nu poate fi imposibil ca M.V. să-şi fi schimbat sentimentele faţă de noi, D/GR 7 găseşte extrem de dificil de crezut povestea spusă de emisarul polonez. Nu crede că M.V. ar fi reacţionat în felul în care s-a transmis şi, mai mult decât atât, este convins că, dacă cu adevărat M.V. ar fi dorit*

să-l aresteze pe mesager, cu siguranță ar fi reuşit s-o facă şi n-ar fi existat nici o şansă ca mesagerul să scape. „E clar, e cineva de-al nostru, din Poliție sau Siguranță.“ *O nouă încercare de a trimite un mesaj lui M.V., printr-un alt canal, va fi făcută, pentru a verifica veridicitatea declarației polonezului.* „Mai ştii ce-o fi fost acolo, poate mesagerul a ratat întâlnirea sau i s-o fi părut ceva ciudat, sau i-o fi fost frică şi atunci a inventat totul. Să-l ferească Dumnezeu să-i fi mințit pe englezi, că-l găbjesc ăştia şi o încurcă. Ar fi în stare să-l dea pe mâna nemților.“ *B) Nu este nimic de raportat despre A/H 65 şi Minulescu, nici unul din ei nu a fost deocamdată contactat.* Observă că numele „comandantului de partizani“, cum apăruse într-un raport anterior, circula în clar, în schimb n-ar fi ştiut cine este A/H 65 dacă n-ar fi scris cineva... Pătrăşcanu. Repede se mişcaseră, doar cu câteva documente în urmă îi întâlnise pentru prima oară numele în hârtiile de la britanici, era un raport parcă din mai 1942, iar acum avea deja un nume de cod! Ai fi crezut că englezii îl consideră, cum spun ei, *reliable.*

C) A/H 71 [Kuzopoulos]. *Până în acest moment, nu s-a identificat nici o cale pentru contactarea acestui colaborator în România.* Dacă înțelesese corect hieroglifele din dreptul numelui rezulta că acest grec lucra la... Consulatul portughez. Nu-şi făcea griji pentru englezi, era convins că, până la urmă, reuşiseră să găsească o cale pentru realizarea unei legături cu grecul.

10. Propaganda. A) Emisiuni radio au fost difuzate de două ori pe zi, de la stația secretă din Ierusalim. Părerea noastră este că aceste transmisiuni se ridică la standardul celorlalte stații secrete româneşti. B) Din cauza lipsei avioanelor nu s-au aruncat manifeste deasupra României. C) Sperăm să introducem în țară

cantități mici de materiale tipărite, având legătură cu operațiunea Vlaicu.

11. Operațiunea de sabotare a Dunării. Am fost informați că pregătirea voluntarilor cehi este aproape completă. Ceva mai târziu, săptămâna asta, cu ocazia vizitei lui D/H 13, va avea loc o întâlnire cu G(R) pentru definitivarea detaliilor planurilor operațiunii. Decizia va fi luată după o convorbire ulterioară cu cehii.

12. Românii din Orientul Mijlociu. D/H 207 [„pre numele său Kendall, aferim“] *a vizitat Lagărul de muncă de la Acra şi a avut o întrevedere cu Dragoş (comandantul vasului* Oltenia, *pentru a încerca să-l convingă să colaboreze cu noi în activitatea de propagandă de la Ierusalim. Dragoş n-a primit ideea în mod deosebit. El a fost vizitat din nou de către D/GR 7, la 22 iulie. Deşi a fost mult mai amabil faţă de noi, nu şi-a exprimat o atitudine clară în ceea ce priveşte colaborarea cu noi. A fost foarte întristat şi dezamăgit că a primit în timpul detenţiei acelaşi tratament ca şi restul echipajului său (pompieri, bucătari, îngrijitori etc.). În vederea unei eventuale întrebuinţări, trebuie făcute încercări pentru a-i îmbunătăți situaţia cât mai curând posibil. Se crede că va deveni mult mai cooperant dacă tratamentul său se va îmbunătăți.* Următoarele referiri îl priveau pe un anume Rugină. *O decizie în ceea ce-l priveşte pe Rugină va fi luată în timpul prezentei vizite a lui D/H 13. Considerăm că ar trebui eliberat şi folosit în activitatea de propagandă din Orientul Mijlociu.* Era curios să ştie câtă greutate avea cuvântul lui D/GR 7, autor şi al acestui raport, în alegerea unui agent. Sau cuvântul final îi aparţinea lui de Chastelain, numărul 2 al englezilor pe Balcani? Poate va avea ocazia să afle.

Ajunse, în sfârşit, la ultimul paragraf al raportului. *13. Situaţia aprovizionării cu petrol a Axei. D/GR 7 a continuat să remită Ministerului Războiului Economic informaţii primite din diferite surse, referitoare la aprovizionarea cu petrol a ţărilor Axei. Din luna mai, de când a început această activitate, peste nouăzeci de rapoarte privind această chestiune au fost trimise la Londra şi în alte părţi.*

Un ultim rând îi dădea măsura exactă şi naturală a colaborării dintre serviciile de informaţii al Marii Britanii şi al Rusiei sovietice. *Sub nici un motiv, numele informatorilor noştri nu trebuie menţionate în faţa sovieticilor.* Observă că şi aşa făcuseră greşeli trecând pe aceeaşi hârtie indicativul şi numele în clar al unei persoane, ar fi fost prea mult ca numele respective să ajungă şi la urechile ruşilor şi apoi, mai departe, la acoliţii lor din România. Nici nu cuteza să se gândească la ce l-ar fi aşteptat pe Pătrăşcanu dacă ai lui ar fi aflat că el este agentul britanic care se ascunde sub indicativul A/H 65! Chiar dacă Pătrăşcanu nu ar fi făcut nimic efectiv şi nu ar fi transmis nimic. Simplul fapt de a avea numele trecut pe aceste hârtii şi, mai mult, că avea un indicativ erau suficiente pentru a-i asigura... condamnarea la moarte.

Puse hârtiile la loc în dosar, dosarul în plic şi din el scoase un altul. *SOE/Roumania, File Number 39, FROM October 1942 To November 1942. General, Miscellaneous Correspondence, Situation Reports etc. Part VII.*

Documentele care i se iviră în faţă erau o sinteză ce purta un titlu simplu – *România* – şi scrisoarea însoţitoare, din octombrie 1942. Uitându-se atent, observă că cineva scrisese ferm (atât de ferm că se vedea şi pe următoarele două pagini), cu creionul, două

cuvinte, *not sent,* ceea ce pentru cei de pe malul Dâmboviței însemnau trei, ba chiar patru cuvinte – *nu s-au (mai) trimis.* Dar, uitându-se peste ele, în diagonală cum se zice, băgă de seamă că priveau politica SOE în România şi relațiile acesteia cu Iuliu Maniu. Şi atunci, ce anume blocase trimiterea lor? Sinteza fusese cerută şi elaborată pentru a fundamenta o politică sau o acțiune față de România, iar cadrul general se modificase şi nu se mai justifica expedierea ei? Era o anulare sau doar o amânare? Răspunsul i se părea tot atât de important precum sinteza însăşi.

Scrisoarea era adresată lui Ralph Murray, *Esq.,* din PID sau Political Intelligence Department, la Bush House. Crezuse până acum că doar BBC World Service îşi avea sediul în impozanta clădire din Strand. *Îți trimit aceste pagini asupra mult discutatei probleme a atitudinii noastre față de România.* „Păi dacă-i atât de mult discutată, de ce nu ai mai trimis-o?“, îl certă el pe secretosul expeditor, care aştepta de la Murray *reacții sau orice sugestii.* „Sau ai înlocuit această sinteză?“ *Dacă sunteți de acord* – continua necunoscutul – *că împreună am putea solicita Foreign Office organizarea unei întâlniri pentru a discuta această poziție, vă sugerez să trimiteți această sinteză lui Dixon, informându-l că noi am discutat această chestiune şi că dorim să obținem punctul lor de vedere oficial. Nu ştiu dacă dumneavoastră considerați problema foarte urgentă sau dacă sunteți pregătit să aşteptați până când colonelul Masterson revine din Statele Unite.* Reîntoarcerea lui Masterson urma să se producă în următoarele două săptămâni. „Să vedem acu’ ce zice şi sinteza asta“, mormăi el.

În lumina evenimentelor pe cale a se produce, poate fi folositor să ne revizuim politica față de România şi planurile astfel încât să producem o răsturnare a politicii ei externe, culminând cu ruperea

ei de puterile Axei. „Care evenimente pe cale a se produce?“ Se uită la data scrisorii – 27 octombrie 1942, însemna că sinteza fusese întocmită cu câteva zile mai înainte. Probabil în primele zile ale răsturnării raportului de forţe din Africa de Nord, produsă de ofensiva lui Montgomery la El Alamein. Iar autorul sintezei, probabil, se referea şi la debarcarea alor săi în cealaltă parte a continentului negru. Numai cucerirea nordului Africii şi securizarea bazinului mediteraneean puteau să-i determine pe cei din *Intelligence* să gândească altcumva abordarea României. *Nu s-a produs nici o modificare în faptul incontestabil că singurul om care a avertizat constant împotriva regimului pro-Axă instituit de Antonescu este Maniu. Este, de asemenea, cert că încă este singurul om care poate să unească în jurul său întreaga ţară şi să formeze un guvern proaliat. În mod repetat a declarat că ar dori să facă aceasta. În ultimul mesaj primit, cu aproximativ două săptămâni în urmă, Maniu spunea în acest sens: „Când se va produce o modificare a situaţiei în favoarea Angliei şi a Americii pe fronturi sau când Anglia şi America vor începe acţiunile în Italia sau în Balcani, va fi posibil să se producă o schimbare radicală în ţara noastră. Dar aceasta nu poate fi realizată de guvernul actual care este total subordonat Axei. Desigur, orice alte momente favorabile pot fi examinate împreună. Opoziţia –* continua Maniu în mesajul său către Aliaţi – *poate începe chiar acum manifestaţii doar ca să arate cât este de puternică. Dar această atitudine nu este utilă acum şi chiar periculoasă şi poate duce numai la distrugerea partizanilor noştri care sunt prieteni credincioşi ai Angliei şi Americii. Când va sosi momentul, vom dispune de suficiente forţe pentru a menţine ordinea şi a ne impune voinţa. De asemenea,* încheia preşedintele naţional-ţărăniştilor şi al Opoziţiei, *armata va fi de partea noastră.“ Nu există nici o îndoială* – arăta mai departe autorul sintezei – *că*

Partidul Naţional-Ţărănesc şi Partidul Liberal acţionează astăzi mână-n mână, deşi Brătianu poate fi un element întârzietor în aducerea la îndeplinire a chestiunilor. „Bravos naţiune! Mai chiar zilele trecute de Chastelain îmi spunea că ei îl consideră pe Maniu un om care nu mai poate răspunde evoluţiei rapide a evenimentelor şi că ar fi mai bine pentru ţară să se retragă, iar cu doi ani înainte un altul, din structurile de conducere, credea acelaşi lucru despre Dinu Brătianu... Şi atunci de ce le-au trimis, în continuare, celor doi baloane de oxigen şi nu s-au îndreptat către alţii, doar pentru legăturile lor din întreaga societate românească? Sau pentru că nu le păsa cu cine discută, România fiind abandonată?“

Reluă lectura sintezei. *Anul trecut, în cel puţin trei ocazii, am fost înştiinţaţi că Maniu este gata să părăsească România sau să trimită un emisar de încredere. Din motive care sunt încă necunoscute, dar probabil din cauza dificultăţilor tehnice, anunţata sosire la Alep, sau în oricare altă parte, nu s-a materializat niciodată. Probabil aşa a fost să fie. Noi cunoaştem opiniile lui Maniu. În ultima sa corespondenţă el scrie: „Atâta timp cât nu ştim sigur că Naţiunile Aliate exclud o invazie rusească a României este practic imposibil pentru noi, Opoziţia, să organizăm ceva cu rezultat concret. Nimeni nu înţelege să-şi asume responsabilitatea,* scria Maniu, *pentru o acţiune care poate avea drept rezultat înlocuirea ocupaţiei germane de astăzi cu o invazie rusească mâine. Faptul că această problemă nu este rezolvată plasează marea majoritate a românilor, care sunt simpatizanţi ai anglo-americanilor, în cea mai dificilă situaţie. Întreaga propagandă a Axei se bazează pe «pericolul bolşevic» şi pe afirmaţia că nici Anglia şi nici America nu vor avea prea mult de spus în organizarea postbelică a Europei Centrale şi de Răsărit.* „Deci, Maniu credea asta, dar de prin 1943 englezii îi sugerează tot mai

ferm să se îndrepte către ruşi. Atunci, de ce continuă Sfinxul să spere în sprijinul Aliaților?“ *Întreaga Europă Centrală trăieşte sub impresia pericolului că va fi invadată de către ruşi în eventualitatea înfrângerii germanilor în Est. Şi numai din acest singur fapt derivă o multitudine de dificultăți – diplomatice, politice şi militare – pentru Națiunile Aliate“.* Aici se încheia inserția din mesajul lui Maniu. Sigur că avea dreptate, chiar în aceste zile cele mai negre premoniții ale liderului național-țărănist erau pe cale a se concretiza, dar de ce o ține otova spre Londra?

Strădaniile noastre, reînnoi el firul lecturii sintezei, *de a obține de la Foreign Office un fel de mesaj de reasigurare au eşuat. Încercările de a deştepta interesul Sovietelor într-o revoltă şi o lovitură de stat în România au rămas, de asemenea, fără rezultat şi, în consecință, şi mult doritul reviriment al politicii externe româneşti poate fi o chestiune care să fi ajuns într-un impas definitiv.* „Douăzeci şi două de luni au trecut de la această afirmație seacă. Douăzeci şi două de luni în care am sângerat. Acum ne găsim în fața unei acțiuni a Opoziției care, ce? Care, fără garanții occidentale, dă țara pe mâna ruşilor. Maniu tot mai speră, dar speră în van.“ *Cu toate acestea, posibilitatea ca Maniu să iasă din țară sau să trimită un emisar se află în prim-planul preocupărilor sale, pentru că – citând din nou din ultima sa scrisoare – el afirmă: „Vă rog comunicați prietenilor noştri* [nu numai el făcu ochii mari – care prieteni? –, ci şi englezii] *(din context nu reiese în mod explicit la cine se referă) că, în curând, voi trimite o personalitate în care am încredere, care este cunoscută în lumea politică şi care are următoarele trăsături: în mod ferm este naționalist şi democrat; din toată inima este proanglo-saxon şi profrancez; este neechivoc împotriva restaurării lui Carol; este pe deplin încrezător în necesitatea adoptării reformelor economice şi sociale radicale*

şi a dreptății sociale, excluzând comunismul". Oamenii care au cunoştințe detaliate despre personalitățile politice româneşti sunt înclinați să creadă că descrierea de mai sus nu se potriveşte nimănui altcuiva decât lui Maniu însuşi. Intenția este confirmată printr-un mesaj adus reprezentantului nostru de la Istanbul de un prieten apropiat al lui Maniu, ministrul turc de la Bucureşti, cum că Maniu speră să ajungă la Alep pe calea aerului, pe 14, 15 sau 16 iulie. Boală lungă, moarte sigură, aşa fusese şi cu ieşirea din țară a preşedintelui PN-Ț. Părea că România este cea mai mare țară din lume, şi că bătrânul lider mergea pe jos spre frontieră. Putea repeta şi el acum, în 1944, ceea ce spuse autorul sintezei cu doi ani în urmă – „aşa a fost să fie!"

Indiferent dacă va fi Maniu sau un emisar autorizat cel care o să părăsească țara atunci când soarta armatelor noastre se va îmbunătăți, devine extrem de urgent să ajungem la o decizie asupra atitudinii pe care să o adoptăm, dacă şi când va veni, sau dacă n-ar fi mai bine poate să-i trimitem un mesaj sfătuindu-l să-şi amâne plecarea. „Stau şi mă-ntreb ce ar zice Sfinxul dacă ar cunoaşte aceste tribulații ale «prietenilor săi». Parcă-l aud zicând: «Deh, drăguță, sunt nişte tinerei care apără un imperiu. Mai greşesc şi ei». Dar, domnule preşedinte, dialogă în gând cu el, e vorba de țara noastră. «Până la urmă ne salvează ei.» Numai să nu fim sacrificați, continuă directorul general. «Asta numai bunul Dumnezeu o poate şti.»"

Problema este întru câtva complicată deoarece, pe de o parte, în mod firesc, nimeni nu doreşte să potolească zelul lui Maniu, iar, pe de altă parte, ieşirea din țară şi confruntarea [lui Maniu] *cu o atitudine de „non possumus"* [din partea englezilor] *poate reprezenta un pericol fatal, şi sigur va avea cele mai grave repercusiuni*

asupra sentimentelor pro-Aliate care încă există în România. Desigur, cea mai simplă ieşire ar fi să i se inducă lui Maniu ideea de a comunica prin transmisiuni fără fir cu noi. În acest fel, putem rămâne în contact cu el fără a fi necesar a ne angaja noi înşine până în momentul în care o acţiune din partea românilor ar aduce un avantaj concret efortului nostru militar. „Maximum de profit cu minimum de cheltuieli, reţeta sigură a capitalismului keynesian.“ *Procedând în acest fel, cu siguranţă pot apărea unele dificultăţi. Maniu a primit de la noi un emiţător şi un cod românesc cu ceva timp în urmă, în aprilie trecut* [„păi, ăsta i l-a adus turcul Tozan!“]. *Deşi pe la jumătatea lui aprilie am primit un mesaj în care declara că emiţătorul este gata să înceapă să opereze, aceasta nu s-a-ntâmplat niciodată. Poate din cauza faptului că mesagerul care a transportat emiţătorul în România şi l-a înmânat lui Maniu a fost curând după aceea arestat şi nu s-a mai întors la Istanbul* [„s-a întors între timp!“]. *De asemenea, mesagerul luase cu el un foarte lung chestionar. Maniu însuşi a confirmat, printr-o corespondenţă pe care am primit-o prin Lisabona, că el a dat mesagerului toate răspunsurile, dar ştie că acesta n-a mai ajuns la destinaţie. Această arestare poate fi motivul pentru care Maniu, care n-a fost niciodată obişnuit să lucreze subversiv* [„ei, nu l-aţi cunoscut voi prea bine, cu educaţia primită de la iezuiţi...“], *nu este pregătit să înfrunte consecinţele grave care, fără îndoială, s-ar produce dacă este găsit un emiţător la el. Noi am pus la punct un serviciu de curierat prin care îi putem trimite lui Maniu mesaje, atât prin Lisabona cât şi prin Istanbul. În lumina celor de mai sus, ni se pare indicat să sugerăm Foreign Office şi PWE* [Political Warfare Executive] *că întreaga poziţie trebuie rediscutată în cadrul unei întâlniri. Scopul acesteia este de a ne pune de acord cu atitudinea pe care trebuie să o adoptăm faţă de intenţia mărturisită a lui Maniu de a părăsi ţara şi de a discuta despre răsturnarea*

regimului Antonescu, în vederea scoaterii țării din Axă în primul moment prielnic. Ne dăm seama că prețul cerut de Maniu este dincolo de ceea ce putem noi plăti. Trebuia să recunoască, nu fără oarecare invidie, că nici că se putea o exprimare mai potrivită. Prețul cerut de Maniu era... o garanție. Garanția că țara nu va fi lăsată la discreția ruşilor. Dar englezii, vedea el, spuneau că nu pot satisface această unică cerere. *Totuşi,* continua autorul sintezei, răsucind încă o dată cuțitul în rană, *ar fi nerecomandabil să-l descurajăm într-atât de mult încât să ucidem orice altă inițiativă viitoare. Trebuie găsită o formulă care să faciliteze trimiterea unui mesaj care, pe de o parte, să îl îndemne la răbdare şi spre o eventuală amânare a călătoriei sale, iar, pe de altă parte, îi oferă puțină încurajare care să țină uşa deschisă.* „Domnule preşedinte al Partidului Național-Țărănesc şi al Opoziției, o să adun câteva scrisorele ca asta de mai sus şi o să fac să vă parvină.“ Apoi se gândi că nu merită, în fond şi Maniu era păcălit, nu era decât „o uşă deschisă“. După care se răzgândi din nou, socotind că Maniu ar trebui să le cunoască pentru a le folosi în faza finală a războiului şi după.

Cu doi ani în urmă, la un început de noiembrie, chiar de ziua onomastică a Majestății Sale, Aliații îi făcuseră un „cadou“: debarcaseră în câteva puncte de pe litoralul nord-african. Cu exact o zi înainte, SOE elabora şi punea în circulație un document intitulat *Memorandum asupra politicii față de România.* Era curios să vadă ce anume s-ar fi putut modifica la nivelul percepțiilor britanice față de România, în câteva zile. *În lumina evenimentelor din bazinul mediteraneean şi a efectelor acestora asupra Balcanilor şi a țărilor care îl mărginesc, poate fi util să punem pe hârtie ce speră SOE să obțină în România. Scopul nostru principal – în afara actelor de sabotaj, atunci când sunt posibile – este de a*

provoca nemulțumiri care să conducă la o lovitură de stat şi la o revoltă împotriva Axei. România luptă astăzi alături de Germania împotriva Rusiei şi, potrivit tuturor mărturiilor, luptă cu îndârjire. Aceasta se datorează în mare măsură faptului că propaganda germană a indus în țăranul-soldat român, mulți din Transilvania, convingerea că luptând împotriva bolşevismului ei luptă, de fapt, pentru a recuceri nordul Transilvaniei. Acesta a rămas obiectivul național esențial al României. „Corect, aşa ne-au spus nouă, aşa au spus şi la Budapesta. Antonescu a crezut, la fel şi Horthy, ceea ce nu i-a împiedicat nici pe unul şi nici pe celălalt să permită negocieri cu Aliații. Din păcate, Mareşalul a fost prea mult timp legat de cuvântul dat lui Hitler. Dar nici celălalt, Amiralul, n-a fost mai iute, iar singurul om politic adevărat de la ei, Teleki, se sinucisese încă din 1941. Auzi la el – «mărirea teritorială a Ungariei trebuie să fie exclusiv rezultatul eforturilor ei şi nu al cadourilor germane. Cu asta trebuie să ne prezentăm la conferința de pace». Periculos individ!“ Mai avu o observație de făcut. „A rămas obiectiv național esențial“ după întregirea frontierelor la est.

Reluă lectura. *Când Sir Reginald Hoare a părăsit România, în 1941, a declarat că 80% din populația României nutreşte sentimente pro-Aliate. De atunci, înăsprirea exploatării germane s-a produs continuu şi, de aceea, este greu de crezut că simpatia fundamentală a românilor s-ar fi întors de la Aliați către germani. Pe de altă parte, este la fel de adevărat că nu e greu de observat înmulțirea semnelor de rea-voință ale românilor față de opresorii lor germani. Aceasta nu este doar din cauza măsurilor polițieneşti şi a controlului german. Ceea ce a prevenit până acum izbucnirea unor manifestări deschise împotriva Germaniei a fost frica predominantă a românilor față de Rusia. Dar aceasta nu-i va împiedica de a se folosi de prima ocazie să-i înjunghie pe germani în spate,*

dacă vor fi siguri că acțiunea lor nu va fi urmată imediat de o invazie rusească. Nu trebuie să ne așteptăm la nimic spectaculos din partea României, înainte ca situația din bazinul mediteraneean să se modifice în favoarea noastră într-o asemenea măsură încât să permită SOE organizarea de cât mai multe operații în Balcani. Așa vom fi capabili să contracarăm teza germană potrivit căreia Marea Britanie nu va avea nici un cuvânt de spus în reconstrucția postbelică a Balcanilor. „Măi, băiete, pe cine vrei tu să păcălești? Şefii tăi cei mari știu foarte bine care este situația, singurul lucru care vă trezește interesul în Balcani este Grecia. Ce naiba, uită-te și tu pe hartă..., de unde aperi Suezul, de la Gurile Dunării sau din Peloponez și Creta? Dacă n-aș fi văzut documentele privind relațiile dintre voi și ruși referitoare la Draja și nu m-aș fi lămurit asupra misiunii lui de Chastelain și nici n-aș fi știut de Acordul din septembrie 1941, mai că te-aș fi crezut. Dar cum știu despre toate, n-ai nici o șansă. A, sigur că v-ar fi interesat și Gurile Dunării, dar a trebuit să alegeți. Și ați ales ceea ce pragmatismul cu care ați organizat lumea v-a dictat.“ *Odată ce s-a ajuns în această etapă, moment în care posibilitatea înfrângerii Germaniei va deveni un factor mult mai palpabil, în condițiile în care se va putea găsi o bază de lucru cu colaboratori din interiorul țării, vor exista posibilități considerabile ca românii să-și asume riscurile implicate de cooperarea cu noi. Luând în considerare ceea ce am putea face într-o asemenea eventualitate, trebuie să avem în minte următoarele principii fundamentale pentru activitatea SOE așa cum au fost ele expuse de către A/D 3 în lucrarea* Scopurile și activitățile SOE: *„Experiența ne-a arătat că nu este suficient să creăm în țările ocupate organizații izolate de rezistență pasivă și sabotaj. Este adevărat că dacă SOE își concentrează atenția asupra acestui lucru, ar fi posibil pentru asemenea mici organizații să execute acțiuni de sabotaj de amploare redusă. Dar pentru a*

obţine sprijin din toate părţile şi a determina marea masă a populaţiei să facă faţă consecinţelor pe care rezistenţa în faţa germanilor le poate genera este esenţial ca populaţia să fie convinsă că merită toată osteneala să se opună şi că victoria Aliaţilor le va aduce ceva mai bun decât acceptarea Noii Ordini, pe care altminteri ar putea să o perceapă ca fiind cea mai uşoară cale. Aceasta poate fi făcută doar susţinând câteva grupări sau facţiuni ale căror programe interne ar putea întreţine speranţele oamenilor că aspiraţiile lor naturale pot fi realizate prin înfrângerea Germaniei. Din acest motiv orice organizaţie secretă, subversivă, trebuie să fie parte a şi să fie asociată cu mişcări politice mult mai deschise. Organizaţiile secrete subversive trebuie să fie recrutate, în cea mai mare parte, din rândurile acesteia şi să constituie mijlocul de acţiune în mâinile celor care conduc mişcarea. Acest lucru împrumută activităţilor SOE o notă politică, făcând imposibilă departajarea acţiunilor clare de sabotaj de viaţa politică a ţării". Aplicând aceste principii la situaţia României, rezultă că singura organizaţie politică importantă din ţară prin intermediul căreia sperăm să ne atingem scopul este Partidul Naţional-Ţărănesc sub conducerea lui Maniu. Într-adevăr, în primăvara trecută, Maniu ne-a trimis vorbă că ar dori să organizeze o revoltă în România pentru a răsturna guvernul Antonescu şi că are sprijinul armatei. Maniu ne-a spus că, înainte de a-şi asuma responsabilitatea pentru o asemenea acţiune, şi pentru a reuşi să-şi ralieze masele, are nevoie de o promisiune din partea guvernului britanic, cum că, în eventualitatea colapsului german pe Frontul de Est, România nu va fi invadată de către sovietici. Foreign Office, după ce a discutat cu ambasadorul sovietic, a ajuns la concluzia că ar fi imposibil să facem o asemenea promisiune, şi astfel această chestiune pare să fi ajuns într-un punct mort. Recent, Maniu ne-a informat prin unul dintre contactele

noastre din Lisabona că va trimite un emisar, probabil cu intenția de a negocia cele de mai sus. Desigur, aceasta nu exclude cu totul posibilitatea de a veni el însuşi. A făcut chiar câteva tentative, dar nici una dintre ele nu s-a finalizat, probabil din cauza dificultăților tehnice.

Întrerupse lectura lungului document şi ceru să i se aducă un prânz frugal, lăsând plăcerea unei mese copioase pentru cină. Odată cu ingurgitarea ultimilor dumicați, auzi şi cele mai noi ştiri de pe frontul intern aduse de acelaşi Nicuşor Stănescu. „E îmbulzeală la Palat. Au năvălit şi peste domnul Mareşal. Maniu i-a cerut lui Sănătescu, care avea o întrevedere cu Regele, să-i aranjeze o audiență la Majestatea Sa pentru a rezolva problema alcătuirii guvernului ce ar urma să preia conducerea după răsturnarea Mareşalului. Iar la Mareşal s-au prezentat Gheorghe Brătianu şi Ion Mihalache, cărora le-a spus că nu demisia sa este soluția, ci..." „Da, ştiu" – îl întrerupse directorul general – „ci înfrângerea ruşilor în fața Focşanilor. Şi, ştii ceva, are dreptate. Cu Occidentalii care nu ne-au garantat în fața ruşilor, singurul lucru la care putem spera este oprirea lor acolo. Doar aşa putem spera să ne recunoască condițiile. Dacă nu cumva şi Mareşalul îi aşteaptă pe anglo-americani", încheie directorul general. „Aceleaşi idei – continuă şeful Grupei politice – le-a expus Antonescu şi lui Mihalache, care, plecând de la Preşedinție, s-a grăbit să ajungă acasă la Mihai Popovici, unde s-a reunit cu restul conducerii. E fierbere." Căzură de acord că era cazul să aibă grijă nu doar de Serviciu, ci şi de familiile lor şi de ei. Se aplecă din nou asupra documentelor SOE.

Din cauza incapacității Foreign Office de a-i oferi lui Maniu ceea ce el speră, poziția pe care, pe cale de consecință, putem fi împinşi de relația cu potențiala opoziție a României la Axă poate

deveni una cu grave implicații pentru Guvernul Majestății Sale. „Ha, ha, ha!, râse el gâlgâit. O instituție a Guvernului Majestății Sale împotriva... guvernului Regelui George al VI-lea. Da, se mai întâmplă şi aşa. Sunt lucruri în care un guvern nu se poate implica ca să le rezolve şi atunci apărem noi. Acele lucruri incompatibile cu oficialitățile sunt îndeplinite, iar obiectivul atins. Peste ani – îşi zise – nu mai contează cine şi ce a făcut, decât poate numai pentru savanți, ci doar dacă sarcina a fost realizată şi cu ce consecințe.“ *Efectul negativ al unei asemenea crize asupra sentimentelor pro-Aliate ale românilor nu poate fi subestimat şi astfel devine de cel mai mare interes a examina încă o dată poziția pentru a evita o asemenea evoluție, aceasta putând însemna anularea tuturor încercărilor viitoare de a-l folosi pe Maniu pentru scopurile pe care le avem în vedere.* „Evident că s-au acomodat, de l-au mai ținut pe Maniu în priză încă doi ani.“ *O recentă convorbire cu unul dintre membrii de bază ai Foreign Office a scos la iveală faptul că respectivul nu părea să se fi gândit prea mult dacă e de dorit ca Maniu să fie scos sau nu din țară. Poate fi el considerat drept conducător al unei Mişcări de Eliberare Româneşti? Dacă da, cât de departe este pregătit Guvernul Majestății Sale să meargă pentru a-i satisface cererea ca Aliații să-i promită că România nu se va confrunta cu o invazie rusească? „*Groaznic, se gândi el. Indiferent de ce-ar fi decis Maniu, englezii, diferitele lor servicii care lucrau în domeniul relațiilor externe, diplomatice sau nu, nu ajunseseră la un punct de vedere comun nu față de Maniu, ci față de mişcarea de rezistență din România. Ba nu, se contrazise, căci ne băgaseră în sfera de interes a Rusiei. E adevărat, SOE încerca să salveze aparențele, dar nu de dragul nostru, ci pentru a-şi atinge scopurile.“ *Presupunând că este imposibil să oferim o asemenea promisiune, care ar fi consecințele asupra lui Maniu şi asupra opiniei publice din România? Când abordăm acest subiect dificil trebuie să avem*

câteva chestiuni principale în minte. Două căi ne sunt deschise: a) să lăsăm evenimentele să-şi urmeze cursul neabătut şi să-i permitem lui Maniu să iasă din ţară şi b) să-i trimitem un mesaj anunţându-l că noi considerăm prezenţa lui în România de o mai mare importanţă faţă de ieşirea lui, din moment ce ne bazăm pe el să-şi îndeplinească promisiunea de a organiza înlăturarea lui Antonescu şi revenirea României la politica ei anterioară, atunci când condiţiile vor fi prielnice. „Interesant, ei nu trebuie să-şi ţină promisiunile, dar Maniu, da. Logica în cazul marilor puteri este o chestiune specială, funcţionează numai atunci când vor ele."

Se ridică de la birou şi mai făcu câţiva paşi prin încăpere. Amorţise pe scaun. Îşi aprinse o nouă ţigară şi reflectă un timp la documentele citite. Efortul din ultimele zile de a le parcurge fusese făcut în detrimentul analizei. Îi era clar că, dacă în 1942 englezii aveau păreri diferite asupra atitudinii ce trebuie adoptate faţă de Maniu, după aproximativ un an ajunseseră la concluzia că partizanul cel mai bun al celor care susţineau că nu trebuie adoptată o anumită poziţie în cazul Sfinxului era chiar Maniu. Cei de la Foreign Office erau legaţi de mâini şi de picioare prin tratatul politic cu Rusia sovietică, iar SOE dorea o mică portiţă pentru a-şi atinge scopurile de inducere în eroare a germanilor. Stinse ţigara şi reveni la hârtiile „lui".

În favoarea lui a) pot fi avansate următoarele argumente: i) Maniu ar fi de mare valoare dacă ar putea vorbi în libertate; ii) el îi poate aduna pe toţi românii din străinătate în jurul său, creând astfel o importantă opoziţie care, fără îndoială, se va impune atenţiei în interiorul ţării; iii) el poate deschide negocieri directe cu ruşii dacă este recunoscut de către Guvernul Majestăţii Sale şi de SUA. În favoarea lui b) trebuie luate în considerare

următoarele argumente: i) Maniu este un om bătrân care nu poate suporta oboseala unui zbor traversând Africa spre Anglia; ii) nu are nici un fel de cunoştinţe asupra metodelor de lucru – politice şi de altă natură – ale Naţiunilor Aliate; iii) în afara limbii materne, el nu vorbeşte nici o altă limbă bine, cu excepţia celor germane şi maghiare, prin urmare aici, în Anglia, ar fi complet depăşit; iv) dacă Guvernul Majestăţii Sale nu-l recunoaşte şi nu-i face promisiuni în privinţa Rusiei, călătoria sa ar fi inutilă şi se pot produce daune aproape ireparabile încercărilor noastre viitoare de a desprinde România de Axă. Iar propaganda inamică nu va întârzia să ia iniţiativa în urma producerii unei asemenea crize în negocierile noastre cu Maniu. Desigur, ar exista şi o alternativă pentru Maniu, anume trimiterea unui reprezentant acreditat. În vreme ce Maniu, dacă ar părăsi ţara, nu s-ar putea reîntoarce decât după declanşarea unei lovituri de stat, reprezentantul său poate, fără probleme, să revină, după ce va fi primit punctele noastre de vedere pentru a fi transmise şefului său. Aşadar, chiar dacă liderul opoziţiei române ar fi adoptat o poziţie clară în favoarea plecării, britanicii ar fi găsit nu unul, ci patru motive pentru a-l face să se răzgândească.

Dacă nici una dintre aceste alternative nu este aleasă în final, trebuie transmis lui Maniu, la cea dintâi ocazie, că nivelul compensaţiei pe care-l vor arăta Naţiunile Aliate României la conferinţa de pace va depinde, în cea mai mare măsură, de partea activă pe care România o va lua acum în blocarea funcţionării maşinii de război germane. În timp ce scrisorile de protest către Antonescu reprezentau dovezi lăudabile ale analizelor corecte efectuate de Maniu asupra consecinţelor periculoase pe care politica Mareşalului le antrena pentru România, ele sunt – neînsoţite de vreun efort de a pune în practică ceea ce susţine Maniu –

insuficiente din punctul nostru de vedere. În mod similar, nu va fi considerat de prea mare ajutor să lași cooperarea activă pentru ultimul minut, atunci când, „hai că-i drăguț, individul!“ – *Grand Finale al efortului de război al Națiunilor Aliate va fi pus toate problemele dincolo de orice îndoială. Un asemenea mesaj* – continua autorul raportului – *ar putea veni cel mai bine de la românii care sunt în situația de a cunoaște ei înșiși punctul de vedere al Aliaților în asemenea chestiuni și care se bucură de încrederea lui Maniu, cum ar fi: dr. Cornel Bianu, în Londra, Carol Davila, la New York, și Nicolae Dianu la Lisabona. Această ocazie trebuie, de asemenea, folosită pentru a-i sublinia că se consideră a fi de o importanță maximă stabilirea unei legături fără fir cu Londra. Lui Maniu i s-a trimis, în aprilie, un aparat radioemisie și un cod, dar până acum nu le-a folosit. O asemenea linie de comunicație s-ar dovedi de o valoare deosebită pentru: a) pregătirea unui comitet de recepție* („așa cum a fost în cazul lui de Chastelain, adică de tot râsul!“); *b) transmiterea către noi a unor sugestii folositoare privind propaganda; c) transmiterea informațiilor care interesează acțiunile SOE și d) coordonarea eforturilor și transmiterea instrucțiunilor pentru colaboratorii din interiorul țării. O nouă ofertă de a-l aproviziona pe Maniu și cele 64 de organizații ale sale din țară cu bani, manifeste, și mai târziu, dacă se dorește, cu arme și explozivi, poate fi luată în considerare. Desigur, ar fi ideal să avem un ofițer britanic în interiorul României care să acționeze ca un om de legătură, dar asemenea evenimente pot fi luate în considerare ca posibilități practice la o dată ulterioară. Socotim că toate chestiunile ridicate în acest document ar trebui luate în considerare cât mai urgent, în vederea elaborării unui punct de vedere care să ne servească drept ghid pentru viitoarele acțiuni în România.*

Asta era situația în noiembrie 1942. Aproape că regreta acele vremuri. Dădu deoparte câteva hârtii, asupra cărora își promisese să revină căci erau lucruri interesante, de pildă vizita lui frate-su la Istanbul sau minuta unei convorbiri între von Papen şi Ică Antonescu, ştiut fiind că germanul se implicase în nişte tentative de negocieri cu Aliații, şi se opri la o notă intitulată simplu *Roumania,* elaborată în preziua închiderii încercuirii la Stalingrad. Se gândi că era cu adevărat uimitor că lucrurile semnificative pentru România, indiferent de originea lor, se produceau deodată sau la scurt timp unul de celălalt. Ca şi cum cineva se îngrijea de asta. Parcursul notei era de la D/HV către CD.

Politica SOE privind România, cu care ZP a fost de acord [„iarăşi ăsta, nu voi şti niciodată cine se ascunde în spatele acestor inițiale!“], *a fost consecventă în favoarea lui Miron, ca fiind singurul om din țară care are suficientă greutate şi sprijin pentru a răsturna actualul guvern progerman.* Mai auzise asta şi nu doar o dată. Cu toate acestea, nu s-au împiedicat în fața statuii lui Maniu şi şi-au urmărit scopurile. *Totuşi, Miron nu este un om de acțiune şi, deşi numele său înseamnă foarte mult, am fost deseori stânjeniți în eforturile noastre de a obține rezultate concrete în România de faptul că, în mod evident, are puțini sublocotenenți care să fie activi. În permanență l-am presat pe Miron să trimită un reprezentant la Istanbul şi chiar de vreo două ori a părut posibil ca Miron însuşi să părăsească țara. Înainte ca armatele române să pătrundă în Rusia, am stabilit o legătură fără fir între Istanbul şi Bucureşti şi am creat o organizație de sabotaj destul de dezvoltată. Toate acestea au luat sfârşit atunci când cei doi agenți importanți ai noştri au fost arestați.* „Păi, ce credeai, stimabile, că-i las să zburde în

libertate?! Nu i-am trimis la Curtea Marţială, nici pe Popovici şi nici pe Georgescu, pentru spionaj. Ba mai mult, i-am protejat de germani, căci le voiau capul. Şi chiar şi din puşcărie au putut coresponda cu voi. Şi ce puşcărie era aia când jucau cărţi cu gardienii şi pe Rică îl vizita nevasta?! Ca şi grupul de Chastelain în zilele astea... Dar fără neveste.“ *De atunci, principalele noastre eforturi au fost îndreptate spre restabilirea legăturii fără fir şi, chiar în aprilie 1942, am reuşit să-i trimitem lui Miron un radioemiţător şi cifru. Acesta nu a funcţionat niciodată, din moment ce agentul care l-a introdus în România a fost mai târziu arestat la Budapesta şi am presupus că lui Miron i-a fost frică să-l folosească. Ştim de cel puţin şase luni că Miron era nerăbdător să intre în legătură cu Aliaţii pentru a afla care sunt termenii* [armistiţiului]*, pe care am fi pregătiţi să-i înaintăm în cazul organizării unei lovituri de stat militare. Miron ne-a spus că el ar putea să organizeze o lovitură de stat pentru că dispune de un considerabil sprijin militar, inclusiv generalul Iacobici, fostul şef al Marelui Stat Major.* „Ceea ce-i de-a dreptul caraghios e că Iacobici nici n-a fost băgat în seamă de Maniu şi ai lui în toată această tevatură din ultimele luni. Şi cică se baza pe susţinerea lui.“ *Termenii de care întreabă Miron sunt vag definiţi, dar este clar că el cere ca frontierele româneşti să fie garantate de Aliaţi înainte de invazia rusească. ZP a mers mai departe de atât abordându-l pe Maiski şi înmânându-i un aide-mémoire cu speranţa că poate fi de folos să-l punem pe Miron în contact direct cu ruşii. În cel mai adevărat stil rusesc, nici până în ziua de azi nu am primit vreun răspuns de la Moscova, deşi ZP a revenit cu un al doilea aide-mémoire, legând această problemă de intenţia de a distruge toate rafinăriile de petrol româneşti importante. Aceasta se petrecea în mai 1942.* „O, ce vremuri! Era mai tânăr cu doi ani, neînsurat, şi frontul era departe.“

Este evident – citi el în continuare – *că nu ne putem aştepta ca Miron să organizeze cu adevărat o lovitură de stat, până când nu-i sunt acordate asigurări satisfăcătoare. Succesul recentei ofensive aliate* [nordul Africii, noiembrie 1942] *a creat în mod evident o bună impresie lui Miron şi susţinătorilor săi şi de aceea este de un interes deosebit mesajul pe care l-am primit recent de la el. Esenţa mesajului primit de la Miron – care ne-a fost adus de un curier francez la Istanbul şi care parţial era cifrat şi parţial în clar – era următoarea: 1) Miron, de conivenţă cu Dinu Brătianu, şeful Partidului Naţional Liberal, doreşte să trimită reprezentanţi la Londra pentru convorbiri cu guvernele aliate; 2) nu au fost de acord cu măsurile luate de guvernul român care a acţionat numai după directivele germane. Ei plănuiesc o acţiune concertată la momentul oportun; 3) această acţiune ar putea avea câteva faze: a) organizarea la Londra şi la Washington a Mişcării românilor liberi; b) organizarea în România a grupurilor militare apte de acţiune; c) identificarea mijloacelor ce vor fi trimise în România în caz de acţiune militară; d) efectuarea unui schimb de vederi asupra cererilor celor două partide; 4) ar dori să ştie dacă Guvernul Majestăţii Sale priveşte favorabil o asemenea iniţiativă; 5) mesajul conţinea declaraţia surprinzătoare că Aurel, adevăratul şef al guvernului, este de acord cu acţiunea propusă de Miron şi Brătianu.* „Că Aurel este Ică Antonescu e dincolo de orice îndoială, că şi-a manifestat acordul – nu mă miră. De la el te poţi aştepta la orice, nu s-a dus câteva luni mai târziu la Mussolini cu propunerea de a părăsi Axa teutonică în favoarea uneia latine? Că Miron e Maniu e sigur, dar de ce bătrânul Brătianu nu se «bucură» de un nume de cod – nu înţeleg. Simpla alăturare a lui Miron de Brătianu duce la deconspirarea lui Maniu.“ Apoi se gândi că, în fond, era treaba lor.

În cursul întrevederii pe care am avut-o cu dvs. ieri după-amiază, s-a căzut de acord că nici o decizie majoră nu poate fi luată până când nu ni se prezintă Planul Strategic, în prezent în curs de pregătire, care, evident, va afecta major planurile şi politica noastră în Balcani. Din această cauză, sperăm că ni se va permite să-l consultăm cât mai curând posibil. Cu toate acestea, cred că putem pregăti terenul cu folos, împreună cu ZP, şi să le subliniem necesitatea unei politici definitive care să fie formulate în lumina deciziilor fixate prin Planul Strategic. Dacă, de exemplu, se decide că Aliaţii vor invada sud-estul Europei, o lovitură de stat militară în România va fi de toată importanţa. Dacă, pe de altă parte, Aliaţii intenţionează să invadeze vestul Europei, nici un fel de ajutor militar nu o să fie trimis concomitent în sudul Europei, iar SOE o să fie însărcinat mai degrabă cu aducerea la îndeplinire a misiunii sale de sabotare a căilor de comunicaţii, decât să ajute popoarele din sud-estul Europei să pregătească terenul pentru înaintarea Aliaţilor. În cazul României, cel mai important este ca ZP să înţeleagă că nici un român, nici chiar Miron, nu este pregătit să-şi asume riscul răsturnării prezentului regim dacă, în schimb, singurul lucru pe care-l va primi va fi invazia rusească. „Asta-i, băiatule, te-ai prins! Maniu (dar nu doar el!) dorea o garanţie de la voi, pe care nu puteaţi să i-o daţi, îndreptându-l în schimb către Moscova, dar nici nu a vrut să audă de asta timp de aproape doi ani. Acum, în schimb, cu ruşii la porţi, doreşte să acţioneze. Şi tot fără garanţii. Că voi v-aţi atins scopul e clar, dar ce speră Miron al vostru?“ Se gândi că era foarte complicat. *Frica lor de Rusia este chiar mai mare decât sila faţă de Germania,* suna ca o concluzie pe care şi-ar fi putut-o însuşi orice român întreg la mine, cu excepţia celor câteva sute de comunişti.

Aşa cum v-am menţionat la telefon azi-dimineaţă, cred că dacă această problemă este ridicată de mine la nivelul Orme

Sargent – Dixon ne vom întâlni numai cu obişnuita atitudine negativistă şi vor fi ridicate nenumărate motive pentru a nu întreprinde vreo acţiune. De aceea este imperios să discutăm personal cu Sir Alexander Cadogan pentru a afla dacă Guvernul Majestăţii Sale este pregătit să avizeze favorabil tratativele cu Maniu. Pot adăuga că au fost luate şi alte iniţiative din partea lui Maniu, dar una de un interes cu totul deosebit a fost recent respinsă de către ZP. Aceasta era propunerea că Lugoşianu – fost secretar de stat, fost ministru la Roma, co-proprietar al celui mai mare ziar din Bucureşti şi un susţinător apropiat al lui Miron – doreşte să plece la Stockholm pentru convorbiri cu Guvernul Majestăţii Sale. Acesta este mai degrabă un indiciu că Miron şi susţinătorii săi fac eforturi considerabile pentru a păstra legătura cu noi, şi de aceea este mult mai important ca ZP să realizeze că prin atitudinea lor negativă pot foarte uşor face imposibilă o reacţie satisfăcătoare din partea României. Şi, cu toate astea, zise în sinea lui, semnalele din partea nu numai a lui Maniu, dar şi a noastră, dovedeau că, în anumite condiţii, am fi înţeles să acţionăm. „Iar acum unii sunt dispuşi să acţioneze şi în lipsa acelor condiţii, adică a garanţiilor occidentale." Occidentalii aveau însă circumstanţe atenuante: nu-i aveau vecini pe ruşi, voiau să câştige războiul cu pierderi umane cât mai mici şi doreau să-şi păstreze sferele de influenţă. „Ceea ce se-ntâmplă dincolo de ele vor mai vedea, zise cu amărăciune. Uită-te la polonezi, britanicii au intrat în război pentru ei, în primăvara lui '40 erau gata să le bombardeze ruşilor câmpurile petrolifere din Caucaz, apoi s-au aliat cu ei şi acum se uită cum ruşii se uită cum germanii îi distrug pe polonezi. Asta-i politica celor pe care-i aşteptăm să ne apere de ruşi." Surprizele nu se opreau însă aici.

Între hârtiile din dosarul *SOE WAR DIARY 44, MIDDLE EAST AND BALKANS (September–December 1942)* identifică mai multe

documente referitoare nu la unu, ci la cinci mesaje de la Maniu către SOE. Primul dintre ele ajunsese la Istanbul în săptămâna 10–17 noiembrie 1942, prin intermediul valizei diplomatice franceze, şi pe baza lui fusese elaborată nota anterioară. Dar ceea ce nota trecea sub tăcere, dintr-un motiv sau altul, era o anume doză de neîncredere în veridicitatea mesajului venit din partea lui „Miron". *Londra a transmis la Cairo că Foreign Office a primit un mesaj strict secret relativ la propunerea britanică făcută lui Maniu că noi o să formăm o alianţă cu România, dacă armata română se retrage în interiorul vechilor frontiere.* Imediat îşi dădu seama ce i-a deranjat pe cei de la Foreign Office: asigurarea vechilor frontiere, adică a celor din 1939. *Londra este încrezătoare că vreo astfel de asigurare nu a fost dată de către SOE, şi Cairo a confirmat că nimic de acest gen nu i-a fost transmis* [lui Maniu]. Şi, în continuare: *Bursan care a sosit la Istanbul* [după primirea primului mesaj de la Maniu] *a confirmat faptul că Mihai Antonescu fusese cucerit de ideile din mesaj.*

Venirea lui Bursan în oraşul de pe malurile Bosforului nu fusese determinată numai de afaceri: aducea cu sine al doilea mesaj de la Maniu. Potrivit lui Bursan, *Maniu e mai convins ca oricând de victoria finală a Aliaţilor şi este gata să sacrifice totul, inclusiv viaţa, pentru a asigura eliberarea României de sub Axă. A adăugat că are un avion şi un pilot gata să părăsească ţara şi ne-a întrebat ce aranjamente trebuie făcute cu turcii în cazul în care aterizează forţat în Turcia. El i-a spus lui Bursan că intenţionează să părăsească ţara împreună cu locotenenţii săi numai dacă* [„e clar, voia să le forţeze mâna, dar educaţia iezuită a Sfinxului s-a lovit nu de firile inflexibile austriece de la Viena, ci de cineva pentru care albul putea fi în acelaşi timp orice altă culoare naturală. A crezut că mai are de-a face cu cei care din cauza ochelarilor de cal pe care-i

purtau n-au fost în stare să salveze imperiul, când colo voia să le forţeze mâna celor care timp de două secole conduseseră lumea. Putea izbândi doar dacă interesele lui coincideau cu ale lor. Or n-a fost aşa.“] *Aliaţii vor garanta frontierele României din 1939 şi vor recunoaşte guvernul român din exil pe care propune să-l formeze şi-l vor accepta ca reprezentant al ţării la conferinţa de pace. Este gata să acţioneze chiar acum, dar nu doreşte să înlocuiască actuala ocupaţie germană cu una rusească* [izbucni în râs, „păi, chiar asta-i pe cale să facă acum!“]. *Bursan ne-a raportat că arătându-le lui Maniu şi Brătianu nota noastră din 20 august* [rămânea s-o caute când avea mai mult timp, nu era în dosarul din faţa lui şi nici nu-şi amintea s-o fi citit]*, primul a spus „situaţia este într-adevăr gravă“, iar cel de-al doilea „s-a făcut alb la faţă cum e hârtia“. Londra a răspuns că* [această reacţie] *este extrem de interesantă şi de încurajatoare şi că va înainta chestiunea către Foreign Office.* La rândul lui, oficiul SOE de la Istanbul *nutrea speranţa că Foreign Office va lua cât mai repede o decizie şi accentua asupra necesităţii ca Maniu însuşi să părăsească ţara, pentru că trimiterea unui reprezentant va genera probabil o dispută în legătură cu conducerea mişcării de la Londra. Semnale de recunoaştere au fost trimise la Istanbul, în cazul în care Maniu se decide să plece cu avionul.* Cel mai mult îi plăcuse chestia cu lupta pentru putere. Adică nu ea în sine îi plăcuse, căci vădea tare naţionale greu de depăşit, ci faptul că englezul înţelesese unul dintre „motoarele“ mersului înapoi la români – „de ce el şi nu eu?!“ sau „de ce pe el şi nu pe mine!?“ De fapt îi spusese şi Mareşalului că toţi cei trimişi cu misiuni în exterior vor sfârşi prin a se ciondăni pe ciolan. „Şi ce vrei să fac?, se răţoi acesta, să trimit numai militari precizându-le misiunile? Nu-i bine!“ Căzură de acord că nu puteau decât să spere că trimişii în Occident se vor

ridica deasupra trăsăturilor neamului din care se trăgeau. Şi acu' constată că şi alții descoperiseră acest lest. Şi britanicii nu erau singurii, germanii pricepuseră şi ei această „întrecere".

Întoarse pagina şi constată că se afla în fața celui de-al treilea mesaj de la Maniu către englezi. *A fost primit prin Gafencu la Berna. Era menționat că dacă ar putea fi inițiate operațiuni militare aliate, posibil cu cooperarea Turciei în Tracia, pentru eliberarea Europei de Sud-Est (prin aceasta asigurând securitatea Balcanilor şi prevenind preeminența rusească după război), România va fi pregătită să încheie o pace separată cu Rusia. Mesagerul lui Maniu (al cărui nume este Grigore Popescu, un bancher care vizita Elveția) a adăugat că, la o recentă şedință de Cabinet, Mihai Antonescu a susținut retragerea trupelor române şi că mareşalul Antonescu a fost de acord ca acest punct de vedere să fie menționat pe de-a-ntregul în stenogramă. În mod deosebit, Maniu i-a cerut lui Gafencu să încerce să pună capăt disensiunilor dintre românii din Londra. Desigur, a fost dificil să expediezi un mesaj înapoi lui Maniu, dar, în final, s-a stabilit ca Chaulmontet să preia un mesaj verbal şi să-l comunice lui de Weck care este 100% probritanic. La 22 decembrie, Berna a telegrafiat că Gafencu a primit de la Maniu un mesaj destul de pesimist, în care întreba dacă Aliații pot da asigurări satisfăcătoare privind viitorul României. Gafencu i-a răspuns cerându-i lui Maniu să fie mai exact atât în ceea ce priveşte asigurările solicitate, cât şi contraoferta lui. Gafencu consideră linia lui de comunicare sigură (Maccaffery suspectează că el comunică prin intermediul unei valize diplomatice prietene), dar chiar şi aşa, aceasta poate fi periculoasă din moment ce Gafencu nu foloseşte un cifru sau cod, ci cel mult fraze aluzive. Berna a ridicat din nou vechea chestiune*

a achitării unei sume din banii lui Gafencu din Anglia, pentru a recompensa eforturile sale. Londra a răspuns că se va consulta cu Foreign Office. Într-adevăr, şi el l-ar fi recompensat pentru faptul de a fi mijlocit schimbul de scrisori din acel moment, dar şi pentru contactele ulterioare şi negocierile duse cu Aliații, dacă ar fi putut. Dar nu credea că englezii, zgârciți cum îi ştia, l-ar fi recompensat pe fostul ministru de la Moscova, deşi din textul abia citit rezulta că erau banii lui Gafencu. Problema spinoasă, dacă nu chiar insurmontabilă, era împăcarea celor de la Londra, ştiut fiind că ei reprezentau tendințe diferite şi că toți erau cu nasul pe sus, altfel spus „personalități puternice".

Al patrulea mesaj – continua sinteza din *Jurnalul de război al SOE – a fost adus de Ion Christu, fost membru al Consiliului de Miniştri, care a sosit la Istanbul la 1 decembrie, ca şef al delegației economice române, pentru a negocia un tratat comercial româno-turc. Christu îl văzuse pe Maniu la 25 noiembrie când ultimul era într-o stare de spirit bună, dar şi-a exprimat îndoielile privitoare la Bursan, care este acum la Istanbul, spunând că acesta nu este autorizat să vorbească în numele său şi că ar trebui evitat întrucât este periculos.* Ajunseseră, probabil, la urechile naționalilor cele câteva vizite pe care Bursan i le făcuse, din care cel puțin una fusese la cererea englezilor, dar Maniu şi apropiații săi nu aveau de unde şti acest lucru. „În Bucureşti nu poți ține nimic secret!", zise el, nemaiputând ține socoteala de câte ori fusese beneficiarul acestei trăsături de caracter naționale. *În schimb, Christu este autorizat să vorbească în numele lui Maniu. Cu toate acestea, el nu are un mandat precis, dar i s-a cerut, în septembrie, să facă o călătorie în străinătate ca trimis al lui Maniu, cu misiunea de a încerca să-i*

unească pe toți românii. Se gândi că ar trebui scrisă o istorie nu a cauzelor disensiunilor şi a diferitelor grupuri, ci a încercărilor de unificare a acestora.

Reveni la text. *El a confirmat că Maniu conduce o organizație puternică, extinsă în întreaga țară, dar în ceea ce priveşte cererea noastră de acțiune în România, Maniu a declarat că numai două forme sunt posibile şi anume: 1) distrugeri şi sabotaje sau 2) rebeliune militară. Maniu nu o consideră pe nici una din ele potrivită, din moment ce prima ar putea avea ca singur rezultat creşterea supravegherii şi a represaliilor germane, iar germanii pot să-şi întărească strânsoarea economică, ceea ce nu poate fi în interesul Aliaților. Ultima acțiune nu este recomandată atâta timp cât armata română este mai prost aprovizionată şi mai slabă decât armata ungară concentrată la frontieră. Christu a confirmat că Maniu a avut succes în a convinge toate partidele şi personalitățile influente să abandoneze diferențele politice şi personale astfel încât să se prezinte ca un front unit pentru acțiune atunci când – de conivență cu noi – va considera că a sosit momentul oportun. Christu a confirmat că partizanii lui Maniu sunt Cretzianu, Radu Cruțescu, Vişoianu, Lugoşianu, Savel Rădulescu, N. Caranfil şi alții despre care Gheorghiu o să ne spună. Nu crede că este adevărat că Mihai Antonescu ar fi ajuns la o înțelegere cu Maniu. Maniu era în favoarea plasării oamenilor săi în posturi diplomatice în străinătate, dar Cruțescu şi Cretzianu au declarat că o să accepte numai pentru ca, odată ajunşi în străinătate, să demisioneze.* „E, uite, Cretzianu e de zece luni la post, la Ankara, şi n-a mai demisionat. A îndeplinit atât mandatul pe care i-l dăduse Maniu, cât şi pe cel cu care-l însărcinase Mareşalul." *Christu a plecat cu delegația la Ankara în aceeaşi noapte, 2 decembrie, dar de Chastelain speră să-l vadă pe 11 decembrie, când*

Christu se aşteaptă ca reacţia Londrei la mesajul său să-i fie făcută cunoscută.

La povestea legată de cel de-al patrulea mesaj nu avu decât un comentariu: de la Ică te puteai aştepta la orice. Deşi tânăr, era hârşit în machiavelicuri şi nu se-nţeleseseră deloc rău în cele câteva ocazii în care colaboraseră.

În faţa lui se întindea acum cel de-al cincilea mesaj al Sfinxului către englezi. *Cel de-al cincilea mesaj a fost primit prin Gheorghiu, un cunoscut expert român în probleme petrolifere, bine cunoscut lui Masterson, care a sosit cu misiunea economică pentru a negocia achiziţionarea acţiunilor societăţii Unirea şi care l-a văzut pe Maniu la 22 noiembrie. Gheorghiu a transmis următoarele ca venind din partea lui Maniu şi a lui Nicolae Caranfil, fost ministru al Aerului şi preşedinte al Societăţii anglo-române din România: sentimentele majorităţii zdrobitoare a românilor sunt de simpatie faţă de Aliaţi, dar ei trăiesc într-o mare frică faţă de intenţiile ruseşti. Ministrul german la Bucureşti l-a informat pe Antonescu că, îndată ce apar probleme în România, îi vor lăsa pe unguri, pe bulgari şi pe cei din Garda de Fier să acţioneze.* Îşi aminti, era în zilele Stalingradului, când, în urma dezastrului de la Cotul Donului şi din Stepa Kalmukă, tensiunea în relaţiile româno-germane atinsese cote extreme, Mareşalul luându-se de piept cu întreaga conducere a Reich-ului, pentru ca după ceva timp, să-i ordone lui Sănătescu să organizeze retragerea resturilor armatelor 3 şi 4 din fundurile Rusiei. Nici germanii nu stătuseră cu mâinile în sân, spionii săi din Germania informându-l despre „dispariţia" lui Sima din lagăr. *Böhm, un înalt oficial al Gestapo, a sosit în România pentru a-i lichida pe liderii opoziţiei şi pe cei mai importanţi*

simpatizanți ai Aliaților în caz de probleme, iar numărul agenților Gestapo din România era estimat la 20 000. Sigur că nu era aşa, nici pe departe. Nu putea nega că nu acționau agenți germani, dar nu la nivelul miilor, şi oricum şi el, şi cei doi Antonescu făcuseră în repetate rânduri scandal la Berlin. „Ce-i asta? Desfăşurați acțiuni de spionaj într-o țară aliată?!" Exagerarea putea însă motiva lipsa de angajare a Opoziției în acțiuni decisive.

După câte se pare, Caranfil a fost ales să organizeze grupurile simpatizanților lui Maniu datorită abilității sale administrative mai mari. Maniu i-a cerut lui Gheorghiu să obțină de la noi un telegrafist şi, de asemenea, a întrebat dacă am putea schimba codul pe care i l-am trimis şi mai ales în partea cu numele proprii. Pe scurt, planul lui Maniu şi Caranfil este de a-şi plasa oamenii în poziții-cheie, în special în ministerele de Interne, de Război, al Comunicațiilor, ca şi la Palatul Regal. Când germanii vor fi suficient de slabi (şi se va dovedi că sprijinul Aliaților este posibil), această organizație va înlocui actualul regim, iar armata va prelua controlul. Anterior, armata va fi fost plasată în poziții strategice favorabile. Maniu a întrebat dacă ruşii n-ar putea oferi unele asigurări oficiale cu privire la tratamentul prizonierilor români, ca să grăbească astfel dezertarea lor. A sugerat, de asemenea, ca ruşii să fie de acord să elibereze prizonieri pentru a forma o legiune românească care să lupte pe orice alt front, dar nu pe cel de est, şi care să se întoarcă în România împreună cu Aliații.

Bucătăria internă a luării deciziei era surprinsă în următoarele fragmente. *Numeroase telegrame au luat în dezbatere posibilitatea prelungirii negocierilor economice în vederea câştigării de timp pentru discuții ulterioare şi, între timp, un document a fost înaintat*

Foreign Office solicitând instrucțiuni referitoare la viitoarele operații în România. Deci, englezii le cereau turcilor să prelungească discuțiile, la fel şi oamenilor lor din delegația română, ca, între timp, Foreign Office să-şi fundamenteze un punct de vedere. Iar dacă negocierile se refereau la preluarea pachetului de acțiuni de la Unirea, lucrurile erau şi mai simple! *La 10 decembrie, SOE Istanbul a telegrafiat că Gheorghiu intenționează să părăsească oraşul pe 14 şi că este extrem de nerăbdător să-i ducă lui Maniu răspunsurile Foreign Office la cel puțin o parte din chestiunile ridicate, dar,* menționează în încheiere Sinteza referitoare la problema mesajelor lui Maniu de la sfârşitul lui '42, *până la 21 decembrie nu a fost primită nici o directivă de la Foreign Office.* În fond, de ce să se grăbească să meargă în direcția pe care scria Moscova? În plus, la acea dată, FO era în pregătirea Conferinței de la Casablanca, unde urmau a se discuta probleme mult mai importante decât existența unei țări oarecare.

Un an şi câteva luni mai târziu, la 29 martie 1944, politica britanică la care se făcea referire mai sus apărea, din nou, în toată splendoarea ei. Avea în față o altă notă de la un anume maior D.P. Holmes, din Ministerul de Război, GSO 2, MO5 c., către, de data asta, bine cunoscutul, de asemenea, maior E.G. Boxshall. Îşi aminti, era în zilele următoare uneia dintre ultimele vizite ale Mareşalului la Führer-ul cancelar şi ale schimbului de scrisori între generalul britanic Wilson, comandantul teatrului de operațiuni mediteraneean, şi *Conducător,* acel schimb care, ajuns la urechile ruşilor, trezise reacția de supărare a acestora. Faptul că un oarecare maior trimitea unui alt maior o corespondență referitoare la strategia Imperiului Britanic nu-l mai mira. Iar faptul că expeditorul nu uita să menționeze că punctele de vedere exprimate în scrisoare

nu erau oficiale, de asemenea, nu-l mai mira. Realitatea era că aceştia, aflaţi în preajma unui personaj de nivel decizional într-o anume structură, elaborau asemenea note pentru a sonda poziţiile factorilor decizionali din alte structuri. Astfel, punctele de vedere se prezentau mai întâi la nivelul „maiorilor", iar după armonizarea lor ieşea directiva.

Dragă Boxshall, începea maiorul Holmes*, îndrăznesc să-ţi trimit câteva gânduri despre situaţia prezentă din Balcani şi despre cum poate afecta ea politica SOE. Aceasta este o abordare neoficială şi aş fi extrem de fericit dacă ai găsi ceva timp pentru a-mi comenta vederile într-o manieră cât mai critică posibil. Se pare că evenimentele recente din Balcani au modificat premisele pe care se baza directiva SEXTANT (CCS 387/3, din 5 decembrie 1943, anexa B). De pildă, generalul Wilson a cerut să se aplice cele mai ample măsuri de asistenţă partizanilor iugoslavi. Ruşii au interceptat calea ferată Odessa–Lvov pe 6 martie. Încercările germane de a restabili situaţia au fost fără rezultat şi, la 18 martie, ruşii au traversat Nistrul pe un front larg.* „Iar o săptămână mai târziu au intrat şi în România!" *De la acea dată, forţele ruseşti au continuat să preseze spre vest şi spre sud, către contraforturile munţilor Carpaţi. Frontul german de la est de aceşti munţi este acum dependent de liniile de comunicaţii ce traversează Ungaria şi România; din cauza puţinelor linii de comunicaţie rutiere şi feroviare care traversează munţii Carpaţi, cea mai mare parte a traficului va fi dirijată pe liniile Budapesta–Arad–Braşov–Ploieşti şi Budapesta–Craiova–Bucureşti. Securitatea acestor linii de comunicaţii este vitală pentru inamic şi, probabil acţionând după proverbul că un lucru făcut la timp te scuteşte de multă alergătură, germanii au ocupat Ungaria şi pot juca foarte bine aceeaşi carte în*

România şi Bulgaria. „Corect, numai că ceea ce nu ştii tu, dragă Holmes – dialogă el cu necunoscutul maior care pregătea strategia SOE în Balcani –, este că, la întrevederea de la Klessheim, ce a premers cu câteva zile ocuparea Ungariei, Mareşalul l-a convins pe Hitler că România poate asigura liniile de comunicaţii respective şi va lupta lângă Germania până la «victoria finală». Altminteri, Antonescu ar fi împărtăşit soarta lui Horthy. Acu', dacă stau să mă gândesc, cred că, dacă germanii ar fi avut forţe suficiente, poate ar fi făcut ceea ce credea Holmes." *Probabil că resursele germane vor fi foarte mult solicitate pentru a se găsi trupele reclamate de aceste manevre, şi prin bombardamente şi acţiuni de război politic Aliaţii să fie capabili să contribuie substanţial la nota de plată a germanilor. Până în prezent, stategia noastră a vizat blocarea unui cât mai mare număr de divizii germane în Balcani, cu scopul de a retrage forţe de pe Frontul de Vest. Surprinzătoarea pătrundere rusească are un efect decisiv în promovarea acestei strategii.* Se lăsă încet pe spătarul scaunului. Dacă la Londra, pe culoarele puterii, ofensiva rusească din primăvara lui '44 apărea „surprinzătoare", îşi vor fi dat oare seama englezii cum apăruse ea la Bucureşti? Sau nu-i interesa? Se temeau pentru Grecia? Şi-o asiguraseră prin acel acord ale cărui prevederi relative la România le respectaseră cu sfinţenie. Sau nu erau siguri de ruşi?

Situaţia fiind în continuă mişcare, nu ne putem permite să ridicăm vâslele, scria Holmes. *Ruşii pot foarte bine să poarte o campanie decisivă fie de-a lungul liniei generale gurile Dunării–Galaţi –colţul de est al Carpaţilor Transilvaniei, fie/şi prin trecătorile de nord ale munţilor Carpaţi, la sud-est de Lvov. Dacă se întâmplă acestea, mi se pare că politica noastră trebuie să fie una de asistenţă a aliaţilor noştri, cu armele de care dispunem.*

Bombardamentele şi acţiunile pe tărâmul războiului politic vor ajuta, dar n-ar putea SOE să-şi extindă activităţile pentru a cuprinde într-o campanie de sabotaje căile de comunicaţii controlate de germani din România şi Ungaria? Aceasta era, de fapt, esenţa corespondenţei către Boxshall. *Ştiu destul de bine că aceste lucruri nu pot fi aranjate într-o zi,* continua Holmes*, şi că ele depind, în primul rând, de găsirea sau pregătirea unor agenţi potriviţi (cum este, de pildă, Apollo la Atena) şi apoi de o planificare minuţioasă. Acestea sunt punctele asupra cărora doresc atât de mult opinia dvs. Aţi putea să-mi spuneţi, în primul rând, dacă sunteţi de acord cu necesitatea unei asemenea campanii şi, în al doilea rând, ce şanse sunt ca ea să fie dusă la bun sfârşit?* Fără să cunoască întreaga corespondenţă dintre Holmes şi Boxshall în această chestiune ar fi putut să-i răspundă el în limba celor doi: *none.* Nici un fel de agenţi pe teren, mai ales după scandalul cu grupul de Chastelain. Foreign Office era cel care gestiona întregul domeniu al afacerilor externe şi domnii cu gulere tari erau foarte atenţi când venea vorba despre sfera de influenţă a aliaţilor sovietici. Doamne fereşte să-i supere!

În trecut, continua să avocăţească Holmes ideea ce bântuia pe la Ministerul de Război, *dificultăţile noastre au fost determinate de numărul mic de misiuni aeriene* [sigur, comparativ cu cele din vestul continentului]*, dar, având în vedere schimbările radicale ale situaţiei, cred că este un bun prilej să putem încerca deturnarea unor misiuni aeriene din Grecia şi Iugoslavia către această nouă ţintă.* „Da, n-au fost sabotaje, ci ne-aţi bombardat ţinte pe care le-aţi socotit importante şi, în primul rând, petrolul. Şi asta doar la câteva zile după această scrisoare!“ *Tito poate foarte bine să se descurce o lună sau două cu aprovizionările care-i vin pe mare şi,*

de asemenea, pot afirma că o mică încărcătură de provizii transportate pe mare ajunge în aceste zile în Grecia. Vă rog reflectați la aceste chestiuni şi, dacă timpul vă permite, transmiteți-mi părerile şi criticile dvs.

În final, maiorul Holmes dorea să-i reamintească colegului său de la *Intelligence* că cele scrise *reprezintă părerile sale personale şi particulare şi, în nici un caz, nu trebuie socotite puncte de vedere oficiale ale Directoratului Ministerului de Război!* Culmea era că aceste puncte de vedere *personale şi particulare* erau transmise într-o scrisoare clasificată *top secret, personal!* Se gândi dacă n-ar fi fost mai simplu ca aceste două personaje să se fi întâlnit la o bere, după serviciu, şi să-şi fi armonizat la *pub* punctele de vedere. Ar fi fost, dar n-ar mai fi ieşit directiva şi n-ar mai fi avut ce să citească în această după-amiază fierbinte de august.

Următoarele documente, aflate în dosarul *SOE WAR DIARY, VOLUME TWO, MIDDLE EAST AND BALKANS, APRIL 1944,* îi dezvăluiră culisele atitudinilor diferențiate ale Foreign Office şi SOE față de problemele româneşti, la o dată foarte apropiată de zilele lui august 1944. Era la zece zile după debarcarea din Normandia, când unul dintre ofițerii de rang înalt din SOE, colonelul David Keswick, avusese un schimb de scrisori cu A.R. Dew, şeful Departamentului Sud din Foreign Office, pe marginea activităților SOE în România. *În lumina eşecului negocierilor politice care au avut loc la Cairo, declara colonelul Keswick, situația pare să se fi schimbat. Ministerul de Război ne-a informat că viitoarea ofensivă rusească, care va fi lansată probabil pe direcția vest, va lăsa România aproximativ în aceeaşi poziție ca şi în prezent.* „Greşit

50%! Ofensiva la care faci referire, dom'le colonel Keswick, a vizat într-adevăr direcția generală vest, adică Bielorusia–Polonia, dar acu' două zile ne-au pocnit aici în sud, vizând scoaterea noastră şi a Bulgariei din război. Apoi, cine ştie... Probabil că, între timp, ați reuşit să vă asigurați Grecia. Cadogan vorbea de un acord, nu-i aşa?"

Aceasta conduce la sugestia că este momentul propice pentru o revizuire a activității SOE în România. Trebuie reamintit, spunea colonelul Keswick, că la 8 mai s-a luat decizia de a impune o interdicție asupra misiunilor operative pe care SOE le pregătea. Aceasta a fost făcută pentru a risipi suspiciunile ruşilor provocate de contactele politice ce au urmat arestării personalului misiunii de Chastelain. Ruşii au fost informați că SOE nu va mai trimite în viitor nici o altă misiune în România. Ulterior, guvernul sovietic a fost informat în diferite telegrame ale Foreign Office despre infiltrarea a nu mai puțin de zece agenți însărcinați cu misiuni de culegere de informații şi de salvare. Fiind puține şanse ca ruşii să facă discriminări între diferitele ramuri ale serviciilor noastre secrete, pare să nu fie nici un motiv ca să se mai interzică SOE desfăşurarea de acțiuni subversive şi de sabotaj în România, fiind prevăzut întotdeauna ca asemenea operațiuni să nu aibă vreo semnificație politică. „Stau şi mă-ntreb ce s-ar fi-ntâmplat dacă Maniu şi ceilalți ar fi aflat despre aceste adevărate cedări în fața ruşilor, ne-am mai fi aflat astăzi în fața unei lovituri? Probabil da, sperând că, după înlăturarea Mareşalului şi alăturarea României coaliției Națiunilor Unite, occidentalii nu ne vor părăsi. Dar au făcut-o cu mult înaintea acestor evenimente, dintre care unele nici măcar nu s-au petrecut încă."

În nota sa, responsabilul SOE *sublinia că SOE deține trei echipe antrenate pentru misiuni de luptă paramilitare, care așteaptă ordinele, și solicită ca interdicția să fie ridicată. Aceste echipe au fost instruite să ia legătura cu potențialele grupuri de rezistenți, iar obiectivele lor ar fi podurile feroviare și rutiere, stațiile și transformatoarele electrice. Dacă previziunile legate de direcția viitoarei ofensive ruseşti, spre vest și nu spre sud, se adeveresc, din punct de vedere militar este mai mult decât necesar ca SOE să continue operațiunile de sabotaj împotriva comunicațiilor inamicului.* „Și ce zic gulerele albe și tari de la Foreign Office?“

Mister Dew va avea să răspundă peste aproape trei săptămâni, semn că pentru fiii Albionului evenimentele din spațiul românesc nu mai aveau nici un interes, mai ales după prăbușirea germanilor în Bielorusia și deschiderea căilor de pătrundere spre Varșovia. Credeau că ruşii se vor năpusti spre inima Poloniei și mai departe către Berlin. Dar nu, Moscova nu se grăbea. Strategii de la Moscova aveau timp și mai ales doreau înfrângerea unui... aliat – rezistența poloneză, aripa susținută de britanici – dar care, mai târziu, se putea dovedi un adversar al planurilor de transformare a Poloniei într-un satelit al Rusiei sovietice. Așa că, în timp ce așteptau zdrobirea rezistenței varșoviene, pregăteau ofensiva spre sud, împotriva României. Iată ce scria A.R. Dew: *În circumstanțele de față* [cele de la 6 iulie], *există puternice motive împotriva modificării înțelegerilor existente. Se poate admite că autoritățile sovietice nu fac probabil nici un fel de distincție între SIS, MI9 și SOE; dar, cu siguranță, fac o distincție între operațiunile în care aceste organizații sunt angajate. Ruşii consideră România ca un teatru de război aparținându-le în exclusivitate.* „Dumnezeule, mai

clar de-atât nici că se poate spune! Dar, de ce oare nu i-au spus-o chiar aşa lui Maniu? «Discutaţi cu ruşii, adresaţi-vă Moscovei!» nu-i totuna cu «România aparţine în exclusivitate ruşilor». Poate că astăzi lucrurile ar fi stat cu totul altfel."

Prezenţa echipelor MI9 şi SIS în această ţară, continua Dew, *poate fi justificată pe temeiul corelării activităţii acestora cu bombardamentele noastre care sunt de un mare ajutor pentru Armata Roşie. Dar este îndoielnic că ruşii vor avea acelaşi punct de vedere asupra altor operaţiuni. Mai mult, Foreign Office nu doreşte să pericliteze aranjamentul realizat cu guvernul sovietic în luna mai, prin care ruşii iau conducerea în România, iar britanicii în Grecia; şi nici nu este* [Foreign Office] *pregătit să rişte repetarea neplăcerilor produse după capturarea lui de Chastelain iarna trecută.*

În răspunsul său, oficialul Foreign Office subliniase că *din câte ştie el, nu există o mişcare de rezistenţă în România şi că orice activitate de succes a SOE trebuia, în mod cert, să se bazeze pe o rezistenţă activă în interiorul ţării.* „Pare a fi semnalul de îngropare a oricărei activităţi SOE la noi. Da' ce zic eu SOE? Este vorba de suspendarea oricărei activităţi britanice şi de preluarea conducerii de către ruşi în România! Da' ce, Mister Dew, nu aflaseşi până la 6 iulie că în ţara asta nu există o reală mişcare de rezistenţă? Abia acum, după ce ţi-ai atins obiectivele legate de cel de-al doilea front, ai avut marea revelaţie? Cât timp ai avut nevoie, mişcarea de rezistenţă a lui Maniu şi Brătianu a fost bună, şi dintr-odată nu mai e bună, nu mai există." *Pentru toate aceste motive* – concluziona Dew – *se crede că reluarea activităţilor SOE în România nu va atrage rezultate proporţionale cu efortul investit; şi poate fi*

periculoasă pentru politica noastră de cooperare generală cu guvernul sovietic în Balcani. „Aşa cum ai zis mai sus, Mister Dew: România contra Greciei. Şi cică asta se cheamă «politică de cooperare generală». Le-ar plăcea ruşilor să vadă cât de scrupuloşi s-au arătat englezii cu respectarea înţelegerii din mai trecut, dar şi a celei mai vechi din septembrie '41."

Se opri din lectura documentelor. Era un tip rezistent, putea lucra ore şi zile în şir, dar documentele astea de la Londra îl storseseră peste măsură. Se uită la ceas, rămăsese lipit de scaun câteva ore şi acum simţea nevoia de mişcare, măcar prin încăpere. După câteva tururi se opri în faţa hărţii uriaşe ce spânzura pe perete. „Nu avem nici o şansă, absolut nici una! Au cedat ei Polonia, de ce n-ar face la fel şi cu noi?! Petrolul de la noi? Într-o zi o să se termine, iar poziţia noastră strategică nu este atractivă pentru britanici. Dar o să plătească scump această curată orbire. Nu cumva o să-i lase să intre şi în Berlin? Ar fi greşeala-greşelilor." Se mai uită niţel la hartă calculând că, dacă nu se va organiza o rezistenţă serioasă pe linia fortificată, în cel mult zece zile ruşii vor intra în Bucureşti şi va fi vai ş-amar de bucureşteni. „Dar cine să se opună? Diviziile care au început retragerea din faţa ruşilor înaintea începerii ofensivei sau cele care au fost deja mătrăşite?"

Chiar atunci sună telefonul. Ofiţerul de serviciu îi spuse că de la Preşedinţie se comunicase că a doua zi dimineaţă este convocat de Mareşal. „În fine, dar s-o fi hotărât? Şi dacă da, nu-i târziu? Ce-ar putea să mai facă? Nimic nu ne salvează de ocupaţia rusească. Mareşalul, ca şi Maniu, crede în britanici. O să-i deschid ochii, o să fie dureros, dar trebuie să înţeleagă. Să înţeleagă ce? Că soarta lui e pecetluită şi a noastră, a tuturor... Da' dacă din asta înţelege că

trebuie continuate rezistența şi războiul alături de germani? Ar fi cea mai proastă soluție, una ar fi să negocieze el cu ruşii şi alta să-l dea complotiştii.“ Întoarse spatele hărții care nu-l putea ajuta cu nimic şi se îndreptă spre geam.

Seara se lăsa încet peste oraşul încins, prăfuit. Tânjea, ca şi miile de bucureşteni care nu părăsiseră oraşul pentru că nu aveau unde pleca, după răcoare. Ploaia de acum câteva zile era istorie. Reveni la masa încărcată de hârtii şi strânse documentele lucrate, le puse în plicuri şi le băgă în servietă. Iar de acolo scoase alte plicuri. Un capitol se încheiase, un altul se deschidea.

IV. SOE ŞI CEILALŢI

Adică oamenii lor de aici. Şi nu numai. Pe majoritatea îi ştia, le înlesnise chiar activitatea unora, pe alţii îi arestase din simplul motiv că-i doreau germanii şi atunci preferase să-i ţină el în custodie decât să-i dea pe mâna Gestapoului. Era curios să vadă dacă-i scăpase vreunul, să vadă contribuţiile lor şi, mai ales, cum fuseseră ele valorificate de către destinatarii acestei activităţi care, în alte ţări, ar fi putut aduce promotorilor ei ani grei de temniţă, dacă nu chiar condamnarea la moarte pentru spionaj. Dar nu, el aranjase cu şeful Secţiei Juridice şi le găsise o altă încadrare, iară nu prevederile Legii Marţiale care i-ar fi propulsat direct în faţa plutonului de execuţie.

Luă la întâmplare un dosar pe coperta căruia stătea scris: *SOE/ROUMANIA, File Number 43, From February 1944 to June 1944. General. Miscellaneous Correspondence, Situation Reports etc.; Part IX.* Şi când îl deschise, văzu că hazardul îl ajutase, chiar primul document lămurindu-l o dată în plus despre raportul de putere între cei Trei Mari în chestiunile româneşti. În fond, nu atât informaţia era preţioasă (ba chiar nici pe departe, chiar dacă lua în considerare aspectele „mondene“ – o anume doamnă Arion, fiica consulului olandez în Palestina, sosise la Ankara de la Bucureşti,

undeva între sfârşitul lui mai şi începutul lui iunie 1944, cu un mesaj din partea Curții regale a României pentru a fi transmis englezilor. În lipsă de altceva mai bun, se încurcase cu unul dintre ofițerii de la consulatul britanic, ceea ce îl determinase pe consul „să-i dea papucii“ şi unde altundeva decât la tăticu', consulul Dozy, în Palestina?!), cât concluzia raportului. Pentru a i se elibera o viză pentru Palestina, trebuiseră consultați ruşii!! Nici până în ziua elaborării raportului răspunsul acestora nu sosise, ceea ce-l determinase pe semnatar (un anume D/H44) să conchidă cu amărăciune: *Simpla problemă a obținerii unei vize pentru Palestina pentru fiica unui consul aliat indică gradul de subordonare al afacerilor britanice față de ruşi.* Dacă acest D/H44 era atât de necăjit, cum, oare, erau românii?! Era evidentă distanța dintre Foreign Office şi Special Operations Executive în unele domenii. Şi România era unul dintre ele. „A, nu că băieții de la SOE ne-ar fi fost favorabili, zise, căci ne-au lăsat şi ei baltă după Debarcare, dar este interesantă poziția celor două organizații implicate în politica externă britanică.“

De la acelaşi D/H44 pleca, la 22 februarie 1944, răspunsul la un memorandum (îl căută între hârtiile următoare, dar degeaba; va trebui să se mulțumească cu răspunsul şi să deducă restul) legat de reorganizarea SOE România. Propunerile şi contrapropunerile fuseseră făcute într-un moment în care ofensiva de iarnă a ruşilor, generalizată pe tot frontul cu germanii, ajunsese în apropierea frontierelor României, şi se gândi că nici nu se putea găsi un moment mai bun pentru reorganizare decât acela, când ruşii erau pe cale să intre în țară. Asta dacă englezii înțelegeau să abandoneze total România, acest „total“ însemnând sistarea activităților de

informații după război. Şi lui i se părea că spre aşa ceva se îndreaptau englezii în primăvara lui 1944.

La început, era vorba de unele propuneri pentru schimbări de personal, din care nu înțelegea nimic, neavând echivalențele simbolurilor. *DHY îl va înlocui la Cairo pe D/H311; D/H311 va pleca la Istanbul pentru a-l înlocui pe D/H5; D/H5 se va muta la Cairo pentru a lucra sub ordinele lui DHY.* Acestea erau propunerile, iar, în continuare, pe mai multe pagini, D/H44 „le judeca".

Reveni asupra documentului. *În afara activității sale ca şef al Secției România din Istanbul, D/H5 îndeplineşte un număr de alte îndatoriri necesare, care, în prezent, nu pot fi efectuate de nimeni altcineva din staful existent, în afara lui. El este singurul om din personalul nostru care are cunoştințe meticuloase în explozivi şi dispozitive şi este cu deosebire capabil în chestiuni relative la punerea în practică a cunoştințelor din acest domeniu. În toate cazurile în care am încercat să dinamităm nave ale Axei, D/H5 a fost cel însărcinat cu planificarea operațiunii şi cu executarea ei, ca şi cu proiectarea şi producerea echipamentului necesar; şi a fost, de fapt, responsabil pentru îndeplinirea misiunilor. Nu există nici un alt membru al stafului care să facă treaba la fel de bine ca el. El este cel mai ingenios expert în adaptarea diferitelor dispozitive existente la anumite activități cu destinație specifică, cum a fost, de exemplu, proiectarea şi producerea cleştilor pentru executarea de sabotaje la căile ferate. De asemenea, este expert în instruirea practică a agenților şi a celorlalți membri ai staffului cu mânuirea explozivilor şi a diferitelor dispozitive. În orice activitate care cere disimularea materialelor pentru infiltrarea în regiunea*

Balcanilor, D/H5 este singurul capabil să ducă la îndeplinire activitatea practică de mascare. Gândiți-vă că într-o țară neutră nu avem posibilitatea să desfăşurăm o asemenea activitate în locații exterioare din motive de securitate şi că aceasta trebuie făcută în spațiile din propria noastră ambasadă. D/H5 este, de asemenea, expert în toate chestiunile legate de mecanică, cum ar fi întreținerea motoarelor de la maşinile şi ambarcațiunile noastre, de care depindem în mare măsură, în caz de urgență. De fapt, această parte a activității lui nu îi ia cine ştie ce timp, dar este necesar să ai pe cineva care să facă toate acestea când este cazul. Dacă, aşa cum pare probabil, suntem chemați ca, în viitorul apropiat, să desfăşurăm acțiuni de sabotaj în Turcia, precum scufundarea vaselor de pasageri româneşti sau interceptarea transporturilor germane de crom din Turcia, nu vom fi capabili să le îndeplinim fără sprijinul lui D/H5. Era clar, dacă luau un asemenea specialist şi-l mutau în altă parte, era clar că nu-i mai interesa nimic în România, în condițiile apropierii în mare viteză a ruşilor.

În timpul ultimelor opt luni, mica noastră organizație din Istanbul şi-a pierdut cea mai mare parte a oamenilor săi cheie. Pierderea lui D/H13, în iunie 1943 [adică mutarea lui de Chastelain în vederea pregătirii misiunii sale]*, urmată de cele ale lui D/H62, în septembrie, şi D/H22, în octombrie, nu au fost niciodată urmate de înlocuiri adecvate şi astfel eficiența organizației a avut de suferit considerabil.* Aici îl înțelegea foarte bine pe „colegul“ său, căci ştia ce înseamna să iei oameni pregătiți pentru o treabă anume şi să-i muți în alte părți. La fel se întâmplau lucrurile peste tot, numai că aici mutarea lui D/H5 avea o semnificație sumbră pentru România: nu mai era interesantă pentru

englezi! *La câteva zile după retragerea lui D/H22 de către biroul vostru, fără cea mai mică încercare de a-l înlocui, am discutat această problemă cu C.D. la Cairo, în noiembrie, şi el a fost de acord că asemenea metode arbitrare de a face modificări în stafful acestui comandament operativ nu ar trebui să mai fie aplicate în viitor.* Îi venea să-i spună: „Măi băiete, ăsta-i visul neîmplinit al fiecărui şef de serviciu. În vecii vecilor nu se va renunța la mutarea oamenilor dintr-o parte-ntr-alta, pentru că asta este! N-ai cum să prevezi anumite evoluții, pierderi şi mai ştiu eu ce“. Era sigur că, în pofida acelei discuții şi a asigurărilor date, înlocuiri se vor mai fi petrecut. *Este extrem de dezamăgitor faptul că aceste schimbări în stafful de la Istanbul au fost decise şi puse în practică fără consultarea comandantului care depinde de stafful său pentru îndeplinirea eficientă a activităților operative. Aşa cum comandantul este responsabil pentru activitatea operativă, el trebuie să aibă ceva de spus cu privire la alcătuirea echipei de sub comanda sa. Dacă ei* [înțelegea că este vorba despre membrii echipei unui comandant] *sunt controlați şi puşi pe de-a-ntregul la dispoziția diferitelor secțiuni din Cairo* [secțiuni care se ocupau de statele europene țintă]*, comandantul operativ este pus în situația de a nu putea fi socotit responsabil pentru eficiența comenzii sale.* „Sigur, de bun-simț ce spune băiatul ăsta aici, nu poți să destrami echipa unuia şi apoi să-l acuzi că nu a realizat cine ştie ce misiune!“

În legătură cu aceasta, aş dori să vă reamintesc că următorii trei ofițeri au fost angajați inițial ca membri ai staffului comandamentului operativ turcesc şi apoi sub DSO (A) [!]. *Ulterior, au fost transferați către activitatea balcanică cu scopul menținerii eficienței organizației în Turcia, indiferent dacă echipa era*

angajată în activități turceşti, balcanice sau de ordin general, comune întregului comandament. a) D/H22 a venit aici inițial ca expert în distrugeri şi casier general şi a fost transferat către activități iugoslave şi ungare, după plecarea din Istanbul a lui D/H18. b) D/H263 a sosit aici inițial pentru probleme turceşti, pe care mai târziu le-a combinat cu dosarul Dodecanez, dar la plecarea lui D/H62 a fost transferat la Smirna, ocupându-se exclusiv de problemele greceşti. c) D/H5 a venit pentru a se ocupa de activități turceşti şi de cele generale, fără nici o legătură cu România până la plecarea lui D/H13 în iunie 1943, când a preluat conducerea Secției România. Se va vedea, prin urmare, că acest comandament de campanie de aici a alimentat cu generozitate secțiile pe țări cu cei mai buni membri ai săi, pentru a constata în final, în cazurile D/H22 şi D/H5, că transferul lor în aceste secții a fost doar preludiul pierderii lor definitive. Ei, se-ntâmplă şi aşa! Ai câțiva oameni buni, pregătiți pentru a aduce la îndeplinire o sarcină anume, şi te trezeşti că sunt mutați, alocați altor spații şi nu-ți rămâne decât să zici mărunt din buze. Pățise din astea pe vremea când era la Siguranță, până să se aşeze pe scaunul cel mare. Ulterior nu mai aprobase asemenea mutări decât în cazuri excepționale.

Este de aşteptat ca modificările care ar avea drept rezultat întărirea organizației să fie bine primite. Cu numărul mic de membri pe care ni-l permite reprezentanța diplomatică este esențial ca membrii să fie atât eficienți, cât şi cu pregătire multilaterală. Noi nu am fost până acum în stare să avem un membru de rang înalt al staffului care să lucreze exclusiv pe o singură problemă, cum ar fi problemele legate de o singură țară balcanică, exceptând cazul Greciei care, din motive fizice şi

geografice, are o secțiune separată. „Iarăşi grecii ne-au dat deoparte pentru o bucată de pământ arid. Dar cu o poziție de control de invidiat. De la Pireu şi din Creta, Royal Navy domină Mediterana care nu este o mare închisă! Asta e, aici s-a jucat drama noastră.“ Era, în această seară de marți, 22 august, puțin melodramatic, dar asta era starea lui.

Este recunoscut faptul că, în privința problemelor româneşti, D/H311, la Cairo, cu plusul său de experiență în această chestiune, avea capacitatea de a controla situația mai temeinic decât o s-o facă D/H5, însă, grație sistemului existent de raportare detaliată prin telegrame şi memorandumuri, este posibil ca acesta să vă țină pe deplin la curent cu ce se petrece, în timp ce voi, pe de altă parte, veți avea posibilitatea să-i dați în permanență instrucțiuni lui D/H5 referitor la ce are de făcut. Soluția sugerată în telegrama dv. nr. 2439 din 18 februarie, de a-i avea la Istanbul atât pe D/H311, cât şi pe D/H5, pare a fi răspunsul la problemă, dar se ivesc două obstacole. Este necesar a se asigura acoperire pentru încă o persoană în echipă, şi nu vom putea s-o obținem, şi implică şi o dificultate de ordin personal, D/H5 nedorind să stea la Istanbul dacă activitatea sa legată de România va fi coordonată de către D/H311. Păi da, trebuie să ții cont şi de relațiile interumane, tensiunea dintre membrii unei echipe putând arunca în aer întregul demers.

Mutarea oamenilor pare, de asemenea, să implice o modificare fundamentală a statutului Secției România din Istanbul, prin aceea că D/H311 este comandant operativ pentru România şi, deşi depinde în probleme disciplinare şi administrative de comandamentul din Turcia, el este responsabil direct față de Cairo. Ați

subliniat atât în telegrama dv. cât şi în memorandum că situaţia este similară aceleia lui D/H98, dar în nici un caz nu este aşa. D/H98 este responsabil la Londra şi nu la Cairo, şi această poziţie a luat naştere pentru că teritoriul său, adică Austria, se află în interiorul teritoriului central european administrat de la Londra, în acelaşi fel ca Ungaria, Cehoslovacia şi Polonia. Desigur, o altă diferenţă este că D/H98 nu comandă operativ teritoriul său. De asemenea, memorandumul dv. evidenţiază că în realitate nici o modificare nu are loc pentru că lui D/H311 i-am permis mereu să aibă libertate completă de acţiune în timpul precedentelor sale vizite la Istanbul. Această remarcă este valabilă în cazul tuturor şefilor secţiilor-ţară, cel puţin în ceea ce priveşte activitatea lor. Mie nu-mi trebuie decât să citesc telegramele şi restul corespondenţei înainte de a fi expediate şi să văd telegramele care sosesc înainte de a fi distribuite secţiilor-ţară. Utilitatea mea este limitată la a da sfaturi, atunci când sunt cerute, şi de a preveni prin natura poziţiei, care îmi permite a observa activitatea tuturor secţiilor, acţiuni contradictorii sau suprapuse. Această libertate de acţiune permisă secţiilor-ţară s-a dezvoltat şi este posibilă numai pentru că eu, ca şi predecesorul meu, am avut încredere în şefii secţiilor-ţară. Desigur, acelaşi lucru i se va aplica şi lui D/H311, dacă îl va înlocui pe D/H5. Dacă în practică nici o schimbare nu se înregistrează, atunci apar ca fiind fără obiect schimbările sugerate în memorandumul dv. Numirea unui comandant operativ al unei secţii-ţară la Istanbul pare a fi o anomalie. De fapt, el nu este însărcinat cu comanda ţării sale şi nici, judecând după memorandumul dv., nu face politica comenzii sale operative, dar trebuie să raporteze şefilor săi la Cairo. Aparent activitatea lui este la fel ca a oricărui alt şef de secţie-ţară, dar titlul şi statutul său vor fi diferite. Dacă reorganizarea va fi sistematică şi logică,

atunci D/H29, de pildă, o să fie comandantul operativ al Bulgariei. Oricum, cu bunăvoință din partea ambelor părți, nu va exista nici o dificultate în a face să funcționeze ușor noile aranjamente, dar este mai bine să avem problemele clare înainte decât să ne certăm la sfârșit. Prezentul memorandum interzice creșterile de personal. Pot prevedea doar un singur membru de rang inferior în plus, pentru D/H311 față de cei pe care îi are în prezent D/H5, anume domnișoara Violet Walton ca traducătoare și secretară (dar fără stenografie) și doamna Iddon ca secretar-stenograf, cu jumătate de normă.

Urmară alte câteva trimiteri la probleme de personal care nu-l mai interesau, aflase ce era important – retragerea unui specialist în problemele românești. Pe cale de consecință, interesul britanic pentru România tindea spre zero. Mai era o chestiune care vădea grija de a nu amesteca borcanele – relațiile cu alte servicii, diplomatice sau speciale, ale Majestății Sale. *Mai este o problemă, a responsabilității finale atunci când lucrurile merg rău. În mod particular, aceasta privește relațiile cu YP. Ministrul și consilierul au ridicat această problemă când ne-am întâlnit pe 19 februarie și le-am cerut un răspuns la scrisoarea mea din 14 februarie. Ei au declarat că YP nu are obiecții la schimbări de personal, dar are câteva temeri în ceea ce privește schimbarea de statut. Dorește să știe că există un om care poate fi responsabil pentru orice activitate desfășurată pe teritoriul turcesc. Din nefericire, aceste temeri au fost alimentate de două întâmplări nefavorabile. YP crede, în mod eronat, că interdicția pe care ZP a pus-o pe Gane încă există; de asemenea, suspectează în mod greșit că dificultățile pe care D/H311 le-a avut cu pașaportul la Cairo au fost determinate de anumite probleme din trecutul lui D/H311. Încă o*

dată, i-am dat toate asigurările ministrului Majestății Sale. Prin prisma actualelor relații dificile cu turcii, noi suntem, chiar mai mult decât înainte, dependenți de bunăvoința lui YP. De aceea, este cel mai indicat să respectăm dorințele acestuia cât mai mult posibil. De asemenea, relațiile cu alte departamente din Istanbul sunt chestiuni care cer să fie dirijate cu grijă şi în care coordonarea este esențială. Se aşteaptă să-i ținem la curent cu toate problemele care intră în conflict cu activitățile lor şi se aşteaptă să trecem către ISLD toate informațiile de natură militară şi economică. Dacă D/H311 nu va transpune în practică toate acestea, vor apărea fricțiuni din cauza cărora întreg actul de comandă va avea de suferit, scria, în finalul lungului său raport, D/H44.

Încheind de citit documentul, constată că nu era vorba decât de secția din Istanbul a SOE, dar chiar şi aşa era edificator pentru intențiile viitoare ale patronilor instituției. Căci din februarie, în afara jocurilor legate de mascarea viitoarei debarcări (şi trebuia să le recunoască felul în care conduseseră jocul, de la angajarea discuțiilor de la Cairo, până la dezvăluirea lor şi până la sistarea discuțiilor la circa zece zile după Marea Debarcare, în paralel cu schimbul de mesaje cu „rezistența“ română prin intermediul „prizonierilor“ săi) şi, până acum, în august, nu întâlnise semne ale unor alte angajamente britanice pe frontul secret.

Trecu mai departe şi, din *Jurnalul de război, iulie–august 1942,* află lista de colaboratori ai SOE. Evident, pe cei mai mulți îi ştia, dar era interesant să vadă ce părere aveau englezii despre ei. Dorea să afle dacă părerile lui concordau cu ale lor. *În interesul clarificării, trebuie să trecem în revistă diferitele persoane cu care*

suntem în legătură la Istanbul, Berna, Lisabona şi Londra, pentru a pătrunde în România. Istanbul. De Chastelain, care este responsabilul principal pentru planificarea operaţiunilor în România, se află în legătură cu următoarele persoane, toate ajutându-ne direct sau indirect pentru restabilirea comunicaţiei fără fir, care este recunoscută a fi de cea mai mare importanţă. Şi urma o listă lungă ce conţinea numele mai multor susţinători ai activităţilor britanice în România. Chiar mai mulţi decât ştia. Lista se deschidea cu un diplomat.

1. Vlădescu-Olt, viceconsul la Legaţia României de la Istanbul. Fostul şef al lui Vlădescu-Olt, Ion Christu, este acum preşedinte al Companiei aeriene LARES. Timp de zece ani a deţinut funcţii de ministru, între care ministru al Comerţului Exterior, iar acum încearcă să înfiinţeze o linie aeriană între Bucureşti şi Istanbul, care se va dovedi un excelent mijloc pentru transmiterea mesajelor. Vlădescu-Olt i-a trimis un mesaj confidenţial lui Christu, întrebându-l dacă ar fi pregătit să primească un emiţător radio pe una din proprietăţile sale. Până în acest moment, nu s-a primit nici un răspuns. 2. Constantin Bursan. Îi plăcea de individ, deşi juca, sau încerca să joace pe mai multe fronturi, ceea ce în timp de război era de înţeles. În fond, nu era decât un om de afaceri cu interese în toate părţile şi pe care încerca să şi le asigure! *Când a plecat ultima oară spre Bucureşti, Bursan a promis că va încerca să aranjeze un loc sigur pentru un radioemiţător şi să facă rost de acte de identitate civile româneşti, şi scutiri militare pentru 3. Ţurcanu, fost ofiţer de marină român care, până recent, a fost internat în Lagărul de muncă de la Acra şi pe care intenţionăm să-l paraşutăm în România între 20 şi 28 septembrie.* Se gândi o clipă că greşiseră doar cu un an data paraşutării lui Ţurcanu!

Bursan tocmai s-a întors în Turcia aducând cu el un raport interesant despre situația politică din România scris de 4. Soreanu, un bine cunoscut ziarist evreu, care cooperează strâns cu Maniu, şi de 5. Vişoianu, unul dintre cei mai inteligenți diplomați români, descoperit de Titulescu, fost ministru la Haga şi ulterior la Varşovia. SOE a încercat să-l recruteze să lucreze pentru ei. Ceea ce nu ştiau englezii era că ziaristul era omul lui, infiltrat până la dreapta Sfinxului, plătit cu bani buni de la contribuabili, plimbat cu maşina Serviciului, şi autor al unor note de conversație, pe lângă care raportul la care se referea informația era palid!

6. Sandu Racottă, prieten cu de Chastelain, educat în Anglia, angajat în industria petrolului, având la dispoziție o fermă lângă Giurgiu – un alt posibil loc pentru un radioemițător. Noi am trimis câteva mesaje prin intermediul curierului elvețian, Chaulmontet, către G. Dimitrescu. 7. G. Dimitrescu, prieten intim al lui Waite şi o personalitate importantă în industria românească petroliferă. Nepot al ambasadorului român la Madrid [„de fapt, ministru plenipotențiar şi e vorba de Excelența Sa, Grigore Nicolae Dimitrescu. Şi asta înseamnă că nepotul în cauză e Fatty, din unele documente englezeşti. Lucrurile încep să se clarifice"]. *Prin fostul ataşat militar grec de la Bucureşti, care este acum la Cairo, am obținut numele fostului viceconsul grec de la Bucureşti (care lucrează acum pentru consulatul portughez din Bucureşti), pe nume 8. Kuzopoulos care, se pare, că doreşte să ne ajute. 9. Lucasievici, consulul general român la Istanbul, care era în relații amicale cu de Chastelain, tocmai a fost rechemat la Bucureşti. El a fost de acord să lucreze pentru noi şi a fost instruit în folosirea cernelurilor speciale şi în altele. 10. Beza, un român de origine macedoneană, având uşurință în redactarea pamfletelor*

virulente, care, cu câțiva ani în urmă, a tras într-unul din miniştrii români de Interne. Beza este principalul nostru colaborator în schema Vlaicu. Aceasta este gândită să atragă sprijinul muncitorilor, al țăranilor şi al micii burghezii din România. În absența unei mişcări organizate în interiorul acestor clase din România, s-a crezut că poate fi o idee bună să se inventeze o mişcare politică, ca şi un lider național. Numele „Vlaicu" a fost ales din două motive temeinice, el a fost al unuia dintre domnitorii români din Evul Mediu, dar şi al primului aviator român. „Da, şi ce, ați crezut că veți avea mai multă audiență dacă poartă numele celor doi?" El le-ar fi spus că audiența sau lipsa ei în România se datorează numărului aparatelor de radio aflate în posesia populației, în lumea satelor, una din țintele propagandei britanice, acestea fiind ca şi inexistente. Sigur, trebuia adăugată răspândirea ştirilor de către masa orăşenilor refugiați de frica bombardamentelor, dar asta se întâmplase abia din primăvara lui '44, or emisiunile postului „Vlaicu" erau la acea dată istorie. *Transmisiunile radiofonice ale „Postului de eliberare națională" au început la 27 iulie* [1942]. Aceştia erau oamenii cu care de Chastelain se afla în contact în vara lui 1942. Sigur, mai erau şi alții, precum Popovici sau Georgescu, dar ei se aflau în custodia sa la acea dată.

Urma o nouă listă, a acelora cu care britanicii erau în contact la *Berna. Sullivan a fost în legătură cu Mihail Marinescu, un român bogat şi prieten apropiat al colonelului Mavrodi, care ne ajută aici, la Londra. Anterior el fusese reprezentantul la Bucureşti al unor firme britanice de aviație, dar acum lucrează pentru concernul elvețian Solothurn.* „Ia te uită, fabricile de armament de la Solothurn, interesant. Aici era o pâine de mâncat! Păcat că n-am

ştiut mai demult, ne-am fi amestecat şi noi pe piața elvețiană alături de cei mari“, zise directorul general regretând sincer pierderea unei atari posibilități. *Când Marinescu a ajuns la Berna, la sfârşitul lui iunie, el ne-a comunicat că Maniu consideră situația din interiorul României prielnică pentru acțiune, dar Maniu reiterează cererea de a obține din partea anglo-ruşilor o declarație răspicată că Rusia va recunoaşte frontierele din 1938. Masterson a avut o întrevedere cu ambasadorul sovietic de la Londra, dar ruşii au refuzat sec să se lase mituiți în probleme teritoriale româneşti.* Mai întâlnise anterior această informație, acum se întregea peisajul din tablou, se definitivau portrete, se dezvăluiau identități. Cu alte cuvinte, afla informații.

Londra, citi mai departe, *i-a telegrafiat lui Marinescu că, deşi nu sunt multe speranțe legate de chestiunea basarabeană, Maniu poate fi sfătuit să trimită un reprezentant la Alep pentru convorbiri. La scurt timp după aceasta, Marinescu a comunicat că a trimis acest mesaj prin Legația română din Berlin şi că el doreşte să se întâlnească cu colonelul Mavrodi la Lisabona, întrucât are un mesaj pentru el de la Maniu. Pentru că nu s-a considerat a fi indicat ca Mavrodi să meargă la Lisabona, s-au făcut aranjamente pentru ca Waite să-l întâlnească pe Marinescu aici, dar, din nefericire, ultimul nu a putut obține viza portugheză, aşa că întreaga chestiune a căzut. Mavrodi i-a telegrafiat lui Marinescu cerându-i să transmită toate informațiile lui Sullivan, care oricum le va „pasa“ la Londra.*

Suntem, de asemenea, în legătură cu Grigore Gafencu, fost ministru de Externe şi ministru al României la Moscova în timpul misiunii lui Sir Stafford Cripps. Achille Barcianu, până nu de mult

ministrul României la Rio de Janeiro, a sosit recent în Elveția. Alți nou-veniți în Elveția sunt ministrul chilian în Bucureşti, domnul Del Campo, împreună cu secretarul său particular, Robert Grief, un român din Cernăuți, cu paşaport chilian. Grief şi-a exprimat mai demult dorința de a coopera cu noi, subliniind că un prieten de-al său, Radu Romanescu (director al Departamentului Public din Ministerul de Finanțe), ar putea fi un bun colaborator. Noi am instruit Berna să-i spună lui Grief că Romanescu trebuie să călătorească la Istanbul şi să se întâlnească cu „Thompson" (de Chastelain).

Ceea ce urma era chiar mai interesant decât tot ce citise până în acest moment. *Lisabona. Am avertizat în repetate rânduri că Victor Cădere (actualul ministru român) a fost trimis la Lisabona cu misiunea de a ține uşa deschisă către Națiunile Aliate.* Cu mâna pe inimă putea să spună că era adevărat. Şi ce era de condamnat în toată această chestiune!? Şi germanii, şi britanicii ținuseră nu una, ci mai multe uşi deschise unii către ceilalți, ba chiar şi germanii, şi ruşii lăsaseră o uşiță întredeschisă! Sigur că nu condamnau procedeul, ci era un reproş adresat cuiva de la Londra care acordase prea multă încredere ministrului român din capitala lusitană! *Pangal, fostul ministru român şi nr. 1 în serviciul secret personal al lui Carol, este în relații bune cu Victor Cădere şi este de notorietate că este plătit cu 10 000 de escudos pe lună de către colonelul Kowalevski (fostul ataşat militar în Bucureşti şi actualul şef al mişcării poloneze de eliberare din Portugalia), care-l foloseşte intens pentru a obține informații.* Îi veni să râdă, de aici provenea aşadar bunăstarea lui Pangal, de la banii polonezilor! Pe de altă parte, mesajul conținut în documentul britanic trebuia interpretat în felul următor: Pangal nu este de încredere, fiind omul

de casă al ex-regelui Carol şi în relaţii apropiate cu Cădere, care este trimisul regimului de la Bucureşti. Aşadar, atenţie la informaţiile care pleacă spre Kowalevski şi ajung apoi la noi!

Martin Şain, un prieten de-al lui Masterson, aflat acum la Lisabona, este în termeni familiari cu unul dintre apropiaţii lui Maniu, fostul deputat Serdici. Deci, Martin Şain. Fost director la compania petroliferă Redevenţa, plecase împreună cu alţi tehnicieni, printre care şi Adolf Hascal, temându-se de o invazie germană în România, şi se stabiliseră cu toţii tocmai la celălalt capăt al Europei, în Portugalia. Împreună cu Hascal, Şain ridicase prima rafinărie acolo, devenind vicepreşedinte al Companiei naţionale petrolifere portugheze. Aveau băieţii ăştia ce povesti! Iar Serdici ştia şi el multe. *Din păcate, din cauza denunţurilor lui Sergiu Lecca (ataşat de presă şi omul Serviciului Secret din Legaţia României din Lisabona), lui Serdici i s-a refuzat o nouă viză de intrare în Portugalia. Lecca este în legătură cu David Walker căruia îi transmite informaţii (pe cele mai multe nu te poţi baza). În schimb, folosind acelaşi canal, i-am infiltrat pe cei apropiaţi lui. Şain are un fiu care este într-un parteneriat de afaceri cu portughezul Castilho. Ei caută să obţină contracte pentru aprovizionarea cu petrol românesc* [pentru rafinăria pe care bătrânul Şain o ridicase pe pământ lusitan] *şi, în legătură cu acestea, Castilho urmează a face mai multe călătorii de afaceri la Bucureşti.* Ştia deja de asta, dar nu şi continuarea. *Se intenţionează să se facă aranjamente pentru a transmite mesajele noastre către Kuzopoulos.* „Ei, da, Lecca era omul său, şi ce-i cu asta?“ Se cunoscuseră în anii ’30, când vărul lui Radu Lecca era agent al Siguranţei, pentru ca în 1942 să fie numit consilier de presă la Lisabona şi recrutat de Serviciul său.

Urma un capitol mult mai sărac în ştiri, deşi s-ar fi aşteptat să fie exact invers. *Londra. Când Masterson se afla în Anglia, un mic comitet consultativ român a luat fiinţă. Era compus din Cornel Bianu (omul lui Maniu), vărul său Alexandru Bianu (fost consilier comercial la Londra) şi D. Danielopol (fost reprezentant al Băncii Naţionale a României în Anglia). Ei sunt consultaţi în toate chestiunile de detaliu privind activitatea noastră în România.*

Aceştia erau unii dintre oamenii SOE în vara lui 1942. Privind hârtiile din faţa lui, nu se îndoia că va afla şi alte lucruri interesante. Deocamdată se uita la unul dintre rezultatele activităţii acestora. Îşi aminti că, mai sus, aflase un crâmpei de informaţie referitor la un raport elaborat de omul său, jurnalistul Horia Soreanu, pe numele său Haim Schaer. Avea acum înaintea ochilor raportul, pe care ofiţerul SOE îl botezase, după numele mesagerului, *Raportul Bursan.*

Bursan a sosit la Istanbul la 6 august, aducând cu el un raport amplu pregătit de Soreanu după informaţiile primite de la Maniu şi Vişoianu. Acest raport arată că o tensiune considerabilă s-a dezvoltat între guvernele român şi german, din cauza, pe de o parte, mereu sporitelor cereri economice germane şi, pe de altă parte, a atitudinii indiferente pe care guvernul german o arată faţă de România în disputa acesteia cu Ungaria. Înaintea declanşării campaniei de primăvară pe frontul rusesc, Maniu i-a propus lui Dinu Brătianu efectuarea unui demers comun pe lângă mareşalul Antonescu, pentru a-şi reitera atenţionarea asupra pericolelor care se vor ivi pentru România din distrugerea armatei ei şi din asocierea la războiul Axei, după ce şi-a recâştigat provinciile pierdute. Brătianu a fost de acord (cu câteva rezerve), dar mai

târziu, din cauza tensiunilor dintre România şi Germania, George Brătianu şi alții au încercat să-l convingă pe Maniu să abandoneze proiectatul demers, argumentând că nu poate avea ca rezultat decât unul din următoarele lucruri – fie Antonescu poate fi convins, în care caz germanii vor înlocui guvernul cu propriii lor oameni, fie Antonescu va rezista, şi atunci „politica sa va fi intensificată". Maniu nu a fost de acord cu această viziune asupra situației, dar a fost obligat să renunțe la proiectata sa intenție. Oamenii pe care-i avea în anturajul celor de mai sus îl puseseră la curent, la vremea respectivă, cu toate acestea. Continuarea era mai interesantă, deşi îi era şi ea cunoscută.

De asemenea, Bursan a subliniat efectele negative asupra liderilor opoziției române, pe care le-au avut declarațiile lui Sir Stafford Cripps făcute în cursul unui interviu acordat World Review *în care a discutat despre „traseul aproximativ al viitoarei frontiere a URSS". Articolul a fost reprodus în toate ziarele româneşti şi germanii au făcut mult tapaj pe marginea lui.* Fusese un prim semnal de alarmă pe care îl trăsese către opoziție, sugerând că Sir Stafford, prin poziția sa, nu vorbea în vânt. Ambasadorul Majestății Sale George al VI-lea ştia foarte bine ce zicea, era un vechi diplomat care nu se juca cu vorbele. *Londra a discutat cu Foreign Office pentru a da, dacă este posibil, o oarecare* [„Auzi, oarecare! Ticăloşi", apoi îşi zise că oricum nu mai are importanță, după cum nu avusese nici atunci] *dezmințire oficială, dar Foreign Office a declarat că nu aprobă trimiterea vreunui mesaj care poate fi interpretat de cineva drept o asigurare oficială. Ei preferă să nu aibă nici o atitudine privind Basarabia, pe care o vede ca „depinzând de sovietici, nefiind afacerea noastră". Ei şi-au reiterat teama că Maniu nu-şi va dovedi utilitatea în viitor indiferent*

ce asigurări i se vor da. Londra spune că regretă că nu a reuşit să convingă Foreign Office să facă o declarație. Ei cred că în aceste circumstanțe Istanbulul nu-i va face nici o declarație lui Bursan în afara aceleia că, fără nici o acțiune în România, cercurile oficiale britanice nu-şi vor modifica punctul de vedere.

În continuare, încercă să trieze documentele astfel încât să găsească răspunsurile legate de rețeaua britanică din industria petrolului, de Rică Georgescu şi Ion Popovici. Îl mai interesa să afle ce ştiau englezii de restaurantul lui Mişu Iorgulescu din Istanbul şi de omul său, Ion Burtea „Georgică". Şi, desigur, încercările adversarului de a ajunge lângă el, prin intermediul lui Gică, frate-su, şi, bineînțeles, şi prin alți interpuşi. Ar mai fi fost şi alte lucruri de interes, dar numai în măsura în care timpul i-ar fi permis-o. Şi, ca şi cum cineva ar fi vrut să-i dovedească faptul că timpul nu este la dispoziția nimănui, sună telefonul. Era colonelul Davidescu care îi comunica „dorința", chiar aşa îi spusese „dorința", mareşalului Antonescu de a-l vedea mâine, la 10.00 „în principiu". Îşi privi ceasul de la mână, mai avea mai bine de douăsprezece ore până atunci.

Chelnerii de la „Taxim". Prima piesă a „dosarului" celor patru chelneri români din Turcia o constituia un memorandum din 11 mai al aceluiaşi extrem de activ de Chastelain, adevăratul nr. 1 al SOE pentru Balcani. *La 8 mai,* scria colonelul de Chastelain, *cei patru chelneri români care mai rămăseseră la restaurantul „Taxim" din Istanbul au fost arestați de poliția turcă şi reținuți la o secție de poliție toată ziua, iar în final, au fost suiți într-un tren care pleca în aceeaşi zi, la ora 19.00, către Bulgaria. Acestora nu li s-a permis să comunice cu consulatul lor, dar unul dintre ei a aranjat să*

evadeze şi l-a informat pe consul, care a transmis întreaga problemă ministrului său de la Ankara. Ultimul a obținut de la turci amânarea plecării cu patru, cinci zile pentru ca românii să-şi rezolve afacerile, şi a telefonat în acest sens la Istanbul. Dar turcii au refuzat să ia în considerare această comunicare telefonică şi oamenii au fost obligați să părăsească Istanbulul. Nu se ştie exact de ce au procedat turcii aşa, dar se prea poate să fi fost rezultatul protestelor venite din partea unui fel de sindicat al chelnerilor turci. Suna chiar mai veridic decât varianta lui Burtea – intervenția germanilor, aceştia având tot interesul să vadă cine vine, cu cine pleacă şi ce se discută în restaurantul lui Iorgulescu din Istanbul! *Este semnificativ,* încheia de Chastelain, *că toate oficialitățile turceşti capabile să acționeze în acest caz au evitat în mod repetat, să se întâlnească cu consulul român.*

La 9 septembrie 1942, de Chastelain înainta superiorilor săi din Londra şi colegilor de la Cairo un amplu raport de zece pagini relativ la povestea celor patru chelneri români de la restaurantul lui Mişu Iorgulescu. Unul dintre ei trăise o adevărată saga. *Aşa cum v-am informat în memorandumul nostru din 11 mai 1942,* „adică cel de sus“, zise directorul general cu ochii la hârtii, dar cu gândul la întâlnirea de a doua zi cu Mareşalul, *patru chelneri români au fost expulzați de poliția turcă din Istanbul pe data de 8 mai. Cei patru sunt: Franz Wiener, Mihăescu* [„vor Mihăescu, aşa să fie, dar parcă altu-i numele adevărat, zise directorul general, e pe undeva prin hârtii“]*, Burtea Ion, Romulus Tempeanu. Wiener, fiind evreu, este acum la muncă forțată fără plată în România; Tempeanu a murit în spital în urma unei operații; Burtea lucrează într-un restaurat din Bucureşti; iar Mihăescu tocmai s-a întors după ce a avut o experiență întru câtva neobişnuită cu Gestapoul. Ne-a spus*

povestea sa care, deşi nu ne este folositoare în nici un fel în activitatea noastră, nu este lipsită de interes. Ceea ce urma era un adevărat jurnal de călătorie. *8 mai 1942. Forțați să părăsească Turcia, însoțiți până la frontieră de o escortă a poliției turce. Trec prin Svilengrad şi ajung la Sofia fără dificultate. 10 mai. Ministrul român primeşte un telefon de la ministrul de la Ankara, care-i cere să-i rețină pe chelneri în Sofia, întrucât s-a primit aprobarea pentru vize de reîntoarcere în Turcia. 14 mai. Consulatul turc eliberează vize de tranzit pentru o perioadă de 15 zile, astfel încât oamenii să-şi rezolve afacerile. 15 mai. Părăsesc Sofia. 16 mai. Ajung la Svilengrad. În timp ce bagajele sunt controlate de oficiali ai vamei bulgare, un „comandant" german opreşte operațiunea spunând că a primit ordin să facă o foarte severă cercetare a bagajelor în cursul după-amiezii. După masă, el i-a informat pe chelneri că cercetarea bagajelor a fost amânată pentru ziua următoare. Între timp, evident, trenul pentru Istanbul plecase. 17 mai. Control foarte sever al bagajelor, al hainelor şi control corporal, efectuat de către germani. Toate scrisorile personale şi însemnările au fost confiscate şi nu au mai fost înapoiate. Apoi au fost informați că, potrivit ordinelor care sosiseră, trebuie să se reîntoarcă la Sofia. Au plecat spre Sofia escortați de poliția bulgară, într-un compartiment pe care scria „Arestați".* Când Burtea îi povestise toate astea, îi venise să râdă, dar chelnerul resimțise foarte serios amenințarea.

18 mai. Au ajuns la Sofia. Duşi la Direcția Generală a poliției bulgare. Bagajele au fost încuiate într-o celulă şi oamenii într-alta, până a doua zi dimineață. 19 mai. Mihăescu recunoaşte paznicul de noapte, pe care îl văzuse la Legația României din Sofia. Prin el a trimis vorbă consulului român informându-l despre situația

primejdioasă în care se aflau. În timpul arestului lor, li s-au luat câte trei declarații la fiecare, practic asupra aceluiaşi subiect. Ministrul român a intervenit şi, după o convorbire cu directorul general al poliției, cei patru au fost eliberați. Cotlociuc, consilier la Legația României, a discutat cu Morman, consilier la Legația Germaniei, şi cu Wipper, ataşatul de poliție al Reich-ului la Sofia. Ultimul a promis un răspuns în două zile. 21 mai. Wipper l-a informat pe ministrul român că cei patru oameni pot pleca spre Turcia fără nici un fel de probleme. 23 mai. Pleacă spre Svilengrad, însoțiți de ataşatul comercial de la Istanbul, Barbul. 24 mai. Sosirea la Svilengrad. Vagonul în care erau aceşti oameni a fost imediat înconjurat de opt germani şi poliţişti bulgari care i-au coborât din tren şi i-au dus la Biroul german pentru controlul paşapoartelor. Ei au reuşit să comunice cu Barbul care s-a oferit să garanteze pentru aceşti oameni, dar fără succes. A telegrafiat la Sofia informându-l pe ministrul român că „grupul Mihăescu este din nou reținut la Svilengrad de către aceleaşi autorități". Apoi, germanii au început interogarea oamenilor. Franz Wiener a fost primul interogat, timp de două ore, de trei germani. După el a urmat Mihăescu care, după ce s-a consultat mai târziu cu Franz, a constatat că le-au fost puse exact aceleaşi întrebări. Acestea erau: Cât timp au stat în Istanbul? Ce slujbă aveau la Istanbul? Ce interese mai avea Mişu Iorgulescu în Istanbul? Mai comunică cu Mişu Iorgulescu? De ce clienții britanici erau mai bine tratați decât cei germani? Se gândi că erau tâmpiți, auzi ce întrebare! Păi, de aia vor pierde războiul, că nu au imaginație.

Urmară o serie de întrebări legate de cunoştințele pe care chelnerii le aveau în lumea *Intelligence*-ului britanic din Istanbul, dar care, din păcate, nu-i erau deloc folositoare, autorul

raportului desemnându-le doar prin simboluri. Dacă întrebarea *Îl cunoşti pe 14 000?* i se părea fără sens, neştiind cine este acel 14 000, altele erau inteligibile. *Ce ai discutat cu aceşti oameni în Istanbul? Care erau relaţiile tale cu MZ? De ce nu ai informat Consulatul român atunci când MZ era pe cale să părăsească Turcia?* În privinţa acestui MZ erau două variante: ori era sigla conspirativă pentru Mişu Iorgulescu, ori erau iniţialele inginerului petrolist Mircea Zăgănescu. Ceea ce-i spusese Georgică atunci era apă de ploaie faţă de ce afla din această corespondenţă veche de doi ani! Întâi se înfurie, apoi îi zise ceva de dulce lui Georgică „al lui".

Ai luat bani de la englezi? „Ei, asta-i!, care om n-ar lua niscaiva lire care ar fi recompensat unele mici servicii, mai ales dacă era şi chelner?" *De ce ai vizitat Ambasada britanică? Întrebările privindu-i pe englezi erau însoţite de ameninţări şi atunci când răspunsurile date erau socotite nesatisfăcătoare, oamenilor li se spunea că vor fi folosite alte metode pentru a obţine informaţiile dorite.*

25 mai. Au fost suiţi din nou în tren, în vagonul „arestaţilor" împreună cu doi poliţişti bulgari. Doi dintre cei trei germani care îi interogaseră şi o femeie-agent din Istanbul cunoscută drept Roselle erau, de asemenea, în tren. În jurul orei 9, Franz a fost chemat în vagonul germanilor şi a fost interogat o oră şi jumătate în legătură cu trei simboluri dintre care îl recunoscu doar pe al lui de Chastelain. *După el a urmat Mihăescu la interogatoriu. Împreună, au fost chemaţi de câte trei ori, între 9 şi 13.30, şi, la unul dintre interogatorii, Roselle a fost prezentă. Germanii şi Roselle consumaseră o cantitate apreciabilă de alcool şi interoga-*

toriul a decurs într-o manieră zgomotoasă şi amenințătoare. Roselle l-a acuzat pe Franz că a înmânat englezilor o hartă şi nişte rapoarte.

26 mai. Au ajuns la Sofia. Au fost conduşi sub arest la aceeaşi secție de poliție şi închişi într-o celulă din secția politică, plină de oameni acuzați de comunism. Au fost reținuți 56 de ore.

28 mai. La intervenția ministrului român, au fost eliberați la ora 15.00, dar documentele le-au fost reținute de către poliție. Germanii au ordonat poliției bulgare să nu le elibereze paşa-poartele înainte de a le comunica lor şi, de asemenea, i-a instruit să-i controleze de câteva ori pe zi, adăugând că plecarea lor spre Bucureşti o să fie decisă de către germani.

9 iunie. Au primit permisiunea să plece spre Bucureşti. Cu o oră înainte de plecarea trenului, paşapoartele le-au fost aduse la hotel şi au putut pleca la gară fără escortă. La scurt timp după ce au intrat în România, un locotenent şi un polițist li s-au alăturat şi, în termeni prieteneşti, le-au luat un interogatoriu cât timp a durat drumul până la Bucureşti. Au fost chestionați asupra legăturilor cu Mişu Iorgulescu şi cu britanicii în Turcia. Ştia că germanii erau extrem de atenți la tot ce avea legătură cu Iorgulescu, de când, cu un an în urmă, aflaseră că acesta era în legătură cu britanicii. Serviciul său primise în 1941 o informație de la Abwehr, care nu se dovedise reală decât parțial, dar care dusese la capturarea rețelei britanice de spionaj din regiunea petroliferă, organizație condusă de inginerul Popovici şi de Rică Georgescu. De aceea se aruncaseră pe bieții chelneri. E, nu erau chiar atât de naivi!

10 iunie. Au ajuns la Bucureşti. Aici, Mihăescu a luat legătura cu vărul său, Nicu Câmpineanu, de la Corpul Detectivilor, şi „omul de încredere" al lui Titi Niculescu. Pentru 10 000 de lei de fiecare, şi-au văzut dosarele scoase de pe rol. Mihăescu a făcut apoi un raport către Ministerul Propagandei, care a fost tot timpul interesat de legăturile cu restaurantul Taxim. În urma raportului său, subsecretarul de stat de la acest minister a intervenit la Ministerul de Interne în vederea acordării permisiunii pentru Mihăescu de a se reîntoarce la Istanbul şi, la 26 iunie, Mihăescu a trimis o petiţie directorului general al poliţiei. El l-a convins pe generalul Vasiliu, subsecretar de stat la Ministerul de Interne şi o rudă îndepărtată de-a sa, să-i susţină petiţia în faţa Comisiei de vize, care se întruneşte de două ori, miercurea şi sâmbăta. El a fost trimis de generalul Vasiliu la comisarul Gheorghe de la Siguranţă să înregistreze petiţia pentru întrunirea comisiei, în data de 27 iunie. A fost aprobată de Comisie şi, pentru 20 000 lei, a fost aprobată de SS. 28 iunie. A luat aprobarea de la Siguranţă. 29 iunie. A obţinut viza de la Prefectură, semnată de chestorul Ionescu Goangă. A părăsit Bucureştii în aceeaşi zi. 1 iulie. A ajuns fără probleme la Svilengrad (nu există nici un control german între Bucureşti şi Svilengrad). Cu puţin timp înainte de a ajunge trenul aici, un oficial bulgar i-a luat paşaportul la control. La Svilengrad, doi germani i-au cerut să părăsească trenul, l-au luat cu ei şi l-au închis într-o încăpere, fiind păzit de un german. După trei ore, a fost dus la un „comandant" german care l-a ţinut închis încă 24 de ore şi, pe 2 iulie, a plecat la Sofia cu „comandantul" german şi cu un soldat. Au ajuns la Sofia la 7 seara. La gară, au mers la biroul comandantului german, iar, la scurt timp după aceea, a sosit un şofer zicând că a venit după „un transport de la Svilengrad". Era o maşină mare, cu numere diplomatice, având numărul 176898.

Era prevăzută cu geamuri albastre, care nu permiteau să se vadă dinafară cine se afla în maşină. Mihăescu a fost suit în maşină împreună cu bagajul său la sediul poliției germane, la mică distanță în afara Sofiei, unde a fost interogat până la 9.15 seara. Apoi a fost dus la o închisoare să se odihnească, bagajul fiindu-i reținut la sediul poliției germane. A rămas închis în celulă până a doua zi la 10.30, când a fost condus din nou în acelaşi loc din ziua precedentă şi a fost interogat de două ori asupra legăturilor lui cu englezii. A refuzat să semneze declarația pe motivul că el nu înțelege germana şi că nu este sigur ce semnează. Interogatoriul a fost luat parțial de un german şi parțial de un legionar îmbrăcat în uniformă germană. În timpul discuțiilor cu acesta, Mihăescu l-a auzit spunând că a lucrat şase luni în Viena şi că Horia Sima a fost în Germania unde a publicat o revistă. Mai departe, legionarul i-a destăinuit că foarte mulți gardişti sunt acum angajați în poliția germană şi în Gestapo. 3 iulie. Escortat de legionarul îmbrăcat în uniforma voluntarilor germani şi de către un gradat german a fost dus la gara Sofia şi de acolo la Bucureşti. La plecarea din Bulgaria, germanii au refuzat să-i înapoieze paşaportul, pentru a da bulgarilor posibilitatea de a pune viza de ieşire. La intrarea în România a fost extrem de greu să-i convingă pe germani să permită să fie aplicată viza de intrare pe paşaport. Lui Mihăescu nu i s-a permis să discute cu oficialii români. 4 iulie. Au ajuns în Gara de Nord din Bucureşti. A fost dus la biroul comandantului german de unde s-a cerut o maşină pentru „a lua un transport de la Sofia". Dus cu maşina la sediul poliției germane din strada Paris, unde a fost pe la cinci sau şase birouri şi unde nici unul nu părea să aibă vreo informație cu privire la cazul său. În cursul formalităților de predare, legionarului i s-a cerut numele pentru a se completa actele. Şi l-a spus în aşa fel încât să nu poată fi auzit

de Mihăescu care, totuşi, l-a auzit pe german întrebându-l pe legionar: „Aşa deci, nu eşti german din Reich?“. „Nu, sunt din Banat“, i-a răspuns acesta. Din strada Paris a fost dus la Hotel Splendid, camera 124, la etajul 6, unde a întâlnit un căpitan german, Güdring. După diferite întrebări de rutină, căpitanul german a întocmit o hârtie pentru autoritățile de justiție militare româneşti, secția secretă, recomandând reținerea lui Mihăescu pentru cercetări. A fost trimis la închisoarea Malmaison, unde a fost primit de căpitanul Bărbulescu la ora 3, în cursul după-amiezii. A trebuit să scrie o declarație în care să explice de ce este la închisoare, apoi a fost îmbrăcat în haine de deținut, documentele, ceasul şi banii fiindu-i luate. A fost ținut în celula 68 timp de două zile până pe 6 iulie, la ora 9.30 dimineața, când a fost dus la celula 86 de către doi germani şi de căpitanul Bărbulescu. Celula 86 era mobilată ca un birou şi acolo s-a desfăşurat interogatoriul. Când interogatoriul s-a terminat, germanii i-au spus că ei nu au nimic împotriva lui, doar că nu mai vor ca el să se reîntoarcă la Istanbul. Întrebând de ce, lui Mihăescu i s-a răspuns că ei, germanii, ştiu foarte bine de ce, doar că n-au dovezi. La aceasta, Mihăescu a răspuns că decizia a doi miniştri români care i-au aprobat să se reîntoarcă la Istanbul nu valorează nimic comparativ cu aceea a doi poliţişti germani. Ulterior, germanii au plecat, iar la cererea lui Bărbulescu a scris un raport despre importanța restaurantului Taxim din Istanbul pentru propaganda românească. Ar putea să-i spună el lui de Chastelain, la proxima întâlnire. Era un loc unde se întâlneau toți, şi ai lui, şi englezii, şi germanii, ba şi oamenii Moscovei. Ceea ce era interesant şi straniu era faptul că restaurantul lui Mişu Iorgulescu, dezvoltat cu banii englezilor pentru a servi scopurilor lor, ajunsese o piață de informații unde cine avea ceva de vânzare se înfățişa cu marfa. Ca

la taica Lazăr, doar marfa era alta! Mecanismul era acelaşi şi avea la bază cererea şi oferta. *În raport, el a menţionat introducerea mâncărurilor româneşti, interpretarea muzicii româneşti, în special piesa de închidere cântată la 1 noaptea* Ţara mea şi mândra mea. *Pe 6 iulie, la ora 3 după-amiaza, i s-a înmânat un document în care era menţionat că este pus în libertate şi că nu există nimic împotriva lui.*

7 iulie. A fost chemat la Marcu, subsecretar de stat la Ministerul Propagandei, a făcut o nouă petiţie pe care, în ziua următoare, a dus-o la generalul Vasiliu, la Ministerul de Interne. Atât Marcu cât şi Vasiliu i-au cerut să le răspundă onest dacă într-adevăr a lucrat pentru englezi sau oricine altcineva sau dacă acţionează împotriva regimului din România. El a răspuns „Nu" şi a fost trimis înapoi cu petiţia aprobată de Marcu. Regretă că nu găsi şi evaluarea britanică a afirmaţiilor lui Mihăescu, oricum i se părea că autorul memorandumului găsea firesc ca un oarecare să fie primit de înalţi funcţionari ai guvernului român, ceea ce denota că, în mod curent, chelnerii de la Londra erau primiţi de ministrul Propagandei şi cel de Interne! „Ha, ha, ha, râse el gros, ce ţi-i şi cu poveştile astea!"

Pe 13 iulie, i s-a înapoiat petiţia împreună cu o Minută adresată Serviciului Special de Informaţii al Preşedinţiei. Această Minută menţiona [în româneşte!]*: „Rog a se cerceta de către Serviciul Special de Informaţie al dlui Eugen Cristescu şi a mi se răspunde de urgenţă la cazul dlui Mihai Nicolae".*

13 august. Petiţia a ieşit de la Serviciul Special de Informaţii cu următoarea rezoluţie [iarăşi în româneşte]: *„Nu are nimic, poate*

pleca la Istanbul pentru scurt timp pentru a-şi lua lucrurile şi regla socotelile". Îi veni să pufnească din nou în râs! Păi, cum naiba să aibă ceva cineva care vinde mititei şi fudulii la grătar şi îşi încântă clienţii cu încă o butelie cu vin de Segarcea, în timp ce o ascultă pe Maria Tănase! Un individ ca ăsta e inofensiv! A, că mai aude fragmente din conversaţiile ce se desfăşoară, cu voce mai scăzută sau mai ridicată (cu atât mai ridicată cu cât numărul de pahare de vin era mai mare!), ce să-i faci? Nu poţi să-i astupi urechile! Iar dacă ceea ce involuntar aude tot involuntar circulă mai departe, asta-i, n-ai ce-i face! „E în firea lucrurilor ca o marfă să circule", zise filosofând directorul general, care ştia că informaţia este cea mai căutată marfă.

Era în intenţia Serviciului Special să-i acorde viza numai cincisprezece zile, dar plătind 100 000 de lei a putut să obţină paşaportul fără nici o menţiune asupra perioadei şi cu o valabilitate de şase luni. Când aprobarea finală a ieşit pe 14 august, Mihăescu a venit să-l vadă pe căpitanul Bărbulescu la Malmaison pentru a-şi recupera hârtiile personale. Cu această ocazie, i-a văzut pe Jockey şi Charles, amândoi făcându-i semn să nu vorbească. Temându-se de alte dificultăţi cu Gestapoul la Svilengrad, Mihăescu a înaintat o petiţie şefului poliţiei germane din Bucureşti care a scris rezoluţia ce poate fi văzută pe documentul anexat.

20 august. Părăseşte Bucureştii. 21 august. Îl vizitează pe consulul român la Sofia care îi telefonează lui Wipper, întrebându-l dacă totul este în regulă pentru ca Mihăescu să poată pleca spre Turcia. Răspunsul a fost primit telefonic în cursul după-amiezii, în sensul că poate pleca şi nu va avea nici o dificultate. 22 august.

Ajuns la Svilengrad a putut evita Gestapoul doar arătând Minuta poliției germane din Bucureşti.

Aşa cum se întâmplă adesea în România, numele lui Mihăescu din documentele militare nu corespunde cu acela din certificatul de naştere. Întrucât, în prezent, el este mobilizat la Istanbul pentru a munci în serviciul statului (Ministerul Propagandei), el a folosit numele care apare în toate documentele lui militare. Mihăescu nu doreşte să se reîntoarcă în România şi ne-a întrebat dacă poate să ne fie de folos în Orientul Mijlociu şi, dacă nu, ar dori să fie înrolat în armată. În ceea ce-l priveşte pe Mihăescu, nu este nici o grabă şi intenționăm să-l folosim cum putem până când expiră viza de rezidențiat în Turcia. Acum el reprezintă interesele României la restaurantul „Taxim" şi poate să ne furnizeze din când în când informații despre problemele româneşti, pe care nu le-am putea obține prin canalele obişnuite.

Semna D/H13. Asta era povestea celor patru chelneri români de la restauratul românesc „Taxim" din Istanbul!

Un alt lucru care îi atrăsese atenția era cazul rețelei britanice de spionaj ce activase în industria petrolului. Ştia multe despre Popovici, Georgescu şi ceilalți. Dorea acum să afle ce ştiau englezii, ce intenții avuseseră şi ce impact avusese capturarea rețelei. Se confrunta însă cu o problemă ce părea, nu, nu părea, chiar era insurmontabilă, nu doar pentru el, ci chiar şi pentru englezi şi nu doar acum, ci şi peste ani. Şi ea îi fusese evidențiată de o lucrare intitulată, explicit, *Istoria SOE în România.* Dacă era aşa cum se scria, şi nu se îndoia că ar putea fi altfel, în ciuda firii sale neîncrezătoare, atunci lucruri importante erau pierdute

pentru totdeauna. *Este regretabil că un număr considerabil de dosare care au de-a face cu activităţile desfăşurate în anii 1939, 1940 şi 1941, care iniţial fuseseră deţinute la biroul din Istanbul şi trimise apoi la Cairo pentru a fi păstrate în siguranţă, au fost arse în timpul panicii create în 1942 de ofensiva forţelor germane conduse de mareşalul Rommel spre El Alamein. Multe documente unicat au fost distruse, împreună cu rapoartele lămuritoare elaborate de W.R. Young, de Chastelain, H.G. Watts, J.E. Treacy, R. Hazell, John Toyne şi alţi colaboratori de-ai noştri dintru început. La fel, multe dintre scrisorile originale ale lui Maniu către Antonescu, împreună cu dosarul conţinând mesajele trimise şi primite prin intermediul primului emiţător Z4, au fost distruse în această panică.* Asta era soarta documentelor, să ardă sau să fie arse. Ce, nu trecuse mult timp de când în gara Turnu Severin arseseră câteva vagoane încărcate cu arhiva Marelui Stat Major!

Prima ştire era din 25 septembrie 1941 şi se referea la un raport intitulat *Descoperirea Organizaţiei Româneşti. Prima sesizare pe care am primit-o despre Organizaţia Românească care fusese descoperită a fost pe data de 29 august printr-un post de radio, Hilversum, care afirma: „Casa unui anume domn Popovici a fost percheziţionată şi au fost găsite 42 de milioane de lei, bani despre care el nu a putut să dea nici o informaţie". S-a presupus că banii aparţineau unui fond pentru propaganda britanică. Popovici, care era directorul companiei britanice Fabrica de Ulei Unirea, a fost arestat. Popovici este, bineînţeles, Procopius. Ca răspuns la telegrama care anunţa Istanbulul despre aceste fapte, am primit o telegramă de la D/H.2, din data de 31 august, în care comunica faptul că informaţia recent primită printr-un curier american*

confirma evenimentele. În ceea ce priveşte cauzele probabile ale capturării organizaţiei, următoarele fapte au reieşit până în prezent: a) D/H.13 a raportat pe 12 august că, în urma unei cereri a reprezentantului lui „C“ din Istanbul, i-a cerut în mai lui Procopius să plătească suma de 15 000 lei unei anumite franţuzoaice. Ea a fost ulterior arestată şi condamnată la 10 ani de închisoare. În timpul procesului, a mărturisit că a primit banii de la Procopius. b) Un român pe nume Mircea (nume de cod Charles) a fost angajat în organizaţia noastră până în mai. Cum nu mai era de lucru pentru el, a fost trimis în Palestina, dar a refuzat să meargă. A reuşit, în cele din urmă, să se întoarcă la Bucureşti în iulie, după ce a manifestat un anumit gen de atitudine agresivă faţă de Anglia, în general, şi de reprezentanţii ei în particular. Charles a reuşit să scape doar datorită slăbiciunii poliţiei turceşti, care încercase să îl reţină. Este posibil să fi vorbit deja. c) Pe 23 septembrie, am primi o telegramă de la D/H.2 în care se arăta că s-a descoperit un dosar la Comandamentul General Român în care se dădeau numele tuturor persoanelor care s-au alăturat în 1940 la planul Comandamentului General Englezo-Român pentru distrugerea terenurilor petroliere. Toate aceste persoane au fost arestate, iar Procopius şi Jockey se aflau pe listă. Fie numai una dintre cauzele enumerate anterior, fie toate combinate, au dus la descoperirea organizaţiei noastre şi la arestarea principalilor noştri colaboratori.

Dar *Istoria SOE în România,* din care deţinea câteva fragmente ajunse, Dumnezeu ştie cum, la îndemâna lui N.D., pornea, firesc mai de timpuriu în prezentarea problemei reţelei de spionaj britanice ce activase în industria petrolului din România. Şi chiar cu lucruri noi! *La începutul lui 1940, la cererea biroului din*

Londra, Ion Popovici, bine-cunoscut [„evident, ceva mai târziu!“] *sub pseudonimul Procopius, a fost angajat voluntar drept cutie poştală, intermediar de încredere şi canal de comunicare pentru Jean Kurciusz, unul dintre conducătorii Serviciului Secret polonez.* Da, asta era pe vremea lui Moruzov. Nu găsiseră dosare referitoare la agenţii polonezi ce intraseră în septembrie 1939 în ţară, pentru că Moruzov nu ţinea dosare: totul era în capul lui. *Procopius a devenit curând principalul colaborator în legătură cu o maşină de tipărit. Maşina a fost obţinută cu sprijinul lui Bondi Kalman, de la J. Walter Thomson Co., şi al lui Max Fischer, un expert în tipărituri şi litografii, care este asociat cu tipografia „Scrisul românesc“ din Craiova (deţinută de fratele lui Tătărescu, fost prim-ministru). Atât Kalman, cât şi Fischer şi-au oferit serviciile voluntar şi, până la plecarea lui din România, la sfârşitul lui 1940, Fischer a fost responsabil cu achiziţionarea, din diferite surse, a hârtiei şi cernelii necesare pentru activitatea noastră.* Activitatea la care se referea documentul privea tipărirea de manifeste şi de alte materiale de propagandă antigermană care, după ce erau definitivate, erau plasate lui de Chastelain în cursul unor întrevederi clandestine.

A doua menţiune legată de inginerul Popovici era în legătură cu eliberarea supuşilor britanici arestaţi de poliţia legionară după ce germanii, care capturaseră în Franţa planurile anglo-franceze de sabotare a industriei române de petrol, ceruseră acest lucru. Eliberarea englezilor se făcuse în urma puternicelor proteste diplomatice întreprinse de ministrul britanic la Bucureşti, Sir Reginald Hoare, şi a *mituirii unor oficiali de către Popovici, care a folosit în acest caz fonduri SOE.*

În contextul evoluţiilor din toamna lui 1940 (abdicarea lui Carol şi instaurarea regimului Antonescu), britanicii aveau nevoie

de un lider al mişcării de rezistență antigermane şi antiantonesciene. Şi l-au găsit în persoana lui Maniu. Cu această ocazie, apare celălalt lider al grupului, Rică Georgescu. *Convorbirile SOE cu Maniu au fost facilitate, în cea mai mare măsură, de către V.C.S. Georgescu, directorul-adjunct român al Standard Oil Co., care şi-a făcut studiile la Colegiul Warwick şi la Universitatea Birmingham. Toate convorbirile au avut loc în casa lui Georgescu, şi acesta s-a dovedit de mare folos în alte împrejurări. Georgescu şi-a asigurat sprijinul unchiului său, generalul Alexandru Manolescu, fost* aide de camp *al prinţului Nicolae, şi o persoană cu bune legături în cercurile militare şi de la Palat.* În lunile tulburi de la începutul toamnei anului 1940, Popovici şi Georgescu au fost însărcinați cu conducerea activităților de propagandă desfăşurată prin intermediul ziarului *Ardealul,* care era tipărit şi distribuit în cantități impresionante, cum şi alte materiale destinate lui Chalmers-Wright, de la Ministerul Informațiilor, care *era extrem de activ în activitățile clandestine.* Încet, încet ieşeau la iveală tot felul de legături care fuseseră ascunse de cuplul Popovici–Georgescu în cursul cercetărilor din 1941. Cum, de pildă, *Procopius a deținut principalele fonduri,* asta desigur până la arestarea sa şi a grupului. Şi chiar din această cauză a căzut. Existau, din ce citise până acum şi din hârtiile din fața lui, şi alte posibile cauze. *Posibil ca rezultat al reîntoarcerii lui Mircea* [acel Mircea ce avea nume de cod Charles] – *din păcate nu suntem capabili să aflăm dacă într-adevăr este aşa – nucleul organizației noastre din România a fost arestat în august, au fost interogați atât de către germani, cât şi de români şi acuzați de înaltă trădare. Printre cei arestați erau Georgescu, Popovici, Badica Iaroslavici, Ion Beza (fratele lui George Beza şi operator al radio emițătorului), Vişan (membru al Partidului Național-Țărănesc),*

Pasatoiu şi mulţi alţii. Prin mita dată de Maniu şi Mihai Popovici, procesul lor a fost amânat sine die, *dar activitatea SOE a suferit un uriaş pas înapoi, care este cauza numeroaselor întârzieri şi a dezamăgirilor ce au urmat.* Nu era mare lucru ceea ce găsise până acum, dar nu ajunsese la fundul sacului. Chiar şi aşa erau unele elemente, mai ales cele referitoare la acţiuni din perioada premergătoare directoratului său, care lămureau legături şi poziţii în interiorul grupului.

Informaţiile despre grupul Popovici–Georgescu nu se opreau aici. Un document intern care se plimba între două secţiuni ale SOE, la începutul lui ianuarie 1942, se referea la activitatea de început a grupului. După ruperea relaţiilor diplomatice, *SOE a lăsat în urmă o bună organizaţie condusă de cel mai capabil agent, pe nume Procopius. Acesta avea legături valoroase cu Tom* [după cum văzuse prin hârtii, acesta era unul dintre primele nume de cod atribuite lui Maniu] *şi cu partidul său, în jurul cărora au fost centrate activităţile noastre politice subversive şi de la care am primit un sprijin activ înainte ca organizaţia noastră să fie retrasă. Procopius deţinea unul dintre radioemiţătoarele noastre, cunoscut drept Z4. Din cauza unor serii de întâmplări nefericite, Z4 a fost descoperit de români nemontat, dar codul – cel puţin aşa credem – care a fost folosit în legătura cu Z4 nu a căzut în mâinile inamicului. Chiar înainte de descoperirea lui Z4, primirea mesajelor prin intermediul acestui mijloc încetase. Am auzit că motivele pentru aceasta au fost, mai întâi, că au trebuit s-o lase mai moale şi, al doilea, că operatorii au fost mobilizaţi la declanşarea războiului împotriva Rusiei. La scurt timp după aceasta, Procopius şi cei mai importanţi colaboratori ai săi au fost arestaţi.*

Deşi următoarele două pagini nu aveau legătură cu Procopius/Popovici, le citi, socotind că lucrurile aflate erau interesante şi îi puteau fi de folos. Căci era vorba despre lărgirea reţelei britanice, dar şi despre lucruri caraghioase, cum ar fi folosirea fondurilor Coroanei britanice de către supuşii... Coroanei de oţel. *Am reuşit,* citi el în continuare, *să recrutăm un alt agent pe nume Aurel Dobrescu, care este membru al partidului lui Tom* [„adică, pentru tot românul, al naţional-ţărăniştilor", zise privind pe geam cum noaptea se lăsa tot mai repede], *dar, din câte putem analiza până acum, a fost angajat numai pentru desfăşurarea propagandei politice subversive. Până acum, a cerut 8 000 de dolari şi a mai solicitat şi alte fonduri. Nu avem nici un exemplu din tipăriturile sau de orice altă propagandă ar fi desfăşurat Dobrescu. Motivul este că principalei noastre legături cu Dobrescu, curierului Mircea Zăgănescu, i s-au luat toate aceste hârtii (pe care le avea asupra sa) când a trecut recent frontiera bulgaro-turcă. Toate încercările de a le recupera au fost zadarnice şi sunt suficiente motive să credem că ele se află acum în mâinile Gestapoului.* „Dacă vreţi să credeţi asta, n-aveţi decât!" Apoi îşi dădu seama că, în cei doi ani care se scurseseră de la evenimentele relatate, britanicii se lămuriseră probabil în legătură cu Dobrescu şi cei opt mii de dolari. *Când M.Z. era pe cale să se reîntoarcă în România de la Istanbul, o cursă a Gestapoului care fusese întinsă pentru el a fost descoperită în ultimul moment şi aceasta a făcut reîntoarcerea sa imposibilă. A transpirat faptul că M.Z. a fost văzut în compania unuia pe nume Heck, agent Gestapo. În consecinţă, putem fi siguri că M.Z. a fost definitiv demascat.* Găsi interesant faptul că cineva scrisese chiar *agent dublu,* dar apoi acelaşi se răzgândise şi tăiase.

Noutățile continuau. *Strâns legat de Zăgănescu şi de Aurel Dobrescu este planul Baba. Acesta constă în subvenționarea unei companii turceşti al cărei director este Baba (o persoană importantă în Turcia). Această companie cooperează îndeaproape cu o companie românească ai cărei directori sunt Aurel Dobrescu şi M.Z. Compania românească o aprovizionează pe cea turcească cu materii prime, din care aceasta trebuie să producă vopsea fosforescentă. Compania turcească primise un contract din partea guvernului turc pentru aprovizionarea cu acest tip de vopsea în cantități mari. Intenția noastră era de a avansa până la 20 000 de lire turceşti ca să finanțăm cumpărarea de materii prime, ceea ce ne-ar fi permis să folosim un serviciu de curierat pe care companiile turcă şi română l-ar fi organizat pentru afacerile lor legale.* Îl uimea, încă o dată, uşurința cu care adversarii săi foloseau fiecare ocazie pentru a-şi atinge scopul, în acest caz stabilirea de contacte în România. Dar şi felul în care întorceau pe toate fețele o anumită problemă. După cum surprinzătoare erau şi meandrele între care evoluau aceste fapte.

Credem că, dacă M.Z. este cunoscut de către Gestapo, continua Nota, *putem în mod cert presupune că legătura sa cu Aurel Dobrescu – şi, desigur, şi cu compania acestuia – este cunoscută autorităților germane. Astfel, în mod firesc, orice serviciu de curierat între companie şi Istanbul va forma subiectul unei anchete germane. Prima dovadă că lucrurile nu stau bine a devenit evidentă când am primit o telegramă în care se menționa că curierul trimis de la Istanbul la Bucureşti, pe 11 decembrie, şi care ar fi trebuit să se reîntoarcă pe 22 decembrie, ar fi fost arestat. O telegramă trimisă lui D/HY, anterioară vizitei ultimului la Istanbul, îi cerea să facă o investigație personală asupra întregii*

chestiuni, care până acum nu a găsit un răspuns satisfăcător. Răspunsul primit menționa mai degrabă că povestea spusă de M.Z. „se potrivea cu starea sa mintală şi imprecizia discursului". Cele de mai sus reprezintă un rezumat al faptelor aşa cum ne-au fost prezentate. Sperăm să obținem o imagine completă din răspunsul lui D/HY la cererea noastră telegrafică de investigație, dar acesta nu a sosit. Până acum am cheltuit 8 000 de dolari cu Dobrescu şi suntem autorizați să cheltuim încă 20 000 de lire turceşti pentru compania turcă. În ceea ce priveşte această ultimă chestiune, suma urma să fie asigurată de materiile prime achiziționate, până când guvernul turc ar fi plătit produsul finit. Totuşi, apare necesar, înainte de a face orice altceva, ca soarta celor 20 000 de lire turceşti (sau o plată anticipată) să nu fie amenințată de Gestapo, care i-ar putea forța pe români să interzică exportul de materii prime destinate companiilor turceşti, ceea ce ar conduce la anularea contractului. Dar nu, nu se întâmplase nimic din ce i-ar fi putut speria pe britanici. Sigur că germanii urmăreau atent mersul comerțului românesc şi clamau dreptul de preeminență, dar Mareşalului nu i-a păsat de asta! Le-a cerut să achite, nu în mărci din cele fabricate zi şi noapte de Reichsbank, ci în aur toate cumpărăturile făcute în România şi atunci şi-au domolit pretențiile, limitându-le doar la petrol şi mâncare, după care într-adevăr le ardea buza. Aşa că treaba asta cu vopseaua fosforescentă le-a scăpat nemților. Putea fi sigur că cei 8 000 de dolari erau pierduți pentru cauza britanică şi că aceştia înțeleseseră deja.

Baba, unul dintre directorii acestei companii turceşti, este acum plecat în România şi este interesant de ştiut dacă i se va permite să se reîntoarcă fără a fi brutalizat sau hărțuit. Obiectul acestei misiuni este acela de a ridica corespondența ce a fost

trimisă consulului turc de la Bucureşti şi de a o distribui la diferite adrese. Nu ştim nimic despre această corespondenţă şi nici despre persoanele cărora le sunt adresate aceste scrisori. Nu se mira întrucât înţelesese că „fratele mai mare“ al SOE nu îl prea ţinea pe „prâslea“ la curent cu acţiunile sale. Şi, dacă stătea să se gândească, nici nu era bine să se petreacă o asemenea diseminare a planurilor SIS.

După tot acest intermezzo Dobrescu–Zăgănescu–Baba, documentul revenea la problema iniţială, cazul Procopius, alias inginerul Ion Popovici. *Procesul lui Procopius şi al colaboratorilor săi a început pe 24 noiembrie. Ca rezultat al deciziei lui A/D de a-i ajuta cu orice preţ, D/H13 a reuşit să trimită la Bucureşti suma de 40 000 de dolari prin curierul diplomatic finlandez, care a părăsit Istanbulul pe 3 decembrie. Până acum nu avem nici un fel de confirmare că banii au ajuns la destinaţie. Informaţia că o sumă atât de mare este necesară pentru avocaţi şi alte cheltuieli etc. a fost strecurată de Tom lui Baba, în timpul unei conversaţii personale care a avut loc în casa consulului turc. Sperăm că toate detaliile vor deveni accesibile atunci când Baba se va reîntoarce la Istanbul. În legătură cu acelaşi proces, M.Z. a raportat, la sosirea sa la Istanbul în decembrie, că a promis unui funcţionar de la Biroul procurorului public suma de trei milioane pentru a se asigura o încadrare favorabilă pentru prizonieri. El a fost totuşi informat că atunci când dosarul a fost trimis la Cabinetul vicepremierului Mihai Antonescu, ultimul ar fi scris cu mâna sa: „Cer să fie condamnaţi la moarte“.*

Se opri din citit gândindu-se la întâlnirea de a doua zi cu Mareşalul. Şi începu să se pregătească pentru ea. Adună toate

materialele ce priveau activitatea „naționalilor“, la care adăugă cele mai semnificative documente ce priveau colaborarea anglo-rusă, înțelegerile la care ajunseseră aceştia sau felul în care fiii perfidului Albion trataseră România cu ocazia aşa-ziselor negocieri de armistițiu în care toată românimea îşi pusese atâtea speranțe. Le aranjă cronologic într-un dosar pe care îl puse pe măsuța de cafea pentru a nu-l rătăci printre hârtiile din fața lui. Oricum, din ceea ce avea în față în acest moment nu selectă nimic, nedorind şi neavând nici un rost să-i împuie capul Mareşalului cu amănunte legate de rețelele şi agenții care lucrau pentru britanici aici, în România. Se întoarse la documentul care îl introdusese în universul cazului Popovici–Georgescu. Ceea ce citi în continuare îl amuză. „Ni s-a dus buhul în lume de pleşcari şi ciubucari“, zise pentru el.

Oricine cunoaşte România ar considera foarte improbabil ca un funcționar public să facă un serviciu în schimbul unei recompense atât de nesigure şi, în acelaşi timp, atât de compromițătoare ca o promisiune notată pe un bilet. Prin urmare, lucrurile arată de parcă M.Z. ar încerca să dea de înțeles că va primi o parte din suma pe care o deține. În acest răstimp, nu am auzit nimic despre felul în care evoluează procesul.

Alte documente care îi captaseră atenția priveau organizarea românilor din Regatul Unit. Nu totdeauna omul său, N.D. reuşea să-i comunice ce mai fac conaționalii lor acolo. Ajunşi în Insulă în mai multe etape, ei sufereau de o boală națională: nu se înțelegeau, toți trebuiau să conducă. Necesari pentru planurile lor de înşelare a germanilor, britanicii s-au gândit să-i organizeze pe năbădăioşii de români. Una dintre primele întruniri pentru adunarea

acestora, dar şi pentru fundamentarea acţiunii în România, se desfăşurase pe 24 iunie 1942, deci cu doi ani înainte. Luaseră parte D/HY şi D/H109 de la englezi şi Cornel Bianu, Alexandru Bianu şi Daniel Danielopol. Adică membrii acelui comitet despre a cărui înfiinţare citise mai devreme într-un raport destul de sărac, de altfel, în privinţa informaţiilor despre activitatea românilor din Marea Britanie. Atunci era puţin „sos", acum avea „carnea". *Problema stabilirii liniilor de comunicare cu România a fost pe larg revăzută şi toţi cei prezenţi au căzut de acord să se stabilească observatori permanenţi în Portugalia, Elveţia şi Suedia, care să informeze automat Londra despre orice român care soseşte sau pleacă din aceste ţări. În trecut, nu am folosit ocaziile de a-i întrebuinţa pe aceşti curieri ocazionali şi în viitor trebuie să nu mai ratăm aceste ocazii. Ca un exemplu în acest sens, s-a spus că Brutus Coste, care se întoarce la Bucureşti, a sosit la Lisabona de la Washington. Dr. C. Bianu consideră că el este omul potrivit pentru a duce un mesaj lui Leucuţia, mâna dreaptă a lui Miron. S-a căzut de acord ca o telegramă să fie trimisă imediat la Lisabona pentru a ne asigura că el este încă acolo şi dr. Bianu a luat asupra sa sarcina de a concepe un mesaj care să-i fie încredinţat şi pe care să-l transmită verbal lui Leucuţia. A fost, de asemenea, discutată destul de amănunţit chestiunea garanţiilor ruseşti şi dr. Bianu a destăinuit că au fost întreprinse demersuri de către românii din Londra prin intermediul lui Nincič către reprezentantul personal al lui Stalin de la Ambasada rusă de aici, despre care se spune că este mai important chiar decât Maiski. Numele lui este Ciceaev. La început, aceste negocieri au părut chiar promiţătoare, dar, după un timp, Nincič a renunţat şi a devenit evident că reacţiile venite de la Moscova la rapoartele făcute de Ciceaev trebuie să fi fost glaciale. O altă încercare de a negocia cu ruşii a fost făcută de*

ministrul ceh, Ripca, dar şi el a fost îndepărtat de remarca: „Eşti ministrul ceh sau un agent român?“

Cât de dur jucaseră ruşii! Cu nici un chip nu doreau, în acel moment, să se angajeze în discuții cu românii. Aceste tentative trebuie că avuseseră loc undeva între sfârşitul lui 1941 şi începutul verii următoare. Da, momentele nu fuseseră prea potrivite unui dialog sovieto-român. Crimeea cucerită de infanteriştii germani şi de vânătorii de munte români, citadela Sevastopol făcută fărâme de artileria germano-română nu reprezentaseră un cadru prielnic desfăşurării de negocieri româno-ruse. Da, jucaseră dur de parcă intenționau să nu aibă nici un contact cu românii. Abia un an şi ceva mai târziu s-au stabilit cele dintâi legături între cei doi beligeranți.

S-a propus ca D/HY, cu prima ocazie favorabilă, să-i ceară lui Nincič detalii despre cât de departe au avansat discuțiile lui cu ruşii asupra problemelor româneşti. Problema Transilvaniei a fost, de asemenea, abordată, iar românii au atras atenția că, din punct de vedere britanic, ar fi mai logic dacă ar lua o poziție clară, fie de partea Ungariei, fie de partea României. Ei cred că Marea Britanie ar avea de câştigat dacă ar sprijini România împotriva Ungariei. D/HY a menționat că acesta pare a fi şi punctul de vedere al lui Sir Reginald Hoare. De aceea, în opinia românilor, eforturile noastre trebuie să conducă la o încordare a relațiilor ungaro-române şi astfel să fie împiedicat transportul petrolului românesc la armatele germane din Rusia, şi amenințate depozitele lor din România.

În urma întrevederii, se decisese ca în fiecare zi de miercuri englezii să se întâlnească cu cei trei români pentru a *avansa sugestii, a le examina şi, dacă era posibil, a le transpune în practică.*

Se uită la ceas, mai era puţin până la miezul nopţii. Se hotărî să meargă să se culce. Dar nu înainte de a se mai uita pe câteva hârtii. Cele referitoare la felul în care britanicii încercaseră să-l contacteze. Primele referiri le găsi într-un document din iunie 1942, o Notă de conversaţie a lui D/H13, adică de Chastelain, redactată după o întâlnire cu „Bolster", adică Constantin Bursan, directorul de la Laromet, aflat atunci, după cum descoperise din alte documente, în Turcia. *Am discutat cu Bolster despre Eugen Cristescu. A confirmat că Eugen Cristescu deţine o poziţie puternică pe lângă Mareşal, dar când am sugerat că am putea să-l abordăm pe Cristescu, el şi-a exprimat îndoieli cu privire la rezultatul probabil, spunând că Eugen Cristescu era,* iar caracterizarea urma în româneşte!, *„un funcţionar foarte corect" şi este puţin probabil că doreşte să acţioneze împotriva politicii regimului actual. Oricum, Bolster a fost de acord să-l contacteze pe Cristescu pe care-l cunoaşte personal, deşi nu foarte bine, şi ne va raporta la revenirea sa aici. Sunt de acord,* se pregătea să-şi încheie raportul de Chastelain, *că în actuala situaţie el poate fi pentru noi foarte valoros.* Nu-i era foarte clar, „care el, măi, Bursan sau eu?" „Da, pesemne, e vorba de industriaş! Eu nu sunt decât un funcţionar foarte corect. Hai mai departe. Dar dacă... în fond nimic nu-l împiedicase pe Sir Stewart să se întâlnească cu inamicul său, amiralul Canaris, în Gibraltar şi, îşi zise zâmbind, nu făcuseră numai schimb de reţete culinare!" Oricum, cu ruşii la porţile Munteniei nu se prea mai putea face nimic şi, dacă se mai gândea

şi la documentele britanice de la sfârşitul anului 1942, jocurile erau de mult făcute.

Găsi mai departe o informaţie relativă la trimiterea unui om de-al său, comisarul Grigore („Guţă") Petrovici, la Berna, într-o misiune de informare. De fapt, turneul lui Guţă Petrovici, numit în document *agentul său,* era legat de studierea situaţiei legionarilor din mai multe ţări europene. I-o ceruse Mareşalul, iar el îl trimisese pe Petrovici care-i cunoştea pe toţi legionarii mai răsăriţi. Nu-i vorbă că Petrovici mai avea alte câteva misiuni: aceea de a transmite englezilor că ei, românii, nu sunt chiar liberi în mişcările lor; şi că ar putea fi posibil ca, din cauza stării precare a Mareşalului din acel moment, acesta să-i transfere lui Maniu puterea. Îşi amintea, desigur, dar era doar un joc dintre acelea care se fac între serviciile speciale, dar prin intermediul cărora se transmit şi unele informaţii, se sondează atitudini, se fac propuneri. La distanţă de doi ani, aflase cum reacţionaseră britanicii la acel joc. Nimic spectaculos, el ar fi putut să le spună mai multe despre oamenii lor de aici şi chiar despre cum îi tatonase. Dar asta poate altă dată. În fond, nu era nimic ieşit din comun ca serviciile secrete ale unei părţi beligerante să păstreze contacte cu serviciile celuilalt beligerant. O făcuseră la Madrid, la Stockholm, la Ankara. Rezultatele fuseseră însă nule. Şi asta nu din cauza lui, ci a fiilor Albionului şi a politicii pe care aceştia o angajaseră faţă de România la insistenţele Rusiei sovietice. Dintr-odată, i se făcu lehamite de toţi şi de toate. De aproape patru ani se afla în linia întâi a frontului. Era un război diferit de cel aflat în plină desfăşurare la lumina zilei, dar prin nimic mai puţin periculos decât acesta. Iar marea miză era aceeaşi: Europa

după război, lumea după război, iar pentru el – România după război şi el însuşi după război.

Luă dosarul, în care aşezase ceva mai înainte unele documente pentru a fi prezentate a doua zi domnului Mareşal, şi-l puse în servietă. Voia să aibă cât mai puține de făcut a doua zi dimineață, înainte de întâlnirea cu acesta. Apoi se pregăti de culcare în încăperea alăturată.

POSTFAȚĂ[1]

Ajuns aici, cititorul avizat şi nu numai el îşi va fi dat seama că nu s-a aflat în faţa unei opere de ficţiune. Lucrarea se bazează în exclusivitate pe documente din arhivele britanice (culese în corpul cărţii cu caractere italice) şi pe o bibliografie care cuprinde câteva dintre cele mai importante lucrări închinate perioadei 1941–1944 (a se vedea capitolul respectiv). Desigur, sunt unele dialoguri, despre care am putea spune că ar fi putut avea loc şi în realitate, şi câteva analize (bazate oricum pe fapte certe) care ar fi putut, în mod real, să fi fost elaborate de un om care se afla în vârful principalei structuri informative a statului, după cum sunt câteva (puţine!) elemente care au fost introduse doar pentru a conferi textului o oarecare fluiditate şi pentru crearea unei atmosfere specifice acelei perioade. Aşadar, cititorul se află în faţa unei cărţi de istorie scrise la persoana întâi şi a treia, modul reflexiv. Cu alte cuvinte, o carte de istorie scrisă altfel decât o... carte de istorie!

---

[1] Cititorii volumului *SSI–SOE, Jurnal politic 1941–1944*, scris cu ceva timp în urmă împreună cu doamna Maria Georgescu, pot observa similitudinile existente între această „Postfaţă“ şi aceea din volumul antemenţionat, lucru firesc din moment ce modalitatea de elaborare a cărţii de faţă a fost identică.

Cea mai mare parte dintre documentele provenite de la Foreign Office şi Special Operations Executive văd, după ştiinţa noastră, pentru prima oară lumina tiparului în România şi ele dezvăluie aspecte mai puţin relevate până acum în istoriografie, anume colaborarea dintre serviciile speciale aliate în anii celui de-al Doilea Război Mondial, nivelul la care ajunseseră britanicii în arta mistificării, şi, totodată, pun în evidenţă decizii care aveau să determine fundamental poziţia României în faza finală a războiului şi postrăzboi. (Şi aceasta cu mult înainte ca situaţia pe Frontul de Răsărit să fi înclinat definitiv în favoarea Rusiei sovietice!) Iar toate împreună arată până unde poate merge o mare putere pentru a-şi atinge obiectivele şi a-şi conserva sfera de interes.

Informaţia înseamnă putere. Iar istoricul nu-şi poate reprima tentaţia de a se întreba, retoric desigur, ce s-ar fi întâmplat dacă informaţiile conţinute în unele dintre documentele prezentate în acest volum ar fi ajuns cu adevărat la dispoziţia factorilor decizionali români sau/şi a conducătorilor opoziţiei.

Ar mai fi avut loc lovitura de stat de la 23 august?

ANEXE

Anexa 1

Populația totală după neamul declarat la 29 decembrie 1930

(Am decis includerea acestei anexe întrucât unele documente britanice fac dese referiri la numărul şi originea etnică a populației din provinciile unite cu Vechiul Regat în 1918. Datele oficiale ale recensământului din 1930 pun lucrurile la locul lor. Am selectat doar principalele etnii.)

Provincia	Români	Bulgari	Turci şi tătari	Total
Dobrogea de Sud	77 728	143 209	135 592	378 344

Provincia	Români	Ruşi	Ruteni şi ucraineni	Germani	Evrei	Total
Basarabia	1 610 757	351 912	314 211	81 089	204 858	2 864 402

Provincia	Români	Ruteni şi ucrainieni	Polonezi	Germani	Evrei	Total
Bucovina	379 691	236 130	30 580	75 533	92 492	853 009

Provincia	Români	Unguri	Germani	Evrei	Total
Transilvania	1 852 719	934 642	253 426	78 626	3 217 988

Anexa 2

Propaganda în România. Pătrunderea economică germană în România

12 ianuarie 1942

De la D/H13 Pentru D/H 207 Copii pentru D/H 205

D/H.Y

SOE Londra

Cu privire la cererea dv. de a vă pune la dispoziție informații referitoare la penetrarea economică germană în România, vă trimitem mai multe detalii privind firme aflate complet sau parțial sub controlul german.

Banca Comercială Română a fost preluată complet de acționarii germani.

Compania de transport Carmen este complet sub control german, deşi l-au păstrat în funcție pe fostul director evreu.

Compania de transport Intercontinentala a fost preluată complet de către germani.

Societatea Radio Phillips este controlată de către germani, deşi participaţiile financiare germane sunt parţiale.

Compania Ciro Film cooperează strâns cu Agfa şi se desfăşoară în prezent negocieri în vederea preluării totale de către germani.

Compania de becuri Tungsram se află sub control parţial german.

Compania de maşini industriale şi motoare cu ardere internă Sarotec se află total sub control german.

De asemenea, germanii au un cuvânt de spus în conducerea Oficiului român de hârtie şi a Fabricii române de chibrituri.

Anexa 3

Pseudonime acordate de SOE unor agenţi de influenţă şi unor personalităţi politice româneşti şi străine, 6 decembrie 1942:

Alecu	[Iuliu] Maniu
Aurel	Rică [Georgescu]
Badea	[Ion] Popovici
Dan	N. Caranfil
Dinu	G. Caranfil
Gane	Al. Cretzeanu
Gică	D. Gheorghiu
Gore	Savel Rădulescu
Ion	Ghiţă Pop
Janos	[Constantin] Vişoianu

Miron	Radu Cruțescu
Mitică	Mareşalul [Ion Antonescu]
Nae	Ică [Mihai Antonescu]
Nicu	Stoenescu
Ovid	[Alexandru] Manolescu
Petre	Mihai Marinescu
Popa	Mihai Popovici
Puiu	Suphi Tanriover
Radu	Coco [Dumitrescu]
Rex	[Grigore] Gafencu
Sacha	Citta [Davila]
Sandu	Cornel Bianu
Titi	Réné de Weck
Toma	Logoşianu
Traian	George Brătianu
Vodă	Dinu Brătianu
Zora	Horia Sima

Anexa 4

Domnule Comandant,

Subsemnatul Mihai Niculae, posesorul paşaportului No. 345673, Dos. No. 25168, eliberat de Prefectura Poliției Capitalei pe ziua de 18 august 1942, din ordinul Direcțiunii Generale a Poliției şi în urma deciziei Onor. Comisiunei din 17 crt. întrunită la Ministerul de Interne, care a decis, prin adresa alăturată No. 10746, eliberarea acestui paşaport pentru a pleca la Istanbul pe ziua de

21 august cor., conform adresei Ministerului Propagandei Naționale No. 4610/942,

Respectuos vin a vă ruga să binevoiți a dispune a mi se elibera un certificat de liberă trecere la frontiera bulgaro-turcă (Svilengrad) de unde am fost înapoiat de două ori de către poliția germană din sus-numitul punct şi adus sub escortă în țară, am fost predat Dvoastre care m-ați înaintat Poliției Justiției Militare din Cal. Plevnei, unde am fost cercetat de acest for împreună cu poliția germană şi pus în libertate, negăsindu-se nimic asupra mea, pentru care s-a dispus şi trimiterea din nou la Istanbul (Turcia) de către Ministerul Propagandei Naționale.

Cu profund respect,

Mihai Niculae

Domniei Sale, Domnului comandant al poliției germane SFP, Splendid Parc, Loco

Anexa 5

SOE în România. O istorie [7 septembrie 1945, întocmită de Alfred Gardyne de Chastelain]

Această istorie tratează pe larg activitatea desfăşurată în interiorul României, de la Istanbul şi din Orientul Apropiat. A fost scrisă din memorie, fără referiri la dosare, şi nu conține referiri la ele pentru că dosarele Secției române sunt încă în curs de clasificare.

Este regretabil că o mare parte din dosarele care au legătură cu activitatea desfăşurată în anii 1939, 1940 şi 1941, păstrate anterior de biroul de la Istanbul şi trimise apoi la Cairo pentru a fi păstrate într-o mai mare siguranţă, au fost arse în timpul panicii create în 1942 de ofensiva forţelor germane, conduse de feldmareşalul Rommel, spre El Alamein. Multe documente într-un singur exemplar au fost distruse, împreună cu rapoartele amănunţite elaborate de W.R. Young, de Chastelain, H.G. Watts, J.E. Treacy, R. Hazel, John Toyne şi ale altora dintre primii noştri colaboratori. La fel, multe dintre scrisorile originale ale lui Maniu către Mareşalul Antonescu, împreună cu dosarul conţinând mesajele primite şi trimise prin intermediul radioemiţătorului Z4, au fost distruse în această panică. Munca uriaşă făcută sub conducerea defunctului colonel T.S. Masterson şi a locotenent-colonelului E. Boxshall a fost astfel omisă, ca şi activitatea depusă în alte capitale neutre: Stockholm, Berna, Lisabona şi Madrid.

Aşa cum stau lucrurile, această istorie va servi ca bază pentru o mult mai completă scriere în care va fi acordată atenţia datorată acelor părţi care au fost omise acum.

La finalul lucrării se va găsi o listă a diferitelor persoane implicate în ordinea în care apar în lucrare [nu se publică, fiind un adevărat indice în care paginile la care se face referire în documentul original nu au relevanţă pentru această carte, nota Mihai Retegan].

Activitatea SOE a început sub auspiciile a ceea ce s-a numit iniţial Secţia D la scurt timp după declanşarea războiului, sub conducerea lui W.R. Young (acum locotenent-colonelul Young), recrutat de [pagina originală a fost scoasă din dosar şi înlocuită de copia aproape... identică, din care numele ofiţerului recrutor lipseşte. Operaţia s-a făcut sub prevederile Legii Arhivelor publice

din 1958, pentru a proteja persoana respectivă care la acea dată trăia sau chiar mai activa în zona serviciilor speciale, nota Mihai Retegan.] *în septembrie 1939 când a vizitat Bucureştii pentru a intervieva şi alte persoane interesate în acest gen de activităţi.*

La acea dată sentimentele opiniei publice erau puternic profranceze şi, prin extensie probritanice, şi nu era dificil să recrutezi oameni pentru a activa pentru noi. Petrolul era socotit ca fiind principala ţintă, iar primii colaboratori trebuiau să se concentreze mai mult pe modalităţi clare de sabotare a trenurilor cu petrol care mergeau spre Germania. Acţiunile efective împotriva acestui trafic au constat în tăierea cuplurilor de frâne, umplerea cutiilor de unsoare cu acid sulfuric, ceea a avut ca efect solidificarea uleiului de uns şi distrugerea bucşelor.

Principalul colaborator român în această activitate a fost Gogu Constantinescu, recrutat din personalul rafinăriei Orion de la Ploieşti. El a avut numeroase ajutoare printre români, dar numele lor nu ne-au fost niciodată dezvăluite din motive de securitate. În martie 1940, a fost inaugurată o secţie de propagandă sub conducerea lui A.G.G. de Chastelain (acum locotenent-colonelul de Chastelain) avându-l pe H. Paniguian consilier. Cantităţi uriaşe de materiale de propagandă de la Ministerul Informaţiilor au fost distribuite şi, în completare, au fost pregătite materiale subversive de propagandă antigermană, multiplicate în câteva mii de copii şi distribuite. Când volumul de materiale a crescut prea mult pentru a fi gestionat prin procedeul multiplicării manuale, a devenit necesară o tipografie care, în timpul orelor de program, să lucreze pentru treburi obişnuite, iar în timpul nopţii să tipărească materialele SOE.

La începutul lui 1940, la solicitarea biroului din Londra, Ion Popovici, bine-cunoscut sub pseudonimul Procopius, a fost angajat voluntar cutie poştală pentru Jean Kurciusz, unul dintre

conducătorii Serviciului Secret polonez. Curând, Procopius a devenit principalul colaborator în legătură cu tipărirea materialelor de propagandă. Trebuie să se ştie că tipărirea s-a făcut cu sprijinul lui Bondi Kalman, de la J. Walter Thomson Co., şi al lui Max Fischer, expert în tipărituri şi litografie, care erau asociaţi cu tipografia Scrisul românesc de la Craiova (al cărui proprietar era fratele lui Tătărescu, fost prim-ministru român). Atât Kalman, cât şi Fischer şi-au oferit serviciile voluntar şi, până la plecarea lui din România, în toamna lui 1940, Fischer a fost responsabil de achiziţionarea din diferite surse a hârtiei şi cernelii pentru necesităţile noastre. De asemenea, el lua materialul final şi îl înmâna lui de Chastelain în cadrul unor întâlniri clandestine.

După înfrângerea Franţei şi retragerea forţelor britanice de pe continent, în iunie 1940, sabotarea trenurilor petroliere în România a fost realizată de un număr de britanici şi de alţii recrutaţi de Young. Printre aceştia s-au aflat J.E. Treacy (canadian), directorul cu aprovizionarea la o exploatare petrolieră în Ploieşti, A.C. Anderson, un inginer petrolist care locuieşte lângă câmpurile petrolifere, E. Boaden, şeful forărilor la societatea Unirea, şi Reginald Young, inginer-şef la Standard Oil. Activităţile echipei de sabotaj acopereau câteva rafinării, principalul triaj al Ploieştilor şi câteva dintre instalaţiile de triaj din Transilvania.

Este destul de dificil să indici cu exactitate efectele sabotajelor efectuate, dar au fost implicate până la opt sute de vagoane-cisternă; şi este suficient un singur vagon defect ca să provoace o întârziere de mai multe ore şi chiar de zile pentru un tren întreg. Până la sfârşitul lui iulie 1940, verificarea rezultatelor [acţiunilor de sabotaj] *s-a realizat prin intermediul rapoartelor primite de la principalele gări aflate pe parcursul românesc, dar după această dată, din cauza intensificării măsurilor de securitate aplicate în*

toate chestiunile ce vizau petrolul, activitatea a fost continuată în orb. Oricum, faptul că germanii – aşa cum se va vedea – au luat asemenea măsuri, precum arestarea lui Treacy, Anderson şi alţii, este un indiciu că activitatea acestora a creat reale neplăceri.

La 6 iulie 1940, W.R. Young, împreună cu douăzeci şi ceva de petrolişti, au fost înştiinţaţi să părăsească România în decurs de douăzeci şi patru de ore. Aceasta a fost consecinţa descoperirii în Franţa a documentelor referitoare la planul anglo-francez de distrugere a câmpurilor petrolifere în cazul unui atac german. Această scurgere de informaţii sau chiar trădare din partea franceză, pentru care este responsabil [pagina originală a fost scoasă din dosar şi înlocuită de copia aproape... identică, din care numele persoanei responsabile lipseşte. Operaţia s-a făcut sub prevederile Legii Arhivelor publice din 1958, pentru a o proteja, nota Mihai Retegan.], *a provocat Aliaţilor considerabile neplăceri şi în alte zone, nu numai SOE. Oricâte şanse de aplicare ar fi avut, planul Aliaţilor a fost dat peste cap de descoperirea documentelor, iar activitatea oamenilor afectată.*

Young a plecat la Istanbul, iar de Chastelain a fost numit în locul său, devenind astfel responsabil de toate aspectele activităţii SOE în România, cu excepţia celei conduse de John Toyne, care acţiona după ordinele venite direct de la Londra.

Ce a mai rămas din echipa de sabotaj a contiuat să opereze cu succes, până în septembrie 1940. Prima dovadă că activitatea lor devenise cunoscută a reprezentat-o atacul asupra casei lui Treacy din Ploieşti cu o bombă incendiară aruncată de doi indivizi, care au fost identificaţi drept curieri între Legaţia germană din Bucureşti şi Consulatul din Ploieşti. Reprezentanţii autorităţilor române nu ne-au oferit nici o satisfacţie şi era evident că, în eventualitatea unor viitoare neplăceri, nu ne-ar mai fi fost acordat vreun sprijin cât de mic. În ciuda acestui incident, care printr-un

noroc a produs doar mici necazuri pentru că Treacy îşi schimbase locuinţa din motive de securitate, el a continuat să acţioneze până la arestarea lui produsă la jumătatea lui septembrie. Forţele de poliţie ale regimului Gărzii de Fier, care a început la 6 septembrie prin numirea lui Antonescu prim-ministru, i-au arestat pe Anderson, Treacy, Reginald Young şi pe alţi câţiva angajaţi de la Standard Oil, care erau prea puţin la curent cu activitatea noastră (Charles Brasier, Freeman etc.). Anderson şi Treacy au fost torturaţi de către membrii Gărzii de Fier, doamna Treacy a fost bătută, iar alţii au fost loviţi cu patul de la revolver, în încercarea de a-i face să destăinuie natura activităţii lor. Din nefericire, însemnate cantităţi de acid sulfuric, pulbere de şmirghel, vaselină specială pentru tunuri amestecată cu şmirghel gata pentru a fi injectată în pistoanele locomotivelor, planuri de locomotive şi de boghiuri de vagoane au fost găsite în casa şi în biroul lui Treacy.

De la Ploieşti, cei arestaţi, împreună cu doamna Treacy, au fost transportaţi la Bucureşti şi închişi, fiind eliberaţi abia în octombrie, în urma energicelor proteste ale ministrului britanic, Sir Reginald Hoare, şi după mituirea unor oficiali de către Popovici, care a folosit fonduri SOE. Imediat după eliberarea lor, au plecat spre Istanbul, unde Treacy şi Anderson au fost obligaţi să urmeze un tratament medical.

Gogu Constantinescu, principalul membru al echipei de sabotaj rămase, a decis să o lase mai moale până când urmărirea şi agitaţia se vor domoli.

Trebuie menţionat că eşecul şi descoperirea ulterioară a unui plan de intervenţie cu navele pe Dunăre, ce urma a fi îndeplinit de o echipă condusă de căpitanul Despard din Royal Navy, au deschis ochii autorităţilor germane asupra nivelului de sprijin pe care guvernul român îl acordase eforturilor britanice de a sabota

mijloacele de transport germane. Rezultatul a fost că activitatea noastră a devenit considerabil mai dificilă, ridicând suspiciuni atât din partea germanilor cât şi a românilor.

[Pagina originală a fost scoasă din dosar şi înlocuită de copia aproape... identică, din care lipsesc circa 12–14 rânduri. Operaţia s-a făcut sub prevederile Legii Arhivelor publice din 1958, nota Mihai Retegan.]

La 30 iunie 1940, Rusia sovietică a cerut României retrocedarea în termen de 48 de ore a Basarabiei, Bucovinei şi a unei mici părţi din nordul Moldovei. Acceptul României, atât la sugestia Legaţiei germane cât şi a ataşatului militar britanic, a generat o cascadă de cereri teritoriale adresate României. Bulgaria a cerut şi a primit sudul Dobrogei, şi imediat Ungaria a reclamat retrocedarea Transilvaniei. Negocierile directe dintre Ungaria şi România au eşuat, iar problema a fost rezolvată prin Dictatul de la Viena, întocmit de Ribbentrop şi Ciano, România fiind forţată să cedeze Ungariei partea de nord a teritoriului disputat. Un rezultat al pierderii nordului Transilvaniei către Ungaria, ocupată la acea dată de Germania, a fost aducerea forţelor aeriene germane la o jumătate de oră de câmpurile de petrol şi de rafinăriile româneşti. Fortificaţiile de frontieră ale României, construite cu costuri uriaşe, au fost pierdute şi ceea ce a mai rămas din ţară a devenit de neapărat. Devenise o pradă uşoară pentru orice agresor. Nu au fost făcute sacrificii, dacă nu luăm în considerare protestele unor considerabile grupuri de populaţie, în particular ale românilor transilvăneni, care au cerut la Cluj intrarea de îndată a României în război împotriva Ungariei. Imediat, au apărut în circulaţie ziare clandestine; manifestaţii de masă au avut loc în pieţe publice, iar emoţia a atins cote înalte. În Bucureşti, mitingurile de protest organizate de Partidul Naţional-Ţărănesc au fost interzise de către autorităţi. Oricum, evenimentele au dat un imbold activităţii

SOE şi presa noastră a intervenit prompt în acţiune pentru a menţine starea de spirit la o intensitate sporită. Am tipărit articole de propagandă scrise de membri proeminenţi ai Partidului Naţional-Ţărănesc şi din partea unei societăţi secrete numite „Ardealul", în care unul dintre conducători era Iosif Păsătoiu.

Decizia Consiliului de Coroană de a accepta Dictatul de la Viena nu a fost luată în unanimitate, un număr important de generali şi de politicieni naţionali-ţărănişti şi liberali votând împotriva ei. Domnul Maniu, conducătorul Partidului Naţional-Ţărănesc, nu a fost prezent la întâlnire şi a sosit în Bucureşti în dimineaţa zilei următoare. Încercările sale de a schimba decizia au eşuat, guvernul a demisionat, iar Carol l-a numit pe Antonescu prim-ministru cu puteri dictatoriale. Unele segmente ale populaţiei au crezut că Antonescu va respinge Dictatul de la Viena şi că o să păstreze Transilvania pe calea armelor. Ei au fost dezamăgiţi şi, în loc de asta, trupe germane au început să sosească în România în calitate de „instructori".

La scurt timp după Dictatul de la Viena s-a realizat un contact cu domnul Maniu care a fost întrebat dacă doreşte să acţioneze de partea Marii Britanii, folosindu-i chiar pe nenumăraţii săi adepţi din partid. De asemenea, i s-a cerut să plece la Londra cu un nucleu de consilieri români şi să formeze acolo un „Comitet al Românilor Liberi" care să dirijeze propaganda de război împotriva regimului marionetă al lui Antonescu şi împotriva forţelor de ocupaţie.

Maniu a fost de acord şi a decis că acest comitet va fi format din Madgearu, fost ministru de Finanţe şi un economist de frunte, Ion Mihalache, cândva lider al Partidului Naţional-Ţărănesc, Nicolae Titulescu, pe atunci în Elveţia, şi Carol Davila, ca reprezentant al său în Statele Unite. El a propus să lase partidul sub conducerea unuia din secretarii săi generali, Ghiţă Pop sau

Hudiță. Din păcate, Madgearu a fost asasinat de Garda de Fier, Titulescu a decedat în Elveția, iar Mihalache a refuzat să părăsească țara. În locul lor, Maniu i-a trimis pe Cornel Bianu să-l înlocuiască pe Madgearu și pe Ștefan Nenițescu să acționeze ca secretar al său. Pavel Pavel a fost, de asemenea, trimis cu binecuvântarea lui Maniu, dar în nici un caz nu a primit aprobarea să acționeze ca reprezentant. Aceste persoane au părăsit România în noiembrie 1940 și s-au îndreptat spre Regatul Unit unde au ajuns în cursul anului 1941.

Maniu a fost de acord să accepte fonduri, cu titlu de împrumut, și și-a exprimat intenția de a instala un transmițător fără fir, care să lucreze cu secția din Cairo din moment ce el ar fi trebuit să părăsească țara. De asemenea, a socotit că este capabil să organizeze grupuri de sabotaj pentru a acționa împotriva țintelor din regiunea petroliferă, dar a refuzat să accepte explozivii noștri, crezând că se poate baza pe resurse locale.

Discuțiile SOE cu Maniu au fost, în mare parte, ușurate de către V.C.S. Georgescu, directorul adjunct român al Standard Oil, care își făcuse studiile la Colegiul Warwick și la Universitatea Birmingham. Toate convorbirile s-au desfășurat în locuința lui Georgescu, ulterior el dovedindu-se extrem de folositor în alte probleme. Georgescu și-a asigurat sprijinul unchiului său, generalul Alexandru Manolescu, fost aide de camp *al prințului Nicolae și o persoană cu bune legături în cercurile militare și ale Palatului. De asemenea, Manolescu a acceptat fonduri în valoare de un milion de lei, pentru a acoperi cheltuieli de întreținere ce vor fi ocazionate de implicarea în activitățile noastre viitoare.*

La 30 septembrie 1940, de Chastelain a fost obligat să părăsească România la insistențele ministrului și a transferat responsabilitatea organizației SOE asupra lui H.G. Watts (acum maiorul Watts). În această perioadă, secția de propagandă a acționat în

bune condiții sub conducerea lui Popovici, care avea un număr considerabil de ajutoare, printre care Escade şi Max Davidovici. Ultimul chiar a furnizat ataşatului militar informații militare valoroase acoperind toate provinciile României.

Watts a fost capabil să gestioneze, o scurtă perioadă de timp, afacerile noastre până când a fost obligat să părăsească țara, cedând, a trecut conducerea lui R. Hazell (acum lt.-col. Hazell), care până atunci colaborase cu serviciile poloneze din România. Popovici şi Georgescu au continuat să fie sprijinul principal al organizației SOE condusă de Hazell. Ziarul de propagandă Ardealul *a fost răspândit în cantități considerabile, iar tipografia a produs materiale pentru Chalmers-Wright de la Ministerul Informațiilor (acum maiorul Chalmers-Wright de la SOE), care a fost foarte activ în activitatea clandestină. Chalmers-Wright, asistat de R. Hartley, a alocat, în afara programului său de lucru pentru minister, timp şi multă energie pentru a distribui în Bucureşti diferite materiale de propagandă ilegală.*

În octombrie 1940, la Istanbul, ne-am asigurat serviciile dr. Ivanovici, medicul român de pe nava Transilvania, *care a activat ca un al doilea curier între Istanbul, Constanța şi Bucureşti.*

În România, Hazel s-a concentrat pe pregătirea unor planuri postocupație pentru că, la acea dată, forțele germane intraseră în număr mare în țară, ocupând toate zonele strategice – câmpuri petrolifere, porturi etc.

La Istanbul, Bianu, Nenițescu şi Pavel Pavel au fost instruiți în vederea călătoriei lor la Londra, dar înainte de a pleca, ultimul dintre ei s-a făcut vinovat de o indiscreție teribilă care a avut consecințe inevitabil dăunătoare.

Un alt contact care, ulterior, s-a dovedit a fi extrem de folositor a fost George Beza care a plecat cu avionul din România cu soția şi copiii pentru a nu fi asasinat de Garda de Fier. Simpatizant de

stânga, el se infiltrase în Garda de Fier şi ştia că se află pe lista neagră imediat după Madgearu. Prin 1936–1937, Beza formase o mică organizaţie, în principal din ţărani, al cărei obiectiv major era de a sparge întâlnirile Gărzii de Fier şi de a sprijini Partidul Naţional-Ţărănesc în alegeri. Ei au acţionat de partea lui Titulescu şi a lui Aurel Dobrescu la alegerile din 1937. Imediat, Beza şi-a exprimat dorinţa să colaboreze şi a pregătit scrisori către un număr de colaboratori, care au fost expediate la Bucureşti pentru a fi distribuite. Din păcate, doar puţine au ajuns la destinatari, iar una dintre ele a determinat plecarea din România a lui Petru Vulpescu, care, mai târziu, a colaborat cu Beza în Palestina – vezi mai jos „Mişcarea luptătoare".

Un alt român întâlnit în Istanbul a fost George Mavrodi care părăsise Bucureştii cu sprijinul însărcinatului cu afaceri britanic şi i s-a propus să plece la Londra şi să îşi dea concursul pentru formarea unei „Legiuni româneşti" care să lupte împotriva Axei. Acest proiect nu s-a materializat, dar Mavrodi ne-a pus în legătură cu un alt român care, mai târziu, s-a dovedit folositor, pe nume Mihail Marinescu, cu care el aranjase un cod convenţional [de comunicare] *înainte de plecare.*

Legături au fost realizate cu colonelul Teodorescu, ataşatul militar de la Ankara, care colabora în probleme militare cu generalul de brigadă Arnold, ataşatul militar britanic.

La 15 ianuarie 1941, lui de Chastelain i s-a îngăduit să se reîntoarcă în România în calitate de curier diplomatic şi să se folosească de ocazie pentru a restabili contactele cu toate persoanele şi organizaţiile care cooperaseră cu noi. În acest moment, planurile postocupaţie elaborate de Hazell făcuseră un considerabil progres şi au fost strânse şi înmânate lui Popovici importante fonduri pentru a-i finanţa pe Maniu, Ardealul, *dar şi alte necesităţi ale SOE. De Chastelain a făcut o ultimă călătorie la*

Bucureşti imediat după rebeliunea Gărzii de Fier, din 21–25 ianuarie 1941, şi a realizat o înţelegere definitivă cu Maniu asupra modalităţilor de acţiune odată ce Legaţia britanică ar fi părăsit România. La acea dată, ministrul şi unii dintre secretarii săi erau bine informaţi asupra planurilor SOE, astfel că deciziile ce au urmat au fost luate de conivenţă cu ministrul, cu SOE şi Maniu. Ultimului i s-a cerut să facă pregătiri pentru organizarea unor mari sabotaje, care să aibă loc la sfârşitul lui februarie. Aceste sabotaje erau condiţionate de bombardarea de către RAF a rafinăriilor de petrol şi a unor ţinte feroviare din România. Era de la sine înţeles că un asemenea bombardament ar fi fost pus în practică concomitent cu ruperea relaţiilor diplomatice cu România sau în jurul datei de 12 februarie 1941. Este regretabil că, timp de doi ani şi jumătate, nici un bombardament nu a fost executat, iar planurile pe termen scurt ale lui Maniu nu au fost realizate.

Printre ultimele înţelegeri făcute cu Maniu s-a aflat un plan de transmisiuni pentru un radioemiţător, care urma să asigure comunicaţiile dintre Bucureşti şi Istanbul, după retragerea misiunii diplomatice britanice. De asemenea, Maniu a fost îndemnat să părăsească ţara fără întârziere şi detaliile tehnice ale plecării sale au fost discutate. Încă o dată, Maniu a insistat ca toţi banii primiţi de el de la autorităţile britanice trebuie să fie priviţi ca împrumut şi a informat SOE că Mihai Popovici, care a fost odată ministru de Finanţe în guvernul Maniu, va administra fondurile sale.

Au mai fost lăsate fonduri lui Păsătoiu, polonezilor, generalului Manolescu şi lui Procopius, care le deţinea pe cele mai mari.

Mai târziu, a fost stabilită o legătură cu Matei Ghika Cantacuzino, un român şcolit în Anglia şi membru al Forţelor Aeriene Române. El a fost de acord să-l scoată pe Maniu din ţară cu

avionul şi, de asemenea, s-a oferit voluntar să aducă alţi piloţi români cu avioanele lor dispuşi să activeze în cadrul RAF.

La plecarea misiunii diplomatice britanice, parte din colaboratorii noştri au fost puşi în arest la domiciliu sau au fost trimişi în lagăre de concentrare. Printre ei, totuşi, nu s-au aflat nici Popovici şi nici Georgescu, iar activitatea lor a continuat. De Chastelain a rămas la Istanbul pentru a menţine legătura între România şi Cairo şi pentru a mai recruta alţi colaboratori dintre români sau neutri.

În martie 1941 [urmează un nume şters, nota Mihai Retegan], *Constantin Mircea a fost angajat de către Departament să activeze ca agent de legătură între biroul SOE şi românii sosiţi la Istanbul din Bucureşti. El a fost pe toate navele româneşti şi a frecventat toate localurile patronate de membrii comunităţii româneşti din Istanbul. Şi cum două nave soseau săptămânal din România, volumul de muncă era considerabil, astfel că şi-a recrutat un prim ajutor, pe românul Alexandru Stelescu.*

La 8 aprilie 1941, a fost primit un prim mesaj din partea lui Maniu, de la emiţătorul având indicativul Z4. Maniu pretindea că emisese cu câteva săptămâni înainte, dar din nefericire SOE Turcia nu dispunea de echipament şi trebuia să se bazeze pe ajutorul celeilalte organizaţii surori „C", al cărei echipament era oricum mult prea ocupat cu traficul lor principal. Mesajele de la Z4 au continuat cu regularitate până pe 23 iunie, a doua zi după ce Germania şi România au atacat Rusia. Contactele colaboratorilor noştri români erau extinse şi la nivel înalt, penetrând chiar Înaltul comandament german din Bucureşti. Aceasta i-a permis lui Popovici să ne informeze, la 11 aprilie 1941, că Germania va ataca Rusia la 15 iunie acelaşi an. (Notă: atacul s-a produs la 22 iunie, fiind întârziat o săptămână din cauza semnării Tratatului de prietenie germano-turc.)

Z4 a fost folosit pentru a schimba mesaje relative la atitudinea Guvernului Majestății Sale față de participarea României la atacul împotriva Rusiei şi pentru a afla poziția Guvernului Majestății Sale atunci când Germania a cerut României să ocupe Banatul sârbesc. Maniu, şi prin el Antonescu, fără îndoială, a fost atenționat că Guvernul Majestății Sale va privi ca inamic orice țară care va fi alături de Germania împotriva Rusiei sovietice. De asemenea, el a fost informat de guvernul iugoslav din exil, prin intermediul Guvernului Majestății Sale, că ocuparea Banatului va fi privită ca un act dușmănos, supus reglementării la Conferința de Pace şi cu inevitabile efecte negative asupra relațiilor iugoslavo-române.

Încercările ulterioare de a-l convinge pe Maniu să părăsească țara, făcute prin intermediul emițătorului Z4, nu au avut nici un rezultat. Am fost de câteva ori informați că Maniu este pe punctul de a părăsi țara şi, din timp în timp, au fost făcute pregătiri pe aeroporturile din Turcia, Grecia, Siria şi Africa de Nord. De fiecare dată se ivea însă câte un obstacol.

Printre mulții vizitatori români ai Istanbulului din această perioadă a fost şi Emanuel Rugină, care inițial urmărea să zboare din România cu un avion pilotat de Ion Burduloiu, inspectorul Forțelor Aeriene Române. Renunțând la locul său din avion în favoarea lui Maniu, ultimul a cerut SOE să aibă grijă de Rugină pe perioada războiului. Rugină a fost trimis în Palestina unde s-a crezut că va putea fi angajat crainic pentru transmisiunile radiofonice româneşti, dar din păcate a intrat în necazuri cu serviciile de securitate şi a fost internat într-un lagăr.

Odată cu declanşarea ostilităților între România şi Uniunea Sovietică, transporturile româneşti în Marea Neagră au încetat şi, în consecință, deplasarea românilor în Turcia a atins valori foarte reduse. De aceea s-a decis să se renunțe la serviciile lui Mircea şi a fost trimis în Palestina. În momentul în care a ajuns la frontiera

turco-siriană, starea de război se declanşase şi, de teamă de a nu fi arestat de autorităţile franceze – pentru care nu exista oricum nici un motiv –, s-a întors la Istanbul unde i s-a spus că acolo nu mai este nimic de făcut pentru el. La expirarea vizei de rezidenţă în Turcia şi ameninţat cu expulzarea, a condiţionat plecarea în Palestina numai dacă va fi însoţit de o doamnă împotriva căreia serviciile de securitate aveau obiecţii şi o ţinea una şi bună că o ia cu el în România. Pentru a preveni acest lucru, au fost făcute aranjamente între serviciile de securitate şi poliţia turcă pentru a-i confisca paşaportul la frontiera bulgară; dar turcii ne-au abandonat – mai degrabă cu intenţie decât din greşeală – şi el s-a întors la Bucureşti. De la Sofia i-a scris o scrisoare lui Stelescu sfătuindu-l să vină la Bucureşti „unde este ceva de făcut pentru el". Ca rezultat al întoarcerii lui Mircea sau nu – şi aceasta nu am fost capabili, din păcate, s-o aflăm – nucleul organizaţiei noastre din România a fost arestat în august, oamenii fiind interogaţi atât de către germani, cât şi de către români şi trimişi în judecată pentru înaltă trădare. Între cei arestaţi se aflau Georgescu, Popovici, Bădica Iaroslavici, Ion Beza (fratele lui George Beza), operatorul radioemiţătorului, Vişan (membru al Partidului Naţional-Ţărănesc), Păsătoiu şi mulţi alţii. Mihai Popovici şi Maniu au reuşit prin corupţie să amâne judecata lor pe timp nedeterminat, dar activitatea SOE a înregistrat un mare pas înapoi, care a contat foarte mult în întârzierile şi neîmplinirile pe care le-am traversat ulterior. Fără radioemiţător, contactele cu românii au putut fi menţinute numai prin intermediul curierilor diplomatici americani, al diplomaţilor neutri şi al câtorva români de încredere care puteau să călătorească.

În acelaşi timp, în Palestina, George Beza şi Petru Vulpescu duceau o susţinută campanie radiofonică, realizând materiale de propagandă subversivă, care au fost trimise apoi pe diferite

canale în România. Numele „organizației" pe care o conduceau era „Mişcarea luptătoare". Detalii ale temelor de propagandă, instrucțiuni în materie de sabotaj şi încetare a lucrului au fost, la început, înaintate spre aprobare răposatului colonel T.S. Masterson.

La puțin timp după revenirea lui Constantin Mircea în România, un anume Mircea Zăgănescu ne-a raportat prin intermediul lui Stelescu, pretinzând că a fost angajat de Mircea pentru a introduce materiale de propagandă ale „Mişcării luptătoare" în România. El ne-a dovedit aceasta prin faptul că aceste materiale au ajuns într-adevăr la Bucureşti şi au fost înmânate lui Aurel Dobrescu, membru al Partidului Național-Țărănesc, fost deputat în județul Făgăraş. Zăgănescu a pretins că are bune legături printre autoritățile militare judiciare din Bucureşti, care pot fi utile pentru ajutorarea colaboratorilor noştri arestați. I s-au încredințat diferite sume de bani care au fost date – unele lui Aurel Dobrescu pentru a face propagandă, iar altele unor judecători şi funcționari de la curtea militară. Din păcate, împotriva sfaturilor noastre, Zăgănescu a intrat în legătură cu un agent german pe nume George Hec, care a devenit tovarăşul său de călătorie pe ruta Bucureşti–Istanbul. La ultima deplasare la Istanbul, în noiembrie 1941, Hec, după ce probabil l-a drogat pe Zăgănescu, i-a furat diferite documente din buzunar şi din servietă şi l-a abandonat la punctul de control al Gestapoului de la Svilengrad, acolo unde probabil a dat Gestapoului unele indicii, luând un plic întreg conținând extrase din dosarele prizonierilor noştri, lăsându-l să-şi continue călătoria spre Istanbul cu mâinile goale. La sosire, ne-a arătat trei pachete care-i fuseseră încredințate în Istanbul de un prieten de-al lui Hec pentru a fi livrate la Palatul Regal în Bucureşti. I se spusese că pachetele conțineau diferite sume de bani în lire sterline şi dolari;

când au fost deschise, s-a văzut că acestea conţineau materiale de propagandă ale „Mişcării luptătoare“, paşapoarte aparţinând unor evrei români şi alte asemenea materiale incriminatoare. Zăgănescu a încetat a mai fi folositor şi l-am trimis în Palestina pentru a-l ţine în siguranţă.

Din moment ce fuseseră făcute unele promisiuni financiare unor persoane aflate în vreun fel în legătură cu procesul prizonierilor noştri, au fost făcute unele aranjamente de un anume Izakino Modiano, un supus italian [un rând întreg a fost şters sub prevederile Legii Arhivelor publice din 1958, nota M.R.] *care avea un contact italian de încredere în Bucureşti, în persoana lui Silvino Verocai. Modiano a pregătit o scrisoare cifrată pe care intenţiona să o trimită prin Zăgănescu. Acesta nemaifiind disponibil, scrisoarea a fost trimisă în România prin doamna Antipa, soţia unui român care colaborase cu noi în perioada când adunam informaţii militare despre forţele armate turceşti (pentru ataşatul militar de la Ankara) şi despre mişcările navelor româneşti între Istanbul şi porturile egeene. El era angajat semioficial al autorităţilor române, conducând un birou românesc de transport din Istanbul. Ştirile despre sosirea doamnei Antipa în Bucureşti întârziau şi soţul a plecat după ea în decembrie 1941, să o caute. Amândoi au fost arestaţi şi, împreună cu ei, Aurel Dobrescu, Silvino Verocai, un membru al curţii militare şi alţii. În cele din urmă toţi au fost eliberaţi, inclusiv Verocai, care a venit la Istanbul şi de aici s-a reîntors în Italia. Deoarece la acea dată era clar că prima arestare, a lui Georgescu şi Popovici, aruncase o lumină asupra activităţii pe care SOE o desfăşura în România folosind celula din Istanbul, s-a intensificat activitatea de legătură din celelalte capitale neutre: Lisabona, Berna şi Madrid.*

În noiembrie 1941, un cetăţean turc, pe nume Satvet Lufti Tozan, vânzător de arme şi consul onorific al Finlandei la

Istanbul, s-a întâlnit în Bucureşti, în casa ambasadorului turc, Suphi Tanriover, cu domnii Mihai Popovici şi Iuliu Maniu, de la Partidul Naţional-Ţărănesc. La acea dată, Tozan colabora cu comandorul Wolfson de la SO (I) şi, la scurt timp, a câştigat încrederea lui Maniu şi Popovici. Ei i-au explicat situaţia grea în care se aflau prizonierii noştri şi i-au declarat că este nevoie urgentă de bani dacă se doreşte ca viețile lor să fie salvate. Tozan ne-a raportat aceasta la sosirea sa la Istanbul şi a fost de acord să se reîntoarcă în România pentru a clarifica împreună cu Maniu aspectele rămase neelucidate şi a obține din partea lui încuviințarea pentru un program de activități, schiţat după consultări între birourile din Londra, Cairo şi Istanbul. Prin intermediul lui Tozan, noi am putut să-i trimitem lui Maniu 40 000 de dolari, care s-au dovedit vitali în amânarea pe timp nedefinit a procesului colaboratorilor noştri.

Tozan s-a întors la Bucureşti, în decembrie 1941, unde l-a contactat pe Maniu şi, în plus, a încercat să stabilească o legătură cu George Moriatti de la Prahova Oil Company şi cu Coco Dumitrescu, director general la Unirea. A luat copiile microfotografiate ale scrisorilor trimise de răposatul colonel T.S. Masterson, dar ambele persoane au refuzat să aibă de-a face cu el. S-a întors în Turcia, la sfârşitul lui decembrie 1941, având acordul lui Maniu pentru:

a) a accepta bani drept depozite de război, cu care să reorganizeze activitatea anti-Axă;

b) a accepta două noi seturi de radioemiţătoare, fiecare cu planul său de transmisiuni şi cifru;

c) a organiza pe scară largă întreruperea lucrului în industrie şi transporturi;

d) a răspunde la un număr de întrebări referitoare la probleme politice, militare şi economice din România şi Ungaria.

Tozan a fost de acord să se întoarcă pentru a doua oară în România, să predea banii, radioemiţătoarele, întrebările, cifrurile etc., şi, având în vedere importanţa misiunii lui, răposatul colonel T.S. Masterson în persoană a venit la Istanbul pentru a asista la pregătirea acestuia.

Până în martie 1942, Tozan nu a părăsit Turcia, iar, între timp, din Istanbul au fost întreprinse alte acţiuni în România.

Contraofensiva rusească din decembrie 1941 a creat o stare de panică în cercurile antonesciene, care au început să caute contacte cu Aliaţii. Deschiderile au fost făcute de Mircea Teohari, agent al unei firme româneşti de transport naval din Istanbul, cu care SOE Turcia întreţinea din când în când relaţii corecte. Oricum, regula noastră era clară şi colaborarea a fost limitată la a cunoaşte opoziţia simpatizantă.

În 1942, Constantin Bursan, un membru al Partidului Liberal, a sosit la Istanbul şi l-a contactat pe de Chastelain. El a pretins că vine în numele lui Maniu şi Brătianu şi a fost în stare să ne demonstreze că acest lucru este adevărat. A adus răspunsuri la diferite întrebări pe care i le puseserăm lui Maniu, care îl informase despre decizia lui de a părăsi ţara. Bursan a intervenit pentru Zăgănescu, sugerându-ne să i se permită să se reîntoarcă în România, şi ne-a sfătuit să nu ignorăm potenţialul lui Tătărescu, liderul grupului liberal disident.

Bursan a fost angajat cu circumspecţie sporită, dar s-a dovedit folositor în a ne furniza cu regularitate rapoarte privind situaţia politico-economică din România, elaborate de un ziarist evreu pe nume Soreanu şi de Bebe Brătianu de la Partidul Liberal. Ulterior, am fost avertizaţi de Georgescu că Bursan nu este demn de încredere, dar, în acelaşi timp, el a continuat să fie folosit de către Maniu şi noi nu am avut altă alternativă decât să-l acceptăm în continuare la nivelul la care însuşi Maniu l-a adus. În primăvara

lui 1942, au fost făcute eforturi pentru a-l convinge pe Bursan să organizeze un comitet de primire pentru ca un operator radio român, deghizat în preot ortodox, să fie infiltrat în țară. S-au derulat negocieri ample, zonele de paraşutare au fost stabilite, dar operatorul nu a fost socotit nimerit şi întregul proiect a căzut.

La Cairo, au fost făcute pregătiri în vederea paraşutării unor grupuri de sabotaj şi transmisiuni şi câțiva oameni au continuat pregătirea. Între aceştia erau Alexandru Ştiubei, care dezertase de pe nava sa, Transilvania, *pentru a lucra cu noi, şi Nicolae Ţurcanu, operator radio în flota Dunării, care colaborase din primele zile ale războiului cu W. Harris-Burland (acum locotenent-colonelul W. Harris-Burland). Au fost făcute eforturi pentru a mai recruta şi alți români internați în lagăre în Orientul Mijlociu, dar ele au fost în van.*

La Istanbul, la restaurantul „Taxim", închiriat unei companii româneşti, erau patru angajați care cunoşteau în Bucureşti, înainte de război, o mulțime de englezi şi cu care au rămas prieteni. Unul dintre aceştia, Franz Wiener, fusese pregătit în Istanbul ca operator radio pentru a fi folosit mai târziu.

La Istanbul au mai fost, de asemenea, realizate legături cu Niculae Maugush, fost căpitan pe Transilvania *şi, în 1942, căpitanul cargoului* Alba Iulia *de 7 500 tone, ce naviga între Trieste şi Istanbul. Maugush a fost folosit ca sursă de informații pentru a afla mişcările navelor de transport româneşti şi posibilele deplasări ale navelor de pasageri* Transilvania *şi* Basarabia *care, la declanşarea războiului cu Rusia, în 1941, erau ancorate în Bosfor. A fost unul dintre obiectivele SOE de a supraveghea îndeaproape aceste nave, de a convinge căpitanii sau echipajele să le aducă în apele controlate de Aliați, iar în eventualitatea că ar fi încercat să se reîntoarcă în Marea Neagră – să le saboteze. Noi am avut succes în a obține regulat informații de încredere privind aceste*

nave, care nu au părăsit Turcia până după lovitura de stat din august 1944 din România.

Un alt rezident român din Istanbul în care am avut încredere a fost Ion Cristureanu, ataşatul comercial. El a fost rechemat în România în martie 1942 şi, înainte de a pleca, a fost instruit de către de Chastelain pentru pregătirea materialelor de propagandă. La scurt timp după reîntoarcerea sa în România, am început să primim dovezi ale activităţii sale sub forma unor eşantioane de fluturaşi, aduse nouă de către soţia ministrului spaniol din Ankara, care era curier de aproximativ un an.

Pregătirea lui Tozan a fost încheiată la 13 martie 1942 şi a plecat cu maşina spre Sofia în dimineaţa zilei de 14 martie. Anterior plecării sale, el a trimis prin intermediul curierului diplomatic finlandez un radioemiţător la Ambasada Turciei din Bucureşti şi un altul prin consulul Finlandei, pe adresa Ambasadei Turciei din Budapesta.

Tozan a plecat cu două maşini, una din ele conţinând o mare cantitate de tutun ce trebuia făcută cadou trupelor finlandeze de pe frontul rusesc, un mare număr de ţigări în cutii, în care a fost ascunsă o parte a materialului destinat lui Maniu, o cantitate de pietre preţioase, valută, chestionare, planuri de transmisiuni şi cifrul. Călătorind în calitate de consul al Finlandei, dispunea de un permis de liberă trecere pentru toate frontierele şi nu era supus nici unui control vamal. A îndeplinit câteva comisioane în Sofia şi a sosit în Bucureşti spre sfârşitul lui martie, înmânându-i lui Maniu, în bune condiţii, radioemiţătorul, banii, pietrele preţioase, chestionarele, planul de transmisiuni şi cifrul. Din Bucureşti, el a plecat la Budapesta unde, din nenorocire, a fost arestat şi închis.

Maniu era acum pregătit să reorganizeze şi să restabilească legătura cu Istanbulul, dar, din cauze care au rămas neexplicate, radioemiţătorul nu a emis niciodată, răspunsuri la chestionarele

noastre nu au fost niciodată primite şi a urmat o lungă perioadă de aşteptare.

Trebuie menţionat aici că, în octombrie 1941, în urma negocierilor purtate la Londra şi Moscova, SOE a obţinut un contact la Istanbul cu reprezentantul NKVD, domnul Baklanov, asistentul secretarului comercial de la Ambasada sovietică. Întâlnirile au început în octombrie 1941 şi au continuat cu regularitate până la sfârşitul anului. Noi am împărtăşit NKVD cadrul general al planurilor noastre în România, fără a menţiona detalii sau nume în afară de cel al lui Maniu. Ne-am străduit să obţinem asistenţă de la sovietici în stabilirea comunicaţiilor fără fir, dar am eşuat. În realitate, colaborarea s-a dovedit a fi doar din partea noastră şi a luat sfârşit în februarie 1942, când Baklanov nu s-a mai prezentat la întâlniri, invocând motive despre care ştiam că sunt neadevărate. Baklanov părea mult mai interesat în culegerea de informaţii militare despre Turcia, decât de mişcările de rezistenţă din Balcani şi de altfel ultima lui cerere a fost să-l aprovizionăm aici, în Turcia, cu ceva explozibil. La scurt timp după ultima noastră întâlnire cu el, a avut loc un atentat la viaţa lui von Papen, în Ankara, în care au fost implicaţi diferiţi angajaţi ai Ambasadei sovietice şi cunoscuţi agenţi ruşi. Impresia obţinută din această altminteri infructuoasă încercare de cooperare a fost aceea că NKVD nu a reuşit să organizeze rezistenţa în spatele liniilor în România.

Vara lui 1942 a adus puţin progres în eforturile noastre de a-i convinge pe Maniu şi Partidul său Naţional-Ţărănesc să răstoarne guvernul Antonescu. Un apel direct către Maniu, prin intermediul diferitelor noastre emisiuni radio, a fost exclus şi ceea ce părea să lipsească era un „Draja Mihailovič" român sau un „Tito" de mai târziu, în jurul cărora s-ar fi putut aduna potenţialii colaboratori din rezistenţă. De aceea s-a decis să se inventeze o asemenea persoană şi, în iunie 1942, a început mişcarea Vlaicu. Aceasta a

fost susţinută prin transmisii radiofonice zilnice din Palestina, prin materiale de propagandă aruncate deasupra României de către Forţele Aeriene Regale, şi prin alte asemenea materiale introduse în România prin intermediul curierilor. Cele mai multe materiale de propagandă au fost pregătite de către George Beza, care era şi principalul speaker.

Un alt aspect important al activităţii româneşti a fost monitorizarea transmisiunilor poliţiei române din principalele oraşe. Această ramură a activităţii a fost pusă la punct de Harrop (acum maiorul Harrop) şi ne permitea să ne lămurim, până la căderea serii, asupra evenimentelor care se petreceau în cursul zilei în România. Rezultatul a fost că am reuşit să consolidăm impresia că transmisiunile mişcării Vlaicu au loc din interiorul României. În vederea susţinerii în continuare a mişcării Vlaicu, unul dintre cei patru români angajaţi la restaurantul „Taxim", menţionaţi înainte, Gheorghe Iosif, a fost instruit asupra mişcării Vlaicu şi s-a întors în România să lucreze din partea noastră la tipărirea şi distribuirea materialelor de propagandă. Desigur, era convins că Vlaicu există cu adevărat şi că o mişcare de rezistenţă de amploare a fost organizată în diferite regiuni ale României. Un alt român, pe nume Gheorghe Nica, de pe nava Transilvania, *s-a întors şi el în România, în septembrie 1942, cu acelaşi scop. Mai târziu, a fost arestat şi s-au găsit la el materiale de propagandă ale mişcării Vlaicu pentru a fi distribuite şi a fost condamnat la doisprezece ani de închisoare. Gheorghe Iosif a fost mult mai norocos şi a activat în mod satisfăcător până în iulie 1944, când a fost şi el arestat.*

Pentru a-l ajuta pe Beza în transmiterea emisiunilor Vlaicu un alt lucrător de la restaurantul „Taxim", Nicolae Marinescu, a fost angajat în noiembrie 1942 şi trimis în Palestina.

Dovada că mişcarea Vlaicu a provocat dificultăţi regimului Antonescu şi, deci, efortului german de război a fost obţinută din

comentariile existente în presa românească şi în transmisiunile radioului românesc, iar dovada convingătoare că activitatea desfăşurată pentru mişcarea Vlaicu a fost utilă a fost arestarea a opt dintre colaboratorii noştri de către autorităţile române, în iulie 1944. Iosif a reuşit să creeze o reţea de agenţi care să distribuie materiale de propagandă în tot Bucureştiul, şi faptul că a continuat activitatea timp de un an şi jumătate a fost o performanţă vrednică. Finanţarea mişcării Vlaicu în interiorul României a fost pusă la punct de E.C. Masterson (acum locotenent-colonel Masterson) cu sprijinul fraţilor greci Djavouris.

De la declanşarea războiului germano-rus şi pe tot parcursul anului 1942, Maniu a continuat fără întrerupere să scrie o serie de proteste violente la adresa politicii lui Antonescu, în primul rând împotriva trimiterii de trupe româneşti dincolo de frontierele legitime ale României, plasând astfel România în poziţia de agresor, iar, în al doilea rând, împotriva menţinerii unei atitudini de ostilitate faţă de puterile occidentale care, după Primul Război Mondial au fost responsabile pentru crearea României Mari. A fost sarcina colaboratorilor SOE din România să multiplice şi să distribuie aceste proteste în număr mare, prin toată ţara. În mai multe ocazii, germanii au cerut arestarea lui Maniu şi a lui Brătianu, liderul Partidului Naţional Liberal şi susţinător al politicii lui Maniu, dar Antonescu a rezistat presiunilor germane pe motiv că, dat fiind uriaşul prestigiu de care se bucură Maniu, arestarea sa ar fi cauzat tulburări interne în România.

În continuare au fost făcute eforturi pentru a-l convinge pe Maniu să părăsească ţara, dar nu este nici o îndoială că, din cauza lipsei de discreţie a multora dintre susţinătorii săi, planurile sale erau cunoscute atât de către autorităţile române cât şi de cele germane şi, de fiecare dată când avea loc vreo încercare, se ivea vreun obstacol, probabil ridicat chiar de către Antonescu.

Fiecare canal posibil a fost folosit în încercarea noastră de a-l forța pe Maniu să acționeze și am primit un considerabil ajutor de la consulul general român la Istanbul, Lucasievici, cu care departamentul era în termeni prietenești de mai mult timp. Pentru o activitate adevărată de tip SOE, Lucasievici nu era potrivit, servind doar ca sursă de informații pentru ceea ce se întâmpla în cercurile diplomatice și politice românești. Înainte de rechemarea sa în București, în iulie 1942, el ne-a pus în legătură cu unul dintre viceconsulii săi, Cătălin Vlădescu-Olt, și cu soția acestuia, amândoi cunoștințe ale lui de Chastelain încă din primele zile de război în România. Acest cuplu colaborase cu Ion Christu, de la Ministerul Afacerilor Străine timp de zece ani și cei doi fuseseră asistentul său personal și, respectiv, secretara acestuia cât fusese ministrul Comerțului, în 1940.

Christu a sosit în Turcia în noiembrie 1942, ca președinte al Misiunii economice românești, ca să negocieze aprovizionarea cu bumbac din Turcia în schimbul livrării de produse petroliere. SOE, prin de Chastelain și E.C. Masterson, a avut îndelungate convorbiri cu Christu, atrăgându-i atenția asupra situației extrem de dificile în care se află România, și a insistat asupra necesității declanșării imediate a unei acțiuni îndreptate fie împotriva efortului de război german, fie pentru răsturnarea regimului Antonescu. Înainte de întoarcerea sa în România, Christu ne-a prezentat intenția sa de a pune mâna pe postul de ministru, fie la Ankara, fie la Sofia, în fiecare din posturi fiind în posibilitatea de a colabora mai departe cu noi. El a pus totuși o condiție, aceea ca la sfârșitul războiului guvernul britanic să nu folosească colaborarea împotriva sa.

La numirea ca ministru la Sofia, s-a dovedit o mare dezamăgire, nereușind să înțeleagă solidaritatea alianței militare dintre Uniunea Sovietică și Puterile Occidentale și vinovăția României pentru campania agresivă împotriva Uniunii Sovietice.

Vlădescu-Olt s-a dovedit a fi un mult mai activ şi mai conştient colaborator şi, în perioada asocierii sale cu departamentul, a întreprins frecvente călătorii la Bucureşti pentru a stabili legături cu diferite grupuri ale opoziţiei.

În noiembrie 1942, ca urmare a unor aranjamente făcute în primele zile ale războiului între răposatul colonel T.S. Masterson, Coco Dumitrescu, director general la compania petrolieră Unirea, şi Dumitriu Gheorghiu, director general la compania petrolieră Creditul Minier, Gheorghiu a venit la Istanbul în aparenţă pentru a negocia cu de Chastelain, din partea companiei Unirea, vânzarea ei către Creditul Minier. Scopul real al vizitei lui a fost de a ne comunica informaţii din partea lui Maniu şi a unei alte importante personalităţi, Nicolae Caranfil.

Maniu ne transmitea prin Gheorghiu că „pentru prima oară în istoria politică a României, toate partidele politice, grupurile şi personalităţile importante şi-au abandonat diferenţele pentru a forma o coaliţie sub conducerea lui". Printre cei mai importanţi oameni din acest grup, Gheorghiu i-a menţionat pe Dinu Brătianu, George Brătianu, Lugoşanu, Nicolae Caranfil, George Caranfil, Ion Christu, Alexandru Cretzianu, Savel Rădulescu, Radu Cruţescu şi mulţi alţii. Se părea că sursa de energie din spatele acestui grup era Caranfil şi, în timp ce apreciam valoarea lui Maniu ca simbol pentru o mişcare politică populară, îl ştiam a fi prea conservator pentru acţiunea cerută. Această coaliţie şi-a propus să-şi plaseze oamenii-cheie în cele mai importante ministere, precum cel de Interne, de Război şi Comunicaţii, ca preludiu la declanşarea unei lovituri de stat de îndată ce vor considera forţele germane din România suficient de slabe, astfel ca acţiunea lor să aibă o şansă rezonabilă de succes. Ei au condiţionat această acţiune de prezenţa trupelor Aliate (anglo-americane) în apropierea frontierelor României.

În decembrie 1942, Gheorghiu s-a întors în România, fiind instruit să-şi informeze prietenii că depinde de ei să adopte cât mai repede posibil orice formă de acţiune, dar că nu se pot baza pe sprijinul forţelor anglo-americane. El a fost instruit pentru folosirea codurilor L.M.T. şi Playfair-Rimmer în vederea păstrării contactului cu noi.

A revenit la Istanbul în martie 1943, însoţit de Mircea Durma, reprezentant al Băncii Naţionale a României, dar, în realitate, ca trimis al lui Mihai Antonescu, prim-ministrul român. Gheorghiu a fost îndemnat să insiste pe lângă Maniu să redeschidă comunicaţiile radio cât mai repede posibil, dar pentru a umple golul până când aceasta se va întâmpla i s-a dat un cifru special, numit Cifrul nr. 5, cu care s-a propus să i se transmită mesaje lui Maniu prin intermediul BBC, emisiunile în limba germană. Aceste mesaje au început a fi difuzate pe 12 aprilie 1943 şi au continuat de-a lungul anului, dovedindu-se a fi o metodă de succes în comunicaţiile unilaterale.

Situaţia din România, în domeniile în care era interesată SOE, a fost discutată la Londra şi la Cairo în aprilie 1943 şi s-a căzut de acord că era nerealist să speri că Maniu ar putea acţiona imediat, şi că singura soluţie putea fi trimiterea unei echipe sub conducerea unui ofiţer britanic pentru a asigura mijloace de comunicare pe care să te poţi baza şi tot ce era necesar pentru a determina trecerea la acţiune. S-a mai hotărât pregătirea unor români pentru viitoare operaţiuni de paraşutare. De aceea, Maniu a fost întrebat dacă acceptă o echipă condusă de un ofiţer de legătură britanic înzestrată cu echipament radioemisie, care ar putea asigura legătura, pe de o parte, cu opoziţia română, iar pe de altă parte cu comandamentele forţelor aliate care ar putea debarca în Peninsula Balcanică. Răspunsul lui Maniu a întârziat şi a fost evaziv, socotind că acţiunea era prematură. S-a decis totuşi să se continue, şi un mic număr de ofiţeri britanici a urmat cursuri de pregătire

specială în Orientul Mijlociu, incluzând cunoştinţe elementare de limba română, paraşutism, geografia României etc.

S-a mai decis recrutarea unor agenţi în Canada, din rândul vorbitorilor de limbă română, misiune cu care a fost însărcinat de Chastelain.

Între timp, în Istanbul, activitatea noastră era stânjenită de un român pe nume Littmann, prieten personal de-al lui Constantin Bursan şi o persoană aparent bine văzută de Oficiul ministrului de stat din Cairo. Littmann a fost ofiţer în Forţele franceze libere şi a făcut frecvente vizite la Istanbul [sub incidenţa Legii Arhivelor publice, aproape un rând a fost şters din document în acest loc, pagina originală fiind înlocuită cu o copie, nota Mihai Retegan], *contactând atât români rezidenţi în Istanbul, cât şi aflaţi în tranzit, trecând de o parte şi de alta într-un mod care inevitabil, a semănat confuzie. În acelaşi timp*, [un nou spaţiu de circa două rânduri a fost şters, nota Mihai Retegan] *acţiona pe o direcţie independentă, trimiţând scrisori anonime lui Antonescu privindu-i pe diferiţi români angajaţi în legaţie şi consulat, şi contacta, în locuri publice, pe unii oameni care în secret lucrau pentru noi.*

Complicaţii noi s-au ivit la trimiterea către alte ţări neutre a unor emisari care pretindeau că îl reprezintă pe Maniu, dar care niciodată nu aveau parola asupra căreia convenisem cu Maniu în ianuarie 1941 şi care, până acum, a fost folosită numai de către Gheorghiu, în noiembrie 1942.

„Întâlnirile de acoperire" cu Gheorghiu, în legătură cu afacerea Unirea, trebuiau să aibă loc în prezenţa unui oficial român, şi atunci când era disponibil, Mircea Teohari, reprezentantul Serviciului Maritim Român, conducea aceste întâlniri. În absenţa lui, locul îi era luat de viceconsulul Urlăţianu, cunoscut ca lucrând pentru germani. Acesta a făcut ca întâlnirile noastre cu Gheorghiu să fie mult mai dificile şi probabil că a raportat şefilor lui germani despre ele.

Faptul că nu te poți baza pe românul obişnuit combinat cu interferențele din partea altor departamente au făcut din Istanbul un loc foarte nepotrivit pentru activitatea secretă în acest moment.

La sfârşitul lui mai 1943, de Chastelain a plecat spre Cairo, Regatul Unit şi Canada într-o misiune de recrutare, iar în iunie 1943 prima grupare operativă (operațiunea Ranji) – alcătuită din căpitanul David Russell, M.C. şi Nicolae Ţurcanu, operatorul radio – a fost paraşutată în Iugoslavia.

În mai, Vlădescu-Olt s-a întors de la Bucureşti la Istanbul şi ne-a prezentat planul cunoscut drept „planul colonelului Negru". Acesta a fost un plan politic/militar elaborat pentru o lovitură de stat, în cadrul căreia una dintre figurile importante era generalul Sănătescu, care fusese înlocuit de Antonescu de la comandă în urma criticilor politice aduse guvernului român de a continua războiul pe teritoriul Rusiei. La acea dată, Sănătescu era numit la Palat, aşa cum prevedea mai sus menționatul plan al lui Caranfil de plasare în poziții strategice a personalităților-cheie. Planul reclama un anumit sprijin aerian Aliat, dar din păcate nu a fost privit atât de serios pe cât merita. Lovitura de stat din august 1944 a fost, de fapt, „Planul Negru" înaintat inițial de Vlădescu-Olt.

Echipa „Ranji" (David Russell şi Ţurcanu), împreună cu un ghid sârb vorbitor de limba română, pe nume Niculič Pira, a trecut Dunărea în România la 22 august 1943. Ei au debarcat între Lipova de Sus şi Lipova de Jos. Prin etape succesive, s-au deplasat spre Vârciorova, unde au stabilit contact cu familia Pitulescu, reprezentanții locali ai Partidului Național-Țărănesc. Grupul „Ranji" a ridicat o cabană mică construită din trunchiuri, ramuri şi frunze, în care locuiau, în timp ce Ţurcanu transmitea prin radio de la casa lui Pitulescu. La 2 sau 4 septembrie (Ţurcanu nu-şi poate reaminti exact), a sosit la colibă şi l-a găsit pe David Russell mort, având răni grave la cap. Fusese jefuit de tot ce deținea, inclusiv de cizme. Sârbul dispăruse în pădure. Nu a avut timp

pentru a investiga cauza morții lui David Russell, care rămâne încă o problemă de conjunctură, şi Ţurcanu a plecat spre Bucureşti, unde a stabilit legătura cu Dumitriu Gheorghiu şi cu şeful acestuia, fost colaborator al SOE în timpul locotenent-colonelului Harris-Burland, Radu Protopopescu. Protopopescu a făcut rost de adăpost pentru Ţurcanu şi i-a permis să folosească emițătorul radio – identificat cu numele de cod „Reginald" – din locuința sa. El însuşi formase nucleul unei mici organizații prin cooptarea şefului poliției regionale, pe nume Manole, şi a unui colaborator al Siguranței, un anume Costică.

Ţurcanu a stabilit în scurt timp contactul cu Cairo şi au fost schimbate mai multe mesaje, determinând organizarea unei a doua operațiuni, cunoscută drept „Autonomus". Ţurcanu a avut o întrevedere cu Maniu care, după ce s-a consultat cu Georgescu, Sandu Racottă şi cu un inspector din Forțele de apărare aeriană a României, Sandu Ion, a fost de acord ca de Chastelain să fie paraşutat în România, în apropiere de moşia lui Racottă. În acelaşi timp, Ţurcanu a solicitat să fie aprovizionat cu explozivi, echipament radio, bani şi alte lucruri necesare traiului.

Între timp, de Chastelain a revenit din Canada în Orientul Mijlociu, după ce a recrutat, pe lângă un număr de unguri şi bulgari, doi canadieni de origine română, G.E.S. Georgescu, fratele lui V.C.S. Georgescu, colaboratorul nostru din Bucureşti, şi Victor Moldovan, născut în Cluj, care se stabilise în Canada de aproximativ zece ani. Cei doi români recrutați au efectuat diferite cursuri în Canada şi, în octombrie 1943, au ajuns la Cairo pentru a face cursuri de paraşutism şi alte cursuri speciale SOE.

Un alt recrut, Silviu Meţianu, descoperit de către maiorul Boxshall (acum locotenent-colonelul Boxshall) în Londra, a sosit şi el în Orientul Mijlociu, trecând cu succes de diferitele cursuri de pregătire.

În timpul absenței lui de Chastelain din Istanbul, locul său în afacerile românești a fost luat de E.C. Masterson, care a stabilit o legătură cu un oficial de la Căile Ferate Românești, pe nume Mircea Ciupercescu. Acest individ fățarnic a pretins că îi reprezintă pe domnul Maniu și pe alți conducători ai rezistenței din România și s-a angajat voluntar ca, pentru unele compensații financiare, să stabilească legături radio cu Cairo. Sume de bani considerabile au fost puse la dispoziția sa, dar nici un rezultat nu a fost obținut. Dar ne-a furnizat informații importante despre dezvoltarea căilor ferate în România în timpul ocupației germane și alte chestiuni de interes pentru Ministerul Economiei de Război și Ministerul de Război. În octombrie 1943 lui Ciupercescu i s-a pus la dispoziție un fond special și i s-au mai promis și alte sume de bani, dacă va reuși să organizeze câteva zone de paraşutare în apropierea frontierei româno-ungare, pentru primirea unei echipe BLO [?] *care să provoace incidente de frontieră între români și unguri. Obiectivul acestui plan tras de păr, ca să nu-i spunem caraghios, era să creeze stare de război între România și Ungaria, și să afecteze astfel liniile germane de comunicații de pe Frontul de Est. Ciupercescu și-a îndeplinit obligațiile numai în măsura în care priveau acceptarea sumei inițiale; nici un teren de paraşutare nu a fost pregătit; și, în pofida cererilor sale de a avea un operator radio, nici un mesaj radio nu a fost transmis. Probabil că am fost norocoși pentru că, mai târziu, ne-a fost prezentată o notă de plată de 50 000 lei pentru fiecare mesaj transmis. Influența majoră a trupelor germane de ocupație din România a fost trecută cu vederea din dorința de a induce starea de război între aceste două țări* [România și Ungaria]. *Incidente aveau loc aproape zilnic, dar nici uneia nu i s-a îngăduit să pericliteze securitatea de ansamblu a regiunii.*

Un nou contact realizat de locotenent-colonelul E.C. Masterson a fost cu un anume Constantin Marinescu, fost angajat al uneia

dintre importantele companii petroliere româneşti. În cursul anului 1943, Marinescu împreună cu soţia au făcut câteva vizite la Istanbul, unde a fost instruit asupra câtorva metode secrete de comunicaţii prin intermediul radioului. Câteva mesaje au fost primite, dar valoarea totală a acestei colaborări a fost redusă.

Au fost făcute încercări pentru a se asigura sprijinul senatorului Vasiliu din Bucureşti, legătura făcându-se prin intermediul surselor poloneze. Dar simpatiile lui Vasiliu se schimbaseră fundamental şi l-a ameninţat pe emisarul polonez cu poliţia.

Prin intermediul colaboratoarei Maria Roman, stewardesă pe navele Basarabia *şi* Transilvania, *care a trăit mai mulţi ani în America şi avea puternice opinii pro-Aliate, am urmărit situaţia acestor două vase de pasageri. Au fost obţinute rapoarte detaliate privind stocurile de petrol în rezervoare, numărul de personal de la bord şi orice alt element care ar fi putut indica o posibilă plecare a navelor din apele turceşti.*

Căpitanul Maugush a continuat să vină din când în când la Istanbul cu nava Alba Iulia *şi ne-a dat rapoarte extrem de utile privind activitatea submarinelor inamice în Marea Egee. Odată ne-a povestit despre capturarea unui submarin grec care şi-a prins turela în carena vasului* Alba Iulia *şi a fost capturat la suprafaţă de un vas de escortă german. Cum cele mai multe dintre rapoartele sale tratau probleme navale, Maugush a fost „pasat" comandorului Wolfson, de la SO (I) şi a devenit colaboratorul acestuia.*

Poate ar trebui menţionat Coty Gănescu, care a sosit la Istanbul în august 1942, pretinzând că are o însărcinare pe care nu o poate destăinui nimănui, cu excepţia celor de la Londra. La cererea Direcţiei Războiului politic (PWE) l-am expediat la Londra, unde a devenit curând evident că nu este nimic altceva

decât un trimis al lui Antonescu şi un apologet al regimului acestuia.

În acelaşi timp, în Turcia, Alexandru Cretzianu, care fusese numit ministrul României, îndeplinea planul Maniu/Caranfil, dar era probabil impulsionat de cererea lui Antonescu de a se reasigura ei înşişi.

Cooptarea lui Cretzianu a fost condiţionată de a nu întreprinde nimic împotriva lui după război.

În primele luni ale şederii lui Cretzianu la Ankara, SOE a avut neşansa de a nu i se permite să-l contacteze de teama suspiciunilor aliaţilor noştri din Est.

[Un paragraf este eliminat din această copie a paginii originale, nota Mihai Retegan]

Prima încercare de declanşare a operaţiei Autonomus a fost făcută în noaptea de 21/22 noiembrie. Fusese organizat un comitet de recepţie format din Sandu Racottă, Nicolae Ţurcanu, Sandu Ion şi – dovedind prudenţă din partea domnului Maniu – un sanitar şi un şofer. Din păcate, condiţiile meteorologice au fost proaste şi, după un zbor de două ore deasupra zonei, nereuşindu-se identificarea terenului de aterizare şi intrând în criză de carburant, avionul a fost obligat să se reîntoarcă la bază împreună cu de Chastelain şi restul echipei.

O a doua încercare a fost făcută în noaptea de 5 decembrie, când de Chastelain a fost însoţit de Ivor Porter (acum maiorul Porter) şi de echipament radio. Încă o dată operaţiunea a eşuat, probabil din cauza ineficienţei semnalelor luminoase de la sol.

Pentru că orice paraşutare în această regiune devenise acum compromisă, Ţurcanu şi Sandu Ion s-au deplasat în oraşul Roşiori de Vede unde au instalat echipamentul radio într-o cameră de hotel. Prin intermediul radioului au fost realizate mai multe aranjamente în vederea unei viitoare lansări şi s-a căzut de acord asupra unui teren de aterizare alternativ; în situaţia că semnalele

luminoase nu ar fi putut fi recepționate, s-a propus lansarea în orb în zona convenită, echipa urmând a fi recuperată şi transportată cu maşinile aduse de la Roşiori.

A treia încercare a fost făcută în noaptea de 22 decembrie când, lângă de Chastelain şi Porter, s-a aflat Silviu Meţianu (acum căpitanul Meţianu) care a fost inclus în echipă cu scopul de a se deplasa în Transilvania şi de a pregăti terenuri de aterizare în vederea viitoarelor operații.

Din nefericire, grupul a fost paraşutat împotriva ordinelor primite, la 14 km sud-est de zona de lansare, şi a fost capturat în ziua următoare.

O istorie detaliată a evenimentelor care au afectat operațiunea „Autonomus", din momentul arestării grupului şi până la eliberarea membrilor, în noaptea loviturii de stat din 23 august, se află în raportul lui de Chastelain, din care o copie este în posesia locotenent-colonelului Boxshall şi o altă copie la Secțiunea Arhive. Oricum, cele mai importante aspecte sunt următoarele.

Înainte de plecarea grupului „Autonomus", Maniu a transmis prin intermediul emițătorului „Reginald" că Antonescu a fost de acord să relaxeze situația, pentru a permite unui guvern al opoziției să preia puterea, ceea ce însemna că el îşi dădea seama că politica sa a eşuat şi că este în interesul României să o rupă cu Axa. Căzând în mâinile lui Antonescu, de Chastelain şi Porter au decis să-l informeze despre atitudinea Guvernului Majestății Sale față de România şi față de continuarea ostilităților împotriva Rusiei, exact în aceiaşi termeni folosiți şi în cazul lui Maniu în alte împrejurări. Ei i-au subliniat verbal şi în scris lui Ion Antonescu, prin intermediul generalilor Vasiliu şi Tobescu, că prima mişcare trebuie să fie trimiterea unor emisari care să aibă depline puteri pentru a primi termenii de armistițiu de la cei trei Aliați. Consecința a fost plecarea din România spre Turcia şi, de acolo, la

Cairo a prințului Ştirbei, în martie 1944, şi a domnului Vişoianu, mai târziu.

În ianuarie 1944, Cretzianu a vizitat Bucureştii şi a fost informat despre condițiile în care sunt ținuți prizonierii [grupul „Autonomus"] şi a luat cu el un mesaj cifrat pentru SOE Istanbul, în care sunt explicate motivele arestării lor.

După spargerea frontului rusesc, în zona Uman din Transnistria [şi dezvoltarea ofensivei] *spre un punct chiar la nord de Iaşi în Moldova, în martie 1944, panica a izbucnit în cercurile guvernamentale româneşti. Trupele germane fugeau de pe front aruncându-şi armele şi nu exista nici o linie defensivă între linia frontului şi Bucureşti şi câmpurile petrolifere din Prahova. Aşa cum generalul Tobescu îi spusese lui de Chastelain: „Dacă sovieticii au suficiente rezerve de petrol, ei se vor putea deplasa din Moldova spre Ploieşti, fără să întâmpine nici cea mai mică rezistență".*

În acele împrejurări dramatice, Antonescu a primit un mesaj personal din partea comandantului-şef din Orientul Mijlociu, generalul Sir Henry Maitland-Wilson, care stăruia pe lângă el să acționeze imediat împotriva trupelor germane dezorganizate şi să indice cât mai repede în ce fel pot să ajute Aliații. Acest mesaj a fost primit pe 25 martie, ziua în care Antonescu s-a întors de la Hitler. Lui de Chastelain i s-a cerut să transmită, prin intermediul emițătorului „Autonomus", răspunsul lui Antonescu. El [de Chastelain] *a arătat că mesajul, aşa cum fusese redactat, era inutil, că atât Comandamentul din Orientul Mijlociu cât şi Londra obosiseră de cât auziseră cererile României de garanții şi a sugerat că Mareşalul* [Ion Antonescu] *ar trebui să-şi refacă mesajul, avansând sugestii mult mai practice. Din păcate, expedierea mesajului a fost întârziată de sosirea neaşteptată a unui ofițer german, căpitanul Petermann, a cărui vizită a coincis cu ora convenită pentru transmisiune. În consecință, trimiterea răspunsului*

a fost întârziată până pe 29 martie când, din păcate, s-a descoperit că cristalele necesare pentru lungimea de undă a Cairo fuseseră furate din Statul Major al Jandarmeriei (mai târziu s-a aflat că Eugen Cristescu şi generalul Tobescu fuseseră responsabili de această trădare, şi că ea a fost înfăptuită fără ştiinţa Mareşalului Antonescu).

Dată fiind situaţia urgentă, de Chastelain i-a informat pe Cristescu şi pe Vasiliu că Maniu deţine un radioemiţător, care fusese trimis în ţară în februarie 1942 şi care nu fusese niciodată folosit până atunci, şi a sugerat ca Maniu să fie abordat pentru a se folosi echipamentul pe care îl are pentru a se transmite răspunsul lui Antonescu.

Duminică, 2 aprilie, de Chastelain a fost condus de generalul Tobescu cu maşina sa personală într-o mică pădure din afara Bucureştilor, unde l-a întâlnit pe Maniu, care fusese adus la întâlnire de generalul Vasiliu. În timpul unei convorbiri care a durat o oră şi jumătate, Maniu a fost îndemnat să nu mai piardă timp şi să acţioneze pentru că deruta trupelor germane din sectorul românesc al frontului rusesc crea circumstanţe mult mai favorabile pentru o lovitură de stat decât fuseseră vreodată sau aveau să se mai ivească. Maniu a confirmat primirea asigurărilor de sprijin din partea comandantului-şef din Orientul Mijlociu şi a spus că a propus să aplice planul său săptămâna viitoare.

Din păcate şi din motive care sunt greu de înţeles, Bucureştii au fost supuşi unui foarte puternic bombardament de către aviaţia americană, puţin după ora 1 p.m., în ziua de 4 aprilie. Raidul s-a produs imediat după o repetiţie generală cu sirene de alarmă şi intrări în adăposturi şi nici un fel de atenţie nu a mai fost acordată avertizărilor [care au urmat şi] *care anunţau apropierea avioanelor. Şase mii de civili au fost ucişi, multe distrugeri au fost provocate în centrul oraşului, iar principala gară a oraşului a ajuns complet inutilizabilă. Efectul psihologic al raidului a fost,*

fără îndoială, unul prost şi în aceste circumstanţe o lovitură de stat era în afara discuţiei. În mod ironic, de Chastelain a petrecut două ore într-un adăpost antiaerian având în buzunar răspunsul lui Antonescu către comandantul-şef.

Pe 7 aprilie, de Chastelain şi Porter au cifrat noul proiect de răspuns al lui Antonescu către comandantul-şef şi i l-au înmânat generalului Vasiliu pentru a fi dat lui Maniu în vederea transmiterii lui. Din păcate, Maniu a dezvăluit existenţa emiţătorului „Reginald" fără să ne dea nici o indicaţie asupra locaţiei sau identităţii operatorului său. Inevitabil, răspunsul lui Antonescu nu a fost satisfăcător pentru Uniunea Sovietică şi era un mesaj personal pentru comandantul-şef. De aceea, este regretabil că reprezentantul Foreign Office în Orientul Mijlociu, ataşat pe lângă SOE, domnul Steele, a arătat acest mesaj colegului său sovietic. Aceasta a avut ca rezultat un schimb acid de mesaje diplomatice între Londra şi Moscova, în care Guvernul Majestăţii Sale era acuzat de colaborare cu conducătorul unui stat inamic.

La 13 aprilie, echipa „Autonomus" a primit cifrat, pe filiera emiţătorul „Reginald", domnul Maniu, generalul Vasiliu termenii de armistiţiu pentru România. Din păcate, termenii nu păreau a fi acceptabili şi nici un memorandum formulat în termeni fermi de către de Chastelain, după o consultare cu Porter, nu l-a putut convinge pe Antonescu de prostia pe care o face neacceptându-i.

O serie de bombardamente la intervale scurte de timp împotriva obiectivelor din Bucureşti şi Ploieşti, a creat şi întreţinut o atmosferă nefavorabilă manifestării sentimentului public împotriva regimului Antonescu. Mai multe mesaje au fost schimbate între Cairo şi Bucureşti, până la începutul lunii mai, când de Chastelain a concluzionat corect că mesajele sale nu mai erau transmise. La 23 mai, garda prizonierilor „Autonomus" a fost întărită şi înarmată cu pistoale mitralieră, fiind condusă de către un subofiţer dintr-un regiment special, al „Jandarmilor pedeştri", o forţă

specială folosită numai la paza clădirilor importante şi a prizonierilor politici.

Între timp, pentru a înlocui pierderea echipei „Autonomus", locotenent-colonelul E.C. Masterson a reuşit să infiltreze prin Istanbul câteva radioemiţătoare care au ajuns în posesia lui Alexandru Ştefănescu, un român cu bine cunoscute simpatii probritanice, şi a domnului Niculescu-Buzeşti, şeful Departamentului Cifru din Ministerul român de Externe. Aceste aparate, împreună cu „Reginald", au fost folosite pentru schimbul de mesaje între delegaţii ce negociau Armistiţiul, Ştirbei şi Vişoianu, pe de o parte, şi domnul Maniu, pe de altă parte. Un alt aparat a fost instalat în clădirea Legaţiei române de la Ankara, pentru a fi folosit la comunicările între Cretzianu şi Niculescu-Buzeşti.

Deşi şi alte persoane au fost pregătite pentru operaţiuni ulterioare de paraşutare în România şi aşteptau cu nerăbdare să fie trimise, ele nu au mai putut fi folosite din cauza neînţelegerilor care s-au produs cu Moscova în legătură cu echipa „Autonomus". Existau destule dubii că o altă echipă înzestrată cu un radioemiţător ar fi avut succes să-l convingă pe Maniu, la momentul potrivit, adică în aprilie 1944, să-l înlăture pe Antonescu. Această echipă ar fi trebuit să înlăture neînţelegerile apărute între Antonescu şi comandantul-şef, ca urmare a bombardării premature a Bucureştilor la 4 aprilie. Nu este nimic de spus în apărarea politicii lui Antonescu, dar ar fi cinstit faţă de el să se menţioneze faptul că, la data bombardamentului, răspunsul său ar fi ajuns deja la comandantul-şef şi el nu avea cunoştinţă despre trădarea subordonaţilor săi, Cristescu şi Tobescu. Trei echipe operative, aflate sub comanda maiorului Charles Maydwell, a căpitanului Franck Burnett şi, respectiv, a căpitanului G.E.S. Georgescu, aşteptau în Cairo, fiecare având operatori radio şi secunzi, între care Victor Moldovan, recrutat în Canada. Serviciile acestor

îndelung pregătiți ofițeri aveau să fie folosite de către alte departamente.

În iunie 1944, Sandu Ion, unul dintre cei mai valoroşi colaboratori şi membru al comitetului de recepție al echipei „Autonomus", a fost omorât într-o luptă aeriană cu forțele americane. Şi tot în iunie, Sandu Racottă, Max Auschnitt şi Radu Hurmuzescu au părăsit România într-un bombardier german Heinkel, pilotat de către Matei Ghika Cantacuzino, şi au aterizat în Siria.

Un alt colaborator, capul familiei Pitulescu, care primise inițial echipa „Ranji", a murit de inimă în timpul unui atac aerian, în iunie 1944.

În iulie, operatorul radioemițătorului „Reginald", Țurcanu, a fost arestat, fiind identificat de autoritățile germane, [ce acționaseră] *independent de poliția secretă română. El mai fusese localizat în două ocazii anterioare de către germani, dar autoritățile române au fost în stare să-l atenționeze prin intermediul lui Maniu să-şi găsească cu timpul o altă locație. Păcăliți de două ori, a treia oară germanii nu au mai avut încredere şi au acționat independent. Din fericire, un număr considerabil de importanți colaboratori români având legături cu „Reginald" nu au fost descoperiți, iar unul dintre radioemițătoarele de rezervă a putut să continue transmisiunile.*

Printre aceşti colaboratori ai lui Țurcanu se aflau Alexandru Ştefănescu, cel care sprijinise finanțarea rețelei Țurcanu, Alexandru A. Ionescu, prieten şi colaborator al lui Georgescu, care cifrase şi descifrase toate mesajele pentru Maniu, Radu Protopopescu, cel care ascunsese la el în casă un radioemițător în perioada de început, şi maiorul Oatu, un militar de încredere, prieten de-al lui Georgescu, care facilitase intrarea şi ieşirea mesajelor în şi din închisoarea unde Georgescu şi Popovici erau deținuți.

Cristureanu a continuat să distribuie manifeste cu organizația sa, iar Vlaicu, înființată sub Gheorghe Iosif, a înflorit de asemenea. Dar şi ei au fost arestați şi deținuți până la lovitura de stat.

La 5 august, Antonescu a efectuat ultima sa vizită la Hitler care, potrivit informațiilor venite de la generalul Tobescu prin intermediul grupului „Autonomus", a acceptat decizia României de a se retrage din Axă. Dar curajul se pare că l-a părăsit sau nu se afla într-o stare bună, pentru că s-a întors să-l informeze pe Regele Mihai că România trebuie să continue politica şi războiul împotriva Aliaților. La acea dată, Regele Mihai era avansat în ceea ce priveşte planurile sale întocmite în colaborare cu generalul Sănătescu, cu domnii Maniu, Brătianu şi multe alte personalități conducătoare româneşti, atât politice cât şi militare; el a decis să acționeze, aşa cum putea, fără întârziere. În strânsă colaborare cu SOE Cairo şi Londra, opoziția română a pregătit în detaliu planurile pentru înlăturarea lui Antonescu, iar o trecere în ultimul minut de partea Aliaților a fost acceptată de toți. Din păcate înțelegerea asupra planului depindea de consimțământul Moscovei şi acesta a întârziat pentru mai multe săptămâni. A fost stabilită o dată pentru executarea loviturii de stat şi aceasta a fost sâmbătă, 26 august. S-au trimis telegrame către Cairo, prin care se cereau sprijin aerian, aprovizionare cu arme automate şi, dacă era posibil, trupe de paraşutişti.

La 23 august, mareşalul Antonescu a făcut o vizită neaşteptată la Palat unde a pus la încercare răbdarea Regelui Mihai care l-a arestat imediat. A urmat arestarea imediată a lui Mihai Antonescu, prim-ministru, a generalului Vasiliu şi a altor membri ai guvernului. Radioemițătorul controlat de Niculescu-Buzeşti, care operase de la Snagov, a fost adus la Bucureşti şi instalat la Palat şi ordinele au început să plece către comandanții [fideli] *Regelui Mihai. La 10.30, în acea noapte, a fost transmisă proclamația*

Regelui Mihai către naţiune, prin care se declarau închise ostilităţile cu Naţiunile Unite şi a ordonat forţelor sale să sprijine trupele sovietice.

Membrii echipei „Autonomus" au fost eliberaţi la scurt timp după evenimente şi au fost conduşi la Palat pentru consultări cu Regele şi cu noul guvern. A fost practic imposibil să se restabilească legătura radio cu Istanbulul şi Cairo, şi atunci, în înţelegere cu Regele şi cu prim-ministrul, generalul Sănătescu, de Chastelain a plecat cu un avion special spre Istanbul pentru a informa comandamentele din Cairo şi Londra despre cele petrecute şi pentru a solicita urgent bombardarea ţintelor germane de către aviaţia aliată. Maiorul Porter şi căpitanul Meţianu au fost lăsaţi în Bucureşti pentru a acţiona ca ofiţeri de legătură pe lângă guvernul român, activitate pe care au continuat să o îndeplinească în cel mai satisfăcător mod, până la sosirea vârfului de lance al Comisiei de Control britanice, în septembrie 1944.

Înainte de a decola de pe aeroportul de la Boteni, de Chastelain a căzut de acord cu comandantul aeroportului asupra unui plan de transmisiuni pentru recepţionarea şi transmiterea mesajelor între Boteni şi Istanbul, în situaţia în care punerea în funcţiune a altor radioemiţătoare ar fi eşuat. Acest sistem a fost folosit în primele zile ce au urmat loviturii de stat, dar, din fericire, la 25 august, Ţurcanu, care fusese eliberat din închisoare, a reuşit să restabilească legătura cu Cairo folosind radioemiţătorul său. Apelurile transmise prin aceste mijloace diverse, adăugate cererii trimise de la comandamentele SOE de la Cairo şi Istanbul pentru sprijin aerian împotriva ţintelor germane, au avut ca rezultat trimiterea unei mari forţe de bombardament la 25 august, care a scos practic din uz aerodromurile germane de la Băneasa şi Otopeni. Probabil această acţiune promptă a preîntâmpinat ocuparea Bucureştilor de către forţele germane care atacaseră, în număr considerabil, capitala de la nord. În interiorul Bucureştilor,

forțele române capturaseră peste 50 000 de germani şi omorâseră 5 000. Lovitura de stat fusese un adevărat succes şi nici o defecțiune nu se înregistrase nicăieri în țară.

Din păcate, lui de Chastelain nu i s-a mai permis să se reîntoarcă în România, în pofida promisiunii pe care o făcuse Regelui şi prim-ministrului, şi a fost chemat la Cairo şi la Londra pentru a raporta generalului Paget, comandantul-şef în Orientul Mijlociu, lordului Moyne, ministru rezident la Cairo, şi mai târziu la Londra, pentru a raporta lui Sir Orme Sargent de la Foreign Office, domnului Attlee, ce ținea locul prim-ministrului, şi domnului Hugh Dalton, preşedintele Departamentului de Comerț, care i-a oferit un post în Comisia Aliată de Control din România, pentru apărarea intereselor departamentului.

Odată cu sosirea Misiunii britanice în Bucureşti, atât lui Porter, cât şi lui Meținanu li s-a ordonat să întrerupă imediat toate legăturile cu foştii colaboratori ai SOE, care au fost astfel abandonați, fără nici un sprijin moral sau financiar.

Odată cu schimbarea regimului [Antonescu], *următorii prizonieri au fost eliberați: V.C.S. Georgescu, Ion Popovici, Bădica Iaroslavici, Beza, Vişan, Gheorghe Iosif, Franz Wiener, Nicolae Ţurcanu şi mulți alții de mai mică importanță. Desigur, prima lor reacție a fost să caute sprijin la aceia care i-au angajat şi, din acest punct de vedere, au fost dezamăgiți.*

Diferite încercări au fost făcute pentru a trimite în România un ofițer [care să lichideze afacerile noastre], *începutul fiind făcut cu colonelul Franck. El a dat greş şi în locul său a fost recomandat maiorul Harrop. Au trecut luni până în februarie 1945 când s-a convenit ca locotenent-colonelul Harris-Burland, în acel timp aflat în România ca reprezentant al MWT în Comisia Aliată de Control, să încerce lichidarea afacerilor noastre în timpul său liber.*

Probabil cel mai mare obstacol în afacerile noastre din România a fost reprezentat de arestarea lui Georgescu şi Popovici, în august 1941. Mari pagube a produs într-un moment esențial şi

paraşutarea grupului „Autonomus“ într-un loc greşit. La 22 august 1944, generalul Tobescu i-a spus lui de Chastelain că, în opinia sa, dacă grupul „Autonomus“ nu ar fi fost arestat în decembrie 1943, „România ar fi ieşit din război cu şase luni mai devreme“. Venind din partea unui om a cărui misiune era securitatea internă a întregii Românii, trebuie să dăm crezare acestei afirmaţii. Aceasta era cu siguranţă şi părerea grupului „Autonomus“, că lovitura de stat ar fi trebuit să fie declanşată nu mai târziu de prima săptămână a lunii aprilie. Am menţionat acest lucru pentru a evidenţia efectele dezastruoase pe care o faptă necugetată, făcută de un membru al unui alt serviciu, le-a avut asupra unei operaţiuni pregătite cu grijă.

A fost omis un detaliu care era important din punct de vedere istoric şi care se petrecuse la 22 august, cu o zi înainte de lovitura de stat. La 8 seara, generalul Vasiliu l-a informat pe de Chastelain că forţele sovietice au străpuns liniile defensive române de-a lungul întregului front, de la nord de Iaşi până la Marea Neagră; coloanele ajunseseră la peste 80 km sud de Iaşi şi întâlniseră o slabă rezistenţă în sud, din partea forţelor române şi germane. Confruntat cu o iminentă ocupare a ţării de către forţe sovietice ostile, Mihai Antonescu, prim-ministru, a decis – măcar în ceasul al doisprezecelea – să acţioneze independent de Mareşal şi a dorit să ştie dacă de Chastelain ar fi de acord să zboare în acea noapte sau în dimineaţa următoare la Cairo cu el şi să negocieze termenii [Armistiţiului] *cu Aliaţii. De Chastelain a fost de acord, dar doar în anumite condiţii pe care urma să le pună pe hârtie ulterior, şi pe care generalul Vasiliu nu dorea să le cunoască atunci, deoarece la ora 9 în acea seară trebuia să-i raporteze prim-ministrului doar dacă, în principiu, de Chastelain consimţea să-l însoţească. După această întrevedere cu Vasiliu, generalul Tobescu a făcut acea declaraţie inclusă în paragraful anterior, despre efectele nefericite ale arestării grupului „Autonomus“.*

În dimineața următoare, de Chastelain a schițat condițiile sale, care erau următoarele:

1. Să i se permită să aibă o întrevedere singur cu Maniu.

2. Să i se permită să restabilească contactul radio cu Cairo înainte de plecarea sa şi să aibă un schimb de mesaje într-un cifru necunoscut autorităților române şi pe care el îl deținea.

3. Grupul trebuie să fie însoțit de un ofițer de la Marele Stat Major pe deplin familiarizat cu toate detaliile ordinii de bătaie, cu rezervele etc. ale trupelor germane din România.

La ora 10, în acea dimineață, a cerut să aibă o întrevedere cu Tobescu pentru a-i înmâna condițiile, dar i s-a răspuns că generalul nu poate să-l vadă până în după-amiaza zilei, la ora 5. Atunci condițiile au fost sigilate într-un plic şi au fost date spre păstrare subofițerului comandant al gărzii. Acesta a fost finalul întâmplării, din moment ce de Chastelain nu i-a mai văzut niciodată pe Tobescu sau pe Vasiliu, iar la 10.30, în acea noapte, Regele Mihai a dat proclamația.

Membrii grupului „Autonomus" au format subiectul a numeroase interogatorii din partea ofițerilor germani de informații, desfăşurate întotdeauna în prezența unui ofițer român de rang înalt. Nici un fel de presiune nu a fost exercitată asupra lor, deşi frecvent au fost amenințați că vor fi trimişi în Germania. Trebuie să recunoaştem meritul autorităților române pentru că ei [membrii grupului] *nu au fost predați germanilor nici un moment, în pofida presiunii puternice exercitate pe canale diplomatice şi cel puțin într-o ocazie de Ribbentrop însuşi.*

După eliberarea Bucureştilor, a Constanței, Ploieştiului şi a altor oraşe româneşti de către forțele române, armata română s-a unit cu trupele sovietice împotriva forțelor germane în Transilvania, luptând împreună de-a lungul teritoriilor ungar şi cehoslovac.

În România, partidul comunist, care nu a fost niciodată un factor important în politica românească, a crescut puternic cu sprijinul Armatei Roşii şi al comuniştilor români trimişi de la Moscova. Maniu, Brătianu – de fapt, toţi cei care colaboraseră cu forţele occidentale – au fost treptat eliminaţi din poziţiile pe care le deţineau în guvernul român.

Domnul Maniu i-a adresat o scrisoare lui de Chastelain în decembrie 1944, atrăgându-i atenţia asupra evoluţiei regretabile din România spre un nou regim de teroare, străduindu-se să-l convingă să se reîntoarcă.

Anexă

Această istorie ar fi incompletă fără menţionarea câtorva persoane care au fost omise din greşeală.

NERSSESIAN

Nerssesian a fost un colaborator al lui Harris-Burland în primele zile ale războiului şi a acordat asistenţă grupului Procopius, până la retragerea Legaţiei britanice în februarie 1941. Apoi a fost arestat, ţinut pentru scurt timp la închisoarea Malmaison în vederea interogării, iar, mai târziu, a fost internat în lagărul de la Târgu Jiu. Era adus din când în când la Bucureşti pentru a fi interogat de ofiţeri din Gestapo şi Siguranţă, putând în acest fel să se afle în legătură cu Georgescu şi alţi prizonieri de-ai noştri.

Printre alţi internaţi în lagărul de la Târgu Jiu s-a aflat şi Ioana Carp (fostă soţie a lui Matei Ghika-Cantacuzino). Nerssesian şi Carp au reuşit, mituind paznicii, să evadeze din lagăr şi au părăsit România în 1942, îndreptându-se spre Orientul Mijlociu, prin Istanbul, unde au întocmit rapoarte ample despre situaţia din

România, în special în ceea ce priveşte colaboratorii SOE arestaţi. Nerssesian s-a oferit voluntar să se paraşuteze în România, dar în acea etapă a războiului era prematur să iei în calcul asemenea operaţii, după care nu a mai avut legătură cu problemele româneşti.

Domnişoara V. NASTA

Fiică a lui Liviu Nasta, a părăsit Bucureştii în decembrie 1940 şi a călătorit prin Ungaria şi Grecia până în Orientul Mijlociu, unde a fost angajată de către Ministerul Informaţiilor ca speaker pentru transmiterea emisiunilor de radio româneşti din Cairo.

Odată cu dezvoltarea activităţii SOE la biroul din Cairo, ea a fost angajată de către locotenent-colonelul E.C. Masterson, dovedindu-se o asistentă valoroasă. A ajutat în pregătirea manifestelor, a tradus mesaje cifrate către şi din România, a ajutat la pregătirea cifrurilor speciale pentru România şi a continuat să transmită ştiri la radio. A făcut eforturi frecvente pentru a stabili legături cu cunoştinţe de încredere, precum Cleante Gheorghiu, şi s-a dovedit de un mare ajutor la sosirea la Cairo a prinţului Barbu Ştirbei şi a lui Vişoianu.

Ismail Hakki KAVALALI

Acest supus turc fusese, odată, prieten intim şi colaborator al lui Atatürk şi era privit cu deosebit respect în cercurile politice şi diplomatice turceşti. După eşecul lui Zăgănescu de a se reîntoarce în România, în decembrie 1941/ ianuarie 1942, Ismail s-a oferit voluntar să activeze drept curier şi ne-a pus la dispoziţie un sac diplomatic între Istanbul şi ambasadorul turc la Bucureşti, Suphi Tanriover. Din nefericire, nu a fost niciodată capabil să călătorească mai departe de Sofia, fiind probabil compromis de indiscreţiile lui Zăgănescu.

Elena PROTOPOPESCU-PACHE

A fost secretara unei companii române de textile, având considerabile interese financiare britanice, şi a venit în Turcia în ianuarie 1941 pentru a primi instrucţiuni de ultim moment asupra acestor interese. La întoarcerea sa în România, în iulie 1942, s-a oferit voluntar să lucreze de partea noastră, dar activitatea a fost limitată la transmisiuni poştale ocazionale de mică valoare, în limbaj convenţional şi care, inevitabil, au adus-o în atenţia autorităţilor române.

Agenţii „VLAICU" – Victor DANEŢ şi Ignaz WEISS

Aceşti doi agenţi au fost recrutaţi de către Gheorghe Iosif şi au fost arestaţi împreună cu el, în iulie 1944. În timp ce erau arestaţi, au fost bătuţi crunt şi au fost eliberaţi la 26 august, după lovitura de stat. Au fost implicaţi în distribuirea materialelor de propagandă ale operaţiunii Vlaicu.

Anexa 6

5 decembrie 1944

Strict Secret. De la D/H13 [de Chastelain] *către D/H109, Londra*

Agenţi SOE. Istanbul

Ataşez ultima listă a agenţilor şi a colaboratorilor, întocmită la 27 iulie acest an. Începând din 1942, toate serviciile secrete din Istanbul au căzut de acord să ţină listele agenţilor lor în casa de

fier a ofițerului însărcinat cu securitatea, pentru a preveni ca un serviciu să se apropie de agentul altui serviciu, fără ştiința serviciului căruia acesta îi aparține. Sistemul s-a dovedit satisfăcător şi a preîntâmpinat asemenea neînțelegeri cum au fost, în trecut, cele ale lui Pants şi Fruit.

2. Puteți considera că este oportun să distrugeți această listă care v-a fost trimisă numai pentru informarea dv. Toate copiile din dosarele noastre au fost distruse.

Abdulafya	*decembrie 1942*
Alkali, Adolf	*martie 1942*
Andoni, Peter	*iulie 1942*
Atkins, Ralph	*februarie 19*[?]
Barceanu, Achilles	*mai 1942*
Baudouin, Andre	*ianuarie 1943*
Baykurt, Vedad	*iunie 1941*
Bekir, Kara	*iunie 1941*
Belger, dr. Nihat Reshad	*noiembrie 1941*
Binns, Cuthbert	*mai 1941*
Boxshall, Elise	*februarie 1944*
Brătianu, Dinu	*decembrie 1939*
Bruckner, Hans	*ianuarie 1943*
Bursan, Constantin	*decembrie 1941*
Burtea, Ion	*decembrie 1942*
Cagaloglu, Adnan	*august 1941*
Cagaloglu, Emire	*august 1941*
Caloyanni, Andre	*mai 1942*
Canacaris	*iunie 1940*
Candir, Riza	*iunie 1941*
Capşa, Margareta	*ianuarie 1941*

Caranfil, N.	*ianuarie 1942*
Cazazis	*înainte de ocuparea Greciei*
Christu, Ion	*ianuarie 1942*
Ciupercescu, Mircea	*iunie 1943*
Constantinescu, Bordeni	*septembrie 1939*
Constantinescu, Gogu	*septembrie 1939*
Couteaux	*iulie 1940*
Cretzeanu, Alexandru	*octombrie 1943*
Dedekas, George	*ianuarie 1942*
Demetrescu	*aprilie 1944*
Deniz, Kurdu Mahmud	*ianuarie 1942*
Diaconzadeh, Paul	*octombrie 1940*
Dimitrov, dr. G.M.	*august 1940*
Dimitrov, Stancho	*octombrie 1940*
Djadjouli, Assaf	*aprilie 1942*
Djavouris (Tzavouris) şi fratele	*iunie 1943*
Doumezitch, Andre	*martie 1942*
Dragomir, Maria	*ianuarie 1941*
Duca, George	*iunie 1943*
Dumitrescu, Gh.	*septembrie 1939*
Elihas	*octombrie 1941*
Erdelyi, Gyorgy	*ianuarie 1942*
Feuerloscher	*septembrie 1942*
Frey, Andreas	*februarie 1943*
Gabay, William	*ianuarie 1943*
Gavril	*noiembrie 1941*

Geelmuyden, Hans	*octombrie 1940*
Georgescu, dr.	*iunie 1944*
Georgescu, V.C.S.	*septembrie 1939*
Geyer	*iulie 1943*
Ghiță, Iosif	*decembrie 1942*
Gheorghiu, Dumitru	*noiembrie 1942*
Gyamalva, V.	*iulie 1940*
Grun, Sigmund	*martie 1942*
Hainz	*iunie 1942*
Haridimos	*decembrie 1942*
Helos	*decembrie 1941*
Hillman, Henry	*aprilie 1942*
Hollerer, Karl	*aprilie 1943*
Huber, Karl	*mai 1943*
Iaroslavici, Bădica	*aprilie 1941*
Ismail (agent comercial naval)	*septembrie 1941*
Izmirli, Hassan (Smirna)	*martie 1942*
Janoschek	*septembrie 1943*
Jonescu, Mircea	*septembrie 1939*
Kadri (Eti Bank)	*ianuarie 1943*
Karacalali, Munire	*decembrie 1941*
Kavalali, Ismail Hakki	*septembrie 1941*
Kedris	*februarie 1942*
Kodjabashev, Toncho	*octombrie 1940*
Komandarev, Boyan	*iulie 1943*
(lucrează cu americanii)	
Kostov, Ivan	*aprilie 1941*

Kozupoulos	*noiembrie 1941*
Kuljiaca, Mitsu	*mai 1942*
Laddas, Alexiu	*înainte de ocuparea Greciei*
Laszlo, Adel	*martie 1942*
Laurella, Louis	*septembrie 1940*
Laurenti, Laura	*august 1942*
Lederer, Gusztav	*noiembrie 1941*
Leggett, Norman	*vara 1942*
Leonidas	*noiembrie 1941*
Leonidas, Alexander	*iunie 1941*
Lerner	*iulie 1943*
Levy, Rene	*ianuarie 1942*
Lucasievici	*martie 1941*
Mahmud	*decembrie 1941*
Maksimovič Milan	*aprilie 1943*
Maniu, Iuliu	*august 1940*
Mannock Charles	*februarie 1942*
Manolescu, Alex	*august 1940*
Marinescu, Costică	*ianuarie 1943*
Marten	*înainte de ocuparea Greciei*
Masterson, Fred	*ianuarie 1941*
Maugus, N.	*ianuarie 1941*
Mavromihalis	*aprilie 1941*
Mănăstireanu, Jeanna	*septembrie 1939*
Moriatti, George	*august 1940*
Murner, Emmanuel	*ianuarie 1942*

Nano, Fred	*iunie 1943*
Negulescu, Istrate	*iunie 1944*
Niculescu-Buzeşti, Gr.	*27 martie 1944*
Ofner, Franje	*noiembrie 1942*
Olt, Vlădescu	*aprilie 1942*
Onikiler, Ali	*mai 1941*
Oztamur, Ismail Hakki	*noiembrie 1941*
Pavlov, Asen	*octombrie 1940*
Peher, Fahri	*iunie 1940*
Penchev, Petko	*octombrie 1940*
Penelope	*înainte de ocuparea Greciei*
Petek, Rudolf	*aprilie 1943*
Peterffi, Tibor	*martie 1942*
Petkov, Nikola	*octombrie 1940*
Piringer	*iulie 1943*
Platis, Manolis	*înainte de ocuparea Greciei*
Podhorszky, Gyorgy	*martie 1943*
Polymenakos, dr.	*înainte de ocuparea Greciei*
Popa, Augustin	*august 1940*
Popa, Aurel	*august 1940*
Popescu, Dimitrie	*27 martie 1944*
Popovici, Adela	*mai 1944*
Popovič, Iljia	*aprilie 1942*
Popovici, Ion	*iunie 1940*
Racottă, Alexandru	*ianuarie 1941*
Rakič, Dragomir	*august 1942*

Rassay, Karoly	*mai 1940*
Reppas, Dragomir	*aprilie 1941*
Rodic, baron Gabriel	*octombrie 1942*
Romanescu, Radu	*februarie 1942*
Rudiger, Gustav	*vara 1942*
Rushdi, Avni	*mai 1942*
Schmidlin (doamna Olt)	*ianuarie 1942*
Schwarz, prof. Andras	*martie 1942*
Shandanov, Pero	*martie 1943*
Sipahi, Ragip	*august 1943*
Singros, G.	*decembrie 1942*
Stănescu, Liliana	*27 martie 1944*
Ştefănescu, Miron	*iunie 1944*
Steinwurzel, Eugen	*decembrie 1941*
Ştirbei, prinţul Barbu	*februarie 1944*
Stircea, Viorica	*mai 1944*
Strasser	*mai 1942*
Styrcea	*iulie 1943*
Sukru (Fahri Peker)	*august 1940*
Surber, domnişoara	*ianuarie 1942*
Teodorescu, colonel	*mai 1941*
Teodorescu, general Paul	*ianuarie 1941*
Tong, Fazli	*ianuarie 1942*
Traiko, Petso	*august 1940*
Traill, James	*februarie 1942*
Ujvary	*august 1943*
Vassalaki	*înainte de ocuparea Greciei*

Vajda, Laszlo	*aprilie 1943*
Valyi, dr. Ferenc	*februarie 1943*
Vamvacas, V.	*ianuarie 1943*
Vardopoulos	*aprilie 1941*
Vassil	*ianuarie 1942*
Veljovič	*octombrie 1942*
Veres, Laszlo	*martie 1943*
Vişoianu, Constantin	*mai 1944*
Vreta	*octombrie 1942*
Walton, Thomas	*octombrie 1941*
Weir	*martie 1942*
Werner, Stefan	*octombrie 1940*
Wolff	*aprilie 1942*
Young Eli	*iunie 1942*
Young Lucy	*ianuarie 1942*
Zahavi, Goldin Jose	*noiembrie 1941*
Zannas, Alexander	*înainte de ocuparea Greciei*
Zannas, Lotiri	*decembrie 1941*
Zervas	*martie 1942*

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

The National Archives, Kew, Richmond, MB, – fond *SOE*, dosare nr. HS4/328; HS5/195, 196, 786, 787, 788, 792, 793, 794, 796, 834, 838, 839; HS7/186, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273; HS9/1025/9

– fond *FO*, dosare nr. 942/158, 159

23 august 1944. Documente, vol. I–II, Bucureşti, 1984

Buzatu, Gheorghe, *Hitler, Stalin, Antonescu,* Ploieşti, 2005

Dumitru G. Danielopol, *Jurnal londonez,* ed. Valeriu Florin Dobrinescu, Valeria Dumistrăcel, Iaşi, 1995

Giurescu, Dinu, C., *România în al Doilea Război Mondial,* Bucureşti, 1999

Ion Hudiţă, *Jurnal politic, 1 ianuarie–23 august 1944,* ed. Acad. Dan Berindei, Bucureşti, 1977.

Istoria românilor, vol. IX, Bucureşti, 2008

Hans-Adolf Jacobsen, *Der Weg zum Teilung der Welt. Politik und Strategie, 1939–1945,* Bonn, 1977

Matloff, Maurice, *Strategic Planning for Coalition Warfare, 1943–1944,* Washington, 1968

Politics and Strategy in the Second World War, San Francisco, 1975

Troncotă, Cristian/Spânu, Alin, *Documente SSI privind spaţiul sovietic, 22 august 1939–23 august 1944,* Bucureşti, 2004

Troncotă, Cristian/Pintilie, Florin/Spânu, Alin, *Documente SSI despre poziţia şi activităţile politice din România în perioada regimului autoritar 6 septembrie 1940–23 august 1944*, vol. I–II, Bucureşti, 2005, 2006

West, Nigel, *British Secret Intelligence Service. Operation 1909–1945,* Londra, 1983

West, Nigel, *Secret War. The Story of SOE*, Londra, 1993

INDICE DE NUME[1]

Antonescu, Ion, 11, 12, 22, 31, 38, 42, 71, 83, 84, 88-90, 116, 117, 120, 135, 136, 167-169, 203, 206, 209, 211, 225
Antonescu, Mihai, 216, 218, 220

Baba, om de afaceri turc, 155, 177, 269-271
Badea, Aurel, 183, 184, 283
Bárdossy, 135
Baston, Ileana („Miţa“), 101
Bărbulescu, căpitan, 259, 261
Becianu, Achile, 164, 165
Beneš, Eduard, 71
Beza, George, 266, 294, 295, 299, 307
Beza, Ion, 266, 299
Bianu, Alexandru, 249
Bianu, Cornel, 166, 167, 210, 249, 273, 284, 293
Birkle, dr., 66
Borcescu, Traian, 134, 136
Boxshall, 119, 223, 224, 226, 286, 314, 318, 332
Brătianu, C.I.C., 198, 213
Brătianu, Gheorghe, 167, 206
Broz, Iosip („Tito“), 37
Brutus, Coste, 273
Bursan, Constantin, 154, 216-219, 243, 244, 249, 250, 275, 303, 304, 312, 332

[1] Nu au fost indexate numele de persoane din documentele aflate în Anexă.

Burtea, Ion („Georgică"), 251, 332

Cadogan, Alexander Sir, 9, 54, 110, 112, 215, 228
Canaris, Wilhelm, 58, 63, 113, 157, 275
Caranfil, 8, 220, 221, 222, 283, 310, 313, 317, 333
Carol al II-lea, 134, 151, 171, 248, 265
Carvalho, 183
Castilho, 183, 248
Cassulo, Andreea, cardinal, 127
Câmpineanu, Nicu, 257
Chastelain, Alfred Gardyne de, 31, 40, 76, 79, 86, 91, 204, 210
Chaulmontet, 162, 165, 191, 218
Christu, Ion, 153, 186, 219, 220, 243, 309
Churchill, Winston Spencer Sir, 63, 65, 79, 80, 91, 100, 146
Ciceaev, 92, 95, 96, 102, 273,
Clark Kerr, Archibald Sir, 16, 17, 49, 52,
Clodius, Carl, 86, 88, 11
Constantinescu Bordeni, 164, 177, 333
Cotlociuc, 254
Cretzianu, Alexandru, 87, 88, 153, 220, 310, 317, 318, 322
Cripps, Stafford Sir, 246, 250
Cristescu, Eugen, 39, 40, 78, 260, 275, 320, 322
Cristescu, Maria Theodora, 92
Cruțescu, Radu, 220, 284, 310

Danielopol, D., 249, 273, 339
Davidescu, Radu, 59, 167, 251
Davila, Citta, 284
Deane, 75, 83
Dekanozov, Vladimir, 86
Del Campo, 247
Dew, A.R., 227, 229, 230
Dianu, Nicolae, 183, 184, 210
Dragoş, 179, 194
Dimitrescu, 163, 244
Dixon, Pierson Sir, diplomat, 196, 215
Dobre, Gheorghe, general, 155
Dobrescu, Aurel, 268, 269-271, 300, 301
Donovan, William, 74-83, 88, 102, 107,
Dozy, 234

Eden, Anthony Sir, 26, 66, 71

Fitine, Pavel Mihailovici, general, 102
Fischer, Max, 265, 288

Gane, 241, 283
Gaulle, Charles de, 72
George al VI-lea, 207, 250
Glenn, lt.-comandor, 94
Goebbels, Paul Joseph, 66, 69, 115
Golopenția, Anton, 119
Georgescu, Rică, 42, 117, 251, 256, 266, 283
Gheorghe, comisar, 257
Graur, maior, 96, 100, 102
Grief, Robert, 247
Gusti, Dimitrie, 119
Güdring, 259

Harriman, Averell, 75, 76, 82
Haskell, 76, 83
Hazell, R., 263, 294, 295
Hedley-Dent, 75
Heck, 268
Heydrich, Reinhard, 157
Hill, general, 97
Hill, G.A., 95
Himmler, Heinrich Luitpold, 58, 97
Hitler, Adolf, 10, 18, 63, 76, 80, 203
Hoare, Reginald, 203, 265, 274, 290
Holmes, D.P., 223-227
Hopkins, 88
Horthy, Miklos, 203, 225
Hull, Cordell, 88
Hudiță, Ion, 168, 169, 293

Iacobici, Iosif, 142, 212
Iaroslavici, Bădica, 266, 299, 326, 334
Ionescu, Take, 18
Ionescu-Goangă, chestor, 257
Iorgulescu, Mişu, 251, 252, 254-256

Kalman, Bondi, 265, 288
Kendall, 194
Keswick, David, 227, 228
Kissavos, 44
Kollontai, Alexandra, 63
Kozupoulos, 165, 335
Kurciusz, Jean, 265, 286

Lazăr, 260
Lecca, Radu, 248

Lecca, Sergiu, 248
Lenin, V.I., 35, 106
Leucuția, Aurel, 273
Liess, Otto, 121
Lincoln, Abraham, 76
Lissievici, Ion, 13, 61, 64
Litvinov, Maksi, 65, 69 Maksimovici,
Lucasievici, 174, 182, 186, 244, 309, 335
Lugoșianu, Ion, 215, 220
Lupu, Nicolae dr., 15, 136
Lupu, Petrache, 66

Maiski, Ivan, 69, 126, 130, 212, 273
Manderstam, 92
Mannerheim, Carl Gustav Emil, 73
Maniu, Iuliu, 8, 12, 21, 22, 31, 38, 39, 106, 108-130, 147-151, 200-250
Manolescu, Alexandru, 266, 284, 293, 296, 335
Manstein, Erich von, 63
Manuilă, Sabin, 20
Marcu, Alexandru, 260
Marinescu, Mihail, 154, 245, 246, 284,
Mason-Macfarlane, Frank Noel Sir, 55
Masterson, Ted, 141, 162, 248
Mavrodi, George, 167, 245, 295
Max, nume de cod, 148, 149
Menzies, Stewart Sir („C"), 63, 157
Mihai, regele, 324, 327
Mihai, Niculae, 284, 285
Mihailović, Draja, 37, 51, 205, 307
Mihalache, Ion, 59, 83, 167, 206, 292, 293
Mihăescu, 162, 252-262
Mincu, 94
Miulescu, Ion, 158, 178
Munteanu, Aurel, protopop, 126
Molotov, Veaceslav Mihailovici, 11, 17, 18, 27, 66, 71, 82, 86, 101, 106, 110
Monroe, James, 76
Morman, 254
Moruzov, Mihail, 265
Murray, Ralph, Esq., 196,
Mussolini, Benito, 213

Nikolaev, Vladimir Georgevici, general, 102
Nicolai, Walter, colonel, 68
Niculescu, Titi, 257

Niculescu-Buzeşti, Grigore, 322, 324, 336
Nikolai al II-lea, 35
Nincič, 273, 274

Ossipov, 49, 83, 92, 100

Pangal, Jean, 183, 247
Papen, Franz von, 63, 76, 148, 211, 306
Pătrăşcanu, Lucreţiu, 155, 156, 177, 193, 195
Pearson, lt.-colonel, 108, 109
Perry, căpitan, 99
Petrescu, 163, 165
Petrovici, Grigore („Guţă"), 276
Pika, Heliodor, general, 104
Popescu, Grigore, 218
Popovici, Adela, 336
Popovici, Ion, 251, 265, 271, 283, 287, 326
Popovici, Mihai, 83, 168, 206, 267, 285, 296, 299, 302
Prohaska, 189

Quisling, Vidkun, 141

Racottă, Sandu, 163, 165, 187, 244, 314, 317
Rădulescu, Savel, 220, 283, 310
Ripca, 274
Romanescu, Radu, 247, 337
Rommel, Erwin Johannes Eugen, 146, 189, 263, 286
Romer, 70
Roosevelt, Franklin Delano, 65, 80, 107
Roselle, 255, 256
Rugină, Emanuel, 179, 194, 298
Ruggieri, comisia, 127
Rührig, Andreas, 121
Russel, 181, 312-314

Sargent, Orme Sir, 54, 215, 326
Safigurtlu, Mahmud, 148
Sănătescu, Constantin, 84, 136, 168, 206, 221, 313, 324, 325
Schellenberg, Walther Friedrich, 58
Schmidt, Andreas, 121
Serdici, Vasile, 183, 248
Sima, Horia, 221, 258, 284
Siminel, Victor, 13, 47, 53, 83, 94, 134

Soreanu, Horia (Haim Schaer), 244, 249, 303
Stalin, Iosif Vissarionovici, 57, 58, 65, 70, 71, 79, 80, 273, 339
Stănescu, Nicolae (Nicuşor), 32, 38-40, 53-59, 134, 169
Stătescu, *vezi* Star
Stephenson, 74
Strang, 54
Sullivan, 245, 246
Surber, 162
Suvorov, locotenent, 103

Şain, Martin, 183, 248
Şeicaru, Pamfil, 86,
Şteflea, Ilie, 22
Ştirbei, Barbu, 94, 119, 319, 322, 330, 336

Tarassov, 182
Taylor, colonel, 57
Tănase, Constantin, 106
Tănase, Maria, 261
Tătărescu, Gheorghe, 13, 15, 303
Teleki, Pál, 203
Tempeanu, Romulus, 252
Thompson, Walter J., 247
Tilea, Viorel Virgil, 54, 167
Tobescu, Constantin, 185, 319, 320, 327
Toropcenko, căpitan, 103
Toyne, John, 263, 286, 289
Tozan, 63, 94, 148-151
Treacy, J.E., 263, 286, 289-290

Ţurcanu, Ion, 180, 181, 243, 304, 313

Vasiliu, Matei, 164, 165, 177, 257, 260
Vermehren, diplomat german, 97
Vişoianu, Constantin, 94, 220, 248, 249, 319, 322, 338
Vîşinski, A.I., 36
Vlaicu, 16, 174, 183, 188-191, 245, 306-307
Vlădescu-Olt, Cătălin, 87, 97, 153, 165, 173, 174, 186, 243, 309
Waite, 244, 246,
Walker, David, 248
Wallace, Edgar, 105
Watson, Hugh Seton, 119

Watts, H.G., 263, 286, 293, 294
Washington, George, 76, 78, 213, 273, 338
Weck, René de, 176, 185, 218, 284, 304, 326,
Wiener, Franz, 252, 254
Wilson, B., 189, 223, 224
Wipper, 254, 261
Wiskeman, G.O., 95
Young, W.R., 163, 263, 286, 338
Zăgănescu, Mircea, 187, 268, 269, 300, 301, 330

La Editura RAO
a apărut

SSI-SOE
JURNAL POLITIC
Maria Georgescu şi Mihai Retegan

Atunci când a primit cele dintâi documente most secret de la Londra, la mai mult de doi ani de zile de la emiterea lor, şi-a dat seama că el şi serviciul său se vor confrunta cu o operaţiune combinată de propagandă şi înşelare, montată de două dintre cele mai puternice servicii secrete, cel al Marii Britanii şi cel al Rusiei sovietice, care realizaseră un acord de cooperare. Dar era târziu când a aflat. Dacă ar fi ştiut din 1941, de când cele două organizaţii au început să coopereze, atunci ar fi acţionat altfel şi situaţia ar fi fost poate alta.

Acum, cartea RAO vine şi prin SMS!
septembrie 2010 – septembrie 2011

Comandaţi prin SMS cărţi RAO, urmând paşii de mai jos:
1. Trimiteţi un SMS cu textul „RAO“ la numărul 1771 (tarif nomal).
2. Noi vă vom suna şi vă vom prelua comanda.
3. Cărţile vă vor fi livrate gratuit prin intermediul Poştei Române sau, contra unei taxe de transport, prin curier rapid.

Numărul de SMS este valabil în reţelele Orange, Vodafone şi Cosmote.
Pentru toate cărţile comandate prin SMS, beneficiaţi de 15% reducere.

biblioteca rao

FICŢIUNE

CLASICI

Charles Dickens . . . . . David Copperfield (2 vol.)
Diderot . . . . . Nepotul lui Rameau
Stendhal . . . . . Mănăstirea din Parma
L.N. Tolstoi . . . . . Cazacii și alte povestiri

CLASICI CONTEMPORANI

James Agee . . . . . Un deces în familie
William Blake . . . . . Cântece ale inocenței
Charles Bukowski . . . . . Povești despre nebunia obișnuită ◆ Cea mai frumoasă femeie din oraș și alte povestiri
Albert Camus . . . . . Carnete ◆ Teatru ◆ Primul om
André Gide . . . . . Falsificatorii de bani. Porumbelul ◆ Fructele pământului
William Faulkner . . . . . Cătunul ◆ Orașul ◆ Casa cu coloane ◆ Steaguri în țărână ◆ Sanctuar ◆ Sartoris ◆ Nuvele regăsite ◆ Neînfrânții◆ Povestiri inedite
Michel Foucault . . . . . Cuvintele și lucrurile
Witold Gombrowicz . . . . . Ferdydurke ◆ Trans-Atlantic ◆ Pornografie ◆ Cosmos ◆ Bakakai
John O'Hara . . . . . BUtterfield 8 ◆ Întâlnire în Samarra
Hermann Hesse . . . . . Jocul cu mărgele de sticlă ◆ Knulp. Demian ◆ Siddhartha ◆ Călătorie spre Soare-Răsare ◆ Lupul de stepă ◆ Narcis și Gură-de-aur
John Irving . . . . . Lumea văzută de Garp
Ilf și Petrov . . . . . Vițelul de aur ◆ Douăsprezece scaune
Franz Kafka . . . . . Corespondență (vol. I) ◆ Corespondență (vol. II) ◆ corespondență (vol. III)
Claudio Magris . . . . . La voia întâmplării◆ Călătorie nesfârșită
André Malraux . . . . . Cuceritorii. Calea regală ◆ Speranța
Thomas Mann . . . . . Alteță regală ◆ Mărturisirile escrocului Felix Krull ◆ Povestiri ◆ Lotte la Weimar ◆ Doctor Faustus ◆ Casa Buddenbrook ◆ Muntele vrăjit
Gabriel García Márquez . . . . . Aventura lui Miguel Littín, clandestin în Chile ◆ Despre dragoste și alți demoni ◆ Generalul în labirintul său ◆ Un veac de singurătate ◆ Toamna patriarhului ◆ Vijelia ◆ Povestea târfelor mele triste ◆ Dragostea în vremea holerei ◆ Douăsprezece povestiri călătoare ◆ Cronica unei morți anunțate ◆ Ceas rău
Marcel Proust . . . . . Eseuri ◆ Carnete
Antoine de Saint-Exupéry . . . . . Curierul de Sud. Zbor de noapte. ◆ Pământ al oamenilor ◆ Pilot de război
William Saroyan . . . . . Comedia umană
Jean-Paul Sartre . . . . . Cuvintele. Greața ◆ Teatru ◆ Zidul
Claude Simon . . . . . Drumul Flandrei ◆ Georgicele

John Steinbeck . . . . . Pășunile Raiului ◆ Șoareci și oameni ◆ Fructele mâniei ◆ Cartierul Tortilla ◆ Nopți fără lună ◆ Perla
Stefan Zweig . . . . . Suflete zbuciumate

AUTORI ROMÂNI CONTEMPORANI

Vartan Arachelian . . . . . Noaptea bastarzilor
Eugen Ovidiu Chirovici . . . . . Suflete la preț redus ◆ La Broasca Leșinată ◆ Labyrinth.com ◆ A doua moarte ◆ Voodoo

Cristian Gava . . . . . Drumul spre fericire. Misterul testamentului
Dafin Mureșeanu . . . . . Sosia
Adrian Onciu . . . . . Cercul Kagan ◆ Afacerea Alzira
Dumitru Popescu . . . . . Cândva, după izgonirea din Paradis...
Dinu Săraru . . . . . Trilogia țărănească (3 vol.)
Alex Mihai Stoenescu . . . . . Patimile Sfântului Tommaso d'Aquino

THRILLER, AVENTURI, ACȚIUNE
David Baldacci . . . . . Jocul orelor ◆ Colecționarii ◆ Clubul Camel
Josh Bazell . . . . . Târgul cu moartea
Dan Brown . . . . . Codul lui da Vinci (ediție ilustrată) ◆ Îngeri și demoni (ediție ilustrată)
John le Carré . . . . . Prietenie absolută
Richard Clarke . . . . . Poarta scorpionului
Robin Cook . . . . . Șocul
Clive Cussler . . . . . Walhalla ◆ Odiseea troiană ◆ Șarpele ◆ Aurul albastru
Joseph Finder . . . . . Puteri excepționale ◆ Paranoia
Colin Forbes . . . . . Conspirația ◆ Rinocerul ◆ Valul ucigaș
Karin Fossum . . . . . Nu privi înapoi!
David Gibbins . . . . . Aurul cruciaților
Olivia Goldsmith . . . . . Prețul libertății ◆ Viața după Billy
Javier Gonzales . . . . . A cincea coroană
John Grisham . . . . . Campionul din Arkansas ◆ Mediatorul ◆ Fotbal și pizza
Jack Higgins . . . . . Atac la președinte ◆ Răzbunarea
Jane Johnson . . . . . Al zecelea dar
Dean Koontz . . . . . Chipul ◆ În puterea nopții ◆ Trăiește noaptea ◆ Invazia ◆ Odd Thomas ◆ Odd pentru vecie ◆ Fratele Odd
Brad Meltzer . . . . . Cartea sorții ◆ Milionarii
Nelson DeMille . . . . . Căderea nopții
Jo Nesbo . . . . . Fantoma trecutului
Jodi Picoult . . . . . O viață de rezervă ◆ Dispariții
Mario Puzo . . . . . Omerta
John Saul . . . . . Casa de la răscruce ◆ Clubul Manhattan ◆ Vocile ◆ Coșmarul ◆ Vocile răului
Joscelyn Godwin & Guido Mina di Sospiro . . Cartea interzisă
Scarlett Thomas . . . . . Sfârșitul domnului Y
J.R.R. Tolkien . . . . . Copiii lui Hurin
Nicola Upson . . . . . Un expert în crimă
Mark Winegardner . . . . . Întoarcerea nașului ◆ Răzbunarea nașului

ROMAN ISTORIC
Juan Tafur . . . . . Pătimirile Mariei Magdalena
Su Tong . . . . . Eu sunt împăratul Chinei

RAO CONTEMPORAN
Chimamanda Ngozi Adichie . . . . . Jumătate de soare galben
Aravind Adiga . . . . . Tigrul Alb
Nikita Lalwani . . . . . Harul
Javier Marias . . . . . Inimă atât de albă
Azar Nafisi . . . . . Citind *Lolita* în Teheran
Marius Serra . . . . . Farsa
Patricia Wood . . . . . Loterie

DRAMĂ
Kim Edwards . . . . . Fiica tăcerii
Louise Erdrich . . . . . Toba pictată
Alice Hoffman . . . . . Al treilea Înger
Helen Oyeyemi . . . . . Fiica lui Icar

ROMAN BIOGRAFIC

Ruy Câmara . . . . . Cântece de toamnă

PENTRU TINE

Lan Samantha Chang . . . . . Moștenire
Sophie Dahl . . . . . În jocul celor mari
Laura Dave . . . . . Londra este cel mai frumos oraș din America
Anne Fine . . . . . Cenușa unei iubiri
Rina Frank . . . . . Toate casele au nevoie de un balcon
Gloria Goldreich . . . . . Cină cu Anna Karenina
Victoria Hislop . . . . . Insula
Stephanie Kallos . . . . . Vieți în mozaic
Santa Montefiore . . . . . Marea iubirii pierdute
Linda Newbery . . . . . Fata sălbatică
Ambra Radaelli . . . . . Casa de vacanță
Daniele Sallènave . . . . . La Fraga
Lisa See . . . . . Floare-de-Zăpadă și evantaiul secret
Heather Skyler . . . . . Vârsta perfectă
Ayelet Waldman . . . . . Dragostea și alte lucruri imposibile

NONFICȚIUNE

ISTORIE, SOCIOLOGIE, POLITICĂ, GEOGRAFIE, RELIGIE, ARTĂ

Benedict al XVI-lea . . . . . Isus din Nazaret
Grigore Arbore . . . . . Libertatea fără democrație și „glonțul de aur“
Richard Bassett . . . . . Spionul-șef al lui Hitler
Antony Beevor . . . . . Stalingrad
Eugen Ovidiu Chirovici . . . . . Misterele istoriei ◆ Puterea ◆ Noua economie
Bill Clinton . . . . . Arta de a dărui
Vasile Dâncu . . . . . Patrie de unică folosință
Norman Davies . . . . . Varșovia
Ioan Drăgan . . . . . Comunicarea
Richard J. Evans . . . . . Al Treilea Reich
John Lewis Gaddis . . . . . Războiul Rece
Cristopher Hale . . . . . Cruciada lui Himmler
Jonathan Harr . . . . . Tabloul pierdut
Vittoria Haziel . . . . . Patimile după Leonardo
Angela Lambert . . . . . Viața irosită a Evei Braun
Vasile Maierean, Dan Dulciu . . . . . O istorie a criptologiei românești
Bor Sugarjav & Ion Mihail Iosif . . . . . Mongolia lui Cinghis Haan
M. Baigent & Ion Mihail Iosif . . . . . *Mo*ștenirea mesianică ◆ Sângele sfânt și Sfântul Graal
Irène Mainguy . . . . . Simbolurile masoneriei în mileniul III
Virgil Măgureanu . . . . . Declinul sau apoteoza puterii? ◆ Sociologie politică ◆ De la regimul comunist, la regimul Iliescu
Ștefan Mâșu . . . . . Revelațiile Ucenicului Mason ◆ De la Ucenic la Calfă în Francmasonerie
Marian Nazat . . . . . România oranj ◆ România târâș
Barack Obama . . . . . Îndrăzneala de a spera
Sidney Pike . . . . . CNN – Noi am schimbat lumea
Lynn Picknet & Clive Prince . . . . . Giulgiul de la Torino ◆ Misterul templierilor
Lawrence Rees . . . . . Auschwitz
Alex Mihai Stoenescu . . . . . Istoria loviturilor de stat în România (vol. 4, partea I) ◆ Istoria loviturilor de stat în România (vol. 4, partea II) ◆ Interviuri despre revoluție ◆ În sfârșit, adevărul
Frederick Taylor . . . . . Dresda
Oreste Teodorescu . . . . . Codul lui Oreste
Joyce Tyldesley . . . . . Egipt
Dumitru Zamfir . . . . . Respectarea drepturilor omului în activitatea serviciilor de informații

MEDICINĂ

Aurelian Curin . . . . . Reiki nontradițional
Vlad T. Popescu . . . . . Dincolo de frontierele Reiki

MEMORII, JURNALE, BIOGRAFII

Carl Bernstein . . . . . O femeie la putere
Benazir Bhutto . . . . . Reconcilierea
Rodney Bolt . . . . . Lorenzo da Ponte. Aventurile libretistului lui Mozart
Gyles Brandreth . . . . . Philip și Elisabeta – Portretul unei căsătorii
Edonde Charles-Roux . . . . . Coco Chanel
Eric Clapton . . . . . Autobiografie
Stanislao Dziwisz . . . . . O viață cu Karol
Al Gore . . . . . Asalt asupra rațiunii
Mireille Guiliano . . . . . Franțuzoaicele nu se îngrașă
Julio Iglesias . . . . . Între Paradis și Infern
Enrik Lauer . . . . . Mozart și femeile
Gerd Langguth . . . . . Angela Merkel
Ilie Năstase . . . . . Mr Năstase (conține coliță filatelică)
Ioan Paul al II-lea . . . . . Memorie și identitate
David Rockefeller . . . . . Memorii
Emil Tocaci . . . . . Ultimul protest
Roxana Valea . . . . . Prin praf și vise
Kurt Vonnegut . . . . . Un om fără de țară
Regina Maria a României . . . . . Povestea vieții mele (3 vol.)

ESEISTICĂ

Mark Crick . . . . . Supa lui Kafka
Ernesto Sábato . . . . . Eseuri (vol. 1, 2)
Marius Tucă . . . . . Astenii de buzunar ◆ Pamflete cu români

CLUBUL CĂRȚII

RAO

CLUBUL CĂRȚII RAO are un regulament de funcționare mai modern, mai eficient și mai adaptat nevoilor dumneavoastră, pus la dispoziția membrilor odată cu fișa de înscriere. Pentru detalii vă puteți informa din broșurile noastre sau scriindu-ne pe adresa: CPCE–CP 23 București
e-mail: *club@raobooks.com*
sau accesând site-urile:
www.raobooks.com
www.rao.ro

Tiparul executat de
R.A. „Monitorul Oficial“
București, România